

МВС України
Львівський державний університет внутрішніх справ
кафедра тактико-спеціальної підготовки факультету №3
Інституту підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Основи професійної підготовки поліцейських

ЗБІРНИК МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ

Львів – 2018

Обговорено і схвалено на засіданні кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету №3 ПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол №1 від 08.08.2018).

Обговорено і схвалено на Вченій раді факультету №3 ПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол №1 від 20.08.2018).

Обговорено і схвалено на засіданні науково-методичної ради Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол №2 від 19.09.2018).

Обговорено і схвалено на засіданні Вченої ради Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол № 2 від 01.10.2018).

Рецензенти:

Гнатюк С.С. кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету №3 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ, полковник поліції.

Пиріжок П.І. начальник відділу професійної підготовки Головного управління Національної поліції у Львівській обл., підполковник поліції

Укладачі:

Тьорло О.І. к.н.фіз.вих., доцент, Синенький В.М. к.і.н., Йосипів Ю.Р. к.ю.н., доцент, Банах С.М. к.н.фіз.вих., доцент, Курляк М.Д. к.е.н.

Основи професійної підготовки поліцейських: збірник метод. рекомендацій / Тьорло О.І., Синенький В.М., Йосипів Ю.Р., Банах С.М., Курляк М.Д. – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 297 с.

У збірнику методичних рекомендацій висвітлені сучасні методи і психологічні особливості забезпечення та організації практичних занять з окремих тематик професійної підготовки працівників Національної поліції в системі службової підготовки Львівського державного університету внутрішніх справ. Узагальнені та систематизовані алгоритми правильних дій працівників поліції, їх ефективність та дієвість під час виконання завдань з забезпечення публічної безпеки та порядку.

Викладені рекомендації призначені для використання, як у освітньому процесі вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання МВС України, так і в системі службової підготовки підрозділів Національної поліції. Викладений матеріал має допомогти працівникам Національної поліції, слухачам та здобувачам вищої освіти навчальних закладів із специфічними умовами навчання системи МВС України у відпрацюванні (самостійно чи під час практичних навчальних занять) типових і нетипових дій при виконанні поліцейськими своїх службових повноважень із забезпечення публічної безпеки і порядку, пов'язаних із реальною або можливою загрозою їх життю і здоров'ю.

УДК 351.741(072)

© Тьорло О.І., Синенький В.М., Йосипів Ю.Р., Курляк М.Д., Банах С.М.

© Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. Загальні положення та методика проведення занять	6
1.1. Вимоги до проведення занять.....	6
1.2. Підготовка до проведення занять.....	7
1.3. Організація навчання.....	8
1.4. Підведення підсумків занять.....	9
РОЗДІЛ II. План проведення практичних занять	10
Тема №1 Тактика наближення поліцейського до підозрюваної особи, перевірка документів та опитування особи. Контакт та прикриття.....	10
Тема №2 Зовнішній та внутрішній огляд будівлі (приміщення). Тактика дій поліцейського при перевірці місць можливого знаходження суспільно-небезпечних осіб, отриманні повідомлення про насильство в сім'ї.....	31
Тема №3 Тактика дій нарядів поліції під час зупинення транспортного засобу. Дії поліцейського при невідомому та високому рівні ризику.....	52
Тема №4 Тактика дій поліцейського при затриманні озброєних та інших суспільно-небезпечних осіб в різних умовах та місцях їх перебування.....	72
Тема №5 Доставляння правопорушника до органу (підрозділу) поліції, поверхнева перевірка.....	114
Тема №6 Поняття «масові заходи» та їх характеристика. Причини та умови, які можуть сприяти вчиненню групових порушень громадського порядку. Тактика дій нарядів правоохоронних органів по забезпеченні публічної безпеки та порядку.....	127
Тема №7 «Тактика дій працівників Національної поліції по припиненню масових заворушень і групових порушень громадського порядку. Натовп та закономірності його поведінки».....	146
Тема №8 «Тактика комунікації поліцейського. Особливості спілкування поліцейських з різними категоріями громадян».....	165
Тема №9 «Дії поліцейського при виявленні вибухових пристроїв та речовин».....	190
Тема № 10 «Стрес, як потенційний чинник дезорганізації. Формування психологічної стійкості поліцейських у повсякденній службовій діяльності»	199
Тема №11. «Застосування заходів поліцейського примусу (фізичної сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї)».....	222
Тема №12 «Евакуація потерпілого».....	251
Додатки	255
Тестові завдання	258
Інформаційне та методичне забезпечення, спеціальна література ...	291

ВСТУП

Із проголошенням України як незалежної, демократичної, правової, соціальної та суверенної держави, перед нею з усією гостротою постали питання, що пов'язані із забезпеченням її національної безпеки, як стану захищеності життєво-важливих інтересів особи, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх посягань. Нові перспективи розвитку державності зумовили виникнення багатопланових, складних проблем, що потребували перегляду усталених підходів і стереотипів, державного управління системою забезпечення національної безпеки.

Всебічний характер загальнодержавних заходів гарантування національної безпеки України, відмінності в засобах, силах і організаційних формах реалізації цих заходів визначають конкретну роль кожного органу державного управління щодо гарантування національної безпеки нашої держави. У комплексі заходів, що проводяться органами державного управління в сфері національної безпеки, провідну роль відіграють підрозділи Національної поліції України. Саме діяльність цих органів повинна бути надійною гарантією громадського порядку та публічної безпеки, потрібної для захисту життя, здоров'я, честі та гідності громадян, їхніх законних інтересів, забезпечення суспільного спокою, охорони власності, створення реальних умов для нормального функціонування держави та її органів, об'єднань громадян, трудових колективів.

В сучасній діяльності українського суспільства, в умовах активного реформування системи правоохоронних органів в Україні, гостро постає питання щодо вдосконалення та ефективності роботи вищезазначених органів.

Одним із питань підготовки правоохоронців є психологічна стійкість їх до екстремальних умов, які виникають при несенні служби. При виникненні екстремальних ситуацій, коли вимагається максимальна мобілізація внутрішніх резервів організму правоохоронців, слід відзначити, що на фоні підвищеного емоційного стану не завжди приймаються адекватні рішення, щодо вирішення тієї чи іншої проблеми. Особливо це стосується тактики дій при масових заворушеннях та припиненні порушень громадського порядку.

Несення служби по забезпеченні публічної безпеки і порядку (далі – ЗПБП) виконується, як в повсякденних умовах, так і за надзвичайних обставин, пов'язаних із затриманням озброєних злочинців, попередженням або припиненням групових порушень громадського порядку і масових заворушень.

Відповідно до 6 розділу Наказу МВС України від 26.01.2016 № 50 *«Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників*

Національної поліції України» у Львівському державному університеті внутрішніх справ проводиться службова підготовка, яка охоплює систему заходів, спрямованих на закріплення та оновлення в плановому порядку необхідних знань, умінь та навичок працівників з метою успішного виконання оперативно-службових завдань. А тактична та психологічна підготовка – є невід’ємною частиною службової підготовки, яка спрямована на індивідуальну тактичну підготовку працівників до дій у типових та екстремальних ситуаціях, а також підготовку до таких дій у складі службових нарядів та груп.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ

Методичні рекомендації визначають регульовану систему заходів, спрямованих на підвищення рівня професійного досвіду працівників підрозділів Національної поліції при несенні служби у надзвичайних умовах.

Методичні рекомендації розроблені у відповідності та в межах вимог законодавчих і нормативних актів, які регламентують діяльність правоохоронних органів.

Підготовлені методичні рекомендації дають нам можливість якісно проводити практичні заняття з тактичної підготовки, психологічної підготовки та відпрацювання ситуаційних завдань з постійним особовим складом університету, які можуть виникнути під час несення служби з ЗППП.

При розгляді кожної конкретної ситуації слухачі та здобувачі вищої освіти повинні бачити, як здійснювалась оцінка оперативної обстановки, які оперативні заходи по ній проводилися, як вирішувалося питання про кваліфікацію правопорушення, злочину, яка роль громадськості в розкритті злочину, тощо.

При цьому особлива увага має приділятися питанням суворого дотримання законності, з'ясування умов і причин, що призвели до створення небезпечної ситуації, дотримання заходів особистої безпеки працівників поліції, пов'язаних з виконанням службових завдань, а також на підвищення культури в оперативно-службовій діяльності.

1.1. Вимоги до проведення занять

Основним видом навчання є практичне заняття, яке повинно проводитись у формі вирішення ввідних завдань, індивідуальних чи групових вправ (моделювання ситуації, рольових ігор, тренувань), базуватись на вимогах Наказу МВС України від 26.01.2016 № 50 *«Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України»*, а також на існуючому досвіді з охорони громадського порядку з урахуванням ймовірних ускладнень оперативної обстановки, виникнення можливих критичних ситуацій.

Нормативно-правові документи МВС України, що регламентують тактику дій працівників поліції під час виконання службових обов'язків по забезпеченню публічної безпеки і порядку, затриманню правопорушників та злочинців, безпосередньо вивчаються у системі службової підготовки підрозділів перед проведенням практичних занять.

Тактичні тренування повинні проходити на навчальних полігонах, тактичних містечках (кілхауз), відкритій місцевості. При проведенні занять умови відпрацювання вправ повинні максимально наближатись до реальних. Необхідно використовувати озброєння, спеціальні та технічні засоби, спорядження згідно норм належності, затверджених нормативними документами МВС України.

Належні умови тренування забезпечуються:

- відповідною підготовкою інструктора;
- рівнем індивідуальної та групової майстерності працівників;
- якістю підготовки ввідних завдань;
- створенням нестандартних ситуацій, вирішення яких потребує додаткового психоемоційного навантаження;
- максимальним використанням існуючих навчальних об'єктів;
- необхідним матеріально-технічним забезпеченням.

Обираючи режим тренування учасників, необхідно врахувати рівень їх професійної підготовки. По мірі його зростання, завдання на виконання тієї чи іншої задачі для особового складу повинні ускладнюватись. При такому підході будуть виховуватись дисципліновані, професійно - грамотні працівники, здатні до успішного вирішення оперативно-службового завдання.

При проведенні кожного заняття особлива увага приділяється забезпеченню особистої безпеки працівника поліції.

1.2. Підготовка до проведення занять

При підготовці до проведення заняття (Додаток 1) необхідно:

- визначити мету заняття, в основу якої повинно бути закладено набуття та відпрацювання працівниками необхідних професійних навичок у нестандартних та надзвичайних ситуаціях, які можуть виникнути під час охорони громадського порядку, затриманні правопорушників та злочинців;
- підготувати методичну розробку, яка охоплює:
  - а) назву дисципліни, теми, категорію працівників;
  - б) мету заняття, час і місце його проведення;
  - в) питання, які необхідно розглянути;
  - г) змістовний опис дій викладача (інструктора) і працівників;
  - д) матеріальне забезпечення заняття;
  - є) порядок підведення підсумків заняття;
- згідно методичної розробки на заняття підготувати декілька варіантів ввідних завдань з моделюванням ситуації. За зразок підготовки та оформлення

ситуаційних задач доцільно використовувати запропоновані методичні рекомендації;

➤ у відповідності до нормативних документів МВС України та методичної розробки екіпірувати учасників навчання зброєю, спеціальними засобами та спеціальною технікою, спорядженням;

➤ провести інструктаж учасників заняття щодо дотримання ними заходів безпеки при відпрацюванні навчальних питань.

1.3. Організація навчання

Організація навчання полягає в належному плануванні, ефективному використанні навчального часу та наявних ресурсів, а також оцінки результатів підготовки працівників.

Основними методами навчання при вирішенні ввідних завдань є проведення аналізу та надання правильної правової оцінки ситуації з урахуванням ймовірних ускладнень оперативної обстановки, виникнення можливих критичних моментів, проведення тактичних тренувань з відпрацюванням правильних дій спочатку по елементам, а потім в цілому.

Під час навчання учасники навчальної групи повинні набути стійких індивідуальних і групових навичок, які залежать від складності завдання, часу та можливих термінів реалізації заходів по стабілізації ситуації.

До необхідних індивідуальних навичок відносяться:

➤ вміння оцінити обстановку, психологічний стан кожного з учасників ситуації, можливість впливу на них, спрогнозувати подальший розвиток події, та вміння спланувати шляхи її вирішення та діяти у відповідності з обстановкою;

➤ належне володіння вогнепальною зброєю та прийомами рукопашного бою;

➤ володіння культурою мовлення та правовою культурою;

➤ вміння отримувати інформацію про подію від свідків або сторонніх осіб;

➤ підтримання зв'язку;

➤ вміння фізично затримати правопорушника (злочинця);

➤ надання невідкладної медичної допомоги.

До необхідних групових навичок відносяться:

➤ відпрацювання у складі наряду (слідчо-оперативної групи (далі СОГ)) кімнат, коридорів, сходинкових майданчиків, горищ, підвалів з використанням одного або декількох напрямків проникнення;

- розподіл обов'язків та злагодженість між членами наряду (СОГ) при проведенні тренувань по пошуку та затриманню умовних підозрілих у скоєнні правопорушень та злочинів осіб у місцях скупчення людей, на відкритій місцевості та у будівлях;
- нейтралізація правопорушників та злочинців у транспортних засобах.

1.4. Підведення підсумків занять

Заняття закінчуються підведенням підсумків, мета яких полягає у всебічному аналізі рішень прийнятих працівниками у ситуаційних задачах з використанням алгоритмів правильних дій, визначення рівня набутих навичок. Керівником (інструктором) вказується на допущені помилки для усунення їх у подальшому навчанні.

Проведення підсумків проводиться по ключових моментах досягнення поставленої мети, які визначаються перед початком занять.

Підведення підсумків тактичних тренувань проводиться з учасниками умовних нарядів (СОГ). Детально розбираються дії кожного члена групи по всіх тактичних частинах. Вказуються помилки та недоліки в діях членів навчальних груп, їх причини і наслідки, до яких вони могли б привести в ході виконання задач у реальній обстановці. Керівник роз'яснює, як треба було діяти, підтверджуючи свої пояснення нормативно-правовими документами МВС України і прикладами з досвіду роботи правоохоронних органів. Для більш ефективного навчання рекомендовано фіксування тренувань за допомогою технічних засобів, при цьому керівник використовує відзнятий матеріал для аналізу і обговорення допущених недоліків та помилок.

По закінченню підведення підсумків керівник вказує, на якому рівні виконані поставлені навчальні задачі, повідомляє оцінки учасникам або складу навчальної групи, дає завдання щодо усунення виявлених недоліків.

РОЗДІЛ II. ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема №1 “Тактика наближення поліцейського до підозрюваної особи, перевірка документів та опитування особи. Контакт та прикриття.”

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: лекційний зал, тактичне містечко.

Мета заняття: ознайомити працівників поліції з правовими підставами, перевірки документів, основними правилами перевірки документів, із заходами особистої безпеки та сформуванню у поліцейських алгоритм та навички правильних дій, яких необхідно дотримуватись при перевірці документів.

Задача заняття: навчити алгоритму правомірних дій поліцейських при перевірці документів. Навчити ефективним методам проведення опитування осіб (постраждалих, свідків тощо). Вдосконалити застосування прийомів контакту та прикриття та заходів особистої безпеки. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

Навчальні питання

1. Законні підстави перевірки документів та встановлення особи працівником поліції.
2. Тактика перевірки документів у громадських місцях.
3. Основні правила перевірки документів
4. Розташування наряду при перевірці документів. Контакт та прикриття.
5. Моделювання ситуації (алгоритми правильних дій працівників Національної поліції України).
6. Структура та порядок процесу опитування.

Під час несення працівником поліції служби нерідко виникає необхідність в перевірці документів у громадян. Це можуть бути як особисті документи – паспорт, військовий квиток, посвідчення водія, посвідчення особистості, так і документи, в яких відображується діяльність підприємств і організацій, які охороняють підрозділи поліції.

В практичній роботі правоохоронних органів України перевірка документів є одним із засобів попередження і розкриття злочинів, вона є одним із повсякденних атрибутів діяльності кожного працівника поліції. Тому давайте розглянемо це питання детальніше, і відмітимо основні правові і психологічні моменти, що стосуються перевірки документів.

1.1. Законні підстави перевірки документів та встановлення особи працівником поліції.

Спочатку давайте звернемося до Основного закону нашої держави – Конституції України (КУ), оскільки тільки дотримуючись її основних вимог можна говорити про дотримання законності в діяльності правоохоронних органів в цілому.

Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям (ст. 24 КУ).

Кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідженням (ст. 28 КУ).

Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

У разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою, як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та

надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого (ст. 29 КУ).

Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну (ст. 33 КУ).

Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ст. 55 КУ).

Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є не чинними (ст. 57 КУ).

Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності (ст. 68 КУ).

Тепер давайте розглянемо положення Закону України “Про Національну поліцію”, як документ, що був виданий на підставі Конституції і являється

одним з основних документів, що дає визначення і регламентує діяльність поліції.

В ст. 32 ЗУ “Про Національну поліцію” говориться, що працівник поліції має право вимагати в особи пред’явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об’єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об’єктом вчинення правопорушення.

Ця норма уповноважує поліцію здійснювати попереджувальні заходи, які знаходять своє відображення в перевірці як паспортів (документів, що посвідчують особу), так і інших документів, необхідних для з’ясування питань щодо додержання правил, нагляд і контроль за виконанням яких покладений на поліцію.

Перевірка паспортів або інших документів, що посвідчують особу, застосовується у випадках затримання особи, яка вчинила правопорушення. Наприклад, при вчиненні адміністративного правопорушення для складання протоколу від підозрілої особи потрібно вимагати паспорт або документ, що посвідчує особу, тому що протокол складається на особу, яка вчинила правопорушення.

При проведенні профілактичних заходів у громадських місцях де часто скоюються злочини, у осіб, які перебувають в цих місцях у нічний час, також можуть бути перевірені документи.

Поліція може вимагати пред'явлення документів і перевіряти їх у відповідності до виконання функції нагляду, що покладені на різні її служби законодавством.

Підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, мають право витребувати, збирати і вивчати документи, що характеризують діяльність підприємств, установ і організацій, а також осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їх доходів, брати участь у перевірці фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій і здійснювати перевірку документів – носіїв відповідної інформації (ст. 8 ЗУ “Про оперативно-розшукову діяльність”).

Спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю правоохоронних органів мають право перевіряти фінансові документи банків, а також кредитних, митних, фінансових та інших установ, підприємств, установ, організацій (не залежно від форм власності) про операції, розрахунки, вклади, внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних та юридичних осіб. Документи та інформація на письмову вимогу керівників відповідних спеціальних підрозділів повинні бути надані негайно, а якщо це неможливо – не пізніше, як протягом 10 діб (ст. 12 ЗУ “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”).

Співробітники державної служби охорони мають право перевіряти перепустки, а також товарно-транспортні документи та відповідність цим документам матеріальних цінностей, що вивозяться за межі території охоронюваного об'єкту (п. 17 Положення про ДСО при МВС України).

Працівники служби дозвільної системи, контролюючи об'єкти, що знаходяться на обліку цієї служби, перевіряють наявність дозволів (ліцензій) на виготовлення, зберігання та використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій (Положення про дозвільну систему, затверджене постановою КМУ № 576 від 12.10.1992 р.).

Патрульна служба Національної поліції перевіряє у водіїв документи на право користування й управління автотранспортними засобами, шляхові листи і відповідність вантажів, що перевозяться, товарно-транспортні документи.

Дільничний інспектор поліції має право контролювати додержання громадянами встановлених законодавством правил паспортної системи, правил адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, та в інших випадках, що передбачені інструкцією по роботі дільничного інспектора поліції.

Як бачимо, перевіркою документів займаються майже всі підрозділи поліції, але ця перевірка проводиться тільки у зв'язку з виконанням завдань, покладених законом на поліцію.

Крім того, хотілося б відмітити положення, викладені **в ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію»** – поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування. Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, **а також під час перевірки документів у таких осіб**, поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування.

Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитись до нього, скоротивши при цьому визначену поліцейським відстань, чи доторкнутись до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.

1.2. Тактика перевірки документів у громадських місцях

В наступному питанні розглянемо, як повинен тактично правильно діяти працівник поліції (в нашому випадку патрульний) під час звернення до громадянина та перевірки у нього документів.

Патрульний (постовий) повинен звертатися до громадян з повагою, на “Ви”, свої вимоги та зауваження викладати в переконливій формі. Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук. (**ст. 18 ч.3 ЗУ «Про Національну поліцію» від 02.07.2015**) Під час проведення превентивних поліцейських заходів (а в нашому випадку перевірки документів) поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи. (**ст. 31 ч.2 ЗУ «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року**).

На вимогу народних депутатів, посадових осіб і громадян патрульний (постовий) зобов'язаний назвати своє прізвище, місце роботи і пред'явити службове посвідчення.

При перевірці:

➤ завжди передбачайте, що перед вами стоїть правопорушник, наміри, якого невідомі, отже не виключена з його боку агресивність, наявність зброї або спеціальних засобів нападу;

➤ стійте від особи, яку перевіряєте, в напівоберту справа (у стійці «очікування нападу» корпус тіла з легка нахилений в перед, ліва нога трохи по переду, права рука біля зброї на кобурі) на відстані 2–3 кроків і спостерігайте за її діями;

➤ не стійте надто близько до особи, яку перевіряєте, бо це скує вашу рухливість і надасть можливість правопорушнику несподівано напасти на вас;

➤ слідкуйте, як особа шукає документи, можливо замість документів будуть вийняті засоби нападу;

➤ документи, що подаються для перевірки не беріть рукою, якою, як правило, дістаєте зброю;

➤ слідкуйте за діями підозрюваного, чергуючи переведення погляду з документів на людину. Інші співробітники повинні бути готовими для надання допомоги у випадку фізичного або збройного опору, зайнявши позиції збоку від підозрюваного, спостерігаючи за його поведінкою, припиняти його спроби позбавитись речових доказів, одночасно спостерігаючи за оточуючими, серед яких можуть бути спільники підозрюваного;

➤ перевірку проводьте на деякій відстані від сторонніх громадян, а при можливості в найближчому службовому приміщенні дільничного інспектора поліції чи громадському пункті охорони порядку і т.п.;

➤ при перевірці документів необхідно поводитися з ними акуратно, не слинити пальці, не загинати сторінок, не робити ніяких поміток на сторінках документа. Такі некомпетентні дії можуть призвести до ескалації конфлікту. Якщо на вулиці опади, перевірку треба проводити, вживши заходів, які не зіпсують інформацію, яка міститься в документах (зайти під накриття, користуватись парасолею тощо);

➤ перевірку доцільно проводити на деякій відстані від сторонніх громадян. Якщо під час передачі документів особа випустила їх з рук і вони впали на землю, поліцейський повинен запропонувати громадянину підняти їх і передати йому. При цьому сам поліцейський повинен відступити крок назад і прийняти застережні заходи проти можливої атаки з боку громадянина.

➤ не залишайте сторонніх осіб у себе за спиною, в тому числі заявників і потерпілих;

➤ не вступаєте в суперечку і не доводьте, свою правоту особі, яка знаходиться в нетверезому стані, не погрожуйте покаранням, яке не

передбачене законом. Це призводить до втягування в суперечку сторонніх осіб, погіршує умови для вжиття чітких і невідкладних заходів;

➤ при несенні служби в складі групи затримання на автомобілі весь склад наряду бере участь в перевірці документів і огляді автомобіля, перевірці підозрюваних осіб. Не рекомендується при цьому розділятися (один проводить перевірку, а інший підстраховує).

1.3. Основні правила перевірки документів.

1. Вивчити зміст паспорта та його реквізити.

Необхідно звертати увагу на текстову частину щодо відповідності стилю викладу такого документу, наявності граматичних помилок, помарок, відповідності змісту печаток і штампів тощо. Також підлягає обов'язковій перевірці матеріал, з якого виготовлений паспорт, його зовнішнє покриття, нумерація сторінок, відповідність перфорування на всіх сторінках паспорта, однаковість розмірів та конфігурації отворів перфорування, ділянки біля зшиття аркушів паспорта нитками на наявність пошкоджень тощо.

2. Зіставити дані документа між собою.

Необхідно перевірити, чи відповідає зміст печатки органу, що видав паспорт, зміст штампу записам, що в ньому виконані, а також відповідність змісту печатки органу, що видав паспорт, змісту рельєфної печатки на фотокартці, відповідність дати народження віку особи, яка зображена на фотокартці, та даті видачі паспорта тощо.

3. Зіставити між собою дані, що наявні в різних документах, наприклад дані у паспорті з даними у свідоцтві про народження, дані у паспортах подружжя тощо.

4. Зіставити дані у паспорті з його пред'явником.

Це можна здійснити за допомогою порівняння за фотокарткою віку особи за вказаною датою народження, національності за зовнішнім виглядом особи, а також порівняти її підпис.

5. Опитати пред'явника паспорта щодо всіх наявних в ньому даних (прізвище, ім'я, по батькові, ким і коли виданий, інформацію про відмітки, серію і номер тощо).

6. Оглянути матеріал паспорта з метою виявлення ознак підробки.

Такі ознаки можна виявити, якщо вони явно виражені (наприклад, грубе підчищення, дописування, травлення, неохайне переклеювання фотокартки, наявність помарок, що помітні неозброєним оком і не потребують застосування

науково-технічного обладнання). У разі виникнення сумніву щодо справжності паспорта посадові особи, які проводять огляд, мають звернутися за допомогою до працівників поліції. Якщо ж останні не зможуть провести кваліфікований огляд, то необхідно залучити спеціаліста.

7. При огляді паспорта передусім слід звертати увагу на вклеєну фотокартку особи.

При цьому можна виявити наступні ознаки, які свідчать про її заміну: нестандартна товщина листа паперу паспорта; наявність під фотознімком другого шару фотопаперу; наявність на глянцевої поверхні фотокартки складок, тріщин; відсутність відбитка печатки (штампу) в місці, де він має бути; невідповідність частин відбитка печатки (штампу) на фотокартці й прилеглих до неї ділянок бланка за їх взаємним розташуванням, розмірами радіусів печатки, змістом тексту, розмірами та конфігурацією знаків, їх розташуванням тощо; ознаки нанесення частини відбитка на фотокартку допискою чи саморобним кліше; перекривання фотознімком частини відбитка печатки чи тексту; наявність під фотокарткою та біля неї клею, який за своїми властивостями відрізняється від клею, що застосовується при оформленні документів у відповідних установах.

8. Самі аркуші паспорта також підлягають детальному огляду.

При цьому можуть бути виявлені такі ознаки, як порушення послідовності нумерації сторінок, розбіжність серії та номери аркушів паспорта, невідповідність розмірів і конфігурації країв аркушів, розходження у відтінку та якості паперу різних аркушів одного паспорта, розходження в друкованому тексті заміненого аркуша з іншими. Наявність указаних ознак свідчатиме про такий спосіб підробки паспорта, як заміна частин (аркушів) документа.

9. Значну увагу слід приділяти дослідженню відбитків печаток та штампів.

Під час їх огляду можна виявити порівняно слабку зафарбованість (блідість) усього відбитка; нечіткі межі штрихів (розтікання барвника, здвоєність); ознаки малювання; нестандартність шрифтів; спрощену будову букв і знаків (відсутність дрібних деталей); кутастість овальних елементів та обідка; переривчатість штрихів і обідка; нерівність букв (відсутність радіальності, непаралельність елементів букв і їх викривлення); неоднакові розміри букв та інтервалів між ними; наявність дзеркального відображення букв і знаків; нерівномірний розподіл барвника у відбитку; ламані лінії рядків; рельєфність відбитка; наявність букв і символів різних гарнітур.

Особи, які мають документи з явними ознаками підробки або неправомірно володіють ними, доставляються у територіальний орган Національної поліції.

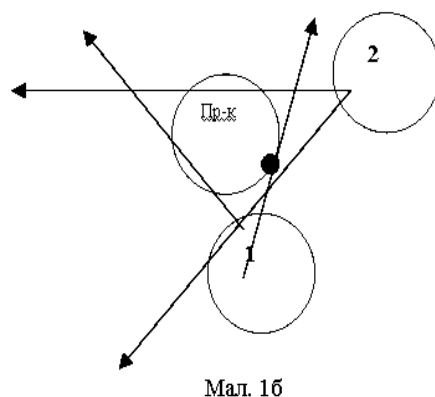
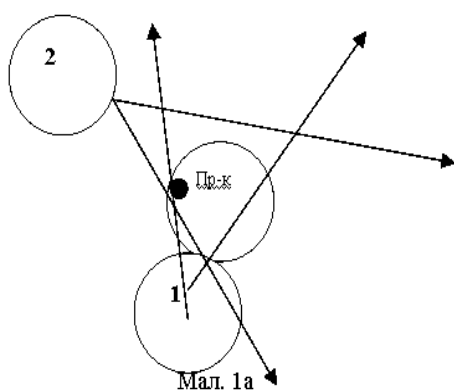
1.4. Розташування наряду при перевірці документів. Контакт та прикриття.

Тактика взаємодії пішого наряду в складі 2-х чоловік при необхідності перевірки документів у правопорушника.

Старший наряду визначає дії членів наряду під час контакту з правопорушником. Звертає увагу на розташування предметів екіпірування і, дотримуючись заходів особистої безпеки, наряд наближається до правопорушника або особи, яка підозрюється у скоєнні правопорушення (якщо можливо – не викликаючи занепокоєння у останніх).

Вибравши місце й час, працівник, визначений старшим наряду, діє у порядку визначеному попередньо.

Другий член наряду у цей час обирає позицію зі сторони місцезнаходження старшого наряду на корпус ззаду від правопорушника, дотримуючись безпечної відстані 2-3 кроків від нього, таким чином щоб бути на безпечній просторовій дистанції від правопорушника, мати свій сектор відбиття нападу (обстрілу) без ураження колеги чи сторонніх громадян та, в разі необхідності, зреагувати на спробу раптового удару або миттєво прийти на допомогу старшому наряду. Спостерігає за поведінкою та припиняє спроби особи, що перевіряється, чинити опір чи позбавитися від речових доказів, упереджує та відбиває напад правопорушника, як на себе, так і на старшого наряду, одночасно спостерігає за оточуючими, серед яких можуть бути співники правопорушника, не допускає їх до місця перевірки документів (Мал. 1а, 1 б).

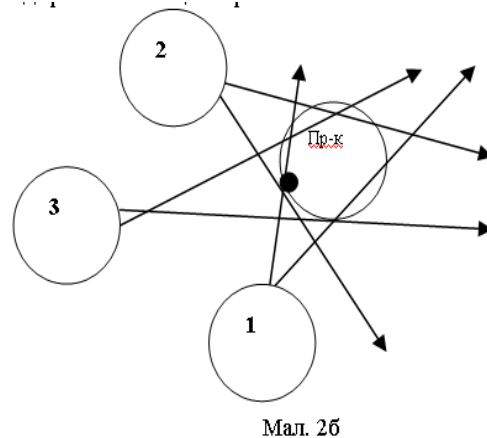
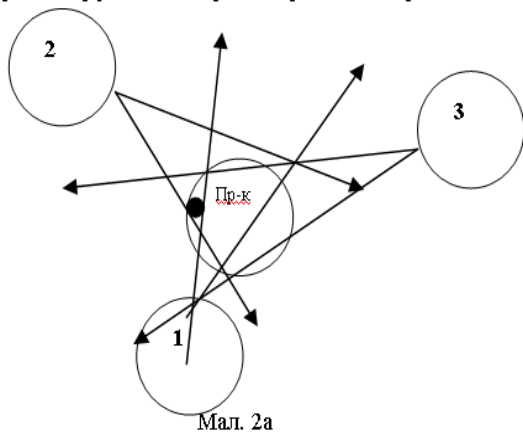
1 – старший наряду (перевіряє документи);

- 2 – другий член наряду;
- пр-к – правопорушник;
- – сторона руки, якою дістаються документи.

Тактика взаємодії наряду в складі 3-х працівників під час перевірки документів у правопорушника.

Старший наряду та другий член наряду діють згідно тактики взаємодії пішого наряду в складі 2-х чоловік при необхідності перевірки документів у правопорушника.

Третій член наряду займає позицію з іншої сторони від другого члену наряду, знаходячись на безпечній відстані в стороні трохи ззаду (Мал.2а) правопорушника або з тієї ж сторони, що й другий працівник, з боку, посередині між ним і старшим наряду (Мал.2б), таким чином щоб кожний член наряду був на безпечній просторовій дистанції від правопорушника та, у разі необхідності, міг зреагувати на спробу раптового удару або миттєво прийти на допомогу іншим членам наряду, мав свій сектор відбиття нападу (обстрілу) без ураження колег чи сторонніх громадян.

Одному працівникові поліції, без страхування напарником чи службового собаки, перевірку документів у правопорушника чи підозрюваного здійснювати не рекомендується. У даній ситуації значно у правопорушника та його можливих співучасників зростає “спокуса” чинити фізичний опір або здійснити напад на поліцейського з метою створення умов для забезпечення втечі правопорушника й різко зростає загроза життю та здоров’ю поліцейського.

Основні принципи та переваги «Контакту/Прикриття»:

1. Стандартна процедура забезпечення безпеки на місці події.
2. За участю двох чи більше поліцейських та одного чи декількох осіб/підозрюваних.
3. Можна використовувати під час будь-якого контакту на місці події.

4. Підвищує безпеку поліцейських, контроль підозрюваних, контроль за місцем події.
5. Може запобігти роззброєнню, замахам і втечам.
6. Завдяки розподілу ролей додає психологічної впевненості кожному з поліцейських окремо.

*Ролі та обов'язки поліцейського, який здійснює **контакт**:*

- поліцейський, який здійснює контакт, розпочинає та веде бесіду та завершує контакт;
- має широкий спектр обов'язків, за виконання кожного з яких він несе особисту відповідальність: розмова із підозрюваним; безпосередня перевірка документів; оформлення документів; подача команд – вербальних інструкцій правопорушнику та оточуючим громадянам; здійснення (проведення) поверхневої перевірки, у т.ч. візуальний огляд речей та транспортних засобів; забезпечення збору доказів та незмінність їх розташування на місці події; здійснення перевірки особи на алкогольне сп'яніння; забезпечення радіозв'язку (за домовленістю); забезпечення зберігання зброї та дотримання заходів безпеки нарядом поліції; інші дії обумовлені обставинами події, що сталася.

Поліцейський, який здійснює контакт, повинен бути точно та беззаперечно впевнений, що поліцейський, який здійснює прикриття, не відводить очей від підозрюваного/підозрюваних.

Основним завданням *поліцейського, який здійснює **прикриття***, є захист поліцейського, який здійснює контакт, від нападу та нанесення йому будь-яких ушкоджень.

*Роль та обов'язки поліцейського, який здійснює **прикриття**:*

- обрати оптимальну позицію для спостереження та контролю за ситуацією;
- зосередження уваги на діях, рухах підозрюваних та оточуючих осіб.

Кожен поліцейський, який прибув на місце події другим, третім і т.д. має взяти на себе роль прикриття.

Визначити, хто буде контактувати з підозрюваним, а хто буде здійснювати прикриття не є важкою задачею, але потрібно пам'ятати, що це необхідно вирішити перед здійсненням контакту з підозрюваним. Будьте гнучким, оскільки ролі можуть змінюватись. Процес обрання ролі Контакту чи Прикриття має назву «Присутність сил» та залежить насамперед від:

- розуміння того, який вплив буде мати поліцейський у цій ролі на підозрюваного (підозрюваних) для утримання його (їх) під контролем;
- стану, в якому перебуває цей поліцейський у даний момент, наявності в нього відповідного рівня знань, досвіду, впевненості тощо.

Складові «присутності сил»:

- зовнішній вигляд поліцейського, стан його однострою, екіпірування, службового автомобіля (поза/постава);
- контроль голосу (висота/інтонація);
- контроль поведінки (ставлення до особи підозрюваного);
- комунікативні здібності (здатність до взаємодії з іншими людьми);
- рівень впевненості (знання та орієнтація на ситуацію).

Ролі можуть змінитись через:

- негативні минулі контакти із конкретним типом підозрюваних або конкретною особою;
- мовний бар'єр;
- поліцейський, який здійснює контакт, та підозрюваний не знаходять спільну мову (хороший/поганий);
- небажання підозрюваного контактувати з поліцейськими конкретної статі;
- необхідність застосування спеціальних знань чи навичок, якими володіє поліцейський, який здійснює прикриття.

Спілкування:

- після прибуття 2-й поліцейський, а також 2-й наряд, що прибув на допомогу, беруть на себе функцію прикриття;
- поліцейському, який здійснює контакт, необхідно проінструктувати поліцейського, який здійснює прикриття;
- поліцейський, який здійснює контакт, має забезпечити отримання (передавання) ним інформації, яка допомагає зробити контакт більш успішним;
- передавання службової (конфіденційної) інформації має здійснюватися поза присутністю підозрюваного;
- дії Контакту на місці події та отримана ним допомога мають обумовлюватися ситуацією, яка склалася та забезпечувати утримання подій під контролем.

У процесі діалогу слід враховувати:

- наявність підстав для контакту;
- зміни у поведінці підозрюваного;

- контакти з ним у минулому, у т.ч. із застосуванням до нього примусу;
- наявність даних про попередні порушення закону;
- факти проведення (непроведення) поверхневої перевірки підозрюваного на предмет носіння зброї тощо;
- наявність у Контакті чіткого плану дій та розуміння алгоритму його дії Прикриттям.

Процес оцінки ситуації:

- запам'ятовувати, оцінювати та вживати належних заходів згідно з інформацією, якою ви володієте;
- інформація, яка стала відома від попередніх контактів, спостережень, оточуючого середовища та безперервного звертання уваги.

Шість правил пильності

При застосуванні захисних тактик ви розумієте важливість ДИСТАНЦІЇ, РІВНОВАГИ та ПИЛЬНОСТІ під час фактичного контакту із підозрюваним.

Не забувайте, що ситуацію також потрібно оцінювати до фактичного контакту з підозрюваним.

Руки:

- завжди тримайте руки особи у полі зору, як правило, руками або предметами у руках він/вона може здійснити напад;
- якщо особа тримає руки в кишенях, попросіть його/її вийняти руки з кишень та тримати їх перед собою;
- пильнуйте за руками, доки не будуть застосовані засоби контролю, які нададуть додаткову перевагу.

Не просіть передавати речі, у т.ч. документи у великій кількості, якщо ви будете змушені тримати їх у руках або не знаєте, куди їх покласти чи кому передати.

Можлива зброя:

- огляньте співрозмовника та місце навколо вас на предмет наявності предметів, які можна використати для нанесення вам ушкоджень;
- не думайте, що певні об'єкти не зможуть бути використані проти вас;
- остерігайтесь просторого одягу;
- тримайтесь подалі від таких приміщень, як кухня, гараж, сарай тощо.

Друзі та знайомі:

- люди, які хочуть втрутитись;
- прибічники або противники;
- члени сім'ї;
- співучасники правопорушення.

Шляхи втечі:

- огляньте можливі шляхи втечі;
- ці шляхи повинні бути перевірені при першому наближенні або при розташуванні Контакту та Прикриття.

Рівновага:

- огляньте місце на якому ви розташувались, на якому ґрунті (крига, сніг);
- уникайте вибоїн, канав, обривів;
- уникайте сходів, рейок, балконів;
- не стійте спиною до смуги руху.

Якщо відбудеться зіткнення, вам необхідно швидко відреагувати та спритно рухатися, у т.ч. змінюючи ролі Контакту та Прикриття.

Укриття та маскування

Завжди шукайте можливості для використання укриття та світломаскування:

- при наближенні;
- після контакту;
- під час контакту, якщо щось змінюється.

Цикл «огляньте, зорієнтуйтесь, прийміть рішення та дійте»:

- огляньте;
- зорієнтуйтесь;
- прийміть рішення;
- дійте.

1.5. Моделювання ситуації (алгоритми правильних дій працівників Національної поліції України).

Типовий алгоритм дій під час перевірки документів у особи

1. Звертаємось до особи (водія) та повідомляємо підстави для перевірки документів

відповідно до Закону:

- “Доброго дня [ранку, вечора, ночі]!
- [посада звання прізвище]
- Як я можу до Вас звертатися?
- [причина зупинки/звернення, яка підпадає під ст. 32 або 35 Закону]
- [попередження про відеофіксацію]
- Будь ласка, дозвольте Ваші документи для перевірки"

2. Якщо особа надала документи, перевірити їх, та прийняти відповідне рішення щодо подальших дій. При цьому особа не зобов'язана передавати документи в руки поліцейському (крім випадків необхідності їх вилучення), проте повинна надати можливість ознайомитись з ними в повній мірі, що включає можливість їх сфотографувати для цілей подальшої перевірки на будь-який пристрій.

3. Якщо людина всупереч вимозі цікавиться причиною:

- повторно, наголошуючи, повідомляємо законну підставу зупинки/звернення; і після цього – посилаємося на ст. 32 Закону України “Про Національну поліцію”.

4. Якщо особа поводить в цілому без агресії, але вагається/не розуміє ситуації тощо – пояснюєте, що завданням патрульної поліції є боротьба з правопорушеннями та забезпечення законності, просимо особу співпрацювати з вами.

5. Якщо після цього особа:

а) Заявляє про незаконність перевірки:

- втретє називаємо законну підставу зупинки/звернення;

- наголошуємо на праві поліцейського на перевірку, повторно посилаючись на ст. 32 Закону;

- повідомляємо, що у разі незгоди особи з вашими діями, особа завжди має право їх оскаржити, а також нагадуємо про те, що ведеться відеофіксація бесіди.

б) Документи дома або відсутні – пропонуємо зв'язатися з родичами або знайомими, які могли б привезти документи, або перевіряємо особу через чергового або планшет.

Також можна засвідчити особу громадянина, якщо є поряд його знайомі які підтверджують його особу та можуть засвідчити власні особи, однак вони повинні мати документ, що посвідчує особу.

в) Заявляє, що у нас в країні не паспортний режим – погоджуємось, та повідомляємо, що вимога стосується надати документи для встановлення особи, а не виключно паспорт. Цим документом може бути будь який документ, який посвідчує особу.

г) Просить ознайомити з орієнтуванням або іншим документом, згідно якого просять пред'явити документи – повідомляємо, що для перевірки документів поліцейському достатньо мати внутрішнє переконання про наявність “достатніх підстав вважати...” або “схожих зовнішніх ознак...”, про які поліцейський завжди зможе у разі оскарження його/її дій скласти рапорт; а позаяк і поки особа не є затриманою, поліцейський не зобов'язаний її

ознайомлювати з орієнтуваннями тощо; в той же час ще раз повторюєте причину перевірки.

д) Особа швидко показала та сховала документ, не давши ознайомитись з документом – пояснюємо, що документи не перевірено. Просимо надати документи повторно на час, достатній для ознайомлення з ними.

б. Якщо особа не надає документи та не йде на співпрацю, повідомляємо, що ви є поліцейським під час виконання повноважень, і у випадку, якщо особа не надасть документи, ви будете розглядати це як злісну непокору законній вимозі поліцейського і скласти на порушника протокол. Позаяк у особи відсутні документи або вона їх не надає, то протокол на місці скласти неможливо, і Ви маєте право її затримати та доставити до відділку для встановлення особи. Для визнання дій особи злісною непокорою, вимога пред'явити документи має прозвучати не менше 3х разів.

Пам'ятаємо про:

- розподіл ролей (контактуючий, прикриваючий) власна безпека;
- відеореєстратор;
- контроль ситуації.

1.6. Структура та порядок процесу опитування.

Опитування – бесіда між інспектором та суб'єктом опитування, спрямована на виявлення інформації. Важливо пам'ятати, що опитування зазвичай не має характеру звинувачення. Працівник поліції протягом опитування повинен провести бесіду з усіма можливими свідками та підозрюваними. У процесі проведення опитування поліцейський повинен підтримувати тісний контакт з суб'єктом. В переважній кількості повинен говорити суб'єкт, а не працівник поліції. Процес проведення опитування має не аби яке значення. При вірній побудові процесу опитування поліцейський досягає наступних результатів:

- вірний напрямок розслідування;
- збирає матеріал, який здатен привести до покарання винної особи або швидкого звільнення невинної;
- підтримує процес розслідування, зберігаючи час, гроші та ресурси;
- збільшує громадську впевненість у поліцейській роботі, особливо при спілкуванні із свідками та жертвами злочинів, які прямо стикаються з поліцією.

Розглянемо детальніше, які складові має включати в себе процес опитування для отримання вище перелічених результатів.

Складові процесу опитування

- Тип (особисте, опосередковане).
- Форма опитування (вільне, профілактичне, пов'язане зі злочином).
- Місце опитування (суб'єктивно безпечне, умовно безпечне, небезпечне).

- Час опитування (робочий, позаробочий, неробочий).
- Характеристики суб'єкта опитування (вік, стать, релігія та ін.)
- Статус суб'єкта (підозрюваний, свідок, жертва, інформатор, не визначено).

- Кількість опитуваних (один, декілька)

Процес опитування також можна поділити на етапи спілкування з особою, яку опитують.

Етапи опитування

- 1) Підготовка.
- 2) Представлення.
- 3) Встановлення контакту.
- 4) Вільна розповідь.
- 5) Відтворення ситуації.
- 6) Закінчення опитування.
- 7) Узагальнення.

Етапи проведення процесу опитування дають поліцейському можливість методично вірно побудувати спілкування з особою для отримання більш повної інформації про подію, яка відбулася свідком якої стала дана особа. Розглянемо детальніше кожен із етапів проведення процесу опитування.

Підготовка. Під час підготовки потрібно відповісти на наступні питання:

1. Що відомо по темі опитування (Злочин? Ситуація? Профілактика?)
2. Кого саме потрібно опитати? В якій послідовності?
3. Мета опитування? На які питання обов'язково необхідно отримати відповіді?

4. Характеристика та психологічний портрет опитуваного? Чи можемо ми передбачити його реакцію? Чи потрібно буде пристосовуватись до нього, долати супротив? Що ще потрібно знати про опитуваного?

5. Чи потрібно запрошувати інших осіб на опитування (психолога/педагога/перекладача тощо)?

Представлення. При зустрічі із людиною необхідно представитись:

1. Привітати опитуваного, упевнитись, що перед нами потрібна людина.
2. Назвати своє ім'я, прізвище, звання.

Встановлення контакту. В залежності від типу опитування, необхідно встановити контакт із опитуваним:

1. Вибачитись через те, що відриваєте опитуваного від повсякденної роботи. Я прошу вибачення через те, що відриваю Вас.

2. Уточнити чи має опитуваний час для розмови. Вказати очікуваний час. Чи маєте Ви 30 хвилин?

3. В декількох словах повідомити причину, з якої Ви плануєте провести бесіду з людиною. Я отримав скаргу на те, що ви регулярно проводите вечірки, в тому числі після 12 години.

4. Створення довірливих відносин із опитуваним:

- Використання компліментів. (У Вас дуже гарна квартира, собака, аудіосистема).

- Я такий самий як і Ви. 10 років назад до мене так само приходив дільничний з тієї самої причини, що й до Вас.

- Я вас розумію, але змушений. Я іноді почуваюсь так само, хочеться-буває вдатись до такого самого самосуду, але на щастя ми живемо у правовому суспільстві....

- Розмова на сторонню тему. Для Вас не буде важко поставити чайник? Весь день на ногах, навіть чаю попити не зміг. Ви мене врятуєте.

Вільна розповідь. Офіцеру необхідно визначити доцільність проведення опитування:

1. Офіцер повинен коротко повідомити з якого питання він прийшов до опитуваного.

2. Прохання коротко, в межах 2-5 хвилин, повідомити основну інформацію по суті справи.

3. Уважно вислухати опитуваного, визначити його Ставлення до офіцера/справи (агресія, співпраця тощо) та рівень обізнаності у темі (приховування, забування тощо).

4. Офіцерові необхідно визначити доцільність проведення опитування:

Діяти по ситуації:

- У випадку негативного ставлення. Сформувати довіру та покращити ставлення.

- У випадку низької обізнаності у темі розмови. Задати декілька уточнюючих питань, переконатись, що опитуваний справді нічого не знає по суті справи.

- У випадку достатньої обізнаності у суті справи, переходити до відтворення ситуації.

Відтворення ситуації. Офіцер керує діалогом, задає питання з тим, щоб сформувати для себе чітку картину ситуації. Для цього він повинен:

1. Задавати питання, переважно відкриті та уточнюючі.
2. Уважно слухати відповіді.
3. Занотовувати, записувати в протокол, замальовувати інформацію або окремі факти.

4. Слідкувати за поведінкою опитуваного, його ставленням до бесіди та окремих тем в її рамках.

5. У випадку погіршення ставлення до теми або офіцера, виконати дії по відновленню/формуванню довіри опитуваного.

Важливо!!!

1. Офіцер повинен мати занотованим, зашифрованим у вигляді абревіатур (або краще у пам'яті) перелік ключових питань, на які він повинен отримати відповіді протягом опитування.

2. Протягом опитування він повинен постійно звіряти вже отриману інформацію із сформованим переліком питань.

3. При необхідності перелік може доповнюватись.

4. Перед закінченням опитування, офіцер повинен взяти паузу, та уважно перевірити, чи всі питання були висвітленні протягом опитування.

Закінчення опитування. Офіцер повинен закінчити розмову з опитуваним:

1. Підсумувати отриману інформацію, в тому числі за допомогою технік резюмування.

2. Запропонувати повідомити будь-яку інформацію, якщо опитуваний згадає її після опитування.

3. Залишити свої контакти.

4. Повідомити про подальші дії, які очікуються від опитуваного.

5. Подякувати за час, який опитуваний витратив на офіцера.

6. Попрощатись.

Узагальнення. Офіцер повинен забрати докупи всю отриману інформацію:

1. Зафіксувати усі незафіксовані думки, тези, факти, що стосуються теми опитування та реакції опитуваного.

2. Проаналізувати чи була досягнута мета розмови, чи всі ключові питання були висвітлені протягом розмови.

3. Оформлення документів (звітів, протоколів тощо)

4. Систематизувати всю інформацію по справі.

5. Спланувати подальші дії.

Розглядаючи загальний алгоритм побудови процесу опитування не слід забувати, що є категорії осіб з якими працівник поліції має враховувати деякі особливості спілкування. Розглянемо ці особливості у наступній главі.

Порядок проведення опитування особи (заявника (потерпілого), свідка та інших)

При отриманні повідомлення про подію наряд поліції повинен з'ясувати у заявника (потерпілого):

а) яка подія (правопорушення), де і в який час відбулася;

б) чи є потерпілі, їх чисельність, в якому вони стані, чи надана їм медична допомога. Якщо заявником є сам потерпілий, то в нього необхідно довідатись, чи не потрібна йому медична допомога, і вжити заходів для її надання (допомогти зупинити автомобіль, вказати адресу лікувального закладу і т. п.);

в) чи відомі правопорушники, їх кількість і прикмети, звідки прибули, де знаходяться. Якщо вони зникли, то в якому напрямку і на чому (вид транспорту), якими знаряддями і засобами вони користувались при вчиненні кримінального правопорушення, послідовність їх злочинних дій, які сліди залишили на місці події, що викрали, прикмети викраденого;

г) хто є очевидцем (свідком) події (правопорушення);

д) звідки заявнику стало відомо про подію (бачив особисто, чув від інших осіб і т. п.);

е) інші питання, які залежно від характеру події можуть мати значення для швидкого припинення злочинних дій, правильної організації розшуку підозрюваного по гарячих слідах і охорони місця події.

Одержані відомості про правопорушення і дані про самого заявника (прізвище, ім'я, по батькові, адреса місця проживання або роботи, номери домашнього та службового телефонів) необхідно записати в службову книжку, доповісти оперативному черговому і діяти за вказівкою чергового, після чого негайно вирушити на місце події.

**Тема №2 “Зовнішній та внутрішній огляд будівлі (приміщення).
Тактика дій поліцейського при перевірці місць можливого знаходження
суспільно-небезпечних осіб, отриманні повідомлення про насильство в
сім’ї”**

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, тактичне містечко ЛьвДУВС

Мета заняття: ознайомити працівників поліції з правовими підставами застосування поліцейських заходів примусу; з тактикою огляду місць можливого переховування суспільно-небезпечних осіб; з особливостями дій нарядів поліції при затриманні двох і більше злочинців, в т.ч. озброєних, та від конкретної ситуації, що склалася (в під’їзді будинку, підвалі, на горищі тощо).

Задача заняття: навчити алгоритму правомірних дій поліцейських при зовнішньому та внутрішньому огляді приміщення. Навчити ефективним прийомам застосування поліцейських заходів примусу в залежності від конкретної ситуації, що склалася. Навчити тактичним діям при проведенні огляду місць можливого переховування суспільно-небезпечних осіб. Вдосконалити застосування прийомів контакту та прикриття та заходів особистої безпеки. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

Навчальні питання

1. Місця найбільш вірогідного переховування суспільно-небезпечних осіб. Підготовка до огляду та порядок огляду таких місць.
2. Тактичні прийоми огляду підвальних приміщень, горищ, покрівель, жилих будинків, будинків приватного сектору, тощо. Заходи особистої безпеки при огляді місць можливого переховування суспільно-небезпечних осіб.
3. Поняття насильства в сім’ї, його види, причини і прояви. Масштаби проблеми та стереотипи.
4. Моделювання ситуації (алгоритми правильних дій працівників НП).

2.1. Місця найбільш вірогідного переховування суспільно-небезпечних осіб. Підготовка до огляду та порядок огляду таких місць.

В Указі Президента України від 21.07.1994р. «Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю» та в Указі Президента від 16.06.2015р. «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні» говориться, що криміногенна ситуація в країні набирає більш загрозливого характеру, все більше ускладнюється. Роста протидія силам правопорядку і незаконного втручання в їх роботу. З метою недопущення загострення криміногенної ситуації в окремих регіонах України, мінімізації впливу відповідних загрозливих чинників на національну безпеку, підвищення ефективності захисту прав і свобод громадян Рада національної безпеки і оборони України спільно з МВС України **вирішила**:

1. Визнати за необхідне активізувати боротьбу зі злочинністю, пов'язаною насамперед з бандитизмом, діяльністю незаконних збройних формувань, незаконним обігом вогнепальної зброї та інших засобів ураження, бойових припасів, вибухових речовин, та посилити координацію заходів у цій сфері.

2. Міністерству внутрішніх справ України разом із Службою безпеки України, Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України невідкладно вжити додаткових заходів .

А тому МВС України за наявності достовірної інформації про місця зборищ та переховування кримінально-злочинного елементу та інших суспільно-небезпечних осіб – терміново проводити спеціальні операції з затримання і доставлення підозрюваних осіб та вживати до них заходи відповідно до законодавства України.

Огляд місць можливого переховування злочинного та інших суспільно-небезпечних осіб, крім цього проводиться патрульними нарядами поліції майже кожного дня, при несенні служби на постах і маршрутах.

Місцями переховування можуть бути: підвали будинків, горища, колодязі теплотрас, нежилі приміщення, місця відстою вагонів та пароплавів, приміщення вокзалів і портів, причали і невеликі залізничні станції, гаражі і бази, лісозахисні смуги тощо.

Огляд підвалів, горищ, нежилих приміщень та інших місць можливого переховування правопорушників проводиться не менше, ніж двома поліцейськими, бажано з використанням службового собаки.

Для огляду місць можливого укриття злочинного чи іншого антигромадського елемента використовувати нічний час, або ж зранку, що дає можливість працівникам поліції затримати осіб, які переховуються зненацька.

Одержавши від керівництва органу внутрішніх справ або ж від іншого старшого оперативного керівника розпорядження на проведення огляду, старший наряду зобов'язаний:

1. Попередньо в'яснити розташування об'єкту, який підлягає огляду (уточнює план приміщень, наявність входів і виходів, прихованих підходів до об'єкту тощо) Результати вивчення місця проведення операції дає можливість вибрати найбільш підходящий час і використати фактор раптовості, визначити кількість співробітників для участі в огляді, їх розстановку і порядок дій.

Джерелом інформації з місця огляду може служити: карти, схеми, плани території і окремих ділянок.

Велику по обсягу і виключно цінну інформацію про місце операції можуть дати:

- особиста вказівка працівників НП, які добре знають по характеру своєї служби особливості даної території і проживаючого на ній населення. Важливі дані можуть сповістити:

➤ робітники ЖЕКів (ОСББ), домоуправлінь, нештатні співробітники поліції, пенсіонери і домогосподарки.

➤ підлітки – про особливості входів і виходів в приміщення, люків, лазів, їх стан та інше.

Необхідно вивчити підходи до будинку, кількість вікон і пожежних драбин, визначити сектори обстрілу, а також ознайомитись з плануванням приміщень, між верхніми і нижніми поверхами або ж планом приміщення.

В усіх випадках необхідно детально визначити район, який підлягає блокуванню, що дозволить правильно розрахувати, поставити й використати сили і засоби.

2. Визначити місце та обов'язки учасників огляду, звернути увагу на необхідність забезпечення заходів безпеки при підході до об'єкту і під час його огляду. Обов'язки кожного учасника огляду повинні знати всі члени наряду.

3. На випадок зміни оперативної обстановки передбачається декілька тактичних варіантів затримання виявленого злочинця, кожний із варіантів повинен бути добре знайомий учасникам операції.

Важлива роль в цій роботі належить взаємодії. Взаємодія полягає в згоді, в дії, в часі і місцю допомоги нарядів і окремих співробітників НП.

Вона забезпечуються:

➤ одним поняттям поставленої задачі, твердим знанням своїх обов'язків;

➤ знанням оперативної обстановки і її змінами;

➤ забезпечення нерозривного зв'язку і постійної інформації;

➤ правильним користуванням умовними сигналами; – взаємна підтримка поліцейських.

Обов'язком старшого наряду є припинення нерішучості, боязливості учасників поліцейської операції, при проведенні огляду.

Завданням підготовчого періоду до огляду місць переховування суспільно-небезпечних осіб є:

- 1) приховане переміщення і підхід наряду до об'єкту огляду;
- 2) розстановка сил і засобів в районі проведення огляду;
- 3) уточнення плану його проведення;
- 4) перевірки особового складу;
- 5) подання сигналу про початок операції.

У випадках, коли операції по огляду проводяться з попередньою підготовкою, відпрацьовується письмовий наказ, який додається до плану проведення операції, виконаний на карті, план-схемі. Наказ може бути і усний.

При проведенні Інструктажу нарядів поліції, задіяних на проведення операції, повинні бути обговорені такі питання:

- загальні і часткові обставини;
- загальне завдання нарядів, виходячи із обставин;
- можливі варіанти проведення огляду;
- склад бойових груп, забезпечення їх зброєю та спецзасобами, допоміжні сили і засоби, матеріально-технічне забезпечення операції;
- завдання співробітників і їх особливі обов'язки;
- порядок взаємодії співробітників;
- порядок підтримки зв'язку, сигнали і умовні знаки;
- час готовності до виконання завдання.

При проведенні Інструктажу особливу увагу звертають на застосування поліцейських заходів примусу, а саме: зброї, службових собак і спеціальних засобів.

Для успішного виконання завдання виключно велику увагу звертають на екіпіровку і озброєння нарядів поліції, а також на забезпеченням засобами зв'язку. Співробітники повинні бути озброєні вогнепальною зброєю в повному комплекті, за винятком представників громадськості.

До засобів зв'язку в першу чергу відносяться стаціонарні і мобільні засоби зв'язку, які знаходяться на озброєнні правоохоронних органів України. Для зорового зв'язку використовують сигнальні ракети, прапорці, димові

шашки, електричні ліхтарі та інше. Порядок їх використання обумовлюється при проведенні інструктажу.

Наряди поліції озброюються при необхідності і пошуковою апаратурою, приладами нічного бачення, магнітними піднімальними пристроями, металошукачами, щупами, електричними ліхтарями різних типів, кайданками, спецзасобами типу «Терен». Забезпечуються захисними бронежилетами, протигазами, шоломами.

Проведення огляду завжди пов'язане з загрозою для життя та здоров'я не тільки співробітників поліції але й осіб, що затримуються, а також громадян, що знаходяться в районі проведення операції. Тому важливу увагу звертають на необхідність надання долікарської допомоги, комплекту необхідних медикаментів, перев'язочних матеріалів, носилок.

Службові собаки використовуються тільки тоді, якщо є впевненість, що на місці огляду немає сторонніх людей, перехожих і таке інше.

Особовий склад наряду зобов'язаний швидко, в повному складі і бойовій готовності прибути до місця проведення огляду. Під час руху на місце проведення операції співробітникам забороняється курити, голосно розмовляти і таке інше. Категорично забороняється подавати особливі сигнали. Якщо наряд поліції рухається пішки то під час руху також підтримується особлива дисципліна.

На місці керівник операції (старший групи) повинен з'ясувати, які сили громадських організацій, ЖЕКів (ОСББ) чи громадян можуть бути задіяні на допомогу нарядам.

Після цього кожному співробітникові ставиться конкретне завдання, вказується місце його знаходження. Вирішальним значенням на цьому періоді являється правильна розстановка нарядів, де розподіляється периметр району, який знаходиться під блокуванням, проводяться необхідні розрахунки часу для особового складу.

Зайнявши пост, співробітник поліції повинен ще раз зорієнтуватись на місці, розбити свою територію умовно на сектори огляду і обстрілу, виявити найбільш слабкі місця і можливі напрямки прориву через них злочинців. Знаходячись на посту, необхідно замаскуватись, використовуючи місце своєї засідки. Об'єкти маскування не повинні заважати для прицільного ведення стрільби, якщо в цьому виникає необхідність.

Після подачі сигналу на вхід (проникнення) на об'єкт, який оглядається, (команда подається тільки після того, коли всі задіяні будуть знаходитись на своїх місцях і готові до виконання завдання по огляду місць можливого укриття злочинців).

Призначені для цієї мети співробітники поліції через двері, вікна, проломи, і таке інше без галасу, тихо, проникають в приміщення.

Входити потрібно різними входами, через те, щоб співробітники не стали ціллю для злочинців, які тримають під прицілом двері, вікна, проломи. В одних випадках потрібно використати раптовість, відчинити двері і освітити приміщення, в інших випадках потрібно, як можна тихіше, обминувши головний вхід, проникнути в приміщення, де може бути вчинений опір з боку злочинців. Спосіб проникнення в приміщення вибирає керівник (старший) операції в залежності від обставин.

При неможливості непоміченими проникнути в приміщення старший наряду дає команду «Хто тут?», «Всім вийти, інакше пускаємо собаку». Через деякий час, подається команда собаці «Голос» і після цього знімається намордник та поводок і собаку відпускають.

По сигналу про початок огляду необхідно привести зброю і спеціальні засоби в готовність, перестати розмовляти, палити, кашляти і не рухатись.

2.2. Тактичні прийоми огляду підвальних приміщень, горищ, покрівель, жилих будинків, будинків приватного сектору, тощо. Заходи

особистої безпеки при огляді місць можливого переховування суспільно-небезпечних осіб.

Після того, як всі учасники огляду зайняли свої місця, старший наряду подає команду на вхід в оглядовий об'єкт. При проникненні в темне приміщення потрібно негайно відійти від дверей, вікон в неосвітлене місце. При застосуванні електричних ліхтарів їх потрібно вмикати на короткий період і тримати руку з ліхтарем збоку від себе.

Тактика огляду приміщень, що знаходяться окремо від будівель, заводів, має свої особливості. До таких віддалених приміщень нарядам поліції важко підійти непоміченим. В таких умовах злочинці можуть легко виявити співробітників поліції, можуть організувати кругову оборону, або ж сховатися. І тому важливим фактором є фактор швидкості, уміння маскуванню при підході до об'єкту, його блокування і проникнення.

В багатоповерхових будинках приміщення технічних поверхів мають виходи в кожний під'їзд. Для огляду цих приміщень необхідно попередньо розставити людей так, щоб перекрити можливі шляхи відступу злочинного елемента в місцях розташування лазів в кожному під'їзді.

Особи кавказької національності, котрі торгують цитрусовими на міських ринках, дуже часто разом з цитрусовими продають наркотичну сировину. Цей контингент не завжди розміщується в готелях, а намагається зупинитися в приватних квартирах і будинках. Методом особистого розшуку такі особи беруться під нагляд по закінченню роботи ринку і супроводжуються до місця тимчасового помешкання. Після цього разом з дільничним інспектором поліції під виглядом перевірки дотримання правил паспортного режиму ці особи перевіряються, а разом з цим робиться обшук в помешканні.

При виявленні на об'єкті де проводиться огляд громадян, чия поведінка та інші дані дають підстави запідозрювати їх у скоєнні протиправних дій, переходять до фази затримання.

При огляді вагонів, які знаходяться на відстої, члени групи попередньо перекривають тамбури, всі двері вагонів, приміщення якого оглядаються, по ходу до центру вагона: місця опалення, туалети, купе, місця зберігання багажу і спеціальні сховища в коридорах (Відкриваються люки, розташовані в підлозі коридорів). Біля вагонів виставляються пости спостережень.

Особи, які затримуються частіше всього наперед встановлені, або ж виявляються в процесі проведення огляду. Однак зустрічаються випадки, коли затримана особа деякий час по ряду причин залишається не встановлена. Ці обставини потребують іншу специфіку встановлення особи, що була затримана. Факти встановлення особи, що була затримана, повинні бути тактично грамотні, зібрані речові докази, огляд приміщень дають змогу слідству довести причетність особи до скоєння злочину і правопорушення. Під час проведення операції по огляду приміщень затримуються всі особи якщо:

- вони були затримані в момент збройного опору;
- під час переслідування і затримання особи знаходились в полі зору нарядів поліції;
- особи зізнались, що являються особами, які скоїли злочин ;
- прикмети осіб, співпадають з прикметами осіб, що розшукуються;
- громадяни, в тому числі люди, що потерпіли і свідки показали на осіб, які скоїли злочин або ж активно допомагали такому скоєнню злочину;
- особи, що не мають постійного місця проживання і роботи, займаються бродяжництвом, особи в нетверезому стані, брудному одязі і інші.

Особливістю огляду приміщень, підвалів і затримання злочинців являється: непомічене проникнення в ці приміщення для злочинців, необхідність діяти в незнайомій обстановці і на обмеженому просторі, в темноті.

Для проведення такої операції потрібно забезпечити особовий склад поліції хорошими освітлювальними ліхтарями і пошуковими приладами, службовими собаками.

Відсутність сторонніх громадян в указаних місцях покращують умови для застосування спеціальних і технічних засобів, покращують умови блокування цих об'єктів. Разом з цим вхід на горища і підвали пов'язаний з більшим ризиком для життя співробітників поліції і тому потрібно входити в ці приміщення дуже обережно, тільки в крайній необхідності використовувати зброю.

Проведення рейдів по перевірці горищ і підвальних приміщень потребує від робітників поліції особливої уваги, тому, що злочинці використовують різні хитрощі. Наприклад: В одній із областей озброєний злочинець, який засів з вогнепальною зброєю на горищі жилого приміщення, вів прицільну стрільбу по працівниках поліції. З часом, коли у нього закінчились боєприпаси, імітував самогубство шляхом повішання. Співробітник поліції, який намагався допомогти «повішеному», послабив увагу і злочинець скористався цим, вибив зброю і цією ж зброєю застрелив його.

Особливу увагу і заходи безпеки потрібно звертати в тих випадках, коли злочинець знаходиться в приміщенні деякий час і не виходить з приміщення після застосування спеціальних засобів типу "Терен". Відсутність бажаного ефекту, ще не значить, що злочинця в приміщенні немає, або ж він знаходиться в важкому стані.

Так при затриманні небезпечного злочинця, який знаходився в блокованому приміщенні і чинив збройний опір співробітниками поліції, була застосована граната "Терен-6". Однак через деякий час злочинець знову вів вогонь з автомата. Після завершення операції було виявлено, що злочинець під час застосування спецзасобу переховувався у люку каналізації, що знаходився в приміщенні, із ганчір'я зробив собі захисну маску, яку накладав на обличчя.

При проведенні операцій в районах старих забудов з невеликими будинками, великою кількістю надвірних забудов, головною проблемою являється відхід і прорив злочинців через дахи будівель, слухові вікна. В цих

випадках, не дивлячись на те, що головним методом проведення операції є блокування, потрібно мати в запасі варіант переслідування.

Підготовка до цього варіанту повинна проводитись завчасно. Виясняються найбільш слабкі місця, які злочинці можуть використати для прориву. При цьому варіанті повинна бути врахована розстановка нарядів. Ці наряди, які знаходяться на постах в засідках, повинні стежити за пожежними драбинами, дахами будівель, які знаходяться поряд.

При проведенні операції по огляду місць і затриманню злочинців важливе значення має особиста безпека співробітників поліції. На озброєнні поліції знаходяться захисні засоби, такі, як захисні жилети, шоломи, протигази. Захисними засобами в першу чергу забезпечуються співробітники групи захоплення і блокування.

При затриманні осіб, які підозрюються в скоєнні злочину, співробітники поліції забезпечують себе засобами безпеки, виключають змогу нападу злочинців на інших громадян, попереджують самогубство злочинців. І тому співробітники поліції зобов'язані провести зовнішній огляд одягу, речей особи, що затримана в підозрі за скоєння злочину.

Зовнішній огляд одягу потрібно проводити негайно після затримання особи, яка підозрюється в скоєнні злочину, або ж в більш зручний час, коли можлива допомога від інших співробітників поліції, дружинників, громадян. Якщо затримання проведено на багатолюдному місці, то потрібно обшукати місця, де можливе переховування зброї, більш детальний огляд проводиться в місцях, де менше людей і відсутні сторонні особи.

Для проведення зовнішнього огляду одягу і речей необхідно подати команду затриманому: "Руки вгору!", наказати повернутися лицем до стіни, дерева й опертися руками, розставити ширше ноги, нахилитись вперед, перед собою і не розмовляти. Здійснити прощупування кишень, рукавів з метою виявити і вилучити зброю і інші предмети, які можуть бути використані затриманим для нападу на співробітника поліції.

В окремих випадках, коли особа, що є затриманою, підозрюється і є підстава підозрювати, що ті чи інші предмети можуть бути замасковані в предметах якими особа користується (авторучках, запальничках, парасольках та ін.) огляд проводиться з особливою увагою.

Під час огляду співробітник поліції повинен знаходитись збоку і позаду затриманого, уважно слідкувати за поведінкою затриманого. Якщо є службова собака подається команда «Оберігай!». Собака повинна знаходитись за 2-3 кроки від затриманого. При проведенні зовнішнього огляду, речей у особи, що підозрюється в скоєнні злочину нарядами поліції, один із членів наряду проводить огляд, другий знаходиться на відстані в декілька кроків і уважно слідкує за діями затриманого, щоб бути готовому допомогти своєму товаришеві. В випадку проведення зовнішнього огляду одягу, речей у групи затриманих, потрібно розвести їх один від одного на відстань, що не дає змоги обмінятися предметами, вести розмову. Якщо є дані про те, що затримані є небезпечні злочинці, то до тих, які на даний момент не оглядаються необхідно подати команду: «Лягти на землю!», «Обличчям вниз!», «Розвести руки та ноги в сторони!», «Долоні рук розвернути догори!» і здійснювати постійний контроль з вогнепальною зброєю в руках. Огляд затриманих проводити по черзі.

2.3. Поняття насильства в сім'ї, його види, причини і прояви. Масштаби проблеми та стереотипи.

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»¹

Стаття 1. Визначення термінів (витяг)

Насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і

¹ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Жертва насильства в сім'ї – член сім'ї, який постраждав від фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства з боку іншого члена сім'ї.

Члени сім'ї – особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання.

Економічне насильство – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Психологічне насильство – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдатися або завдається шкода психічному здоров'ю.

Сексуальне насильство – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї.

Фізичне насильство – умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності.

Види насильства в сім'ї:

Фізичне насильство в сім'ї може мати форму, зокрема:

- побиття;
- штовхання;

- ляпаси;
- спроби придушення;
- смикання волосся;
- викручування рук;
- кусання;
- хапання;
- катування;
- мордування.

Фізичне насильство в сім'ї може призвести до таких наслідків:

- смерті постраждалого;
- порушення фізичного чи психічного здоров'я;
- нанесення шкоди честі та гідності постраждалого члена сім'ї.

Сексуальне насильство в сім'ї може мати форму, зокрема:

- зґвалтування, у тому числі «зґвалтування у шлюбі»;
- примус до небажаних сексуальних контактів;
- сексуальні домагання;
- дії сексуального характеру по відношенню до дитини: розбещення дітей,

втягування дитини у заняття дитячою проституцією або дитячою порнографією, тощо.

Психологічне насильство в сім'ї може мати форму, зокрема:

- словесних образ;
- погрози вбивством;
- погрози завдання каліцтва, травм, побиття;
- переслідування;
- залякування;
- приниження.

Психологічне насильство в сім'ї **може спричинити:**

- емоційну невпевненість;
- нездатність захистити себе;

- шкоду психічному здоров'ю.

Економічне насильство в сім'ї має місце, коли здійснюється:

- умисне позбавлення члена сім'ї житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які жертва має передбачене законом право;

- знищення власності;
- пошкодження власності;
- підпал;
- проникнення в житло;
- обмеження (позбавлення) доступу до сімейного бюджету;
- економічна експлуатація.

Економічне насильство в сім'ї *може призвести* до:

- смерті постраждалого члена сім'ї;
- порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Наказ № 564/836/945/577 від 19.08.2014 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення»

Порядок розроблено з метою впровадження ефективного механізму взаємодії служб у справах дітей, закладів соціального захисту дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, органів внутрішніх справ, закладів освіти, закладів охорони здоров'я.

Відповідно до цього Порядку:

- жорстоке поводження з дитиною - будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною в сім'ї або поза нею, у тому числі:

✓ втягнення дитини в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства;

✓ примушування дітей до участі у створенні творів, зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм або інших предметів порнографічного характеру;

✓ ситуації, за яких дитина стала свідком кримінального правопорушення, внаслідок чого існує загроза її життю або здоров'ю;

✓ статеві зносини та розпусні дії з дитиною з використанням: примусу, сили, погрози, довіри, авторитету чи впливу на дитину, особливо вразливої для дитини ситуації, зокрема з причини розумової чи фізичної неспроможності або залежного середовища, у тому числі в сім'ї;

✓ будь-які незаконні угоди щодо дитини, зокрема: вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини;

- **забезпечення найкращих інтересів дитини** - комплекс заходів, спрямованих на захист прав та забезпечення повноцінного життя, виховання і розвитку дитини.

Виділяють такі причини, що призводять до насильства в сім'ї:

- **соціальні** (напруження, конфлікти, насильство в суспільстві, пропагування в засобах масової інформації насильства як моделі поведінки);
- **економічні** (матеріальні нестатки, відсутність гідних умов життя поряд із відсутністю умов для працевлаштування, заробляння грошей, економічна залежність, безробіття);
- **психологічні** (стереотипи поведінки);
- **педагогічні** (відсутність культури поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової);
- **соціально-педагогічні** (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини);

- **правові** (ставлення до насильства як до внутрішньо сімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї як до власності через відсутність правової свідомості);
- **політичні** (прихильність до гендерних стереотипів, недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності, увага до материнства і дитинства, а не сім'ї в цілому, брак уваги до батьківства, чоловіків);
- **соціально-медицині** (відсутність репродуктивної культури у населення, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів, алкоголізм, наркоманія, агресія тощо);
- **фізіологічні та медичні** (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій, прийом збуджувальних ліків, хвороби нервової системи тощо).

Масштаби проблеми та стереотипи.

Про гостроту цієї проблеми для України свідчить як державна статистика, так і дані громадських організацій. За даними МВС України, кількість осіб, що перебувають на профілактичному обліку за вчинення насильства в сім'ї, щорічно зростає і наближається вже до 100 тис.

Моделювання ситуації (алгоритми правильних дій працівників НП).

Тема “Домашнє насильство”

Місце проведення: помешкання.

Матеріальне забезпечення: радіостанції - 3, поясна система із спорядженням - 4, індивідуальна аптечка - 1, бронежилет - 4, нагрудна камера - 1, планшет - 1, кухоний ніж - 1, бутылка - 1, склянка - 2, бланкова продукція: постанова та протокол про адміністративне правопорушення (по наказу № 1376 від 06.11.15), протокол про адміністративне затримання.

Розподіл ролей: поліцейські - 2 патруля (4 особи), статисти - 4 особи (дорослий син та його приятель, мати, батько), черговий - інструктор з тактичної підготовки.

Фабула. О 20.10 на 102 батько повідомив, що син побив його та матір

Інструктаж для статистів.

Батько відкриває двері. В квартирі знаходяться мати та дорослий син в стані сп'яніння – сидить на кухні з приятелем за столом, п'ють горілку Мати каже, що син побив батька та погрожував їй. Син веде себе агресивно, поліцейським не підкорюється, вимоги не виконує, затриманню опирається. Приятель намагається заспокоїти його, але під час затримання перешкоджає патрульним. У разі порушення патрульними заходів особистої безпеки – скоїти напад. Поведінка не контрольована із перепадами настрою. Додатковий патруль прибуває за 6 хвилин

Алгоритм дій поліцейських.

- Доповісти черговому про прибуття.
- Перевірити по АРМОП осіб, що проживають за вказаною адресою. Провести попутний збір інформації відносно виклику.
- Включити нагрудну камеру.
- Розподілити ролі.
- Представитися (назвати прізвище, посаду, спеціальне звання, за вимогою пред'явити службове посвідчення та назвати причину звернення).
- Отримати підстави на вхід до приміщення.
- З'ясувати суть конфлікту, як часто виникають сварки, чи є претензії у сторін одна до одної.
- Відвести правопорушника від небезпечних предметів.
- Опитати всіх мешканців квартири.
- Попередити про відповідальність за правопорушення та наслідки у разі невиконання зазначених законних вимог (Ст.ст.173, 185, 261 КУпАП, 122, 125 КК);

- Застосувати поліцейські заходи примусу для відбиття нападу та затримання правопорушника.

Вказати особу та вид поранення (за додатком до теми).

- Доповісти черговому, викликати додатковий патруль та медичну допомогу.
- Затримати другого правопорушника після прибуття допомоги.
- Провести поверхневу перевірку затриманого.
- Встановити його особу та перевірити по АРМОП.
- Надати домедичну допомогу потерпілому.
- Доставити затриманих до ВП. Зняти кайданки.
- Сповістити на Національну гарячу лінію з попередження домашнього насильства.
- Скласти адміністративні матеріали.

Оцінювання.

- Комунікація.
- Власний психологічний та емоційний контроль.
- Оперування правовою базою, точність кваліфікації дій правопорушників.
- Взаємодія за принципами «Контакт та прикриття».
- Дотримання заходів особистої безпеки.
- Застосування поліцейських заходів примусу.
- Домедична допомога.
- Правомірність дій.
- Складання службових матеріалів.

Тема «Затримання озброєних злочинців в квартирі»

По оперативним даних надійшла інформація, що група особливо небезпечних озброєних злочинців в кількості трьох чоловік переховується у квартирі житлового п'яти поверхового будинку що по вул. Соборна, 4 кв.15, господарі квартири можливо взяті у заручники.

Матеріальне забезпечення

1. Пістолет з кобурами	- 6 од.;
2. АКС-74У	- 3 од.;
3. СВД	- 1 од.;
4. Терен 7Є (взривпакет, петарди)	- 3 од.;
5. Пристрій для примусового відкриття дверей	-1 од.;
6. Радіостанції	- 2 од.;
7. Кайданки	- 3 од.;
8. Записна книжка	- 1 од.;
9. Відеокамера	- 1 од.;
10. Спортивна сумка	- 1 од.;
11. Макет ножа	-3 од.;
12. Макети пістолета, автомата, гвинтівки	-3 од.

Дійові особи

1. Група оперативного управління	- 3;
2. Штурмова група	- 9;
3. Група прикриття	- 6;
4. Снайпер	- 1;
5. Правопорушники	- 3;
6. Очевидці	- 2;
7. Заручник	- 1;

Дії очевидців

Повідомляють, що бачили, як 3-є невідомих із спортивною сумкою заходили в під'їзд будинку.

Дії умовних злочинців

Знаходяться у квартирі житлового будинку(поверх, та чи є хтось у заручниках зазначає викладач) чинять збройний опір працівникам поліції.

Алгоритм правильних дій

1. Розгорнути групу оперативного управління.
2. Сформувати групи для проведення операції.

3. Групи прибувають на місце – блокують його, повідомляють ГОУ.
4. Штурмова група дотримуючись заходів особистої безпеки піднімається по сходах на поверх де знаходяться двері у квартиру.
5. Ведуть переговори з підозрюваним (якщо є заручник).
6. Проводять штурм квартири та затримання або знешкодження злочинців, одягають наручники, проводять особистий огляд, та огляд речей.
7. Провести огляд квартири.
8. Опитати затриманих.
9. Повідомити по радіостанції ГОУ.
10. Опитати заручника та очевидців.
11. Оформити рапорт, протокол огляду місця події.

Тема №3 “Тактика дій нарядів поліції під час зупинення транспортного засобу. Дії поліцейського при невідомому та високому рівні ризику”

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, тактичне містечко.

Мета заняття: ознайомити працівників поліції з правовими підставами зупинки транспортного засобу, з тактикою зупинки транспортного засобу із дотриманням заходів особистої безпеки, сформувані у поліцейських алгоритм та навички правильних дій, яких необхідно дотримуватись при зупинці та огляду транспортного засобу.

Задача заняття: навчити алгоритму правомірних дій поліцейських при зупинці транспортного засобу. Навчити ефективним методам проведення огляду транспортного засобу. Вдосконалити застосування прийомів контакту та прикриття та заходів особистої безпеки. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

Навчальні питання

1. Підстави зупинення транспортного засобу.
2. Тактичні дії при зупинці транспортного засобу при невідомому рівні ризику.
3. Тактичні дії при зупинці транспортного засобу з високим рівнем ризику.
4. Тактика перевірки автомобіля під час проведення спеціальних заходів.
5. Моделювання ситуації та відпрацювання алгоритмів дій поліцейськими.

3.1. Підстави зупинення транспортного засобу

Законодавство України для виконання повноважень поліції, якщо неможливо застосувати інший захід і якщо дії особи, яка керує транспортним

засобом створюють загрозу публічній безпеці і порядку, заподіяння шкоди, як правопорушнику, так і іншим особам, надає право поліцейському зупиняти транспортний засіб. Зазначений захід відноситься до категорії превентивних поліцейських заходів.

Поліцейський зобов'язаний проінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу, з детальним описом підстави зупинки (ст.35 Закону України «Про Національну поліцію»). Поліцейський також повинен знати, що ст.16 Закону України «Про дорожній рух» надає право водію «знати причину зупинки транспортного засобу посадовою особою державного органу, яка здійснює нагляд за дорожнім рухом, а також прізвище і посаду цієї особи», а також зобов'язує останнього мати при собі та надати на вимогу поліцейського: 1) посвідчення водія; 2) реєстраційний документ на транспортний засіб; 3) у випадках, передбачених законодавством – страховий поліс.

В ЗУ «Про Національну поліцію» передбачено право поліцейського на зупинку транспортного засобу із застосуванням вогнепальної зброї, але за умови, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського (ст.46 закону).

Тобто, зупинка транспортного засобу може здійснюватися, як превентивний поліцейський захід, так і як захід примусу. Різниця лише в різних підставах його застосування.

Поліцейський може зупиняти транспортні засоби у разі:

- 1) якщо водій порушив Правила дорожнього руху;
- 2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;
- 3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те,

що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення ДТП, кримінального чи адміністративного правопорушення;

4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;

5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення ДТП, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;

6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським, або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;

7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;

8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;

9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв.

3.2. Тактичні дії при зупинці транспортного засобу при невідомому рівні ризику

Під час своєї професійної діяльності поліцейські сотні разів зупиняють автомобілі для перевірки. До зупинки транспортного засобу під час фактичної зупинки та після здійснення зупинки поліцейському потрібно постійно оцінювати ситуацію, щоб досягти успіху.

Фактори, які необхідно враховувати під час зупинення транспортного засобу:

- характер зупинки;
- місце зупинки;
- кількість пасажирів;
- поведінка водія та пасажирів;

- можлива зброя;
- тип транспортного засобу.

Підготовка до зупинення:

- визначити місце зупинки;
- повідомити чергового про свої наміри;
- повідомити черговому своє місцезнаходження та номерний знак автомобіля, додаткову інформацію;
- підготувати свій транспортний засіб.

Способи зупинення транспортного засобу

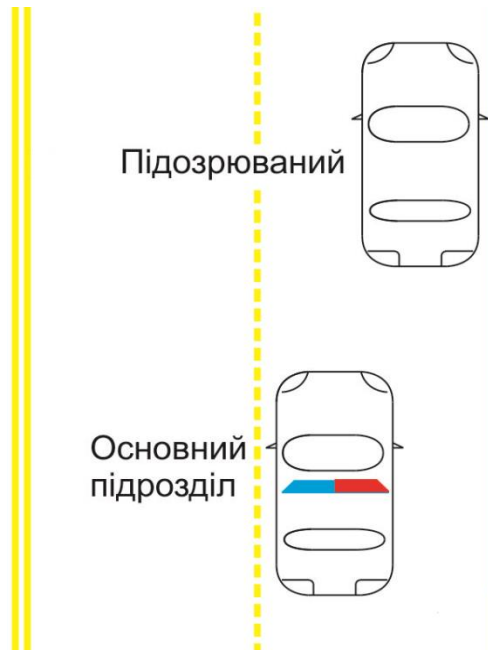
Безпосереднє зупинення транспортного засобу здійснюється:

- через гучномовець;
- з використанням світлових сигналів (маячків);
- жестами (у виняткових випадках).

Зупинення транспортного засобу:

- зупинити інший транспортний засіб будь-яким із зазначених способів;
- зупинити ваш транспортний засіб за 3-5 метрів позаду зупиненого транспортного засобу;

Бути готовими вийти зі службового автомобіля або продовжити рух в разі спроби втечі водія ТЗ, який зупинили.

рис.3.1. Розташування транспортних засобів під час зупинки для перевірки (невідомий рівень ризику)

Підготовка до наближення

- здійснити перевірку безпеки попутного потоку транспортних засобів;
- відрегулювати світло, оглянути навколишню територію;
- вийти з транспортного засобу;
- спостерігати за водієм, пасажирами та їхніми діями.

Для забезпечення особистої безпеки, наближаючись до зупиненого транспортного засобу, поліцейський повинен дотримуватись наступних заходів безпеки:

- 1) заблокувати двері службового транспортного засобу;
- 2) наближатися до транспортного засобу що перевіряється позаду, з боку дверей водія (в разі необхідності, позаду, з боку пасажирських дверей) під безпечним кутом.
- 3) через вікна оглянути салон, щоб переконатися у відсутності небезпеки.
- 4) перевірити чи не відкритий багажник транспортного засобу;

5) зупинитися на безпечній відстані від транспортного засобу і водія, щоб не отримати травму або пошкодження при несподіваному початку руху або різкому відкритті дверей;

6) постійно спостерігати за діями водія та пасажирів;

7) вимагати у водія вимкнути двигун;

8) за необхідності вимагати у водія включити світло в салоні, опустити всі вікна транспортного засобу та, просвітити салон ліхтарем;

9) пред'явлені водієм документи необхідно брати/віддавати лівою рукою («слабкою рукою»).

10) ні в якому разі не просовувати руку та інші частини тіла в салон транспортного засобу;

11) не повертатись до особи в ТЗ яку перевіряє спиною;

12) у випадку виявлення небезпеки або будь-якої загрози з боку водія - подати сигнал своєму напарникові;

13) не допускати наближення сторонніх осіб, під час спілкування з водієм;

14) постійно тримати візуальний контакт з напарником, щоб у випадку необхідності подати, завчасно узгоджений, невербальний жест.

У випадку виявлення транспортного засобу, що перебуває в розшуку за кодом « угон » :

- негайно доповісти про це черговому чергової частини;

- вжити усіх необхідних заходів для затримання транспортного засобу, (з дотриманням заходів особистої безпеки та безпеки інших учасників дорожнього руху).

Увага!!! Для спілкування з водієм, який вийшов з транспортного засобу, необхідно залишити проїжджу частину, при цьому поліцейським необхідно зайняти такі позиції, які дозволять їм страхувати один одного (контакт/прикриття).

З метою забезпечення особистої безпеки поліцейському забороняється:

- 1) сідати в транспортний засіб, що перевіряється, крім випадків крайньої необхідності;
- 2) знаходитися попереду або позаду ТЗ що перевіряється;
- 3) стояти між особою і поліцейським (напарником), безпеку якого він забезпечує.

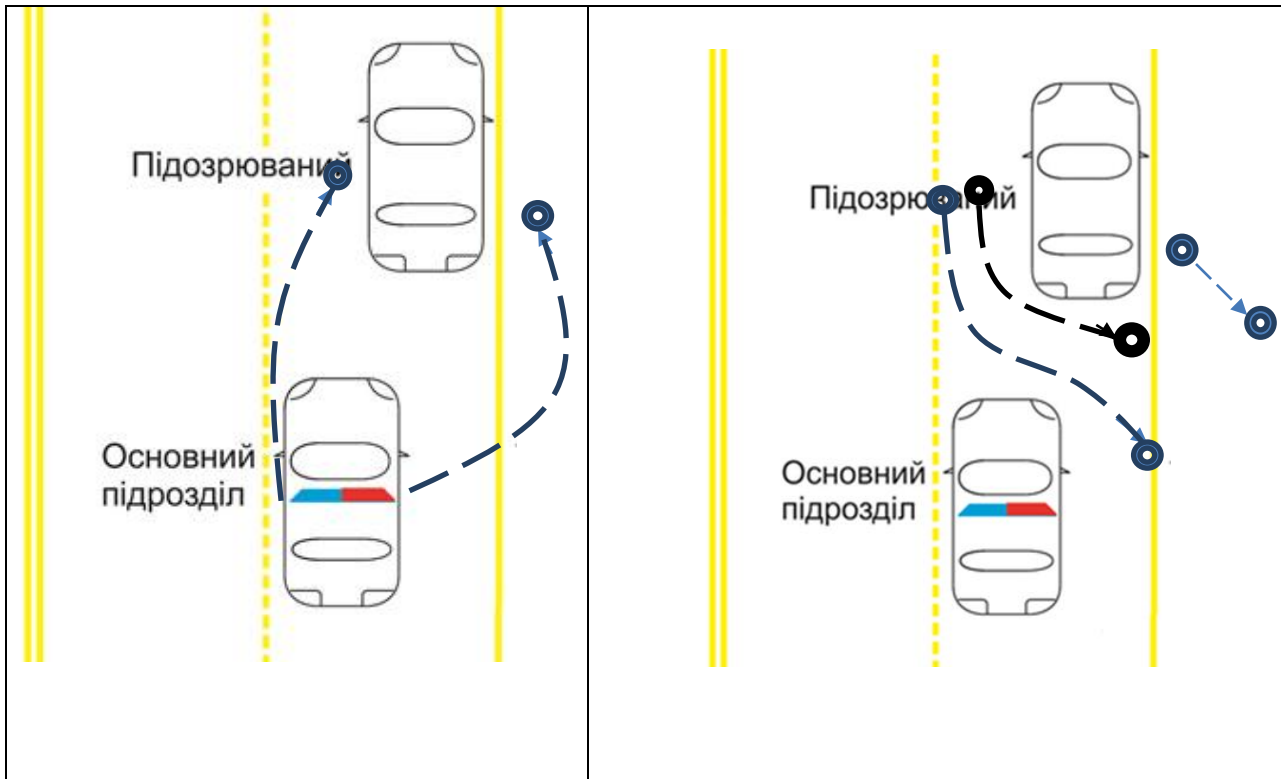

Рис.3.2. Порядок підходу та огляду транспортного засобу

Рис. 3.3. Порядок дій поліцейського-прикриття у разі виходу особи з транспортного засобу

3.3 Тактичні дії при зупинці транспортного засобу з високим рівнем ризику

У разі зупинки ТЗ на підставі інформації, що свідчить про причетність водія або пасажирів ТЗ до вчинення кримінального правопорушення (або при наявності іншого індикатора високого рівня ризику), поліцейський повинен виконати наступні дії:

- 1) зупинити транспортний засіб на безпечній відстані від ТЗ правопорушника, (5-7 метрів);
  - доповісти черговому всю необхідну інформацію;

- викликати підкріплення (мінімум два екіпажі);
- вийти з поліцейського автомобіля та привести зброю у готовність.

2) через гучномовець надати команди:

«водій, вимкнути двигун»;

«включити світло в салоні (в нічний час)»;

«опустити вікна»;

«ключі запалювання, покласти на дах транспортного засобу або кинути через вікно на землю»;

«всі хто знаходиться в автомобілі висунути руки у вікно»;

«водій, відкрити ззовні водійські двері (постійно тримаючи дві руки у видимості, руки вгору)»;

«повільно вийти з транспортного засобу»;

«повернутися кругом поки не скажу стоп»;

«рухайся спиною на мій голос»;

- провести затримання правопорушника (кайданки, поверхнева перевірка, збір інформації).

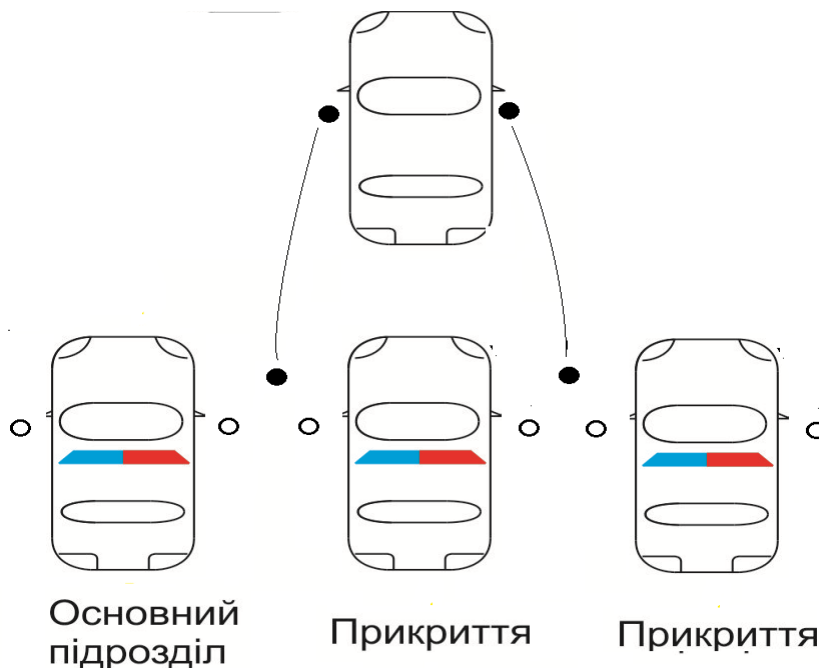

Рис. 3.4. Плядок розташування автомобілів.

1) вищевказана процедура затримання проводиться щодо решти осіб (по черзі).

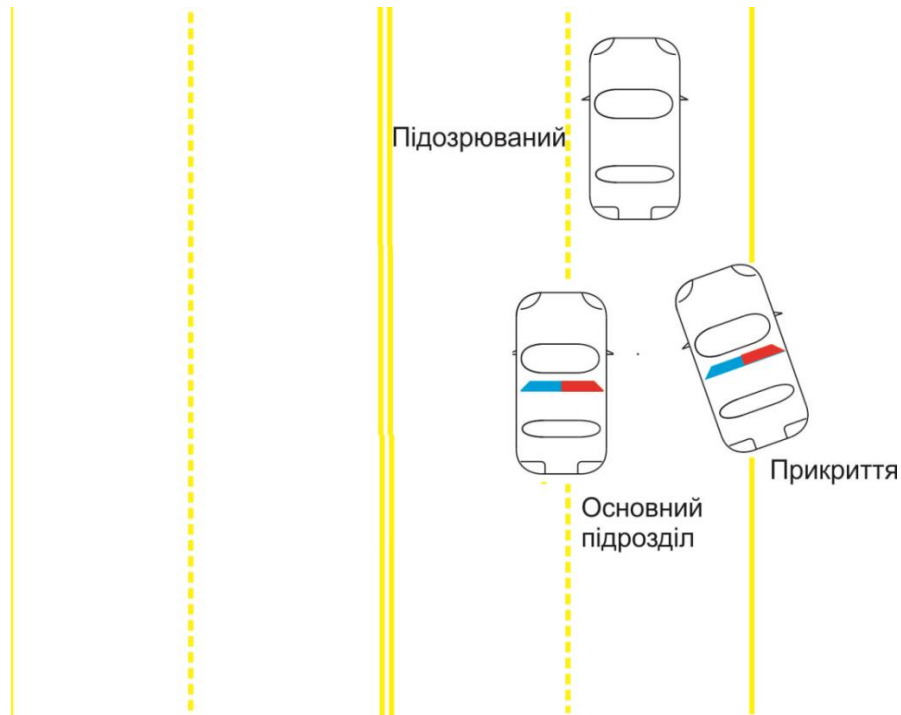

Рис.3.5. Розташування транспортних засобів під час зупинки з високим ступенем ризику (варіант 1)

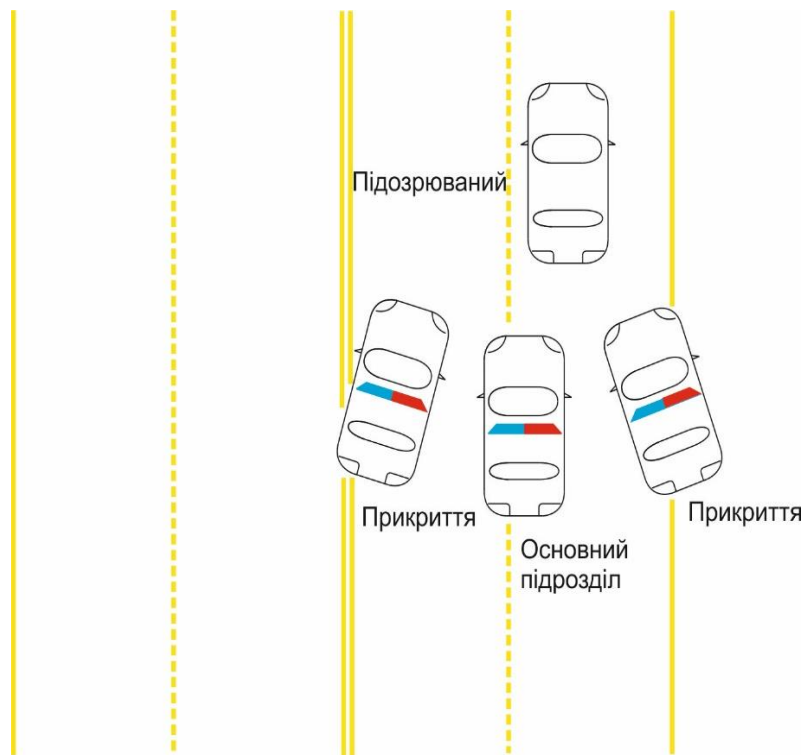

Рис.3.6. Розташування транспортних засобів під час зупинки з високим ступенем ризику (варіант 2)

)

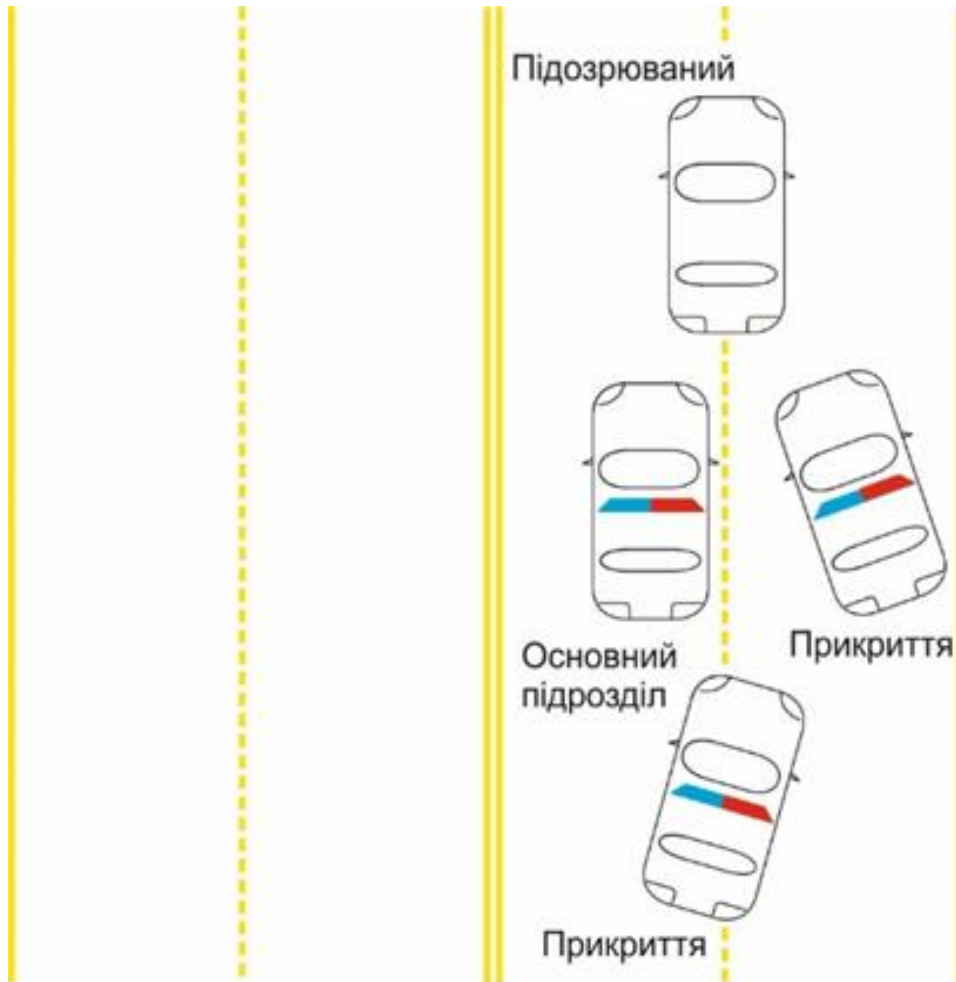

Рис. 3.7. Розташування транспортних засобів під час зупинки з високим ступенем ризику (варіант 3)
Контроль освітлення позаду поліцейського основного підрозділу, який вступає в контакт з підозрюваним!!!

Обов'язки основного підрозділу

- вибір місця зупинки;
- ініціювання зупинки;
- зупинка за 5-7 метрів позаду підозрюваного транспортного засобу;
- керівництво іншими екіпажами (нарядами);
- подання усних команд особам, які знаходяться в підозрюваному транспортному засобі;
- організація «підрозділу для затримання».

Підрозділ прикриття що знаходиться ліворуч

- зупинка ліворуч від основного підрозділу під кутом і прикриття його автомобіля;

- відповідальний за прикриття лівого боку підозрюваного транспортного засобу.

Підрозділ прикриття що знаходиться праворуч

- зупинка праворуч від основного підрозділу в один ряд з основним автомобілем;

- відповідальний за прикриття правого боку підозрюваного транспортного; засобу;

- відповідальний за радіозв'язок під час зупинки;

- перевірка підозрюваного транспортного засобу, коли всі відомі підозрювані вийшли з автомобіля (за можливості дві особи);

- проведення перевірки багажника підозрюваного транспортного засобу після перевірки салону.

Правила переміщення та затримання підозрюваних

- максимальне використання освітлення для отримання переваги;

- виведення водія з авто;

- утримання всіх пасажирів в автомобілі і робота з кожним окремо;

- контроль поведінки і застосування кайданків, перш ніж завести підозрюваного за автомобіль основного підрозділу;

- проведення обшуку патрульним, який саджає особу в автомобіль;

- отримання інформації! (Скільки осіб знаходяться в автомобілі?

Озброєння підозрюваних? Заручники, діти?).

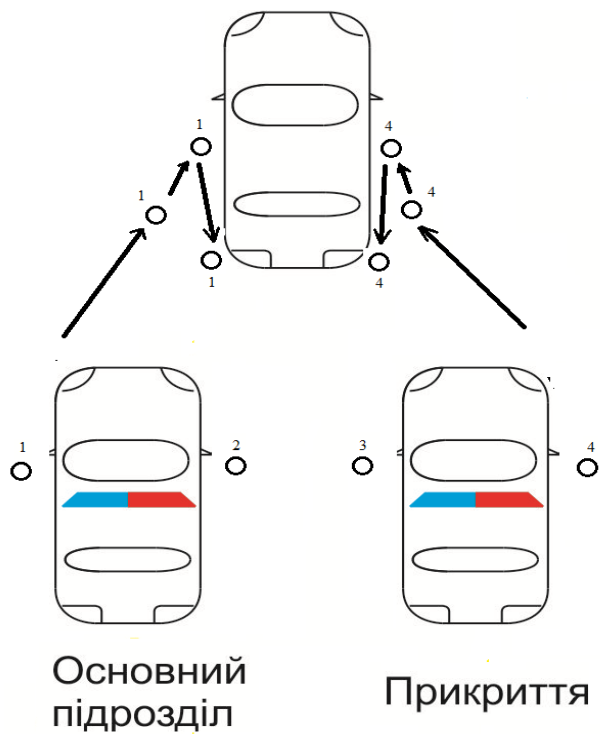

Рис.3.8. Перевірка підозрюваного автомобіля

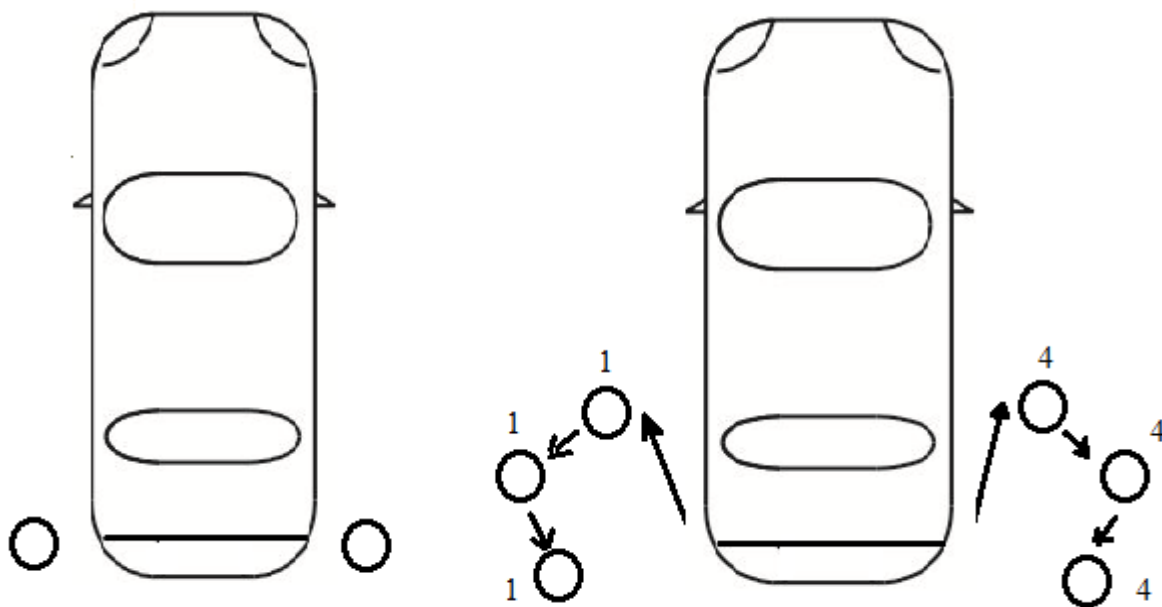

Рис.3.9. Перевірка підозрюваного автомобіля (багажник)

Висновки

1. Необхідно бути завжди морально готовим до зупинки транспортного засобу.

2. Пам'ятати про принцип «якщо раптово».
3. Не існує двох схожих ситуацій.
4. Необхідно робити вибір місця зупинки на свій розсуд.
5. Бути готовим до непередбачуваних обставин.

Особливості затримання іноземців:

Іноземці та особи без громадянства, які вчинили злочин або адміністративне правопорушення, несуть відповідальність на загальних підставах з громадянами України.

Питання про відповідальність іноземців, які користуються дипломатичним імунітетом, вирішується дипломатичним шляхом. Документом, що підтверджує статус цих осіб, є відповідна акредитаційна (дипломатична, консульська, службова) картка, видана МЗС України. Іноземці, які користуються дипломатичним імунітетом, не підлягають арешту і жодним іншим формам обмеження особистої свободи інакше, як на підставі рішення суду.

Додаткові пункти алгоритму для іноземців:

1. Перевірити документи та встановити особу, при цьому слід звернути увагу на наявність імміграційної картки, відміток органів Державної прикордонної служби України про в'їзд в Україну, які є також відміткою про реєстрацію на території України, відміток органів служби громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб про продовження терміну перебування тощо.

2. Якщо правопорушник користується дипломатичним імунітетом, то ужити заходів щодо припинення правопорушення, записати номер та вид документа іноземця, який підтверджує його статус, після чого відпустити правопорушника і скласти рапорт на ім'я начальника УПП.

3.4. Тактика перевірки автомобіля під час проведення спеціальних заходів

Під час проведення широкомасштабних профілактичних заходів в окремих районах або спеціальних заходів в умовах ускладнення оперативної обстановки на фоні введення правового режиму надзвичайного стану у державі або в окремих її регіонах, співробітниками спеціальних підрозділів може проводитись перевірка (затримка) легкового або вантажного автотранспорту на передбачуваних маршрутах руху осіб оперативної зацікавленості, що підлягають затриманню.

Особового складу при цьому, як правило, не вистачає. Чисельність співробітників, які виконують ці завдання безпосередньо на пункті перевірки, а у більшості випадків поза ним – мала, і тому процес зупинки автотранспорту, його огляду і перевірки документів у звичайних громадян, не кажучи вже про підозрюваних, повинен проводитись тактично – грамотно, щоб уникнути непередбачених втрат.

Розміщення пунктів (місць) перевірки на дорогах носить тимчасовий, блукаючий характер. Місце розташування пункту перевірки визначається обставинами, які формуються з умов, що диктує оперативна обстановка, службова необхідність та тактична грамотність керівника групи, на якого покладене виконання цього заходу. Місце (пункт) перевірки вибирається таким чином, щоб його неможливо було об'їхати, наприклад, біля залізничного переїзду, поблизу ділянки дороги з високими укосами, глибокими кюветами й в інших місцях, де машина з підозрюваними не зможе розвернутися або піти у бік. Навіть при нестачі співробітників, група, що призначена для перевірки автомобіля (можливо це введення надзвичайного стану чи оперативних планів типу «Сирена», «Грім», «Заручник», які регламентовані Наказом МВС України від 09.10.2017 р. № 841 (ДСК), «Перехват» - Наказ МВС України від 12.02.2013 №141 (ДСК)), *повинна складатися не менш, чим із трьох співробітників* (один з них обов'язково працівник патрульної поліції). *Перший номер* — той, хто зупиняє автомобіль та перевіряє документи, *другий номер (старший групи)* — для страховки дій першого номера, *третьій номер* — співробітник з

автоматичною зброєю наготові. При цьому, *до складу групи обов'язково повинні входити*, в залежності від поставлених завдань, працівники оперативних підрозділів Національної поліції, службовці митної варти, прикордонники.

В разі проведення пошуку осіб оперативної зацікавленості, при наявності достовірної інформації про пересування їх на автомобільному транспорті в районі проведення спеціальних заходів, *встановлені наступні правила перевірки автомобіля. Перший номер*, що перевіряє документи, повинен підходити до транспорту не ліворуч, з боку водія, як це звичайно роблять працівники патрульної поліції (раніше ДАІ), а праворуч, з боку пасажира, при цьому, підхід до легкового автомобіля співробітнику необхідно здійснювати під кутом не більше, ніж 45 градусів. Чому так?

Згадаємо «лівостороннє» правило стрільби з автомобіля. Уявіть собі, як незручно буде тим, хто знаходиться у машині, в положенні сидячи, правою рукою діставати пістолет з бокової або з нагрудної кишені і стріляти, розвертаючись вправо більше, ніж на 45 градусів. Зі зброєю, яка не відноситься до категорії коротко ствольної (автоматом, обрізом), це буде зробити ще важче. Раптовість застосування злочинцем зброї при цьому різко зменшується. Зараз уявіть собі, як це буде відбуватися, якщо той, хто перевіряє документи, підходить до машини зі сторони водія, як завжди. На вимогу пред'явити документи, водій дістає правою рукою з лівої нагрудної кишені не документи, а пістолет, і стріляє у співробітника, який здійснює перевірку, через одяг. Разом з тим, під час перевірки автомобіля необхідно враховувати і те, що документи можуть знаходитись за сонцезахисним козирком салону, або у «бардачку». У цьому випадку стрільба в правий бік підозрюваних буде більш ефективна але все рівно це потребує від підозрюваного деякий час на винос руки зі зброєю та розворот у бік правоохоронців. Таким чином, в будь-якому випадку, момент підходу співробітників до автомобіля як з лівого, так і з правого боку є

найбільш несприятливий в процедурі перевірки автотранспорту та вимагає від них найвищого ступеня уваги та пильності.

Свого часу був широко розповсюджений бандитський прийом, коли обріз, чи пістолет, прив'язувався дротом до внутрішньої ручки дверцят машини з боку водія, і під час відкривання дверей співробітник, який перевіряє документи, одержував кулю у живіт. Такі випадки відбувалися неодноразово.

Так, під час проведення спеціальних заходів з перевірки автомобільного транспорту (при наявності достовірної оперативної інформації) використовується наступна методика перевірки. Співробітник, який перевіряє документи голосно подає команду для водія: “Поліція! Заглушити двигун! Руки на панель. Залишатися на місцях. Не виходити. Двері не відкривати”.

Для пасажирів “ Поліція! Руки за голову (на спинку переднього сидіння)”. Відкритих дверей треба уникати і документи приймати для контролю тільки при опущеному боковому склі. Якщо бокові вікна тоновані – вимагайте від пасажирів автомобіля відкрити вікна. Навіть, якщо ті, хто знаходяться в машині, відкрили двері, нібито для показу документів, повному їх відкриванню треба перешкодити, призупинивши відкривання коліном, щоб цими дверима не вдарили або в щілину між дверима та кузовом автомобіля непомітно не кинули гранату.

Співробітник, який перевіряє документи, повинен володіти повним обсягом інформації про розшукуваних.

Місце *знаходження старшого групи* під час огляду – ліворуч збоку приблизно 3 - 4 м позаду машини, що перевіряється. Таким способом він страхує себе від різкого наїзду автомобіля заднім ходом і контролює обстановку в салоні автомобіля. Він не втручається в процес перевірки документів. Якщо він помітив у машині щось підозріле і небезпечне (зброя і т.і.), він починає діяти у відповідності до ступеня загрози (застосовує фізичну силу, спеціальні засоби або зброю). Його завдання — при необхідності

прикрити вогнем співробітника, що перевіряє документи. Під час перевірки зброя старшого групи повинна бути наготові.

Третій співробітник — озброєний автоматичною зброєю — розташовується на безпечній для себе відстані – 10-15 м від автотранспорту, що перевіряється, попереду автомобіля по напрямку його руху – знаходиться наготові до відкриття вогню при спробі його прорвати заслін. Позиція цього співробітника повинна бути замаскована і підготовлена для ведення діючого вогню на поразку. Він повинен знаходитися на такій відстані від основної групи, щоб мати змогу бачити (і бажано чути) все, що відбувається під час перевірки. При ускладненні обстановки (вчинені збройного опору) він відкриває вогонь самостійно, без додаткового наказу (Схема 1).

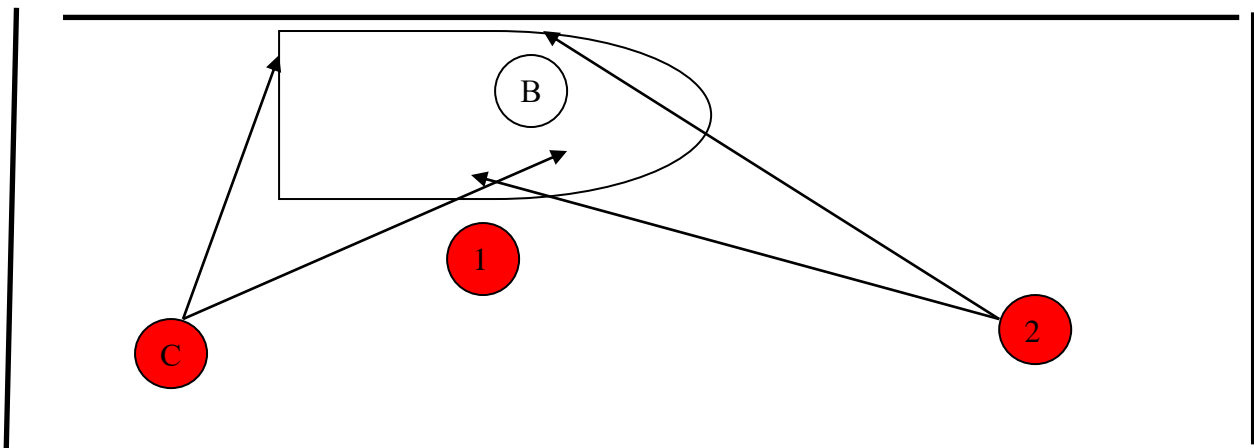

Схема 1. Порядок розташування співробітників під час зупинки автомобіля (варіант).

Під час проведення спеціальних заходів, особливо в районах введення правового режиму надзвичайного стану всі дії тих, хто перевіряється, повинні, як правило, виконуватися тільки за вашою командою і нічого з власної ініціативи. Не дозволяйте громадянам (підозрюваним) самостійно виходити з машини і наближатися до вас. У багаторічній практиці типовими є випадки, коли правопорушники підходили на відстань що гарантує вдалий напад на співробітника, який, перевіряє документи. Їх не зупиняє навіть вид

оголеної зброї і попереджувальні постріли в гору. Вся їхня поведінка та дії будуть розраховані на те, що реальної стрільби по них не буде.

За потребою огляду багажника водію пропонується вийти з машини і відкрити багажник. Співробітник, якому доручена перевірка багажнику знаходиться обов'язково праворуч від водія на безпечній від фізичного нападу відстані — метр, півтора. Усі предмети, що знаходяться в багажнику, йому, за командою, показує водій. Особливу увагу під час перевірки звертайте на руки водія, його поведінку та психологічний стан. Положення водія — суворо за машиною позаду багажника. Це робиться для того, щоб ті, хто знаходяться в машині не мали змогу завести двигун і різко здати назад. Положення старшого групи, який контролює обстановку, — 4-5 м позаду і ліворуч. Він тримає під контролем водія і задню сторону автомобіля. Праву сторону контролює третій співробітник. За потреби особистого обшуку та огляду салону автомобіля подається команда: «Виходити по одному з піднятими (чи витягнутими уперед) руками. Лягти на землю обличчям вниз! Ноги, руки в сторони!». Випускати пасажирів з машини треба по одному. Не давайте підозрюваним сходитися разом під час обшуку — заборонений предмет, що ви шукали, вони майстерно передадуть один одному. На особу, яку обшукали необхідно надіти кайданки, покласти окремо, обличчям вниз так, щоб вона знаходилася в секторі вогню другого номера та розміщувалася таким чином, щоб забезпечувати безпеку іншим співробітникам групи під час виникнення ситуації, коли треба буде застосовувати зброю. (фото 1)

Фото 1. Робота групи затримання.

Моделювання ситуації

Тема «Зупинка транспортного засобу при високому рівні загрози»

Під час конвоювання затриманого, взятого під варту, затриманий штовхнув поліцейського та вдарив його по голові після чого відібрав у нього зброю. Останній підбіг до автомобіля, що стояв біля магазину, вигнав з погрозою застосувати зброю водія, сів у нього та почав їхати.

Матеріальне забезпечення

1. Пістолети з кобурами	- 3 од.;
2. Гумові кийки	- 3 од.;
3. Радіостанції	- 2 од.;
4. Кайданки	- 3 од.;
5. Записна книжка	- 1 од.;
6. Автомобіль	- 1 од.;
7. Макет автомата	- 1 од.;
8. Бронещит	- 2 од.

Дійові особи

1. Черговий	- 1;
2. Наряд поліції (конвой)	- 3;
3. Наряд поліції (група захоплення)	- 3;
4. Правопорушник	- 1;

5. Водій автомобіля - 1;
6. Очевидці - 2.

Дії очевидців

Після затримання злочинця повідомляють, що бачили, як громадянин погрожуючи зброєю заволодів транспортним засобом і почав тікати.

Дії умовного злочинця

Умовно б'є охоронця, забирає у нього зброю, вибігає з установи, погрожуючи зброєю заволодіває транспортом і втікає з місця події.

Алгоритм правильних дій наряду

1. Переслідувати злочинця.
2. Визначити місце проведення операції по затриманню.
3. Провести затримання злочинця, провести поверхневу перевірку, огляд автомобіля, одягти кайданки.
4. Опитати затриманого.
5. Повідомити по радіостанції чергового.
6. Опитати очевидців.
7. Оформити рапорт, протокол огляду місця події.

Тема №4 “Тактика дій поліцейського при затриманні озброєних та інших суспільно-небезпечних осіб в різних умовах та місцях їх перебування.”

Час: 2 години.

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, тактичне містечко ЛьвДУВС

Мета заняття: ознайомити працівників поліції з правовими підставами застосування поліцейських заходів примусу; з тактикою огляду місць можливого переховування суспільно-небезпечних осіб; з особливостями дій нарядів поліції при затриманні двох і більше злочинців, в т.ч. озброєних, та від конкретної ситуації, що склалася (в під’їзді будинку, підвалі, на горищі тощо).

Задача заняття: навчити алгоритму правомірних дій поліцейських при зовнішньому та внутрішньому огляді приміщення. Навчити ефективним прийомам застосування поліцейських заходів примусу в залежності від конкретної ситуації, що склалася. Навчити тактичним діям при проведенні огляду місць можливого переховування суспільно-небезпечних осіб. Вдосконалити застосування прийомів контакту та прикриття та заходів особистої безпеки. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

Навчальні питання

1. Складові тактики огляду приміщень.
2. Пресування. Схеми, техніки, варіанти та способи.
3. Основні принципи, схеми та правила блокування злочинця.
4. Поняття та підстави затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.
5. Затримання озброєних злочинців у під’їзді будинку.
6. Затримання озброєних злочинців у підвалах і на горищі.

7. Затримання озброєних злочинців у будинку, який розташований окремо від інших споруд.

8. Затримання озброєних злочинців у лісі, горах, на іншій відкритій незаселеній місцевості

4.1. Складові тактики огляду приміщень

Тактика дій працівників поліції по затриманню злочинців полягає в наступному, що бійці таких підрозділів можуть успішно виконувати свої функціональні обов'язки та ефективно вирішувати бойові задачі тільки при умові виконання наступних вимог:

- дії повинні бути **несподіваними та агресивними** для противника;
- **швидкість** виконання має бути максимальною, але не на шкоду точності та акуратності;
- **несподіваність** дій повинна бути забезпечена відволікаючим маневром.

Для кожного бійця в вогневому контакті з противником є три життєво необхідні моменти:

- необхідно бути влучним стрільцем;
- знати і вміти користуватись зброєю і правильно (правомірно) її використовувати;
- мати відповідну фізичну та психологічну підготовку.

Поняття влучний стрілець включає в себе властивість працівника вести швидкісну стрільбу у всій багатогранності. Він повинен миттєво та адекватно оцінювати обстановку, здійснювати вибір цілей і вражати їх з першого пострілу, на місці та в русі, в будь-якому положенні, на відкритій місцевості та в умовах обмеженого простору, вдень та вночі, на звук і спалах пострілу, після значних фізичних навантажень і у крайньому стресовому стані.

Вибір цілі залежить від досвіду та рівня підготовки працівника. В першу чергу необхідно вразити того, хто представляє собою найбільшу небезпеку,

озброєний автоматичною зброєю, знаходиться зі зброєю найближче, найбільше агресивний. Загальне правило – нейтралізований має бути той, в кого зброя, яка представляє небезпеку для працівника і його колег. Крім того той, хто веде себе неадекватно чи підозріло, достатньо агресивний та не виконує вимоги працівника. Рекомендується жорстко поступати з тими, хто на вимогу руки в гору піднімає руки тільки до рівня плечей і не вище. З такої позиції можна вихопити зброю швидше ніж будь-якої іншої.

Критерій вміння поводитись зі зброєю це час її витягування, приведення у готовність та відкриття прицільного вогню.

Психологічний настрій виробляється постійними тренуваннями в умовах максимально наближених до бойових. Невпевнений у собі нерішучий працівник може в критичній ситуації підвести під удар колегу, отримати поранення або загинути у сутичці.

Психологічна підготовка:

- не існує такої речі як «хибна тривога»;
- щось цю тривогу спричинило;
- розглядайте кожну тривогу так, ніби ви зіштовхнетеся з підозрюваним;
- не поспішайте;
- викличте підмогу, якщо ви втомилися;
- довіряйте своїм інстинктам;
- будьте відкриті для пропозицій.

Фізична підготовка:

- фізична форма має першочергову важливість для офіцерів патрульної служби;
- перебування в позиції прикриття зі зброєю наготові протягом тривалого часу може спричинити втому;
- ходьба пригнувшись чи присівши протягом тривалого часу може спричинити втому;

- знайте межі своїх сил і не будьте занадто самовпевнені, щоб просити про допомогу.

Збір аналітичної інформації:

- потрібно володіти інформацією про злочинців в своєму районі;
- потрібно контактувати з підприємцями під час своєї звичайної діяльності та складайте в своїй уяві плани приміщень;
- потрібно мати інформацію щодо типів сигналізації, які використовуються, та місць розташування датчиків;
- потрібно слухати інших та обмінюйтеся своєю інформацією з ними;
- потрібно наближатися з боку ймовірних шляхів втечі.

Периметр:

- сформууйте безпечний периметр, спрямовуючи підрозділи, що прибувають;
- зважайте на зони обстрілу, щоб уникнути перехресного вогню;
- двосторонній зв'язок між пошуковою групою та групою утримання периметру – обов'язковий;
- група утримання периметру повинна дотримуватися дисципліни у використанні світлових засобів, щоб не «підсвітити» пошукову групу під час наближення.

Існують різні *типи тривоги*, якими не варто нехтувати, а саме: беззвучна, звукова, двері, рух, розбиття скла, маніпуляції, вогонь.

Три кроки:

1. Прибуття;
2. Оцінка;
3. Наближення.

Прибуття:

- прибувайте з боку найбільш ймовірного шляху втечі;
- погасіть світло при входженні в зону;
- завершіть зв'язок з диспетчером;

- не вагайтеся просити про прикриття.

Оцінка:

- Чи бачите ви відкриті двері чи вікна?
- Чи бачите ви зламані двері чи розбиті вікна?
- Чи бачите ви автомобілі на паркувальному майданчику?
- Чи чуєте ви звукову сигналізацію?
- Чи бачите ви або чуєте людей у споруді чи довкола неї?

Наближення в автомобілі:

- забезпечує певне прикриття;
- може освітити будинок, споруду, тощо;
- містить все ваше спорядження;
- обмежує мобільність;
- обмежує почуття такі як звук та зір;
- якщо можливо, об'їзд будинку здійснюйте за годинниковою

стрілкою.

Наближення пішки:

- прикриття обмежене предметами, розташованими в зоні;
- освітлення обмежене тим, що ви маєте при собі;
- краща мобільність;
- ви не залежите від рельєфу місцевості, який може бути не

придатний для пересування автомобілем;

- забезпечує більше використання почуттів.

Вхід:

- якщо ви знайшли вхід, повідомте диспетчера;
- дайте чіткі інструкції підрозділам, що прибувають;
- попросіть диспетчера передати інструкції відповідним офіцерам;
- повідомляйте про свої наміри перед входом та під час усього

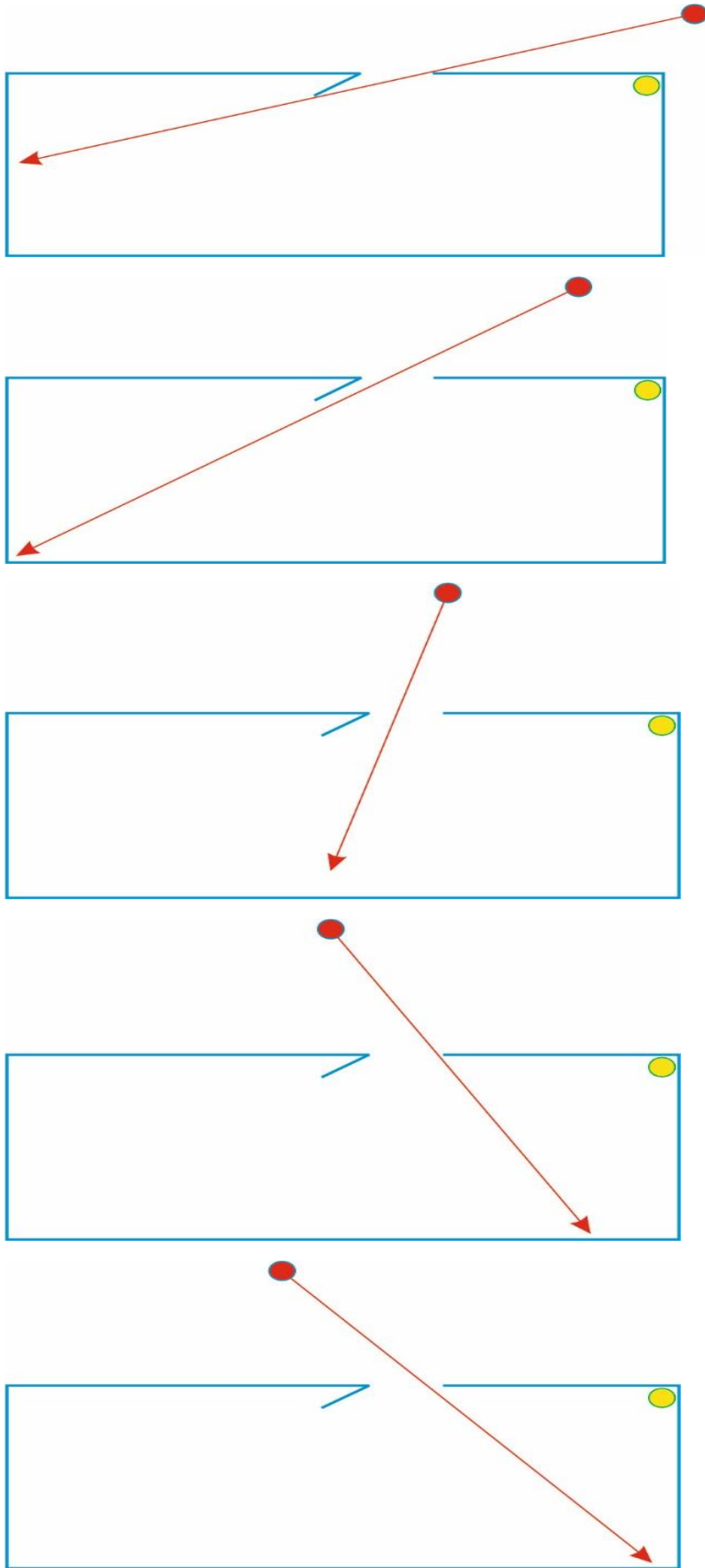
пошуку;

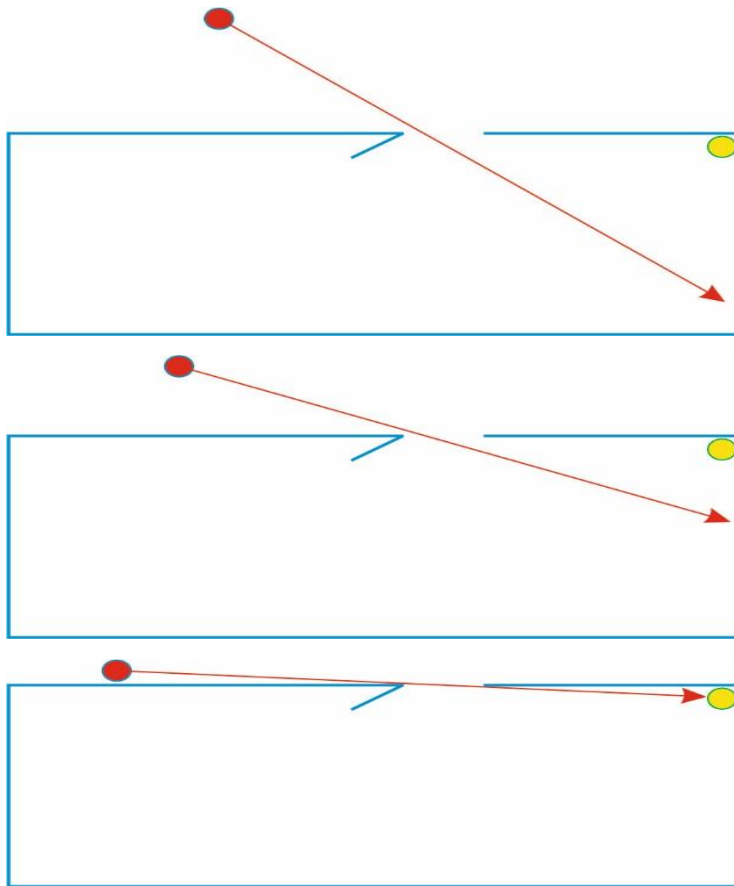
- не входьте без іншого офіцера;

- вхід повинен бути останнім варіантом;
- ніколи не входьте, якщо відомо, що підозрюваний озброєний чи забарикадувався;
- вибирайте точки для входу обережно, уникайте вікон та вузьких місць;
- не переслідуйте підозрюваного, який тікає глибше в споруду;
- зупиніться і оцініть свою ситуацію;
- якщо ви змушені продовжувати просування, робіть це повільно і методично.

Пошук:

- не поспішайте;
- дійте методично, організовано та розважливо;
- зауважуйте всі вертикальні та горизонтальні кути, коли перевіряєте кімнату по секторам;
- забезпечуйте перехресне прикриття та обстежуйте приміщення швидкими поглядами, коли необхідно;
- шукайте як частину особи, так і цілу особу;
- не виказуйте свою присутність;
- рух, звук, силует, контраст та відблиск – ознаки загрози, які можуть працювати на вас чи проти вас;
- відпрацьовуйте невідомі ділянки в логічній послідовності;
- пропускайте невідомі ділянки, якщо необхідно, безпечно і логічно;
- розміщуйте прикриття на довгих чи пропущених невідомих ділянках, доки ними можна буде зайнятися;
- бачте те, на що ви дивитеся;
- будьте гнучкими та пристосовуйтеся до ситуації;
- не забувайте піднімати погляд;
- якщо вам здається, що ви бачили чи чули щось, то ймовірно так і є.

Рис. 4.1 *Методика огляду приміщення перед входженням*

Професійна підготовка поліцейських потребує постійного вдосконалення своїх практичних та тактичних навиків. Для обшуку будівель невеликими підрозділами відпрацьовуються такі питання:

1. Сфери застосування.
2. Комунікація в підрозділі.
3. Схеми пересування.
4. Техніки пересування.
5. Зупинка, вихід з контакту.
6. Підхід до будівлі, пересування біля будівель.
7. Блокування злочинця.

Невеликий підрозділ – це група у складі двох-восьми поліцейських, які виконують спільне завдання.

Сфери застосування невеликих підрозділів:

- Патрулювання.

- Прочісування місцевості з метою пошуку підозрюваних; пошуку зниклих без вісти; пошуку доказів; огляду будівлі; детального обстеження місцевості.

Комунікація в підрозділі.

Комунікація відіграє велике значення у формуванні тактики роботи невеликого підрозділу.

Типи комунікації:

- Вербальна (радіозв'язок, мобільний зв'язок тощо).
- Невербальна (жести, тактильна комунікація тощо)

4.2. Пресування. Схеми, техніки, варіанти та способи.

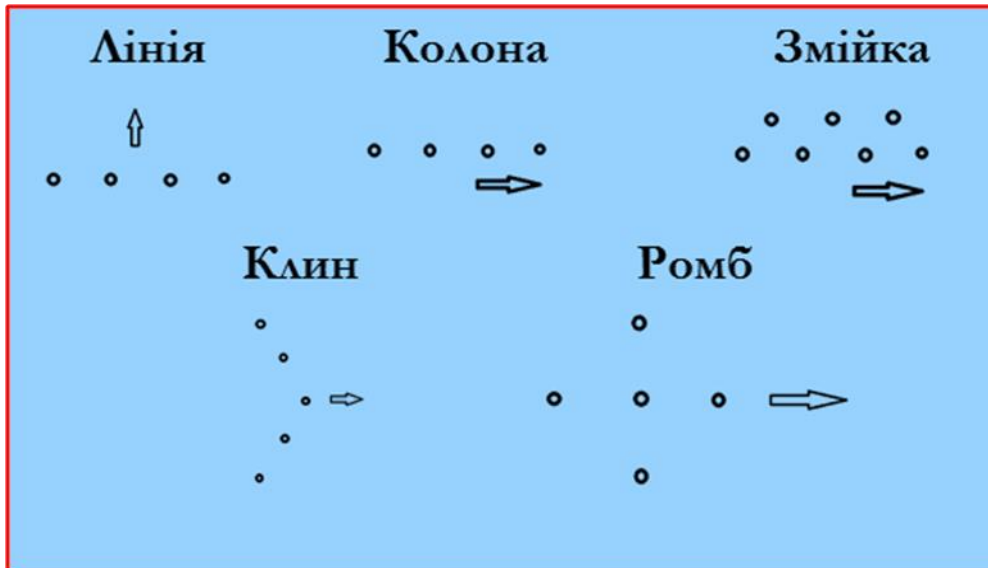
Вибір схеми пересування.

При виборі схеми пересування слід звертати увагу на:

- безпеку;
- безпеку радіусу розташування;
- гнучкість;
- пристосування до умов, таких як ландшафт, погода, умови освітлення тощо;
- відстань між членами підрозділу;
- вогневі можливості;
- зонування відповідальності – визначення місцезнаходження цілі за умовним годинниковим циферблатом;
- перекривання зон.

Основні схеми пересування малих оперативних груп (мал. 4.2):

Рис. 4.2 Схеми пересування

Вибір техніки пересування:

- пересування поодинці (мінімальна ймовірність контакту зі стрільцем);
- пересування групами (контакт зі стрільцем можливий);
- пересування групами під прикриттям (контакт зі стрільцем очікується).

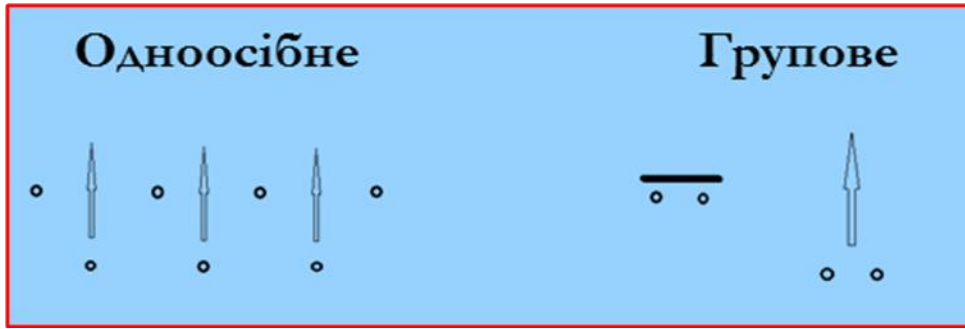
Вибір варіанту пересування

1. Пересування по черзі:

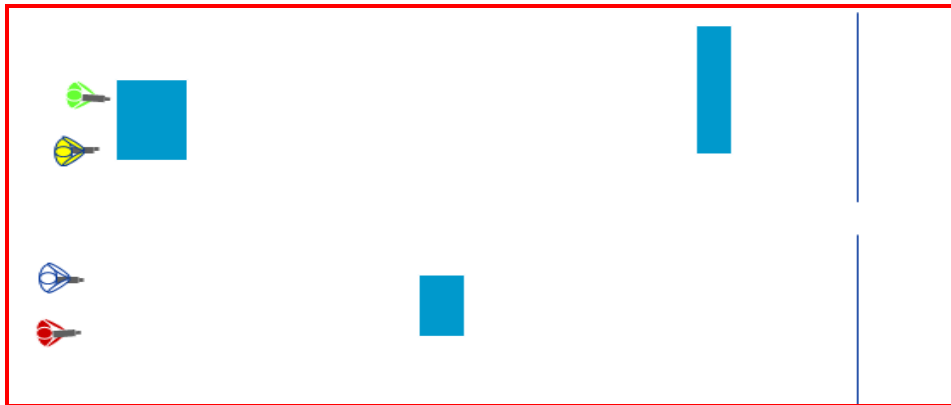
- перша група просувається вперед, у той час як друга група прикриває її;
- перша група знаходить позицію для здійснення прикриття, після чого друга група починає просуватися вперед — таке чергування повторюється;
- групи переміщуються швидко.

Послідовне пересування:

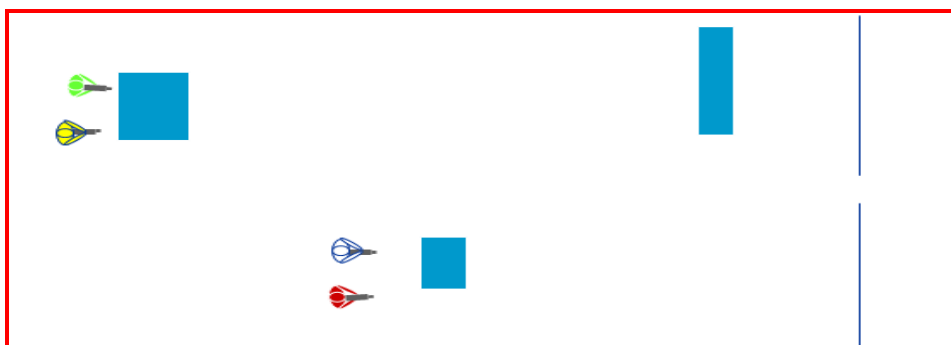
- перша група просувається вперед, у той час як друга група прикриває її;
- перша група знаходить позицію для здійснення прикриття, після чого друга група починає просуватися до позицій першої групи;
- зазвичай відбувається швидше, ніж переміщення по черзі (тривалість між змінами менша).

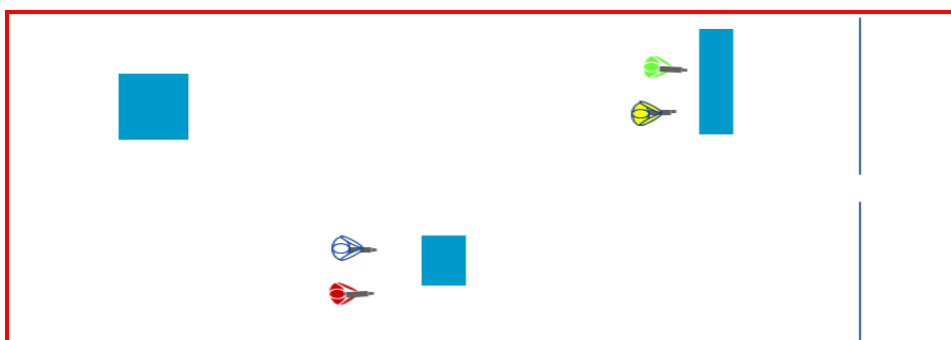
Рис. 4.3. Ступеневе пересування

Рис. 4.4. Пересування – під прикриттям

Рис 4.5 Пересування по черзі – під прикриттям

Рис 4.6(a) Пересування по черзі – під прикриттям

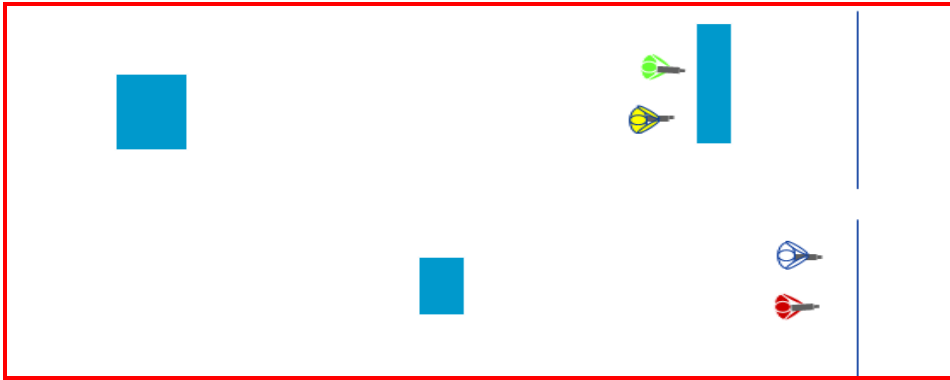

Рис.4.6 (б)

Зупинка, вихід з контакту

Незалежно від типу зупинки, необхідно завжди гарантувати повну безпеку підрозділу (сектори огляду, прикриття, варіанти відходу).

Вихід з контакту:

- зворотний рух з використанням техніки переміщення по черзі;
- зворотний рух з використанням техніки послідовного переміщення.

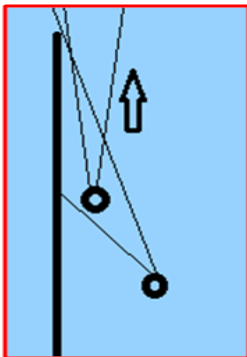

Рис.4.7. Розташування поліцейських при пересуванні біля стіни.

Підхід до будівлі, пересування біля будівель

Основні принципи:

- перед рухом патрульні оцінюють обстановку та попереджають чергового про свої дії;
- перший номер рухається біля стіни і дивиться вперед на місце можливого виходу правопорушника;
- другий номер рухається позаду, дещо далі від стіни, сектор огляду – вперед-вгору (мал. 4.7);

- перед вікном пригнутися і пройти нижче підвіконня;
- підвальні вікна необхідно переступати;

Мал. 4.7

- двері оглядаються зліва або справа;
- при підвищеній небезпеці двері оглядаються зліва або справа, зверху та/або знизу;
- стукати у двері можна, коли поліцейський знаходиться зліва від дверей за стіною, вікна оглядаються зліва або з права знизу (одна чверть голови).

4.3. Основні принципи, схеми та правила блокування злочинця.

Завданням групи блокування є безпосереднє оточення (блокування) укриття, запобігання спроб злочинців до втечі, їх затримання під час прориву оточення.

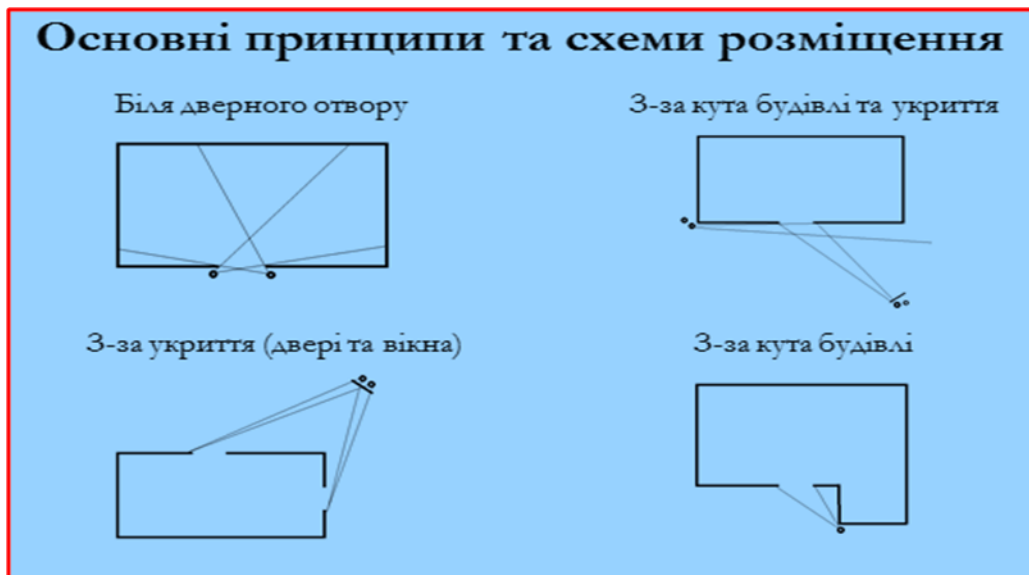

Рис .4.8. Блокування будівлі, приміщення

Заборонено:

- знаходитися навпроти дверей;
- знаходитися двом або більше патрульними на одній лінії;
- демаскувати себе.

Блокування вулиці, площі.

Застосовується блокування за рахунок шикування ланцюга.

- рідкі – інтервал між патрульними більше 2 метрів;
- нормальні - інтервал 1 - 2 метри;
- посилені - інтервал менше 1 метра.

Блокування автомобіля.

Основні способи блокування:

- автомобілем(и)
- з використанням спецзасобів (Їжак, Гарпун, Діана).

Складові тактики внутрішнього огляду будівлі.

Пригадаємо **сім тактичних принципів**, які знадобляться нам при внутрішньому обшуку будівлі:

1. Мислити як переможець:

- ніколи не здавайтеся;
- ви можете перемогти у кожному конфлікті;
- використовуйте обладнання та зброю впевнено, з найбільшою зручністю для себе;

- думайте за моделлю «Якщо - тоді»;

(попереднє планування з можливим розвитком ситуації);

- уникайте самовпевненості.

2. Прикриття, укриття, захист:

Прикриття (щит): будь-який предмет, яким можна прикритися, захиститися від загрози.

Укриття: конструкція або її елементи, предмети, які дають поліцейському можливість сховатися від загрози.

Захист: засоби та заходи, які забезпечують вашу безпеку, навіть від кулі.

3. Співвідношення «час : відстань»:

Чим більша відстань від правопорушника, тим більше часу є у поліцейських для реагування на ситуацію.

4. Правило «1+1»:

Якщо поліцейський помітив одну загрозу, він повинен очікувати наступної.

Якщо поліцейський знаходить одну одиницю зброї, він повинен очікувати, шукати ще.

5. Сигнали небезпеки, загрози:

Ознаки, які демонструє особа. Ознаки, які виявляє суб'єкт. **До них належать:** сказане, як саме сказано, рухи, знервованість, занепокоєння.

6. Деескалація – розрядка конфліктної ситуації:

Поліцейський може розрядити ситуацію, використавши лише вербальні засоби (шляхом переговорів).

Потужна демонстрація сили іноді може розрядити ситуацію, якщо спроба зробити це вербальними засобами виявилася невдалою.

7. Усні команди:

- майте свідків вашого спілкування з правопорушником;
- забезпечте відстань між свідками та правопорушником;
- постійно говоріть упродовж усього інциденту;
- говоріть впевнено, авторитетно, по суті і професійно.

Складові готовності до внутрішнього обшуку:

- психологічна готовність;
- фізична готовність;
- готовність спорядження;
- аналітична інформація щодо місця події;
- безпечний периметр.

Тактика входження в будівлю

Вхід в будівлю (приміщення):

- НЕ ВХОДЬТЕ БЕЗ прикриття;
- ніколи не входьте, якщо відомо, що підозрюваний озброєний чи забарикадувався;

- вибирайте точки для входу обережно, уникайте вікон та вузьких місць;
- якщо ви знайшли вхід, повідомте чергового;
- дайте чіткі інструкції підрозділам, що прибувають або попросіть чергового передати інструкції відповідним поліцейським;
- повідомляйте про свої наміри перед входом та під час усього огляду;
- не переслідуйте підозрюваного, який тікає вглиб будівлі;
- зупиніться і оцініть свою ситуацію; якщо ви змушені продовжувати просування, робіть це повільно і методично.
- при використанні ліфту, завжди піднімайтеся на один-два поверхи вище поверху на який здійснено виклик.

Огляд будівлі.

При огляді будівлі слід дотримуватися наступних правил:

- не поспішайте;
- не виказуйте свою присутність;
- дійте методично, організовано та розважливо;
- забезпечуйте перехресне прикриття та обстежуйте приміщення швидкими поглядами, коли необхідно;
- зауважуйте всі вертикальні та горизонтальні кути, коли перевіряєте кімнату по секторам;
- рух, звук, силует, контраст та відблиск – ознаки загрози, які можуть працювати на вас чи проти вас;
- відпрацьовуйте невідомі ділянки в логічній послідовності;
- розміщуйте прикриття на довгих чи пропущених невідомих ділянках, доки ними можна буде зайнятися;
- усвідомлюйте що ви бачите;
- будьте гнучкими та пристосовуйтеся до ситуації;
- не забувайте піднімати погляд;
- довіряйте своїм інстинктам - якщо Вам здається, що ви бачили чи чули щось, то ймовірно так і є.

Тактичні поради.

Поводження зі зброєю:

- тримайте свою зброю міцно у руці, палець необхідно тримати на спусковій скобі;
- правило «Три ока» – Ваша зброя повинна бути спрямована в напрямку, куди дивляться ваші очі;
- тримайте зброю поруч з тілом;
- не подавайте сигнали своєю зброєю;
- не використовуйте свою зброю як важіль чи блок.

Використання світла:

- якщо це можливо, увімкніть світло в усій споруді;
- спрямовуйте світло перед пошуковою групою;
- гасіть світло, лише коли це абсолютно необхідно;
- уникайте підсвічування чи освітлення силуетів інших;
- навчіться стежити за своєю тінню, вас можуть підсвітити інші.

Зв'язок:

- підтримуйте зв'язок з пошуковою групою;
- підтримуйте зв'язок з патрульними, розташованими по периметру;
- підтримуйте зв'язок зі старшим;
- підтримуйте зв'язок з черговим;
- давайте правопорушникам чіткі стислі команди.

Впритул притискатися до захисного об'єкту потрібно лише у випадках, коли правопорушник:

- буде стріляти зверху;
- або коли вогонь ведеться декількома супротивниками з різних боків.

Ризик постраждати від рикошету менший, ніж ризик прямого попадання.

Комунікація:

- вербальна;
- невербальна.

Приклади типових усних команд

«Чисто» – в кімнаті відсутній супротивник.

«Чисто вперед» – сигнал черговій парі поліцейських про те, що вони можуть висуватися до входу в наступну кімнату.

«Праворуч», «ліворуч», «зверху», «знизу», «з тилу» – сигнал партнеру про те, звідки йому загрожує небезпека.

«Затримка» – поліцейський повідомляє напарнику про відмову своєї зброї, напарник негайно переносить вогонь в його сектор або його контролює.

«Тримаю» – відповідь на сигнал напарника.

«Контроль» – поліцейський повідомляє напарнику про готовність зброї і контроль свого сектору.

«Прикрий» – звернення до напарника.

«Прикриваю» – відповідь на сигнал напарника.

«Рухаюсь» – попередження напарнику про свій рух вперед.

Заклики та паролі:

1. «Удар по своїх»
2. «Вперед»
3. «Стоп»

Хибні тривоги:

- не існує такої речі як хибна тривога;
- це не «марнування» вашого часу;
- кожна відпрацьована тривога, коли всередині ніхто не виявлений, це ще одна нагода для тренування;
- використовуйте кожну нагоду для тренування;
- критикуйте себе і вчіться на своєму досвіді.

Реагування на тривогу та обшук будівель – надзвичайно небезпечне завдання. Кожен поліцейський має бути підготовлений і повинен підтримувати свою психічну та фізичну форму і навички на найвищому рівні для найкращого результату всіх операцій, які передбачають входження у приміщення.

Відпрацювання кутів та дверних отворів.

1. Ніколи не стійте біля самого кута або дверей, впритул до стіни, оскільки обмежуєте себе в маневрі та в застосуванні зброї.

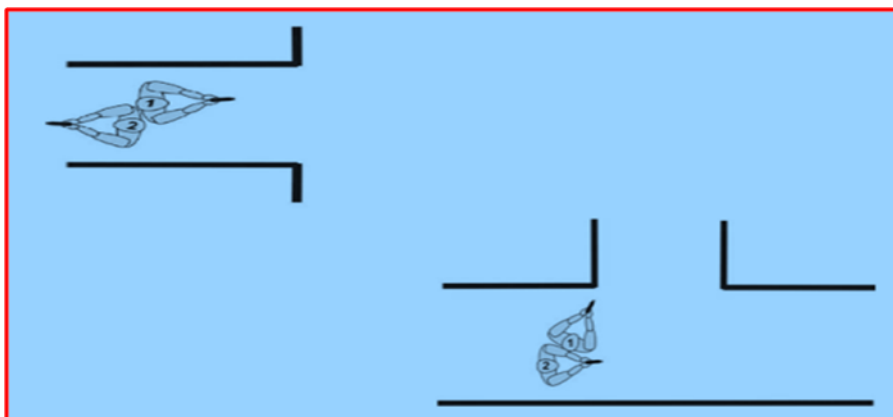
2. Намагайтесь знаходитися від кута і від стіни таким чином, щоб бачити більшу частину сектора, зброя в готовності до застосування.

3. Роблячи поступальні рухи вправо-вліво, ви здатні побачити більшу частину сектора. Злочинець, навіть якщо він знаходиться за стіною і помітив вас та встиг відкрити вогонь, не може гарантувати влучність. В даному випадку ви маєте такі переваги (на відміну від знаходження біля стіни, поряд з кутом), зокрема: готові до застосування зброї негайно, можете кваліфікувати ціль, встигаєте прийняти рішення на відкриття вогню, володієте маневром у приміщенні. При огляді секторів вас видно на 20%.

4. Намагайтесь приймати положення для стрільби таким чином, щоб знаходитися до злочинця боком, а не грудьми; лікті притиснуті і закривають життєво важливі органи.

5. Ні в якому разі не вискакуйте з-за кута в розрахунку на швидкість і несподіваність. В такій ситуації, якщо там буде злочинець, це не допоможе, оскільки неправильно оцінивши ситуацію, і невірні «зачистивши» кут, ви вже програли, не надавши собі жодного шансу. Ви не встигаєте кваліфікувати ціль (терорист, дитина, літня людина, жінка, які можуть бути звичайними громадянами, а можуть бути і злочинцями; лежить чи стоїть, має або ні засоби індивідуального захисту і т.д.).

Способи пересування та входження в приміщення

Рис.4.9. Спосіб «Спина до спини»

Один із способів пересування довгими і вузькими коридорами двома працівниками поліції - «спина до спини» (мал. 4.9). Уявіть що Ви дві стрілки механічного годинника які рухаються кругом циферблата, таким чином працівники поліції можуть контролювати простір на 360° периферійним зором прикриваючи один одного і оглядати небезпечні кути та зони.

Існує декілька способів входу у приміщення через двері:

- «хрест – навхрест»; «гак»; «кут».

Спосіб «хрест-навхрест».

Цей спосіб застосовується у тому випадку, коли ширина дверей немає значення, оскільки поліцейські входять один за одним. Цим способом користуються практично всі спеціальні підрозділи, які виконують бойові завдання по захопленню озброєних злочинців

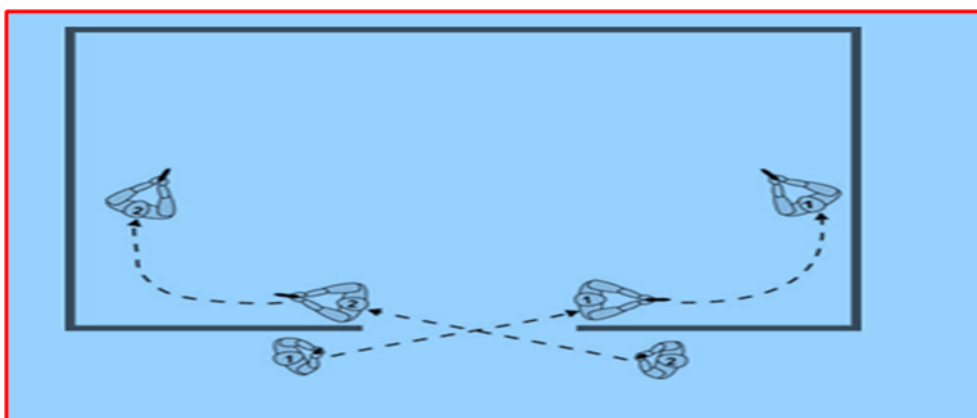

Рис. 4.10. Вхід у приміщення способом «Хрест-навхрест»

Цей спосіб застосовується у тому випадку, якщо поліцейські озброєні короткоствольною зброєю і дозволяє ширина дверей.

Недолік цього способу полягає в тому, що увійти до приміщення можна тільки через достатньо широкі двері, оскільки у вузькі двері двоє поліцейських одночасно увійти не зможуть. В той же час вхід може бути здійснено послідовно, один за одним, що, при певному напрацюванні, може бути ефективним.

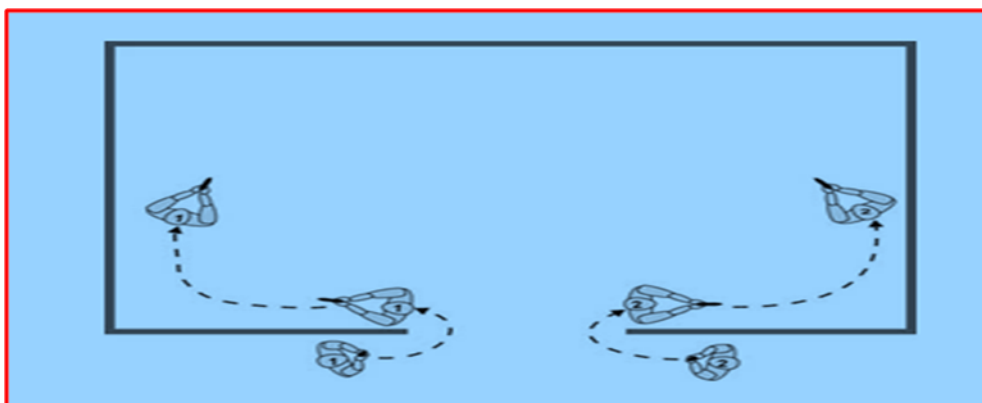

Рис. 4.11. Вхід у приміщення способом «гак»

Цей спосіб використовується, коли двері розміщуються біля одного з кутів приміщення і поліцейським доводиться розпочинати рух з протилежної від стіни сторони дверей, але можливий до застосування і в інших ситуаціях.

При виконанні цього прийому можливі два варіанти (мал. 4.12):

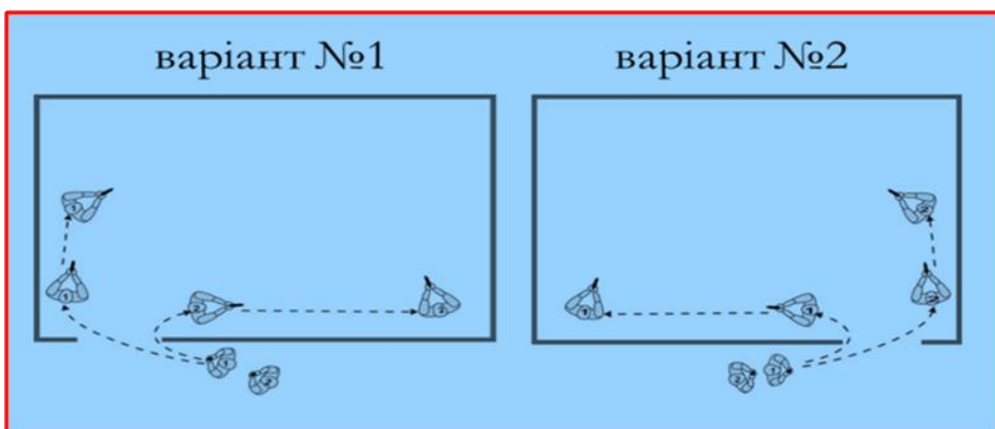

Рис. 4.12 варіанти входження у приміщення в залежності від розташування дверного пройому.

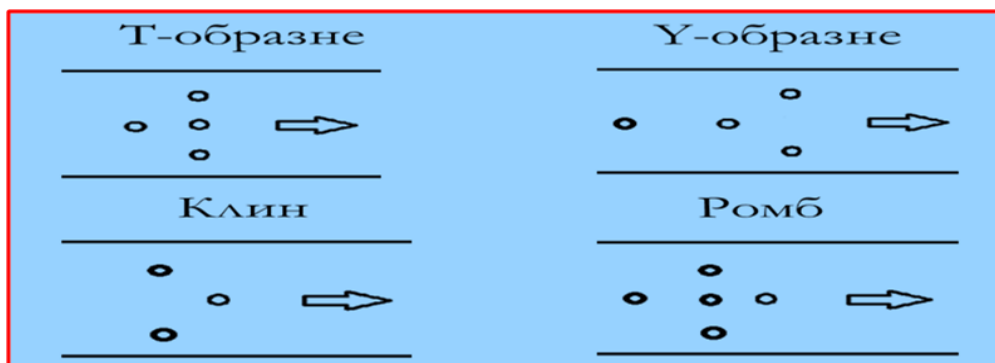

Рис. 4.13 Способи пересування у приміщеннях

Пересування коридорами

Як правило, рух здійснюється уздовж стін в готовності до ведення вогню. Спостереження здійснюється «прямо» і «хрест-навхрест» (рис. 4.14).

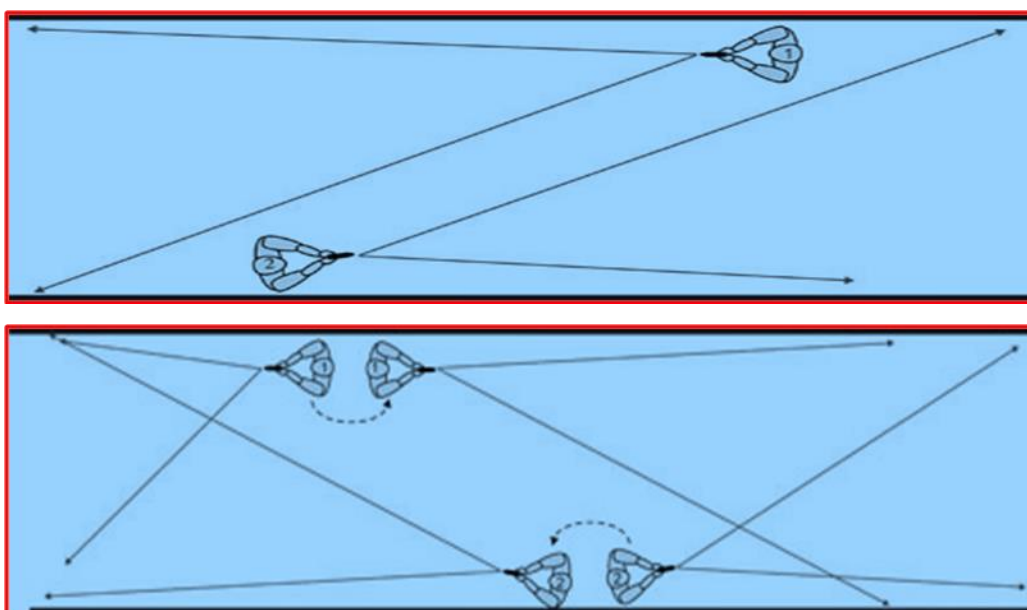

Рис. 4.14 Способи спостереження.

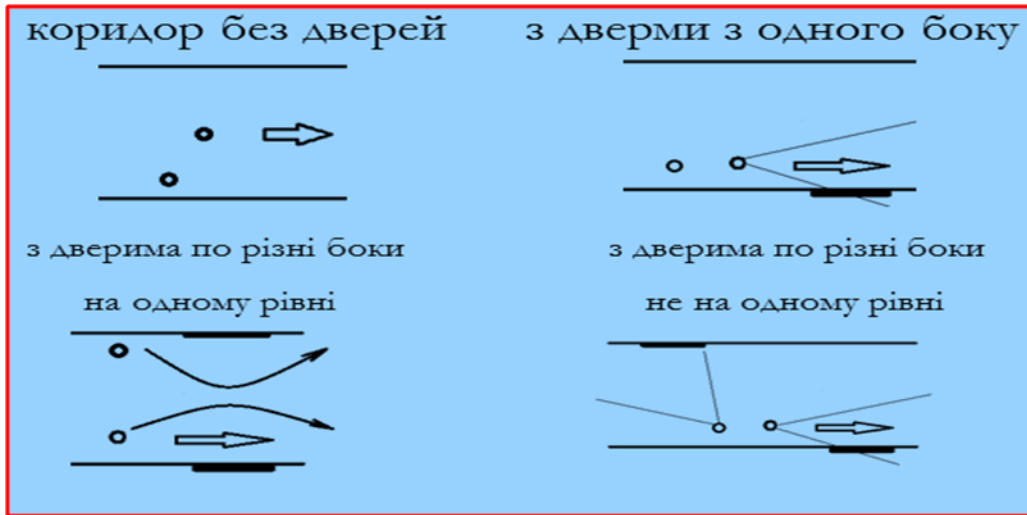

Рис. 4.15 Способи пересування коридорами

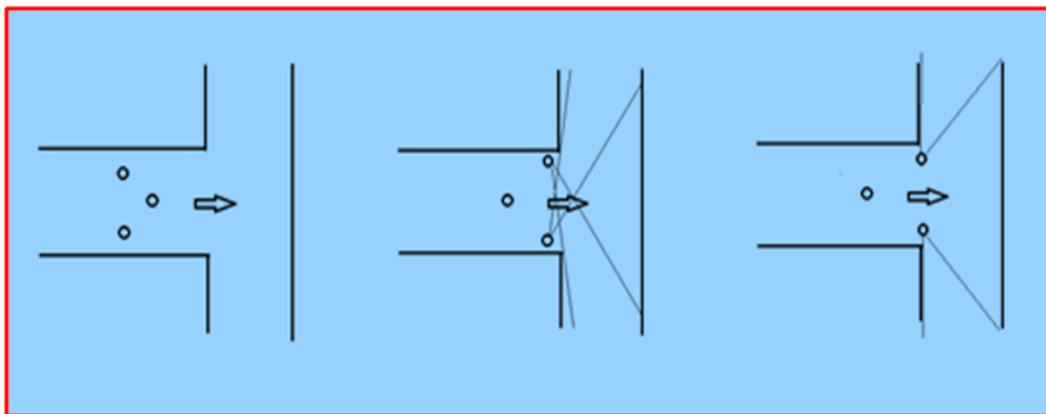

Рис. 4.16 Пересування Т-подібним коридором

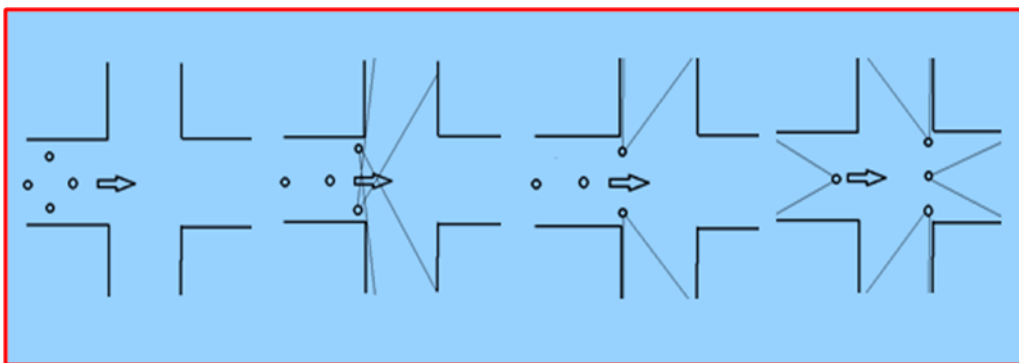

Рис. 4.17 Пересування та проходження Х- подібним коридором

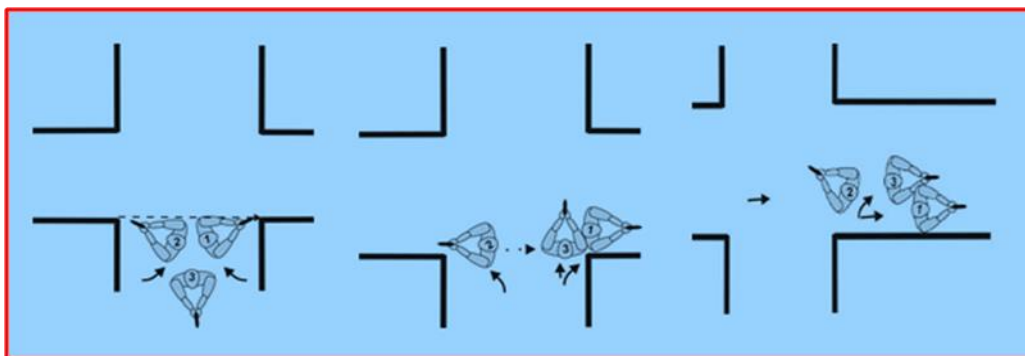

Рис. 4.18 Поворот в Х- подібному коридорі

Пересування міжповерховими сходами

Для сходів характерна одночасна наявність декількох небезпечних зон. Переконавшись у безпеці першого прольоту, починайте захищати вище розташовані ділянки, просуваючись обличчям вперед (мал. 4.19).

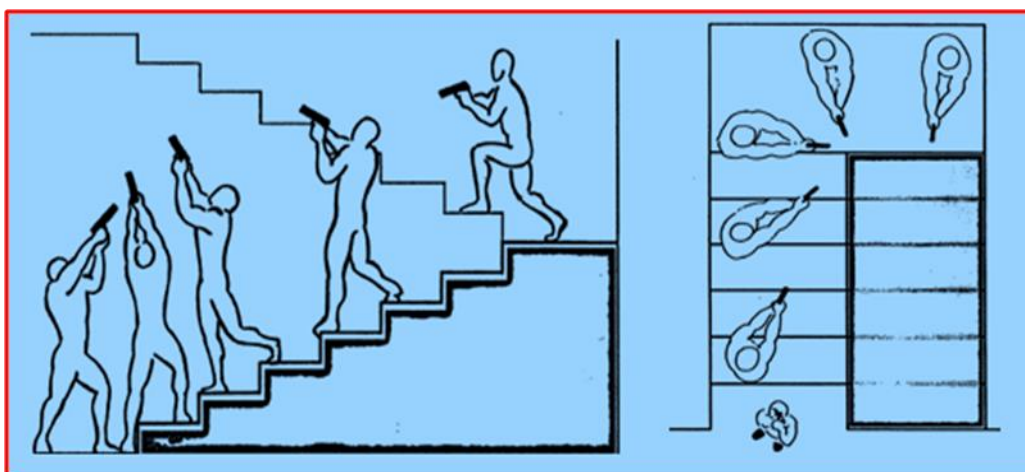

Рис. 4.19 Пересування по сходах зі зброєю в руках

Основні принципи:

- усі рухи виконуються по команді;
- перший поліцейський (П1) фіксує міжсходовий простір;
- другий поліцейський (П2) пересується якнайближче до стіни, утримуючи сектор вірогідного розташування правопорушника;
- поліцейський, який піднімається вгору (рухається вниз), розташовується в безпечному місці на міжповерховому майданчику і чекає на напарника;

- П1 при пересуванні доцільно періодично присідати і проводити огляд з нижнього рівня;

- П2 рухається ближче до перил сходів, постійно фіксує міжсходовий простір;

- після того, як П2 доходить до міжповерхового майданчика і фіксує міжсходовий простір, починає рухатися П1, спочатку до наступного кутка, а потім на наступний поверх, таким алгоритмом необхідно рухатись до контрольної точки;

- заборонено двом поліцейським знаходитися на одній лінії вогню;

Пересування по міжповерхових сходах (група в складі 2 поліцейських)

Спосіб обшуку та огляду приміщення

Мал. 4.20 Огляд приміщень

Огляд приміщення (мал.4.20):

- категорично заборонено виходити (вибігати) на середину кімнати;
- всі дії виконуються по команді старшого;
- постійний контроль за неперевіреною частиною приміщення;
- огляд проводиться з двох напрямків, уздовж стін;
- не знаходитися на одній лінії вогню з напарниками та дотримуватись заходів особистої безпеки;
- попередньо встановлюється остаточна точка перевірки;
- при виявленні злочинця, зайняти безпечну позицію та змусити злочинця вийти на визначене йому місце.

При виявленні осіб (злочинців) у кімнаті.

Подають команди голосом:

- «стояти»;
- «кинути зброю (якщо вона є)»;
- «руки вгору»;
- «повернутися кругом»;
- «встати на коліна/лягти і далі перехід до надягання кайданків».

Огляд горищ і підвальних приміщень вимагає від працівників поліції особливої пильності та має свої особливості:

- труднощі у непомітному для злочинця проникненні у ці приміщення;
- необхідність діяти у незнайомій обстановці, в обмеженому просторі, при поганій видимості або у темряві.

Для цього необхідно забезпечити співробітників освітлювальними і пошуковими приладами, службовою собакою і спецзасобами.

У зв'язку з відсутністю у вказаних приміщеннях сторонніх громадян відповідно створюються сприятливі умови для застосування спеціальних засобів, використання службової собаки. Разом з тим, вхід на горище і у підвал пов'язаний з найбільшим ризиком для життя поліцейських, тому входити у ці приміщення необхідно дуже обережно і миттєво, особливо, якщо злочинець почав стріляти по громадянах, підпалив будинок тощо.

Повністю здійснивши блокування горища або підвалу, і впевнившись у безпеці оточуючих, а також звільнивши приміщення від сторонніх громадян, необхідно вголос або застосовуючи гучномовець запропонувати злочинцю здатися.

У разі відмови злочинця здатися враховуючи реальну обстановку і погодні умови, працівники НП застосовують спеціальні засоби дратівливої та сльозогінної дії, використовують службових собак. Слід мати на увазі, що службові собаки, які пройшли спеціальний курс тренування, впевнено працюють у загазованих приміщеннях. Собаку доцільно пускати попереду групи захоплення без повідка.

Співробітники які забезпечують прикриття групи захоплення, вживають відволікаючі маневри; щоб відвернути увагу злочинців (раптовий шум, крики, і тому подібне).

При вході у темні приміщення слід пам'ятати, що здатність ока пристосуватися (адаптація) до темряви і яскравого світла відбувається не відразу, а на протязі певного часу.

Вхід на горище і в підвал часто пов'язаний з ризиком для життя працівників поліції, тому проникати до них потрібно дуже обережно і швидко. Вивчати обстановку в зазначених приміщеннях необхідно сидячи, лежачи, із-за укриття і т.ін.

При проникненні в темний підвал чи на горище, променем світла оглядається місце справа і зліва від входу, потім промінь спрямовується в глибину приміщення, а освітлені раніше місця швидко займають співробітники, які будуть оглядати приміщення. Поліцейський з ліхтарем вимикає його на короткий проміжок часу і переміщується в бік від просвіту дверей.

В будь-якому випадку джерело світла потрібно тримати в руці, відведений вбік і трохи вперед, щоб не освітлювати себе.

Необхідно також враховувати особливості слухового сприймання. Щоб почути слабкі звуки, необхідно одну-дві хвилини перед початком руху постояти нерухомо. Краще і правильніше сприймати звуки зправа і зліва, а гірше – звуки, які йдуть спереду та ззаду. В таких умовах при переміщенні рекомендується робити короткі зупинки і повороти головою вправо чи вліво, намагаючись визначити істинний напрямок звуку. Якщо не чути кроків злочинця, можливо він затаївся. Непотрібно кидатися по приміщенню в пошуках злочинця. Основний принцип руху поліцейських – всі перепони, по можливості, необхідно обходити справа. Якщо пістолет знаходиться в правій руці, то поліцейський буде мати перевагу, стріляючи в ліву сторону. Злочинець в такому випадку вимушений стріляти вправо, відкриваючи корпус. Кути і

повороту необхідно обходити якомога далі від них. У випадку, коли обставини примушують обійти їх з лівої сторони, пістолет перекладається в ліву руку.

4.4. Поняття та підстави затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.

Затримання в порядку КПК України.

Порядок затримання в порядку КПК України визначений ст. 188–192, 207–213 КПК України.

Аналіз норм КПК України дозволяє виокремити такі види затримання:

1) на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. 187–191);

2) без ухвали слідчого судді, суду (ст. 207, 208).

Ці види затримання розрізняються за цільовим призначенням, суб'єктами їх здійснення, підставами та процесуальним порядком застосування.

КПК України у ст. 209 чітко визначив момент, з якого особа вважається затриманою – з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу відрізняється від інших його видів за своєю метою (забезпечення явки підозрюваного чи обвинуваченого для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою), строком (до 36 годин), а також юридичною підставою (ухвала слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу).

Клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу розглядається слідчим суддею, судом негайно після його одержання. Розгляд клопотання здійснюється в закритому судовому засіданні за участю прокурора. Ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу складається з дотриманням вимог, закріплених у ч. 1, 2 ст. 190 КПК.

Затримання без ухвали слідчого судді, суду. За загальним правилом, ніхто не може бути затриманий без ухвали слідчого судді, суду (ч. 1 ст. 207 КПК). Утім, затримання допускається без такої ухвали уповноваженою на те службовою особою (ст. 208 КПК) та будь-якою іншою особою (ст. 207 КПК) при наявності визначених в законі підстав.

Законне затримання. Відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК, кожний громадянин (включаючи іноземців і осіб без громадянства) має право затримати будь-яку особу (за винятком судді й народного депутата), яку застали під час вчинення кримінального правопорушення або спроби його вчинити, коли вона навмисне вдавалася до дій чи бездіяльності, безпосередньо спрямованих на досягнення протиправної мети, однак не досягла задуманого з причин, що не залежали від її волі, а також безпосередньо після вчинення особою кримінального правопорушення або в разі безперервного переслідування підозрюваного (ч. 2 ст. 207 КПК).

Це затримання відрізняється від процесуального затримання тим, що його можна здійснити як за вчинення кримінального проступку, так і злочину (на відміну від затримання службовою особою).

Затримання уповноваженою службовою особою. На відміну від “звичайних” громадян, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, лише у випадках: якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин (ці ознаки підлягають обов’язковій фіксації в протоколі затримання, а їх виявлення, вивчення та закріплення створюють невід’ємний елемент такої процесуальної дії) – ч. 1 ст. 208 КПК.

За кожним фактом затримання підозрюваного в учиненні злочину службова особа зобов’язана скласти відповідний протокол із зазначенням:

місця, дати, точного часу його проведення, повного переліку процесуальних прав і обов'язків затриманого, підстав затримання, інформації про присутніх під час цієї процесуальної дії осіб (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання) та про те, що їх заздалегідь повідомили про застосування технічних засобів фіксації, вказуючи характеристики таких засобів та носіїв інформації, умов і порядку їх використання, виявлені й вилучені під час особистого обшуку речі та документи. Вказують тут і спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу, зауваження та доповнення до нього від учасників процесуальної дії. Не менш важливо, що цей протокол підписують особа, яка його склала, і затриманий, копію ж документа негайно вручають під розпис останньому й надсилають прокурору (ч. 5 ст. 208 КПК).

Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, працівник поліції негайно повідомляє одного з її родичів, а в разі затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним службових обов'язків негайно повідомляє також і відповідний розвідувальний орган.

Типовий алгоритм дій – затримання особи

1. Проконтролюйте, що у вас увімкнено відеореєстратор.
2. Повідомте напарнику та узгодьте рішення і план затримання.
3. Оцініть ступінь небезпеки, дотримуйтеся відповідних заходів особистої безпеки:
  - а) заздалегідь викличте підкріплення за потреби.
4. Визначтеся, яке затримання ви здійснюєте – адміністративне чи кримінально-процесуальне.
5. Продумайте та організуйте заздалегідь, за потреби, наявність особи відповідної статі або спеціального приладу/засобу для поверхневої перевірки, а для особистого огляду чи обшуку – також двох понятих.
6. Безпосередньо перед озвучуванням особі рішення про затримання, перевірте спецзасоби на вашому тактичному паску.

7. Повідомте особі, що її затримано:

А. В адміністративному порядку – повідомте, згідно з ч. 2 ст. 31 Закону:

а) причину затримання:

– чітко назвіть вчинене особою адміністративне правопорушення;

– мету затримання відповідно до ст. 260 КпАП, як-то, наприклад, «для припинення вами правопорушення, позаяк вичерпано інші заходи впливу»;

– підставу застосування затримання як превентивного заходу (назвіть ст. 262 КпАП).

Б. У кримінально-процесуальному порядку – негайно повідомте зрозумілою для затриманого мовою, відповідно до ч. 4 ст. 208 КПК:

а) підстави затримання (ст. 208 КПК);

б) у вчиненні якого злочину він підозрюється (назвіть відповідний склад злочину, бажано із посиланням на відповідну статтю КК);

в) роз'ясніть права:

– мати захисника;

– отримувати медичну допомогу;

– давати пояснення, показання або не говорити нічого стосовно підозри проти нього;

– негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування;

– вимагати перевірку обґрунтованості затримання;

– інші процесуальні права, передбачені КПК.

– у разі агресивної реакції особи на повідомлення про затримання

– повідомте, що подальші подібні її дії можуть бути кваліфіковані як злісна непокора за ст. 185 КУпАП або опір працівникові правоохоронного органу за ст. 342 КК.

9. За потреби, застосуйте фізичний вплив та/або спеціальні засоби.

10. Визначте потребу особи в медичній допомозі, за потреби викличте 103.

11. Проведіть поверхневу перевірку, та, за потреби, особистий огляд або обшук.

12. За потреби, вилучіть відповідні речі та документи.

13. Повідомте про затримання чергового/вашого командира.

14. При кримінально-процесуальному затриманні – одразу, для дотримання ч. 2 ст. 210 КПК, повідомте телефоном/рацією РУ або підрозділ іншого відповідного органу досудового розслідування, до якого будете здійснювати доставлення.

15. Надайте затриманому можливість повідомити близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором затриманого про його затримання і місце перебування;

– достатнім повідомленням буде також, якщо безпосередньо ви повідомите вказаних осіб; ви маєте право наполягати на такому порядку, адже в КУпАП немає прямої вимоги щодо зворотного, а КПК чітко встановлює, що за наявності підстав для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванню, уповноважена службова особа може здійснити таке повідомлення самостійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності.

16. При кримінально-процесуальному затриманні – негайно, для дотримання ч. 4 ст. 213 КПК, повідомте центр безоплатної правової допомоги:

– здійсніть це через чергову частину.

17. Продумайте маршрут та організуйте відповідальний екіпаж для доставляння затриманої особи до РУ або підрозділу іншого відповідного органу досудового розслідування.

18. Якщо на місці події залишаються свідки чи потерпілі – продумайте та узгодьте з ними та іншими екіпажами, їхню подальшу процесуальну участь та можливе доставляння їх до РУ, за потреби. В разі потреби, зафіксуйте їхні контактні дані та/або доручіть іншому екіпажу, ніж той, що здійснює доставляння, відібрати на місці письмові пояснення.

19. Здійсніть доставляння до РУ або підрозділу іншого відповідного органу досудового розслідування.

20. При кримінально-процесуальному затриманні – після прибуття, негайно, для дотримання ст. 210 КПК, зареєструйте в органі, до якого доставили, дату, точний час (годину і хвилини) доставлення затриманого й інші відомості, передбачені законодавством.

21. Здійсніть оформлення затримання:

а) адміністративного – протоколом про адміністративне затримання;

б) кримінально-процесуального – рапортом, який передайте оперативному/слідчому працівнику для подальшого складення протоколу про затримання відповідно до ч. 5 ст. 208 КПК;

в) чітко озвучте оперативному/слідчому працівнику, що ви очікуєте від нього (неї) складення відповідного протоколу.

22. При адміністративному затриманні – невідкладно після досягнення мети затримання (складення протоколу тощо), але в будь якому разі не пізніше трьох год. від моменту затримання, звільніть особу.

23. Примітка: за процедурою для ст. 173, ст. 185 КУпАП, після складення протоколів ви повинні доставити особу та матеріали до суду (у разі якщо це неробочий час доби чи вихідні, відібрати в особи письмове зобов'язання з'явитися до суду). Теоретично, доставляння до суду (або відібрання зобов'язання) можна здійснювати безпосередньо, оминаючи РУ (що не скасовує затримання як такого). Зазвичай, приміщення РУ надає більше можливостей для зручного і безпечного складання протоколів. Вирішуйте за ситуацією, з огляду на часові межі та тактичні пріоритети.

Пам'ятаємо про:

свою безпеку, напарник у полі зору;

– розподіл ролей (контактуючий, прикриваючий);

– бронежилет;

– відеореєстратор;

– підтвердження прибуття;

- оцінку ситуації;
- виклик підмоги;
- спецзасоби (ефективно, виправдано, відповідно до конкретної ситуації);
- контроль ситуації, ефективну комунікацію;
  - затримання підозрюваних;
  - опитування порушників, можливих свідків, потерпілих;
  - зафіксування пояснення;
  - прийняття рішення щодо оформлення адмінматеріалу;
  - оформлення адмінматеріалів щодо всіх учинених правопорушень.

4.5. Затримання озброєних злочинців у під'їзді будинку

При одержанні інформації про знаходження озброєного злочинця у під'їзді житлового будинку групі блокування необхідно приховано вздовж стін будинку підійти до під'їзду.

Щоб не допустити втечі того, кого затримують, через вікна, підвал, дах, необхідно виділити співробітників поліції для спостереження за цими місцями та їх блокування.

За допомогою мешканців будинку, працівників будинкоуправління, необхідно швидко з'ясувати, чи відчинені двері на горище або в підвал, чи є в під'їзді ліфт і чи він працює, встановити розташування квартир на сходовій площадці. Слід мати на увазі, що наряди групи блокування розставляти треба на даху, біля слухових вікон на горищі і пожежних сходин будинку, щоб при відстрілюванні злочинець не міг у них влучити. Якщо затримання проводять у багатосекційному будинку і є можливість втечі злочинця через горище або підвал у іншій секції, необхідно вжити екстрених заходів щодо, перекриття цих ходів (закрити люки, лази тощо). У випадках, коли злочинець встиг потрапити на горище або у підвал, необхідно блокувати ці приміщення. У результаті цих дій досягається локалізація злочинця в цьому районі, що дозволяє зменшити

кількість залучених для проведення операції працівників і закінчити операцію за короткий час.

При проведенні операції у вечірній час слід мати на увазі те, що злочинець може пошкодити або виключити електропостачання, внаслідок чого мешканці під'їзду можуть вийти з квартир, а це ставить їх життя і здоров'я під загрозу. Крім того, злочинці можуть непомітно або загрожуючи зброєю проникнути до квартир громадян. Щоб запобігти таким випадкам, керівник групи захоплення повинен оголосити, що у під'їзді будинку знаходиться озброєний злочинець і мешканцям не слід відчиняти двері квартир і треба відійти від них у безпечні місця.

Група захоплення повинна пересуватися по сходах безшумно, невеликими рівномірними перебіжками, притискаючись якомога ближче до стін але не тертися об них, використовувати для прикриття виступи, зброю тримати у стані готовності до стрільби. Група повинна рухатися ланцюжком, у якому інтервали між співробітниками відповідають половині прольоту сходів між поверхами.

При виявленні злочинця необхідно, не підвищуючи голосу, щоб не привертати уваги мешканців, але достатньо різко, вимогливо й енергійно запропонувати йому кинути зброю і здатися, повідомити про те, що він оточений і чинити опір даремно. Якщо злочинець не чинить опору, необхідно одягти наручники, ретельно провести поверхневий огляд і конвоювати до органу внутрішніх справ.

У випадку, коли злочинець відкриває вогонь по групі захоплення, то вживають заходи, які передбачають використання службової собаки, застосування спецзасобів, фізичної сили, вогнепальної зброї для його затримання, знешкодження або знищення.

4.6. Затримання озброєних злочинців у підвалах і на горищі.

Проведення операцій по затриманню озброєних злочинців на горищі, у підвальних приміщеннях вимагає від працівників поліції особливої пильності.

Затримання озброєних злочинців у підвалах і на горищі має свої особливості:

➤ труднощі у непомітному для злочинця проникненні у ці приміщення;

➤ необхідність діяти у незнайомій обстановці, на обмеженому просторі, при поганій видимості або у темряві. Для успішного проведення операції необхідно забезпечити співробітників освітлювальними і пошуковими приладами, службовою собакою і спецзасобами.

У зв'язку з відсутністю у вказаних приміщеннях сторонніх громадян відповідно створюються сприятливі умови для застосування спеціальних засобів, використання службової собаки. Разом з тим, вхід на горище і у підвал пов'язаний з найбільшим ризиком для життя працівників поліції, тому входити у ці приміщення необхідно дуже обережно і миттєво, особливо, якщо злочинець почав стріляти по громадянах, підпалив будинок тощо.

Повністю здійснивши блокування горища або підвалу, і впевнившись у безпеці оточуючих, а також звільнивши приміщення від сторонніх громадян, керівник оперативної групи вголос або застосовуючи гучномовець пропонує злочинцю здатися.

У разі відмови злочинця здатися враховуючи реальну обстановку і погодні умови, працівники поліції застосовують спеціальні сльозоточиві засоби, використовують службових собак. Слід мати на увазі, що службові собаки, які пройшли спеціальний курс тренування, впевнено працюють у загазованих приміщеннях. Собаку доцільно пускати попереду групи захоплення без повідка.

Співробітники які забезпечують прикриття групи захоплення, вживають відволікаючі маневри, щоб відвернути увагу злочинців (раптовий шум, крики, і тому подібне).

Запорукою успішного проведення операції є: раптовість, безшумність, швидкість і чіткість дій, вміле використання маскування і різних тактичних прийомів, спеціальних засобів (зокрема тактичних щитів з спеціальними ліхтарями), засобів освітлення і приладів нічного бачення.

Проникнувши у темне приміщення, необхідно відразу ж відійти від дверей у бік, у неосвітлене місце. При використанні освітлювальних приладів слід вмикати їх на короткий час і тримати у витягнутій вбік руці.

У темних приміщеннях використовують прилади нічного бачення для розшуку у темряві злочинця.

При проведенні операції у районах старих будівель, з будинкам малої і середньої площині, великою кількістю підсобних будівель виникає проблема запобігання втечі злочинця через горища і далі по дахах будинків і будівель. У цих умовах основним способом проведення операції є оточення (блокування), але як запасний варіант треба передбачити проведення операції способом переслідування.

Для здійснення цього варіанту необхідно детально вивчити розташування будівель, щоб виявити найбільш придатні для прориву місця, які можуть бути використані злочинцями. Одержані дані враховуються при розміщенні груп блокування. Розміщення груп проводять методом організації засідок, секретів, постів спостереження за можливими напрямками пересування злочинців.

Складність затримання на дахах полягає в тому, що злочинці, використовуючи димарі, виступи тощо можуть маскуватися і відстрілюватися з цих схованок. Застосовувати зброю у таких випадках небезпечно, оскільки можуть постраждати мешканці будинків, що знаходяться навколо.

У таких ситуаціях необхідно вміти передбачати дії злочинця, проявляти психологічну витримку.

4.7. Затримання озброєних злочинців у будинку, який розташований окремо від інших споруд

Тактика затримання озброєних злочинців в окремому будинку (котеджі) має свої особливості. Важливо попередньо вивчити місце затримання. Вдень оперативній групі важливо непомітно підійти до будинку. На подвір'ї будинку злочинці можуть використати для переховування багато відлюдних місць. Це господарські будови, сарай, комора, стайня, можуть бути спеціально обладнані сховища на городі, в копицях сіна, серед стосів дров тощо.

Проведення операції із застосуванням зброї або спеціальних засобів ускладнюється тим, що у будинку можуть знаходитися сторонні люди. У таких випадках великого значення набуває фактор раптовості, вмиле застосування маскування, інших тактичних прийомів при підході до об'єкта, його блокування і проникнення до приміщення. (фото 2)

Фото 2. Розташування поліцейських при підході до об'єкту

Не можна допускати розгортання сил і засобів, втрачати раптовість, коли через невмілі дії працівників поліції операція перетворюється у затяжну «війну».

При проведенні операції можуть використовуватися групи оперативного шиккування, бойова техніка бронетранспортери, пожежні автомобілі, тощо. На дії групи, яка здійснює операцію по захопленню озброєних злочинців у будинку сільського типу, будуть впливати такі фактори:

- розташування будинку, де переховуються злочинці, і характер навколишньої місцевості;
- кількість злочинців, їх озброєння і наміри, психологічний стан;
- кількість заручників у будинку, їх можливості та наміри;
- тип споруди (кам'яна чи дерев'яна), наявність допоміжних приміщень, їх розташування, внутрішнє планування;

Підрозділ по захопленню злочинців повинен включати три групи:

- блокування;
- прикриття;
- захоплення (штурмова група).

Група блокування негайно перекриває дороги, що виходять з місцевості, де розташований будинок.

Група прикриття непомітно просувається до будинку, де сховались злочинці, і оточує його.

Група захоплення, пересуваючись короткими перебіжками по одному, інколи плазом, займає вказаний об'єкт. Якщо споруда має декілька з'єднаних між собою приміщень, то потрібно заходити спочатку в те, де немає злочинців, і лише потім, використовуючи внутрішні переходи перейти туди, де вони ховаються.

Група захоплення повинна спускатися в підвал лише після застосування спецзасобів. А при відсутності приладів нічного бачення або при неможливості їх використання освітлювальні прилади необхідно включати періодично, на короткий термін, причому необхідно тримати їх на витягненій вбік руці. Оперативні працівники які йдуть позаду, повинні рухатися в потилицю тим, хто йде спереду. Якщо перед групою захоплення виникне необхідність зламу заборів або дверей, необхідно діяти рішуче, швидко, щоб не дати злочинцям можливості виграти час для посилення оборони або відшукання шляхів втечі.

При проведенні засідок в умовах сільської місцевості необхідні враховувати, що порушення звичного ритму життя сім'ї відразу притягує увагу оточуючих, тим самим наражаючи засідку на невдачу. Тому засідку доцільно

влаштувати на підступах до будинку, в такому місці, яке обійти злочинці не зможуть.

4.8. Затримання озброєних злочинців у лісі, горах, на іншій відкритій незаселеній місцевості

При проведенні операції у лісі або горах, оперативна група діє у складі групи переслідування або групи пошуку. В їх завдання входить: відшукати сліди та місця переховування злочинців. Пошук здійснюється у напрямках можливого знаходження злочинців через прочісування місцевості або окремих її секторів та квадратів. Особливу увагу необхідно приділяти ділянкам місцевості, що розташовані поблизу джерел води, доріг, ярів, навколо печер. Співробітники пошукової групи повинні звертати увагу на поведінку птахів та тварин, це може сприяти виявленню злочинців.

Для встановлення місця знаходження озброєних злочинців необхідно задіяти оперативні можливості працівників, які під виглядом туристів, відпочиваючих можуть проникнути в глухі і віддалені місця і повернутися назад з необхідною інформацією.

Одночасно зі збором необхідних даних група прикриття оточує небезпечну зону, в якій знаходяться озброєнні злочинці.

Перед тим, як штурмова група (група захоплення) буде приступати до затримання озброєних злочинців, група блокування повинна відсікти останнім всі шляхи до відходу або втечі. Займати пости вказані оперативною групою, необхідно приховано, щоб не насторожити злочинців і не зірвати тим самим план проведення операції. Кожний із членів групи блокування спостерігає за закріпленим за ним сектором, при цьому кожний сектор повинен перекриватися частиною сусіднього сектору для того, щоб між ними не було нічийної зони.

Група блокування спостерігає за шляхами можливого виходу злочинців до населених пунктів, залізничних станцій, шосейних доріг. Як правило, ліс і гори блокують не через суцільне охоплення. Ці місця повинні забезпечувати спостерігачам повний огляд, надійне маскування та укриття від вогню злочинців.

Вночі доцільно розташовуватися нижче контрольованої ділянки так, щоб спостерігачі оглядали її знизу догори, бо на фоні неба силуети людей видно досить чітко. Зв'язок між групами блокування здійснюють за допомогою радіо, телефону, зв'язківців або визначених сигналів. Групи забезпечують приладами нічного бачення, маскхалатами і спеціальним оснащенням транспортними засобами.

Моделювання ситуації

До працівників патрульної поліції підбігла громадянка і повідомила, що 3 хв. тому до неї підійшло двоє незнайомців погрожуючи вогнепальною зброєю забрали у неї гроші та золоті прикраси. Побачивши здалека, що йдуть працівники поліції сховались у під'їзді будинку №5.

Матеріальне забезпечення

1. Поясна система	- 3 од.;
2. Гумові кийки	- 3 од.;
3. Радіостанції	- 2 од.;
4. Кайданки	- 3 од.;
5. Записна книжка	- 1 од.;
6. Макет пістолета	- 1 од.;
7. Сумочка з грошми і прикрасами	- 1 од.

Дійові особи

1. Черговий	- 1;
2. Наряд поліції	- 3;
3. Правопорушник	- 2;
4. Очевидці	- 2;
5. Потерпіла	- 1.

Дії очевидців

Повідомляють, що бачили, як двоє невідомих зі зброєю в руках підбігли до громадянки – погрожуючи пістолетом відібрали у неї гроші і золоті прикраси, побігли в сторону будинку №5.

Дії умовного злочинця

Погрожуючи зброєю забирають гроші і золоті прикраси – бачать що йде наряд поліції ховаються у під'їзді житлового будинку.

Алгоритм правильних дій наряду

1. Повідомляють чергового по правоохоронному органу.
2. Дотримуючись заходів особистої безпеки заходять у під'їзд будинку.
3. Проводять затримання злочинців, одягають кайданки, проводять особистий огляд, та огляд речей.
4. Проводять огляд під'їзду.
5. Опитати затриманих.
6. Повідомити по радіостанції чергового.
7. Опитати очевидців.
8. Оформити рапорт, протокол вилучення.

Моделювання ситуації

Під час несення служби наряд поліції помітив, що невідомий побачивши наряд різко повернув і почав втікати. При затриманні громадянин викинув із кишені декілька патронів від 9мм. пістолета Макарова.

Матеріальне забезпечення

1. Поясна система	- 2 од.;
2. Гумові кийки	- 2 од.;
3. Радіостанції	- 2 од.;
4. Кайданки	- 2 од.;
5. Записна книжка	- 2 од.;
6. Патрони (навчальні)	- 3 од.;

Дійові особи

1. Черговий по правоохоронному органу	- 1;
2. Наряд поліції	- 2;
3. Правопорушник	- 1;
4. Очевидці	- 2.

Дії очевидців

Після затримання злочинця повідомляють, що бачили, як громадянин викинув із кишені патрони.

Дії умовного злочинця

Пояснює працівникам поліції, що дані патрони він виміняв у незнайомого за пляшку горілки, для того щоб звідти дістати порох і зробити саморобний підривний пристрій.

По другому варіанту, після затримання виривається і намагається втекти, через 5-10 метрів дає себе затримати.

Алгоритм правильних дій наряду

1. Затримати підозрілого, провести особистий огляд.
2. Опитати затриманого відносно патронів.
3. Повідомити по радіостанції чергового.
4. Опитати очевидців.
5. Оформити рапорт, протокол вилучення.

Моделювання ситуації

Двоє невідомих під'їхали на автомобілі до нічного магазину по вул. Тургенєва,5 в якому розташовано обмін валют, один з невідомих зайшов до магазину і застрелив охоронця (працівника ДСО), після чого проник через підсобне приміщення магазину у кантор де відібрав всі гроші з каси. Зі слів

продавця злочинці зникли з місця події на автомобілі іноземного виробництва чорного кольору д.н.з. ВО 3541 Ф поїхали в сторону заводу «Кінескоп».

Матеріальне забезпечення

1. Пістолет з кобурами	- 3 од.;
2. Гумові кийки	- 3 од.;
3. Радіостанції	- 2 од.;
4. Кайданки	- 3 од.;
5. Записна книжка	- 1 од.;
6. Свисток	- 1 од.;
7. Макет пістолета	- 1 од.;
8. Пакет з грішми	- 1 од.

Дійові особи

1. черговий	- 1;
2. наряд поліції (група захоплення)	- 3;
3. правопорушник	- 1;
4. водій правопорушник	- 1;
5. очевидці	- 2;
6. охоронець	- 1;
7. продавці	- 2.

Дії очевидців

Повідомляють, що бачили, як невідомий зі зброєю в руках вибіг з магазину сів у автомобіль чорного кольору «МЕРСЕДЕС» д.н.з. ВО 3541 Ф. Автомобіль з двома невідомими поїхав в сторону заводу «Кінескоп».

Дії умовного злочинця

Умовно вбиває охоронця, погрожуючи зброєю забирає гроші з обміну валют і втікає з місця події на транспорті.

Алгоритм правильних дій

1. Переслідувати злочинців.
2. Визначити місце проведення операції по затриманню.
3. Провести затримання злочинців, провести особистий огляд, та огляд автомобіля, одягнути наручники.
4. Опитати затриманих.
5. Повідомити по радіостанції чергового.
6. Опитати очевидців.
7. Оформити рапорт, протокол вилучення.

Тема №5 “Доставляння правопорушника до органу (підрозділу) поліції, поверхнева перевірка”.

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, тактичне містечко.

Мета заняття: ознайомити працівників поліції з правовими підставами, поверхневої перевірки та доставленні правопорушника до підрозділу НП; з основними правилами проведення поверхневої перевірки та доставленням правопорушника до відділу НП; із заходами особистої безпеки та сформуванню у поліцейських алгоритм та навички правильних дій, яких необхідно дотримуватись при проведенні поверхневої перевірки та доставленні правопорушника.

Задача заняття: навчити алгоритму правомірних дій поліцейських при проведенні поверхневої перевірки та доставленні особи. Навчити ефективним методам проведення поверхневої перевірки та доставлення правопорушника до органу НП. Вдосконалити застосування прийомів контакту та прикриття та заходів особистої безпеки. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

Навчальні питання

1. Поняття «доставлення порушника», правові підстави його здійснення.
2. Тактичні дії поліцейських під час доставлення правопорушника.
3. Правові підстави проведення поверхневої перевірки.
4. Тактика проведення поверхневої перевірки затриманої особи.
5. Відмінності поверхневої перевірки від особистого огляду і огляду речей особи.

5.1. Поняття «доставлення порушника», правові підстави його здійснення

Доставлення до підрозділу Національної поліції особи, яка скоїла адміністративне правопорушення, має на меті припинення протиправної дії і забезпечення притягнутої особи до відповідальності. Оскільки доставлення є обмеженням особистої свободи правопорушника, то необхідно перед тим, як застосувати цей захід, зробити все необхідне, щоб безпосередньо на місці ретельно з'ясувати обставини правопорушення і вжити відповідних заходів: вимагати припинення правопорушення і винести на місці усне попередження.

Перед доставленням правопорушників працівники Національної поліції зобов'язані роз'яснити, чим зумовлено доставляння їх до підрозділу Національної поліції.

Під «доставленням правопорушника» необхідно вважати примусовий захід (захід забезпечення провадження), що обмежує свободу дій і пересування особи, зачіпає її честь і гідність. При доставленні особи її примушують прямувати (пішки або на транспорті) до органу (підрозділу) поліції, штабу громадського формування з охорони і державного кордону, або інший орган, передбачений ч. 1 ст. 259 КУпАП. У цьому разі факт примусу забезпечується не тільки обмеженням свободи особи і можливими, в майбутньому, правовими наслідками, але також і можливістю застосування до правопорушника заходів фізичного впливу. Водночас ігноруються особисті інтереси особи, її наміри і небажання підкоритися вимогам поліцейського або іншої уповноваженої особи, яка примушує правопорушника прямувати до місця призначення органу (підрозділу) поліції з метою складання протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості його скласти на місці вчинення правопорушення.

Доставлення правопорушника – це не тільки примусове супроводження певної особи до правоохоронного органу, але й реалізація наданого законодавством права вторгнення в особисту свободу особи в інтересах забезпечення правопорядку.

Порушника може бути доставлено у:

- 1) поліцію;
- 2) підрозділ Військової служби правопорядку у ЗСУ
- 3) орган Державної прикордонної служби України;
- 4) штаб громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону;
- 5) громадський пункт з охорони громадського порядку.

Цей захід має багато спільних ознак з адміністративним затриманням, і разом відрізняється від нього.

Спільні ознаки

- 1) і перший, і другий здійснюється для забезпечення провадження у справі;
- 2) полягають у застосуванні до правопорушника заходів примусу;
- 3) підставами застосування є факт вчинення правопорушення;
- 4) застосовуються як винятковий захід, коли скласти протокол про адміністративний проступок на місці його скоєння неможливо.

Розбіжності:

- 1) правовою основою застосування доставлення – ст. 259 КУпАП, для адміністративного затримання ст. 261 КУпАП;
- 2) на відміну від доставлення, що являє собою примусове доставляння особи до місця з'ясування, адміністративне затримання застосовується, як примусове обмеження свободи дій;
- 3) у разі утримання особи в спеціальному приміщенні органу поліції час доставляння правопорушника в законодавстві чітко не визначений (у ст. 259 КУпАП зазначається лише, що доставлення правопорушника має бути проведено у найкоротший строк);
- 4) доставлення, на відміну від адміністративного затримання, здійснюється більш широким колом осіб.

До особливостей цього заходу можна віднести:

По-перше, він застосовується з метою складання протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості його скласти на місці вчинення правопорушення.

По-друге, застосувати цей захід можна лише до особи, яка вчинила адміністративний проступок.

По-третє, за вчинення визначеної законодавством (ч. 2 ст. 259 КУпАП) категорії проступків порушника може бути доставлено уповноваженою на те особою, і якщо в неї немає документів, що засвідчують особу, і немає свідків, які б могли повідомити необхідні дані про неї.

По-четверте, особами, які уповноваженні здійснювати доставляння, є здебільшого поліцейські та працівники громадських формувань з охорони публічної безпеки і порядку; в окремих випадках (ч. 3 ст. 259 КУпАП) – громадські інспектори з охорони природи; громадські мисливські інспектори; громадські інспектори органів рибоохорони та громадські лісові інспектори; працівники державної та відомчої лісової охорони, при вчиненні правопорушень.

По-п'яте, доставлення порушника має бути проведено в можливо короткий строк і перебування у місці доставлення не може тривати більш як одну годину.

Доставлення правопорушників до органу (підрозділу) поліції здійснюється пішим порядком і на транспорті.

5.2. Тактичні дії поліцейських під час доставлення правопорушника

Доставляння правопорушника пішим порядком

У пішому порядку доставлення здійснюється, переважно, двома і більше поліцейськими або за допомогою працівників громадських формувань або муніципальних дружин, у разі цього необхідно постійно слідкувати за діями правопорушника (рис. 5.1).

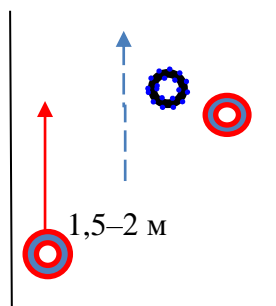

Рис. 5.1. Типова схема супроводження правопорушника двома поліцейськими

Передбачити заходи на випадок спроби, з боку спільників правопорушника, створити умови для втечі або насильницького звільнення останнього. Не допускати, щоб правопорушник викинув чи передав комунібудь речі, документи, які можуть бути речовими доказами, або отримав від спільників зброю чи інші предмети, що можуть бути використані, як знаряддя нападу.

У разі доставлення правопорушника пішим порядком двома і більше поліцейськими або за допомогою представників громадськості, або муніципальних дружинників:

- один поліцейський повинен йти поруч з правопорушником і вести його;
- інші поліцейські й громадяни, які надають допомогу, повинні йти на відстані двох–трьох кроків позаду, спостерігати за діями правопорушника та оточуючих громадян.

У виняткових випадках може здійснюватися доставлення правопорушника пішим порядком одним поліцейським з обов'язковим надяганням на правопорушника кайданків (рис. 5.2).

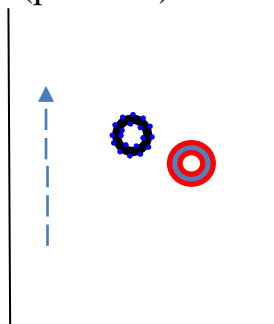

Рис. 5.2. Типова схема супроводження правопорушника в кайданках одним поліцейським

Водночас поліцейський повинен:

- рухатися поруч з правопорушником та здійснювати фізичний контроль;
- не заходити вперед або нагинатися поруч із правопорушником і не допускати появи сторонніх осіб безпосередньо поблизу нього;
- у разі наближення кого-небудь ззаду, зупинитися разом із правопорушником, пропустити перехожого вперед;
- під час доставлення підозрюваного пішим порядком одним поліцейським, який несе службу зі службово-розшуковим собакою, необхідно знаходитись із ним позаду порушника на відстані трьох–чотирьох метрів;
- не допускати, щоб між правопорушником і поліцейським із собакою перебували інші особи. Собака в такому разі тримається на короткому повідку, без намордника.

Доставляючи порушника до органу поліції пішки, поліцейські повинні розташовуватись у такому порядку: один з них повинен йти поряд із порушником, а інші – 1,5–2 метри позаду і спостерігати за ним, не заходити наперед нього, не допускати зближення з ним сторонніх осіб.

Піший порядок доставлення порушника до органу (підрозділу) поліції повинен використовуватися в крайньому випадку, оскільки він викликає втручання в ситуацію сторонніх осіб, і не сприяє дотриманню рекомендацій щодо якнайшвидшої ізоляції порушника з місця події. Тому, зазвичай, правопорушник повинен доставлятися до поліції транспортними засобами.

Доставляння правопорушника транспортом

Під час транспортування правопорушника:

- під час посадки затриманого в автомашину вжити застережних заходів, унеможливлуючи нанесення поліцейському травм;
- перед посадкою в службовий автомобіль провести його поверхневу перевірку, обов'язково одягнути кайданки на правопорушника та візуально оглянути салон автомобіля;

– не допускати з боку правопорушника дій, які могли б спричинити псування матеріальної частини автомашини або створити умови для нападу на працівника Національної поліції;

– стежити, щоб підозрюваний не міг випасти або умисно вистрибнути з автомашини під час руху;

– у разі посадки правопорушника в автомобіль розмістити його на задньому сидінні ТЗ праворуч, та за можливості пристебнути його ременем безпеки, заблокувати двері;

– поліцейський, який забезпечує прикриття, розміщується на задньому сидінні поруч із затриманим та контролює його дії;

– після виводу доставленого з автомобіля оглянути салон (кузов), з метою виявлення залишених ним предметів, які можуть бути речовими доказами у справі;

– про доставляння підозрюваного транспортом, що не належить підрозділам Національної поліції, зазначити в шляховому листку водія про тривалість та відстань поїздки, вказати час доставлення, своє прізвище, посаду, номери службового посвідчення та службового телефону.

В усіх випадках передавати затриманого черговому підрозділу Національної поліції, доповідати про доставляння письмовим рапортом на ім'я начальника Національної поліції.

Заборонено використовувати для доставляння підозрюваних у вчиненні злочину громадський транспорт (трамвай, тролейбус, автобус, метро тощо), автомашини спеціального призначення (швидкої допомоги, пожежні, інкасаторські), а також транспорт, що належить дипломатичним та консульським представництвам.

Необхідно зазначити, що доставлення правопорушника є одним з необхідних заходів забезпечення провадження, захід примусу, що найбільше застосовується поліцейськими, який має свої особливості, зокрема тактичні,

що відрізняють його від інших заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення і поліцейські заходи.

5.2. Правові підстави проведення поверхневої перевірки.

Інститут поверхневої перевірки є новим для українського законодавства. Він встановлений *ст. 34 ЗУ «Про Національну поліцію»* та входить до складу поліцейських превентивних заходів. За змістом він суттєво відрізняється від особистого огляду та від зовнішнього (поверхневого) огляду, однак на практиці ця різниця поки відчувається слабо. Щодо гарантій, які має особа, то поверхнева перевірка не потребує отримання дозволу суду (санкції) для її проведення та складання протоколу. Закон гарантує лише те, що вона здійснюється поліцейським відповідної статі (а в невідкладних випадках будь-яким поліцейським лише з використанням спеціального приладу або засобу).

Відповідно до ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо є достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

Поверхнева перевірка здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках поверхневу перевірку може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу.

Поліцейський *може здійснювати* поверхневу перевірку речі або транспортного засобу:

1) якщо є достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) якщо є достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону.

Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.

У разі виявлення в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог ст. 237 Кримінального процесуального кодексу України.

5.3 Тактика проведення поверхневої перевірки затриманої особи:

– затриманий повинен стояти, впершись обома розведеними руками на крило автомобіля, огорожу, стіну, дерево, з широко розставленими і якомога далі поставленими від точки опору ногами, що дозволяє йому зберігати рівновагу лише з одночасною опорою на всі кінцівки;

– працівник поліції, який проводить поверхневу перевірку, є тільки ззаду, будучи готовим у будь-яку хвилину здійснити виведення із рівноваги

затриманого, інший працівник поліції перебуває на безпечній відстані, здійснює прикриття і нагляд за затриманою особою та навколишньою ситуацією;

– передовсім перевіряється наявність у затриманого вогнепальної, холодної та газової зброї. Після цього у визначеній послідовності «зверху вниз» ретельно обстежується головний убір, верхній одяг, взуття, в разі цього одяг та взуття можуть зніматися із затриманого. Кожна річ оглядається з усіх боків, вивертається навиворіт, прощупується, перевіряються шви, підозрілі місця підпорюються. Перевіряються також усі відібрані у затриманого предмети: сумка, портфель, портмоне й інше, а також речі, які в них знаходяться;

– звернути увагу на заяву затриманого про боязнь лоскоту;

– пам'ятати, що зброя у правопорушника може знаходитись не тільки під руками, в кишенях, але й прикріплена до тіла на ногах, руках тощо;

– виходити з того, що затриманий володіє прийомами дзюдо, карате тощо;

після проведення поверхневої перевірки, перед доставленням на правопорушника одягти кайданки.

5.4. Відмінності поверхневої перевірки від особистого огляду і огляду речей особи.

Поверхневу перевірку потрібно відрізнити від особистого огляду і огляду речей особи, особистого обшуку та обшуку особи.

Особистий огляд і огляд речей особи – застосовується до особи щодо вчинення адміністративного правопорушення якою є фактичні дані, зокрема затриманої за його вчинення (огляд перед поміщенням до кімнати для затриманих і доставлених (КЗД), що має відбуватися в тому ж порядку).

Особистий обшук/обшук особи – застосовується до особи, затриманої через підозру у вчиненні кримінального правопорушення або особи, яка бере участь у проведенні обшуку житла або іншого володіння особи.

Ці процедури не є альтернативними, тобто їх не можна застосувати на свій розсуд, а чітко регламентовані чинним законодавством і повинні застосовуватися за умов і на підставах, що чітко ним визначені. Тільки поверхнева перевірка може передувати іншим видам огляду, але не навпаки. Адже спосіб у який вона здійснюється (візуальний огляд) відрізняється від огляду, що передбачає тактильний контакт, тобто має різні мету і результат.

Суттєвою відмінністю поверхневої перевірки від особистого огляду є спосіб здійснення перевірки, а саме візуальний огляд. Тобто тактильний контакт особи з поліцейським відсутній. Поліцейський оглядає лише те, що бачить або речі, що самостійно показуються особою. В разі цього, положення **ч. 6 ст. 34 ЗУ «Про Національну поліцію»** не має імперативного характеру, тобто особа показує лише вміст речей чи транспортного засобу, а не окремі речі. Тактильний контакт може мати місце тільки у виді проведення по поверхні одягу рукою, спеціальним технічним приладом (засобом), наприклад, металошукачем тощо. Такий спосіб значно відрізняє його від особистого огляду, під час якого поліцейський самостійно знаходить речі, оглядає їх тощо. Як гадає законодавець, візуальний огляд є значно меншим втручанням у приватне життя особи, тому обсяг гарантій є мінімальним.

Аналізуючи законодавства України, доцільно наголосити, що **поверхнева перевірка особи, речі або транспортного засобу може передувати особистому огляду і огляду речей особи**. Лише після проведення поверхневої перевірки та за наявності підстав, визначених законами, працівник поліції може також здійснити особистий огляд/обшук особи.

Відповідно до **ст. 264 КУпАП**, особистий огляд і огляд речей особи є заходом забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Системний аналіз законодавства дає змогу окреслити такі підстави для проведення особистого огляду й огляду речей особи:

- 1) особа вчинила або вчиняє адміністративне правопорушення;
- 2) особа має характерні ознаки правопорушення на тілі, одязі тощо;
- 3) третя особа вказала, що конкретна особа вчинила правопорушення;
- 4) наявне орієнтування на особу, яка вчинила правопорушення.

Ці підстави безпосередньо не зазначаються ні в *КУпАП*, ні в *Законі України «Про Національну поліцію»*, тому, застосовуючи положення *ст. 260 КУпАП* («...з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу <...> допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів»), ми згрупували підстави у зазначеному списку.

Усі вони стосуються вчинення адміністративного правопорушення. Однак проблемою залишається широке трактування цих підстав, що призводить до невмотивованих, а отже безпідставних оглядів.

Щодо правових гарантій, то законодавство вимагає проведення таких дій поліцейським однієї статі з тим кого оглядають та в присутності двох понятих тієї ж статі. Про такі дії складається протокол або робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення/протоколі про адміністративне затримання.

Окрім цього, є ще низка проблем, пов'язаних із процедурою здійснення особистого огляду і огляду речей особи та його учасниками. Наприклад, статус такого учасника провадження у справах про адміністративне правопорушення як «понятий» взагалі не визначений *КУпАП*. Він лише згадується у відповідних положеннях *ст. 264 КУпАП*, однак, на відміну від Митного кодексу чи *КПК*, не висувається жодних вимог до нього. Наприклад, не надається визначення незацікавленої особи, тобто кола осіб, які не можуть брати участь в огляді як поняті або межі дієздатності понятого тощо.

Огляд особи в кримінальному процесі отримав назву «обшук особи»/«особистий обшук». Поняття «особистий обшук» в КПК вживається лише у випадку затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків (**ч. 8 ст. 191, ч. 6 ст. 208 КПК**). У випадку обшуку особи, яка не належить до цієї категорії, йдеться про «обшук особи». Тобто, наразі, ми маємо два різні терміни, що часто ототожнюються. Наявність двох понять для позначення одного інституту є наслідком непослідовності законодавця, що створює плутанину у визначенні цих понять. Йдеться про формальне розрізнення за об'єктом, однак, навряд чи, хтось звертає на це увагу. Доцільним було б вживати одне з цих понять поряд з «оглядом речей особи».

Аналіз норм КПК України дає змогу виділити два випадки, коли працівник поліції може здійснювати обшук особи:

1) під час затримання особи в порядку **ст. 208 КПК** (негайне затримання під час або після скоєння злочину або за можливості втечі особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину);

2) під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (якщо є достатні підстави вважати, що особи, які перебувають у помешканні чи іншому володінні, переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження).

В обох випадках повинні дотримуватися вимоги **ч. 7 ст. 223 КПК** України – присутність двох незацікавлених осіб (понятих) незалежно від здійснення технічної фіксації та **ч. 5 ст. 236 КПК** – здійснення особами тієї ж статі. Також, якщо йдеться про обшук особи під час обшуку житла або іншого володіння особи – в обов'язку, необхідному для досягнення його мети й тільки на підставі ухвали слідчого судді на проведення слідчої дії.

Тема №6. «Поняття «масові заходи» та їх характеристика. Причини та умови, які можуть сприяти вчиненню групових порушень громадського порядку. Тактика дій нарядів правоохоронних органів по забезпеченні публічної безпеки та порядку»

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, тактичне містечко.

Мета заняття: ознайомити працівників поліції з різновидами масових заходів; з основними правилами проведення масових заходів; із заходами особистої безпеки та сформувати у поліцейських алгоритм та навички правильних дій, яких необхідно дотримуватись при несенні служби по охороні публічної безпеки та порядку.

Задача заняття: навчити алгоритму правомірних дій поліцейських при проведенні охороні публічної безпеки та порядку при проведенні масових заходів. Навчити ефективним діям щодо попередження групового порушення порядку. Вдосконалити застосування прийомів контакту та прикриття та заходів особистої безпеки. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

Навчальні питання

1. Поняття «масові заходи», основні види та їх характерні ознаки.
2. Види нарядів поліції, які використовуються під час проведення масових заходів їх обов'язки.
3. Вимоги щодо проведення масових заходів.
4. Тактичні дії нарядів поліції під час проведення масових заходів, попередження і припинення масових безпорядків і, групових порушень громадського порядку
5. Моделювання ситуацій.

6.1. Поняття «масові заходи», основні види та їх характерні ознаки

Масові заходи – це заходи громадсько-політичного, релігійного, спортивного, культурно-видовищного характеру за участю значної кількості громадян, що проводяться з нагоди відзначення офіційних (державних), професійних, релігійних свят, пам'ятних дат, а також за ініціативою політичних партій, рухів громадських об'єднань, релігійних конфесій, громад, окремих громадян, спортивних організацій, закладів культури тощо.

Резонансні масові заходи – це заходи, підґрунтям яких є гострі соціально-економічні, суспільно-політичні, інші питання місцевого, регіонального, загальнонаціонального чи міжнародного значення, а також різноманітні заходи, що супроводжуються великою кількістю учасників та можуть призвести до некерованого розвитку подій

Акція – це дія, або діяльність, яка спрямована на досягнення будь-якої мети.

Організаторами масових заходів можуть виступати центральні, місцеві органи виконавчої влади, державні установи, представники партій, рухів, об'єднань громадян, релігійних конфесій, спортивних організацій, окремі громадяни.

Масові заходи можуть проводитися у вигляді мітингів, масових святкувань, страйків, пікетів, релігійних та інших відправлень, спортивних змагань, концертів, видовищних шоу тощо.

Мітинг – публічні збори, які, як правило, проводяться з участю великої кількості громадян, для обговорення політичних, соціальних економічних та інших питань. У переважній більшості мітинги проводяться на відкритих територіях з використанням лозунгів, прапорів та іншої атрибутики.

Демонстрація – масове проходження громадян вулицями населеного пункту з метою висловлення своїх громадсько-політичних чи інших позицій.

Парад – організоване урочисте проходження вулицями населеного пункту особовою складу військових частин, гарнізонів, з'єднань, духових

оркестрів, воєнізованих організацій, ветеранів, спортсменів, працівників установ, підприємств, організацій тощо.

Маніфестація – вуличний похід з метою висловлення співчуття до якого-небудь факту політичного характеру або протесту проти нього.

Пікетування – форма демонстрації, здебільшого поблизу адміністративних будівель державної влади та місцевого самоврядування, дипломатичних представництв тощо, з метою привернення уваги до тих чи інших проблем громадсько-політичного характеру або висловлення протесту проти будь-чого.

Релігійні та інші відправлення – заходи релігійного характеру (богослужіння, освячення, хресні ходи тощо), дні пам'яті за померлими (загиблими), організовані покладання квітів з нагоди пам'ятних дат тощо.

Спортивні заходи – змагання з різних видів спорту за участю значної кількості глядачів.

Культурно-видовищні заходи – концерти, театралізовані шоу, показ кінофільмів, рекламні заходи, що проводяться на територіях суспільного призначення.

Їх особливості:

- проводяться на обмеженій території з великою кількістю людей;
- в місцях безпосереднього проведення масових заходів встановлюються певні обмеження в русі транспорту і пішоходів, припиняється, або обмежується торгівля спиртним, а також деякі види занять і робіт. Це може сприяти тому, що громадяни можуть потрапити під вплив так званої «психології натовпу», особливо у випадках коли вони мало знають один одного, або допущені помилки при організації масових заходів. Цей вплив виражається в тому, що вони стають чутливими до різних чуток, не правильно оцінюють свої дії, стають збудливими і роздратованими. Громадський порядок під час проведення масових заходів забезпечують правоохоронні органи.

Одним із небезпечних посягань на публічну безпеку та порядок є масові безпорядки (фото 3), а також межуючи з ними групові хуліганства, групова непокоря, або опір представникам влади або громадськості.

Масові безпорядки – це порушення громадського порядку, яке здійснюється натовпом, який бешкетує, скоює погроми, руйнування, підпалення та інші події, чинення озброєного опору владі.

Групові порушення громадського порядку – сумісні дії групи осіб серйозно дезорганізуючі нормальну діяльність державних, або громадських організацій, підприємств, установ, або транспорту, або протидіючих законним вимогам представників влади, а також утворюючих небезпеку для здоров'я і життя людей.

Групові порушення громадського порядку – організація, а також активна участь в групових діях, які грубо порушують громадський порядок, або зв'язаних з явною непокорю законним вимогам представників влади або громадських установ, організацій.

У відмінності від масових безпорядків цей злочин може бути скоєний не натовпом, а окремою групою людей. Він не супроводжується погромами, руйнуванням, підпаленням і при непокорі не пов'язано з озброєним опором.

Фото 3. Масові безпорядки

Причини виникнення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку наступні:

- неправильне реагування на дії представників влади;
- неправильні, грубі дії зі сторони працівників поліції, або представників громадськості;
- поширення різних провокаційних чуток;
- неправильні рішення арбітрів і судій, які судять спортивні змагання; деякі екологічні ускладнення;
- п'янство і наркоманія;

6.2. Види нарядів поліції, які використовуються під час проведення масових заходів їх обов'язки

При проведенні масових заходів основними силами, які забезпечують охорону публічної безпеки і порядку та безпеку громадян під час масових заходів, є особовий склад підрозділів особливого призначення Національної поліції, підрозділи патрульної поліції - тактико-оперативного реагування (ТОР) та Національної гвардії, а додатковими силами – особовий склад підрозділів Національної поліції, вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання МВС України.

Основними видами нарядів, що залучаються до несення служби із забезпечення правопорядку під час масових заходів, є:

- патруль (П) – рухомий наряд у складі двох-трьох працівників поліції, до складу наряду можуть залучатись як поліцейські, так і військовослужбовці Національної гвардії, що входять до складу патрульної групи;
- патрульна група (ПГ) – наряд у складі двох і більше патрулів під керівництвом старшого групи, які несуть службу на зовнішньому периметрі території, де відбуваються масові заходи;

➤ пост охорони порядку (ПО), пост спостереженім (ПС) – визначене місце, або ділянка місцевості, де працівники поліції виконують покладені на них обов'язки, пост, як правило, виставляється на кордоні території проведення масового заходу з метою нагляду як за поведінкою, пересуванням учасників заходу, так і за перекриттям (пропуском) руху в найбільш уразливих місцях;

➤ патруль для нагляду за дорожнім рухом (ПНР) – наряд для забезпечення контролю за безпекою руху автотранспорту та учасників (пішоходів) у межах території проведення масового заходу;

➤ контрольно-пропускний пункт (КПП) – виставляється для забезпечення пропускного режиму або обмеження руху транспорту і пішоходів у конкретному місці проведення.

При цьому уточнюються завдання, розподіл нарядів, перевіряється реальність встановлених термінів розгортання задіяних сил; відпрацьовуються відповідно до законодавства питання взаємодії нарядів поліції та інших сил, що залучаються на випадок виникнення надзвичайних обставин.

Для забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення масових заходів керівниками підрозділів НП повинні залучатися реально необхідна кількість сил та засобів. Наряди вводяться в дію по мірі здійснення заходу, а коли мине потреба, – за розпорядженням начальника оперативного штабу (начальника сектора або дільниці) негайно знімаються та виводяться у резерв.

У день проведення масового заходу керівники підрозділів патрульної поліції - тактико-оперативного реагування (ТОР) та підрозділів патрульної служби проводять перевірку наявності особового складу та стан його екіпіровки, інструктажі старших самостійних груп та всього особового складу, при цьому повідомляють про можливі зміни в проведенні масового заходу та забезпечують розподіл працівників поліції та технічних засобів, при можливості встановлюють зв'язок з організаторами проведення масового заходу.

Основні завдання, які вирішуються в цей період:

а) забезпечення спільно з організаторами заходів необхідних умов безпеки учасникам та глядачам, дотримання встановлених правил поведінки в місцях проведення масових заходів;

б) попередження та припинення злочинів, порушень громадського порядку;

в) забезпечення безпеки дорожнього руху;

г) недопущення ослаблення охорони громадського порядку на території, де безпосередньо заходи не проводяться.

Проведення масових заходів пов'язане з структурною перебудовою роботи служб і підрозділів органів Національної поліції (створення спеціальних органів управління: оперативних штабів, пунктів управління, різноманітних груп), наявністю додаткових завдань, які повинні вирішувати співробітники поліції, що беруть участь в підтриманні публічної безпеки і порядку при проведенні масових заходів.

Додатково залучаються сили і засоби, змінюється режим роботи особового складу.

Порядок організації забезпечення публічної безпеки і порядку при проведенні масових заходів регламентований Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів» від 18.12.98 р. № 2025 та прийнятими на підставі закону актами МВС України та Національної поліції.

6.3. Вимоги щодо проведення масових заходів

При забезпеченні публічної безпеки і порядку при проведенні масових заходів виділяється три періоди:

а) підготовчий (перевірка узгодження проведення масового заходу, уточнення програми, часу, місця і порядку проведення, кількості і складу

учасників і глядачів, комісійне обстеження місць проведення заходу, визначення оптимального варіанту забезпечення публічної безпеки і порядку, рекогносцировка місцевості з усуненням недоліків, виявлених в ході її проведення, відпрацювання та уточнення плану охорони публічної безпеки і порядку, призначення керівника і оперативного штабу, проведення інструктажів, репетицій, тренувань та за необхідності спеціальних занять, перевірка наявності технічних і спеціальних засобів).

б) виконавчий (безпосереднє керування задіяним особовим складом поліції, контроль за дотриманням учасниками заходу встановлених обмежень, недопущенням порушень правопорядку, при необхідності зміна маршрутів руху транспорту, перенесення зупинок громадського транспорту, заборона роботи окремих закладів торгівлі та реалізації спиртних напоїв.

в) заключний (згортання сил і засобів, зняття раніше введених обмежень, зосередження задіяного особового складу поліції у визначених місцях, підведення підсумків).

Під час проведення масового заходу патрульні наряди зобов'язані:

- знати та виконувати в повному обсязі поставлені завдання;
- проявляти виняткову передбачливість та витримку при несенні служби, в різних ситуаціях діяти спокійно та впевнено, особливо під час припинення порушень громадського порядку;
  - знаходитись в зазначеному місці і без спеціального дозволу не залишати довірену ділянку служби;
  - виводити з місця проведення масового заходу осіб, які перебувають у стані сп'яніння та інших правопорушників;
  - у разі виявлення обставин, які ускладнюють проведення заходу, забезпечення громадського порядку, терміново доповісти керівнику, відповідальному за стан охорони громадського порядку на цій ділянці.

При проведенні особливо важливих заходів керівництвом Головних управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, м. Києві та Київської області, управлінь МВС України в областях, м. Севастополі, управлінь (відділів) МВС України, спеціальної та транспортної поліції, органу внутрішніх справ видається наказ про заходи по забезпеченню охорони громадського порядку і безпеки, а також розробляється план проведення профілактичної роботи і підготовки залучених сил та засобів.

Керування силами і засобами в період підготовки і проведення масових заходів здійснюється спеціально призначеними працівниками або оперативним штабом, яке здійснюється із спеціально організованих пунктів керування, розташованих, як правило, безпосередньо в районі проведення заходу, звідки найбільш зручно керувати силами і засобами. Вони можуть бути нерухомими або рухомими, Кожний пункт керування забезпечується необхідними засобами зв'язку.

Чисельність і склад оперативного штабу визначається в залежності від характеру, масштабу і значення масового заходу, що проводиться.

Підготовка особового складу до несення служби полягає у проведенні інструктажів, репетицій і тренувань. В необхідних випадках проводяться спеціальні заняття з особовим складом правоохоронних органів, військовими підрозділами і представниками формувань громадськості, на яких вивчаються нормативні акти, що регламентують їх права, обов'язки, правила поведінки учасників і глядачів, їх відповідальність за порушення правил і громадського порядку, а також найбільш ефективні засоби і прийоми несення служби, в тому числі при виникненні надзвичайних обставин.

На інструктажах з використанням схеми території роз'яснюється програма масового заходу, уточнюються ділянки охорони громадського порядку, сектори, напрямки, маршрути руху людей і стоянки транспорту, розміщення пунктів керування, резервів, медичних пунктів, торгових точок, санітарних вузлів, а також проводиться ознайомлення нарядів із зразками

перепусток (квитків) та інших документів, які дають право проходу (проїзду) в зону оточення.

Крім цього, перевіряється справність технічних і спеціальних засобів з метою здійснення заходів по усуненню недоліків.

Під час проведення масового заходу особовий склад підрозділів патрульної служби зобов'язаний:

а) проявляти особливу обачність та витримку при несенні служби, за будь-яких умов діяти спокійно та впевнено, запобігаючи тим самим виникненню паніки та порушенням громадського порядку;

б) знаходитись відповідно до плану розставлення особового складу у встановленому місці і без спеціального дозволу не залишати доручену ділянку служби;

в) знати та вміло виконувати поставлене завдання;

Громадяни, які проживають або працюють в зоні оточення, пропускаються до місця проживання після пред'явлення паспорта або іншого документа, який посвідчує особу, а до місця роботи за спеціальними перепустками.

За рішенням начальника оперативного штабу може бути встановлений інший порядок пропускового режиму.

Забороняється пропускати в зону оточення:

➤ осіб, які мають при собі зброю;

➤ громадян у стані сп'яніння, які мають при собі спиртні напої. В

зону оточення можуть пропускатися особи, які прямують з портфелями, чомоданами або пакунками до місця проживання або роботи.

У цьому випадку вони проходять до місця призначення тільки через контрольні-пропускні пункти, при необхідності – у супроводі працівника поліції.

В разі проведення несанкціонованого масового заходу наряди патрульної служби спільно з іншими силами здійснюють такі заходи:

а) інформують про початок, кількість учасників та обставини проведення цього заходу оперативного чергового по органу внутрішніх справ;

б) проводять попереджувальну роботу з організаторами та учасниками цього заходу до його припинення; роз'яснюють їм положення чинного законодавства з питання їх відповідальності за його порушення;

в) в разі не виконання їх законних вимог, з урахуванням обставин, що склалися, вживають заходів до затримання організаторів або активних учасників, які порушують громадський порядок та вчиняють протиправні дії;

г) вживають необхідних заходів до фіксації протиправних діянь інших учасників проведення цього заходу та їх документування і встановлення свідків;

д) забезпечують охорону державного та іншого майна, залишеного без нагляду.

Попередження і припинення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку

При попередженні і припиненні масових безпорядків і групових порушень громадського порядку патрульні наряди повинні:

а) ретельно вивчати обстановку і контингент осіб при проведенні походів, мітингів, демонстрацій на вулицях та в інших місцях масового скупчення людей;

б) спрямовувати увагу на усі обставини, які можуть викликати або сприяти скоєнню групових порушень громадського порядку, доповідати про такі обставини оперативному черговому, самим вживати заходів щодо їх усунення, а також вимагати вжиття заходів від відповідних посадових осіб;

в) негайно реагувати на факти хуліганських проявів і сигнали громадян про можливі групові порушення громадського порядку; виходячи з обставин, рішуче і вміло діяти при затриманні хуліганів з метою виключення можливості виникнення безпорядків;

г) роз'яснювати порушникам неправомірність їх дій і вимагати припинення порушень;

д) вживати заходів до припинення торгівлі спиртними напоями в неустановлених місцях, особливо на території проведення спортивних та інших масових заходів;

е) разом з адміністрацією парків, стадіонів і видовищних закладів вживати заходів до недопущення на спортивні та інші культурно-масові заходи осіб у нетверезому стані, розпиття спиртних напоїв на спортивних спорудах і підходах до них;

ж) негайно доповісти черговому (старшому наряду) про випадки невиконання власниками видовищних закладів та іншими посадовими особами обґрунтованих вимог нарядів поліції щодо забезпечення належного порядку.

Доповідаючи черговому і старшому наряду про конфліктну ситуацію, патрульний (постовий) повідомляє про:

а) характер, місце і час виникнення конфліктної ситуації;

б) причини її виникнення;

в) контингент і кількість учасників конфлікту;

г) кількість присутніх громадян та їх ставлення до конфлікту.

На випадок виникнення групових порушень громадського порядку патрульному (постовому) необхідно знати шляхи і маршрути, на яких найбільш зручно вилучати затриманих з місця події, а також приміщення, де їх можна тримати до прибуття транспортних засобів.

Дії патрульних нарядів при припиненні і ліквідації групових порушень громадського порядку.

Припинення і ліквідація групових порушень громадського порядку здійснюються рішучими діями патрульних нарядів (ТОР), підрозділами поліції особливого призначення та/або військовослужбовцями Національної гвардії України шляхом поділу натовпу на дрібні групи, відокремлення їх одна від іншої, відтиснення і розсіяння.

Під час припинення правопорушень в місцях скупчення людей, а також при затриманні організаторів та активних учасників групових порушень громадського порядку патрульні наряди повинні виявляти обережність і пересторогу, враховуючи можливу негативну реакцію присутніх громадян, щоб своїми діями не викликати ускладнення обстановки. Затримані організатори та активні учасники групових порушень громадського порядку негайно відправляються у зачинених спеціальних транспортних засобах до поліції.

У ситуаціях, коли негайне затримання організаторів та активних учасників безпорядків неможливе або небажане, наряди поліції обмежуються встановленням їх осіб для наступного нагляду і затримання у найбільш придатний для цього час.

При проведенні операцій по припиненню групових порушень громадського порядку патрульні наряди повинні виявляти високу організованість, дисциплінованість і діяти тільки по команді керівника операції або старшого наряду. Для забезпечення узгоджених дій встановлюються способи підтримання зв'язку, умовні знаки і сигнали.

Фото 4. Локалізація групових порушень публічної безпеки та порядку.

Після ліквідації масових безпорядків, за вказівкою керівника операції, патрульні наряди вживають заходів для недопущення їх поновлення і

звертаються до громадян з проханням розійтися, не збиратися групами на вулицях, площах, у подвір'ях та інших громадських місцях; про найбільш значні групи, які не реагують на ці звернення, доповідають черговому (старшому наряду); відновлюють нормальний рух транспорту і пішоходів.

6.4. Тактичні дії нарядів поліції під час проведення масових заходів, попередження і припинення масових безпорядків і, групових порушень громадського порядку.

Охорона громадського порядку і безпеки при проведенні масових заходів (громадсько-політичних, культурно-масових, спортивних та інших) в залежності від їх значення та масштабу організовується Головними управліннями МВС України в Автономній Республіці Крим, м. Києві та Київської області, управліннями МВС України в областях, м. Севастополі та управліннями (відділами) МВС України, спеціальної та транспортної поліції, міськими та районними управліннями та відділами внутрішніх справ.

В період підготовки до забезпечення охорони громадського порядку і публічної безпеки під час зборів, мітингів, демонстрацій, вуличних походів та інших масових заходів керівництвом правоохоронних органів та підрозділів патрульної служби поліції з особовим складом, задіяним на охорону правопорядку, повинні проводитись: вивчення нормативних актів, які регламентують права і обов'язки поліції, відповідальності організаторів та учасників масових акцій за порушення правопорядку, тренування до відпрацювання тактичних прийомів несення служби в умовах ускладнення обстановки. Тренування здійснюються напередодні на місці проведення масового заходу.

Напередодні масового заходу, безпосередньо на місці його проведення здійснюються репетиції і тренування. При цьому уточнюються завдання, розставлення нарядів, перевіряється реальність встановлених строків

розгортання сил, відпрацьовуються питання взаємодії нарядів поліції, військ та інших залучених сил на випадок виникнення надзвичайних обставин.

Репетиції та тренування всього особового складу служби охорони громадського порядку і безпеки проводяться за умов максимально наближених до реальної дійсності з метою відпрацювання тактики дій на випадок виникнення групових порушень громадського порядку та інших надзвичайних обставин.

Виконавчий період охоплює дії нарядів та керування ними безпосередньо при проведенні масового заходу, в цей період організовується служба нарядів по забезпеченню громадського порядку і безпеки у районі проведення масового заходу та на прилеглій території.

Крім цього, у необхідних випадках начальник підрозділу НП (керівник оперативного штабу) за погодженням з місцевими органами державної виконавчої влади може у зоні спостереження тимчасово, повністю або частково припиняти рух транспорту і пішоходів, змінювати маршрути руху, переносити зупинки громадського транспорту, а також забороняти торгівлю спиртними напоями, зупиняти роботу торгових та інших підприємств, установ.

Заключний період здійснюється шляхом:

- згортання сил і засобів та зосередження їх в призначених пунктах;
- підведення підсумків несення служби.

Про проведення зборів, мітингу, вуличного походу або демонстрації організаторами не пізніше як за 10 днів до виконавчого комітету сільської, міської Ради народних депутатів подається заява з переліком місця та часу проведення заходу. Про прийняте рішення вказані органи влади не пізніше як за 5 днів повинні повідомити організаторів проведення цих заходів. При необхідності їм можуть бути запропоновані інше місце та час проведення заходу, вказаного в заяві. В разі невідповідності мети проведення цього заходу з вимогами Конституції України або загрози громадському порядку та безпеці громадян забороняється його проведення.

Приводом для припинення зборів, мітингів, вуличних походів та демонстрацій є фактичне проведення несанкціонованого місцевими органами державної виконавчої влади відповідного заходу; рішення про заборону його проведення (припинення) внаслідок порушення порядку його організації та провадження; виникнення в ході самої загрози безпеки для життя і здоров'я громадян або порушень громадського порядку, заподіяння матеріальної шкоди державному, колективному або приватному майну, порушень правил державного руху, санітарії.

6.5. Моделювання ситуацій

Під час охорони громадського порядку на санкціонованому мітингу до наряду поліції звернулись його організатори з проханням припинити правопорушення з боку двох громадян, які перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, які лаялись брутальною лайкою та на зауваження не реагували.

Матеріальне забезпечення

1. Навчальний пістолет з кобурою	- 4 од.;
2. Гумовий кийок	- 4 од.;
3. Кайданки	- 4 од.;
4. Спец. засоби "Терен – 4"	- 4 од.;
5. Радіостанція	- 3 од.;

Дійові особи

1. Черговий по	- 1;
2. Наряд поліції	- 4;
3. Організатори мітингу	- 2;
4. Учасники мітингу	- 20;
5. Правопорушники	- 2.

Дії організаторів мітингу

1. Звернутися до наряду поліції з проханням припинити правопорушення.
2. Діяти згідно з вказівками працівників поліції.

Дії учасників мітингу

1. Імітувати проведення мітингу біля пам'ятника.
2. Обурюватися діями правопорушників.
3. Виконувати розпорядження нарядів поліції.

Дії правопорушників

1. Імітувати п'яних, голосно вигукувати нецензурні слова, на зауваження учасників мітингу не реагувати.
2. При появі наряду поліції припинити правопорушення і виконувати його розпорядження.

Алгоритм правильних дій наряду поліції

1. Перебувати на санкціонованому мітингу.
2. Отримати повідомлення від організаторів мітингу про правопорушення, записати їх дані.
3. Доповісти про подію до чергового, викликати сусідній наряд.
4. Прибути до місця вчинення правопорушення і затримати правопорушників дотримуючись заходів особистої безпеки відповідно Закону України "Про Національну поліцію" та Статуту ППСМ.
5. Вивести правопорушників з місця проведення мітингу.
6. Провести зовнішній огляд правопорушників.
7. Виявити та опитати свідків.
8. Доставити правопорушників до чергової частини.
9. Скласти необхідні службові документи.

Алгоритм патрулювання у контексті забезпечення публічної безпеки і порядку під час масових заходів

Під час проведення масових заходів патрулювання здійснюється за таким алгоритмом:

1. Щодня до 08.00 год територіальний орган Національної поліції подає до управління патрульної поліції відомості про масові заходи, що заплановані

на території обслуговування на наступну добу. Водночас зазначається інформація стосовно проведення масових заходів, де передбачено несення служби працівниками територіального органу поліції. Дає рекомендації щодо забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів у публічних місцях шляхом наближення нарядів патрульної поліції до місця їх проведення.

2. Щодня під час інструктажів нарядів патрульної поліції до працівників доводиться:

– загальна інформація про заплановані масові заходи на території обслуговування, разом окремо за кожним маршрутом патрулювання, із зазначенням місця, часу, кількості учасників, мети їх проведення, а також місця несення служби працівниками територіального органу поліції;

– доручення щодо контролю масових заходів на маршрутах патрулювання шляхом наближення нарядів до місць їх проведення з урахуванням рекомендацій територіального органу поліції;

– доручення щодо виявлення незапланованих (спонтанних) масових заходів та контролю за їх проведенням.

У разі загострення оперативної обстановки на маршруті патрулювання, з огляду на проведення масового заходу передбачається можливість його перекриття суміжними нарядами.

3. У разі проведення масового заходу, під час якого передбачено виставлення наряду територіального органу Національної поліції, старшим нарядів, під час проведення заходу, є працівник територіального органу, що перебуває в місці його проведення. Безпосередньо перед проведенням заходу наряд патрульної поліції прибуває до місця його проведення. Старший наряду патрульної поліції з'ясовує обстановку, з огляду на проведення заходу, в старшого нарядів територіального органу поліції та повідомляє йому свої контакти на випадок необхідності надання допомоги.

Залежно від обстановки, що виникає в місці проведення заходу, наряд патрульної поліції продовжує несення служби на своєму маршруті патрулювання або залишається на місці, якщо є ризик загострення обстановки.

4. У разі проведення масового заходу, під час якого не передбачено виставлення наряду територіального органу поліції, наряд патрульної поліції повинен:

- безпосередньо перед початком прибути на місце його проведення;
- установити організатора заходу та провести з ним бесіду (попередити про недопущення порушень);
- поінформувати чергового територіального органу поліції про початок заходу та обстановку з огляду на його проведення.

5. Черговий територіального органу поліції залежно від обстановки, що виникає в місці проведення заходу, приймає рішення:

- якщо обстановка контрольована – про продовження несення служби нарядом патрульної поліції на своєму маршруті патрулювання та періодичне прибуття до місця масового заходу з метою контролю за його проведенням;
- якщо є ризик загострення обстановки – про залишення наряду патрульної поліції на місці проведення заходу до прибуття працівників територіального органу поліції. Старший наряду доповідає черговому територіального органу поліції про обстановку, з огляду на проведення масового заходу, та далі діє за його вказівкою. У разі залишення наряду патрульної поліції на місці проведення заходу старший наряду доповідає безпосередньому керівнику про ситуацію, що виникла, з огляду на проведення масового заходу.

Після завершення масового заходу наряд патрульної поліції продовжує несення служби на своєму маршруті патрулювання.

Тема №7 “Тактика дій працівників Національної поліції по припиненню масових заворушень і групових порушень громадського порядку. Натовп та закономірності його поведінки”

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, тактичне містечко.

Мета заняття: ознайомити працівників поліції з причинами виникнення, потенційною небезпекою та загрозою масових заворушень; психологією натовпу, його ознаками та особливостями; видами натовпу та ознаки їх проявів; з прийомами психологічного впливу на натовп; з тактикою дій працівників поліції по припиненню масових заворушень; із заходами особистої безпеки та сформуванню у поліцейських алгоритм та навички правильних дій, яких необхідно дотримуватись при спілкуванні з натовпом та при усуненні масових заворушень.

Задача заняття: навчити алгоритму правомірних дій поліцейських при проведенні охорони публічної безпеки та порядку при проведенні масових заходів. Навчити поліцейських методам психологічного впливу на натовп в залежності від його виду; ефективним діям щодо попередження групового порушення порядку. Відпрацювати тактичні дії щодо недопущення масових заворушень; вдосконалити застосування прийомів контакту та прикриття та заходів особистої безпеки. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

Навчальні питання

1. Тактика дій працівників поліції по припиненню масових заворушень і групових порушень громадського порядку. Заходи безпеки при припиненні масових заворушень.
2. Психологія натовпу.
3. Види натовпу та ознаки його проявів.
4. Прийоми психологічного впливу на натовп.

7.1. Тактика дій працівників поліції по припиненню масових заворушень і групових порушень громадського порядку.

Припинення і ліквідація групових порушень громадського порядку здійснюються рішучими діями нарядів поліції (підрозділами поліції особливого призначення, військовослужбовцями Національної гвардії, поліцейськими підрозділів тактико-оперативного реагування (ТОР) – патрульної поліції) шляхом поділу натовпу на дрібні групи, відокремлення їх одна від іншої, відтиснення і розсіяння. Одночасно вживаються заходи для виявлення організаторів і активних учасників безпорядків.

Під час припинення правопорушень в місцях скупчення людей, а також при затриманні організаторів та активних учасників групових порушень громадського порядку патрульні наряди повинні виявляти обережність і пересторогу, враховуючи можливу негативну реакцію присутніх громадян, щоб своїми діями не викликати ускладнення обстановки. Затримані організатори та активні учасники групових порушень громадського порядку негайно відправляються у зачинених машинах до поліції.

У ситуаціях, коли негайне затримання організаторів та активних учасників безпорядків неможливе або небажане, наряди поліції обмежуються встановленням їх осіб для наступного нагляду і затримання у найбільш придатний для цього час.

При проведенні операцій по припиненню групових порушень громадського порядку патрульні наряди повинні виявляти високу організованість, дисциплінованість і діяти тільки по команді керівника операції або старшого наряду. Для забезпечення узгоджених дій встановлюються способи підтримання зв'язку, умовні знаки і сигнали.

Після ліквідації масових безпорядків, за вказівкою керівника операції, патрульні наряди вживають заходів для недопущення їх поновлення і звертаються до громадян з проханням розійтися, не збиратися групами на

вулицях, площах, у подвір'ях та інших громадських місцях; про найбільш значні групи, які не реагують на ці звернення, доповідають черговому (старшому наряду); відновлюють нормальний рух транспорту і пішоходів.

Фото 5. розташування спеціальної техніки.

Заходи безпеки під час проведення операції по ліквідації групових порушень громадського порядку (масових безпорядків)

Командир підрозділу (начальник групи, обслуги екіпажу, наряду) відповідає за організацію та здійснення заходів безпеки під час проведення спеціальної операції.

Він повинен:

- проводити зі своїм особовим складом інструктажі перед операцією;
- особисто перевіряти знання правил і заходів безпеки та виконання їх працівниками (військовослужбовцями);
- вимагати й забезпечувати виконання особовим складом заходів безпеки під час проведення оперативних дій із використанням озброєння та техніки;
- своєчасно забезпечити особовий склад засобами захисту;

- розслідувати нещасні випадки, аналізувати причини їх виникнення, доповідати своєму начальнику (командиру);
- слідкувати, щоб по закінченні операції (заходу) в підлеглих не залишилося бойових і холостих набоїв, спеціальних засобів;
- організовувати надання першої медичної допомоги потерпілому.

Безпека під час проведення операції забезпечується чіткою її організацією, точним і своєчасним виконанням команд керівника операції та командирів підрозділів (начальників груп), дисциплінованістю всіх працівників і військовослужбовців, які беруть участь в операції.

Під час проведення операції (оперативних заходів) забороняється:

для бойової техніки:

- перевозити особовий склад на необладнаній техніці;
- вести вогонь холостими набоями з стрілецької зброї прямим наведенням;
- здійснювати маневрування без подання сигналів і при втраті орієнтації;
- залишати бойову техніку без нагляду (охорони);
- у районі проведення операції пересуватися з відкритими люками та жалюзьями;
- здійснювати висадку з транспорту на ходу й без команди;
- розташовувати бойову техніку поблизу від сховищ вибухових речовин, паливних і мастильних матеріалів, дерев'яних будівель та інших легкозаймистих предметів;

особовому складу:

- перебувати між машинами й відпочивати під ними;
- розміщувати техніку ближче, ніж: за 300 м від високовольтних ліній ;
- проводити операцію на несправній техніці й з несправним озброєнням.

Крім того, необхідно:

- при спішунанні слідкувати, щоб не зачепитися за зовнішні деталі бойових машин предметами обмундирування, спорядженням, засобами захисту;
- при поганій видимості та втраті орієнтації припинити рух;
- вдосконалювати й обладнувати техніку пристосовану до вимог і умов, у яких вона використовується під час подібних операцій;
- своєчасно здійснювати розрядження наявного озброєння (на БМП, БТР, БМД, БРДМ та ін.).

Для підрозділів, груп бойових порядків, обслуг і нарядів необхідно:

- обирати місце розташування, тактику дії в безпечному місці, на відстані від натовпу який утворює масові безпорядки, яке забезпечить безпеку особового складу;
- правильно використовувати всі наявні засоби захисту;
- у ході операції бути уважним до команд (сигналів) та обстановки, яка складається;
- використовувати (застосовувати) спеціальні засоби згідно з вимогами та правилами їх застосування;
- слідкувати за діями товаришів і не допускати порушень заходів перестороги з їх боку; при чисельності натовпу що безчинствує понад 100 чоловік розосередження здійснювати з використанням бойової та спеціальної техніки;
- у поліцейському (військовому) ланцюгу в разі ускладнення обстановки самостійно вкриватися щитами;
- при поводженні з громадянами (правопорушниками) тримати необхідну дистанцію і припиняти можливу агресію;
- у разі вимушеного відступу під натиском слідкувати за недопущенням розривів у бойовому порядку, які можуть призвести до втрат або поранень особового складу;

- при використанні службового собаки слідкувати за безпекою його поведінки;
- при затриманні правопорушника (злочинця) провадити достатньо якісно особистий огляд його одягу та речей;
- при застосуванні сльозоточивих засобів ураховувати умови застосування (вітер, дальність, об'єм, ТТХ тощо);
- активно використовувати наявні пристрої для вилучення заколотників, активних учасників безпорядків (захвати, кішки, петлі тощо);
- у разі необхідності використовувати маски для укриття обличчя ("Вуаль");
- при виконанні завдання в натовпі враховувати присутність настрою, тактику поведінки та необхідне маскування;
- при застосуванні водометів для гасіння пожежі дотримуватися техніки електробезпеки;
- забезпечувати належною охороною всі елементи бойових порядків, посадових осіб, важливі державні та службові об'єкти.

7.2. Психологія натовпу.

Масові скупчення людей завжди мають потенційну небезпеку та загрозу для життя індивідів. За певних обставинах, при нагнітанні напруженості, організована публіка може перетворитися на стихійний рух, що зносить все на своєму шляху. Останнім часом рівень напруженості у місцях масового скупчення визначається ще й загрозою масового терору.

Зазвичай «натовпом» називають велику кількість людей, що знаходяться одночасно в одному місці. Навіть інтуїтивно ми не назвемо натовпом армійський підрозділ, що марширує, або бійців, що штурмують укріплений пункт, чи публіку, що зібралася в консерваторії на симфонічний концерт, або співробітників, що зібралися на профспілковому зібранні тощо.

Термінологічно не зовсім вірно називати натовпом також перехожих на людній міській вулиці. Але раптом на вулиці виникло щось незвичайне. Неочікувано з'явилися артисти, музиканти, або людина випала з вікна та розбилася, чи бандитська перестрілка чи стався вибух. Якщо ситуація розвивається по будь-якому з цих сценаріїв – драматичних, катастрофічних, розважальних, може виникнути особливий соціально-психологічний феномен, який при різноманітності його форм має загальні риси, які відрізняють натовп від організованих форм соціальної поведінки.

Натовп – це скупчення людей, які пов'язані між собою спільним центром уваги та емоційним станом, в більшості випадків, – при відсутності спільної мети та організаційно-рольової структури.

Слід враховувати, що:

➤ єдиною метою є така мета, коли її досягнення кожним учасником залежить від її досягнення іншими, що передбачає виникнення взаємодії або співробітництва. *Наприклад, усі учасники натовпу футболних уболівальників, що рухаються для пікетування місцевого відділу внутрішніх справ, мають одну мету добитися звільнення їхнього товариша, затриманого за порушення громадського порядку;*

➤ якщо мета кожного учасника може бути досягнута незалежно від інших, то їх співробітництво і взаємодія слабкі або відсутні взагалі. *Наприклад, один з учасників хоче повеселитися, провести час, слухаючи музику і вживаючи слабоалкогольні напої, а інший прагне задоволення конкретних економічних, політичних вимог. При цьому вони перебувають на одній і тій же акції протесту;*

➤ якщо досягнення мети одних учасників можливе лише всупереч іншим, виникає передумова для конфліктів. *Наприклад, задоволення економічних, політичних вимог одного учасника можливе лише за умов толерантного діалогу з представниками місцевої влади, у той же час інший*

учасник провокує загострення ситуації і конфлікт, оскільки сподівається під час погрому скоїти крадіжки товарів і майна з магазинів і установ.

При плануванні і здійсненні впливу правоохоронцям слід пам'ятати, що основними механізмами формування натовпу є:

- чутки (*розповсюдження по неформальним каналам необ'єктивної або частково об'єктивної інформації*)
- емоційне зараження (*передача емоційного стану від одних осіб до інших*).

Слід зауважити, що розповсюдження чуток та емоційне зараження у наш час може відбуватися не тільки при особистому спілкуванні людей, але і завдяки засобам масової інформації (особливо телебаченню, радіо, інтернет), мобільному зв'язку, які посилюють вплив на свідомість.

При цьому, завдяки чуткам і емоційному зараженню мета учасників натовпу може змінюватися, сприяючи масовим заворушенням. Нерідко помірковані, законслухняні особи, потрапивши у відповідно налаштований натовп, разом з іншими можуть втрачати критичність та чинити протиправні дії. *Наприклад, велика група футбольних болільників, отримавши емоційне зараження від свого лідера, під дією чуток про те, що їхнього товариша травмували болільники іншої команди (що не відповідало дійсності) агресивно нападає на прихильників іншої команди та правоохоронців, трощить і підпалює автомобілі.*

Досить цікаві спостереження й оцінки натовпу зробив Г. Лебон, який вважав, що несвідома діяльність натовпу замінила собою свідому діяльність індивіда.

Як велике тимчасове об'єднання людей, він є прикладом стихійної масової спільноти, одностайні дії учасників якої зумовлені певним зовнішнім стимулом та спільним емоційним станом.

Натовп має такі соціально-психологічні ознаки та особливості:

висока контактність. Індивіди перебувають на близькій відстані, внаслідок чого вторгаються в персональні просторові зони;

підвищена групова навіюваність, знижена ефективність дії механізмів контрनावіюваності (опору впливу навіювання);

емоційна збудливість, підвищене хвилювання людей та емоційне сприймання дійсності;

пригнічене відчуття відповідальності за власні вчинки і дії;

виникнення відчуття сили та усвідомлення анонімності.

Основним механізмом розвитку натовпу є масове спілкування, яке психологічно впливає на поведінку і вчинки людей. Цю властивість свідомо використовують організатори політичних акцій, масових гулянь, видовищ. За надзвичайних ситуацій (стихійні лиха, епідемії та ін.) масове спілкування розгортається стихійно, мимовільно. Типовими психологічними способами впливу у натовпі є навіювання, зараження, наслідування. За ступенем активності натовп поділяють на: пасивний, активний, агресивний.

Пасивний натовп. Характерна його ознака — відсутність (прихованість) емоційного збудження. За таких умов люди слабо пов'язані між собою інформацією, а отже не можуть спільно діяти. Вони спокійно очікують на щось або хаотично і відносно незалежно один від одного пересуваються (натовп людей на вокзалі тощо).

Активний натовп. Таким є натовп, що перебуває у стані емоційного збудження, яке породжує психологічну готовність людей діяти спільно. У них формуються подібні соціальні установки на певні форми поведінки. В активному натовпі міцнішають зв'язки між людьми, інтенсивнішає обмін інформацією та ін. У стані внутрішньої активності натовп психологічно готовий до спільної дії, але ще не діє; реально діючий — виявляє активність внутрішньо і зовнішньо.

Агресивний натовп. Його характеризує високий рівень емоційного збудження, внутрішньої і зовнішньої активності. З часом у цьому натовпі з'являється новий стан, пов'язаний з накопиченням психічного напруження людей, відчуттями відчаю, гніву тощо. Головною особливістю агресивного

натовпу є деструктивна, руйнівна поведінка щодо предметів і людей (наприклад, спортивні вболівальники-фанати).

Усі види натовпу об'єднані високою динамічністю, мінливістю. Вони можуть легко переходити від одного стану до іншого, внаслідок чого ними легко і водночас важко керувати.

Одна і та сама особа у натовпі і поза натовпом поводить по-різному. Психологічні особливості поведінки індивіда в натовпі характеризують:

посилення залежності поведінки від натовпу, зниження самоконтролю. Індивід неусвідомлено підкоряється зовнішньому впливу великої групи людей, тобто зростає екстернальність (зовнішній вияв) і знижується інтернальність (внутрішня регуляція) його поведінки;

деіндивідуалізація поведінки. Вона виявляється в уподібненні психологічних проявів, унаслідок чого поведінка різних людей втрачає самотність;

зниження інтелектуальних якостей. У натовпі люди не спроможні тривалий час утримувати увагу на одному і тому самому об'єкті. У них посилюється некритичність мислення. Все це зумовлює відповідні особливості перероблення інформації: в натовпі людина легко сприймає, швидко переробляє і транслює будь-яку інформацію, мимовільно перекручуючи її;

підвищена навіюваність. У натовпі індивід може легко повірити у незвичну інформацію, піддаватися абсурдним закликам та ін.;

підвищена фізична, психофізична і психічна активність. Індивід у натовпі мобілізує всі свої ресурси, внаслідок чого виявляє незнані до того можливості (підняти важкий предмет, високо стрибнути та ін.);

прояви незвичної поведінки. Свідченням цього є нетипові, непередбачувані форми поведінки.

Різноманітні поведінкові прояви індивідів у натовпі і натовпу загалом часто бувають надзвичайно небезпечними, як для оточення, так і для тих, хто є його частиною.

Отже, з психологічного погляду натовп є неорганізованим (або таким, що втратило організованість) скупченням позбавлених спільної усвідомленої мети людей, які перебувають у стані емоційного збудження. Нерідко під час дій натовпу з'являються сили, котрі намагаються організувати його і використати як інструмент для досягнення певної мети. Дії цих сил за своїм змістом не мають майже нічого спільного з явищем натовпу як такого.

7.3. Види натовпу та ознаки їх проявів.

Найбільш зручною для потреб правоохоронних органів є їх класифікація за характером поведінки, згідно якої виокремлюють: випадковий, конвенційний, експресивний та діючий різновиди натовпу.

Випадковий (оказійний) натовп – скупчення людей, що зібралися подивитися на неочікувану подію, у тому числі аварію, катастрофу, бійку тощо. Випадковий натовп. Його виникнення пов'язане з інтересом до певної події (наприклад, дорожня аварія).

Конвенційний натовп – скупчення людей, що збирається у зв'язку із

Фото 6. Активні дії натовпу.

заздалегідь оголошеною подією, а саме: футбольний або боксерський матч, політичний мітинг, страйк, пікетування, концерт рок- або поп-музики, флеш-моб тощо. Тут спостерігається цільовий інтерес і учасники і дотримуються певних стандартів поведінки. Разом з тим, слід враховувати, що конвенційний натовп легко може набути інших ознак і ситуація може вийти з-під контролю організаторів.

Експресивний натовп – скупчення людей, що ритмічно виявляють якусь переважаючу емоцію: радість, гнів, обурення, ентузіазм тощо. Ритм може виражатися скандуванням закликів, ритмічних віршів, пісень, синхронним вставанням, танцями, розмахуванням транспарантами, прапорами тощо. За умови наростання емоцій може формуватися екстатичний натовп, що є крайньою формою експресивного натовпу, коли критичність мислення учасників може серйозно знижуватись. Формуванню експресивного натовпу сприяє перебування учасників у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, гучна музика, заохочення учасників лідерами впливу.

Діючий натовп – скупчення людей, що намагається досягти мети учасників за рахунок активних спрямованих дій. Це найбільш значущий і небезпечний вид стихійної поведінки.

Існують наступні підвиди діючого натовпу:

Агресивний натовп – це найбільш небезпечна сукупність людей, що об'єднує учасників, що переживають негативні емоції (гнів, роздратування, злість, ненависть), і вдаються до деструктивних дій (бійки, погроми, підпали, насильство, руйнування і пошкодження майна).

Панічний натовп – сукупність людей, що під дією крайнього переляку, тривоги і хвилювання прагнуть врятуватися від реальної чи уявної небезпеки. Іноді панічна втеча є більш небезпечною для учасників, ніж небезпека, від якої вони рятуються. Під час паніки люди, особливо діти, особи похилого віку і жінки можуть бути затоптані і задушені юрбою, травмовані об загорожі, паркани, автотранспорт тощо.

Корисливий натовп – сукупність людей, що вступили у боротьбу за певну вигоду або конкретні матеріальні цінності. Наприклад, за квитки на фінальний футбольний матч, за брендовий модний одяг чи побутову техніку, путівки, що продаються зі знижкою, за право участі в телешоу тощо. В учасників цього різновиду натовпу переважають жадоба, прагнення до вигоди поза всяку ціну, бажання отримати бажану річ, іноді у поєднанні зі страхом, що їм не вистачить, не пощастить. Проте, іноді корисливий натовп утворюється вимушено, із-за нестачі дійсно життєво важливих предметів та послуг: продуктів харчування, ліків, питної води, відсутності або обмеження транспортного сполучення.

Протестний натовп – подібний до агресивного (тут теж переважає почуття роздратування, злості, гніву), але відрізняється наявністю підстави для соціального характеру обурення. Можливе створення організаційної ланки, куди входять найбільш цілеспрямовані і активні учасники, що можуть згуртувати навколо себе інших, висунути більш чіткі і зважені вимоги.

На практиці натовп може досить легко змінювати свої ознаки, перебуваючи у динаміці, він здатний досить легко перетворюватися з одного різновиду в інший. Перетворення можуть відбуватися стихійно, без організаційного впливу, але можуть бути спровоковані спеціально.

Саме на цій властивості будуються прийоми маніпулювання натовпом з боку його організаторів.

Наприклад, на футбольному матчі, на початку гри конвенційний натовп обов'язково стихійно перетворюється в експресивний і найважливіше завдання попередити його подальше перетворення у агресивний і корисливий (якщо тисячі болільників роздратовані суддівством, результатом гри і прагнуть одночасно вийти першими через єдиний вихід) або в панічний (унаслідок загрози бійки, теракту, пожежі, обвалу конструкцій тощо).

7.4. Прийоми психологічного впливу на натовп.

Прийоми психологічного впливу на натовп мають обиратися і застосовуватися працівниками правоохоронних органів у суворій відповідності до різновиду і динаміки натовпу, до стану оперативної обстановки, на підставі ґрунтовного аналізу ситуації з обов'язковим прогнозуванням можливих наслідків.

Можуть застосовуватися прийоми впливу на натовп ззовні і зсередини.

При цьому слід враховувати, що незалежно від числа учасників кожен натовп складається з ядра і периферії.

Ядро – це менша частина учасників, які відчують сильніше емоційне зараження, що відповідно відображається на їх активнішій участі у формуванні, існуванні, перетворенні натовпу.

Периферія – це більша частина учасників, які унаслідок різних причин (критичність мислення, погана поінформованість про мету натовпу, особистісні вольові якості) зазнають меншого емоційного впливу і відповідно діють менш активно.

Вплив на натовп зсередини найкраще проводити за участю громадян, які зрозуміли, що їх мета не може бути досягнута шляхом агресії і тиску, усвідомлюють можливу небезпеку і не хочуть нести відповідальність (у тому числі кримінальну) за протиправні дії, а також осіб, які надають сприяння органам внутрішніх справ у охороні громадського порядку, займають активну громадянську позицію.

За допомогою зазначених осіб за погодженням з керівництвом органів (підрозділів) внутрішніх справ, що задіяні до попередження масових заворушень здійснюється вплив на ядро натовпу. При цьому важливо досягнути, насамперед, відмови натовпу від агресивних, руйнівних дій.

Ще одним варіантом може бути непомітна зміна уваги, об'єкта, часу, напрямку, мети і змісту дій учасників натовпу. Добре зарекомендував себе прийом, коли до переговорів між правоохоронцями і натовпом залучається

дійсно поміркований авторитетний для ядра діяч, який роз'яснює шкідливість масових заворушень і рекомендує конструктивний шлях вирішення конфлікту.

Інколи дієвим є прийом використання природного розколу учасників ядра з урахуванням їх прагнення до влади над натовпом і реальної мети.

При здійсненні прийомів впливу на натовп ззовні першочерговим завданням є відвернення основної маси учасників периферії і частини ядра від участі у протиправних діях у даний час та на перспективу, нейтралізація присутнього кримінального елемента, агресивно налаштованих осіб та провокаторів. Навіть масові протести та заворушення можуть бути спрямовані у мирне русло без жертв і руйнувань.

Вплив на натовп ззовні може здійснюватися начальниками (командирами) психологами та окремими найбільш підготовленими працівниками правоохоронних органів та військовослужбовцями внутрішніх військ. Слід добитися того, щоб усі особи, задіяні у здійсненні конструктивного впливу, працювали синхронно і узгоджено.

При застосуванні прийомів особливо важливо переконати громадян у відсутності ініціативної агресії з боку поліції, не допустити травмування випадкових осіб, насамперед, дітей та осіб похилого віку.

Одним з дієвих прийомів є демонстрація учасникам натовпу рішучості намірів правоохоронних органів до протидії агресії. *Наприклад, прибуття до місця масових заворушень і чітке розгортання у бойовий порядок достатнього числа працівників поліції або військовослужбовців Національної Гвардії, у тому числі з підрозділів спецпризначення у захисному спорядженні зі спецзасобами, викликає страх у значної частини периферії і частини ядра натовпу.*

При цьому учасникам натовпу потрібно обов'язково розчистити шляхи для втечі, щоб уникнути паніки і випадкових жертв.

Іншим варіантом цього прийому є трансляція гучної ритмічної музики, що захоплює учасників натовпу і слугує зміні їх емоцій у потрібному напрямку.

Дієвим є прийом переключення уваги на інший об'єкт. *Наприклад, поблизу місця формування натовпу правоохоронними органами під достатньою охороною встановлюється спеціальна автомашина з гучномовцями, яка починає трансляцію футбольного матчу або популярної ритмічної музики, гумористичних передач, що відволікає частину натовпу від закликів ораторів та організаторів та змінює їх емоції.*

Більш «м'яким» прийомом може бути проведення профілактичних бесід працівниками правоохоронних органів та авторитетними представниками громадськості та місцевої влади з окремими особами та групами осіб, які вже заявили про свій намір брати участь у масових заворушеннях (або ця можливість є вірогідною), або вони вже долучилися до натовпу. Це слугує втраті анонімності учасниками натовпу. При цьому чітко роз'яснюються вимоги чинного законодавства і без залякування попереджається про можливу відповідальність за його порушення. При розгортанні і на початку масових заворушень дієвим є прийом позбавлення анонімності учасників натовпу, що у багатьох викликає побоювання і відмову від радикальних дій, знижує колективний ефект. На безпечній відстані, на балконах і дахах довколишніх будинків та за поліцейським ланцюгом розміщуються групи правоохоронців, які відкрито здійснюють відеофіксацію дій учасників мітингу.

Дуже важливо пам'ятати, що при будь-якому контакті з учасниками натовпу, особливо його периферії, слід чітко формулювати:

➤ вигоду, яку вони отримають при відмові від протиправних дій та участі у масових заворушеннях (збереження життя та здоров'я себе та своїх рідних, що перебувають у натовпі, уникнення адміністративної та кримінальної відповідальності, можливість досягнення своєї мети шляхом переговорів, продовження звичного стилю життя, повернення до роботи і навчання, можливість відпочити тощо);

➤ негативні наслідки і небезпеку, що можуть настати для них (кримінальна відповідальність до позбавлення волі включно, можливість

отримати травми і ушкодження для себе і рідних, засудження з боку значущих осіб, неможливість досягти поставленої мети, втрата роботи, відрахування з навчального закладу, відсутність відпочинку, нормального харчування тощо).

Слід також бути готовим до протидії спробам учасників натовпу чинити вплив на працівників поліції з метою послаблення або зміни їх професійної мотивації за допомогою нав'язування власних переконань, установок і пропагандистських кліше, які можуть змінюватися і застосовуватися залежно від обстановки.

Прийоми психологічного впливу на натовп повинні поєднуватися з готовністю негайного адекватного реагування працівників на реальні існуючі загрози із застосуванням усіх засобів, дозволених чинним законодавством для припинення масових заворушень.

21.09.2012р. під час проведення поблизу будинку Верховної Ради великою групою ветеранів війни в Афганістані та ліквідаторів аварії на ЧАЕС мітингу проти змін соціальних гарантій натовп досить швидко перетворювався з конвенційного на експресивний і дієво-агресивний. Раптово, відгукнувшись на заклики окремих осіб учасники акції, незважаючи на попередження працівників поліції, зламали захисну огорожу й намагалися увійти до приміщення Верховної Ради, але були зупинені загороджувальними ланцюгами підрозділів спецпризначення МВС.

7.5. Моделювання ситуації

Підлітки (5-7 чоловік), перебуваючи в нетверезому стані, на вулицях міста виражались нецензурними словами, чіплялись до перехожих. Зупинивши громадянку, один із них наніс їй удар в обличчя, другий штовхнув в сторону, а інші спостерігали за цим та нецензурно виражались.

Після цього попередили громадянку, що якщо та звернеться в поліцію, то вони зведуть з нею рахунки і один із підлітків при цьому показав їй фінський ніж.

Громадянка зустріла наряд патрульної поліції і розповіла про те що сталося.

Матеріальне забезпечення

1.	Пістолет з кобурами	- 2 од.;
2.	Гумові кийки	- 2 од.;
3.	Радіостанції	- 2 од.;
4.	Кайданки	- 2 од.;
5.	Спецзасіб «Терен-4М»	- 2 од.;
6.	Записна книжка	- 1 од.;
7.	Макет ножа.	- 1 од.;

Дійові особи

1.	Черговий	- 1;
2.	наряд поліції	- 2;
3.	правопорушники	- 5-7;
4.	очевидці	- 2.

Дії очевидців

1. Повідомляють, що спостерігали, як група невідомих били жінку чіплялись до неї, виражались нецензурною лайкою, погрожували ножем.

Дії потерпілого

Замітивши наряд поліції, швидким кроком наближається до нього. Повідомляє, що відбувалось 3-4 хв. тому. При цьому погрожували ножем. Були в нетверезому стані.

Дії злочинців

Побачивши, що до них наближається наряд поліції, починають втікати. Через 5-10 метрів один із злочинців дістає ножа і намагається чинити опір. Після чого дає себе затримати. Перший варіант без опору. Другий варіант з фізичним опором.

Алгоритм правильних дій наряду

1. Опитують потерпілу.

2. Повідомляють чергового по підрозділу, сусідні наряди, викликають автопатруль.
3. Прямують (наздоганяють) правопорушників .
4. Затримують підозрілих, проводять поверхневий перевірку, одягають кайданки. (в другому випадку застосовують фізичний вплив, спецзасоби).
5. Встановлюють особу правопорушників .
6. Здійснюють посадку в службовий транспортний засіб.
7. Встановлюють та опитують свідків.
8. Складають рапорт.

Тема №8 “Тактика комунікації поліцейського. Особливості спілкування поліцейських з різними категоріями громадян”

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, тактичне містечко.

Мета заняття: Набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику

Задача заняття: навчитись уникати конфліктів при спілкуванні з громадянами в емоційно-напружених ситуаціях. Навчитись алгоритму правомірних дій поліцейських при безконфліктному спілкуванні з громадянами в емоційно-напружених ситуаціях. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

План

1. Тактика комунікації поліцейського. Складові процесу та основи комунікації.
2. Формування навичок безконфліктного спілкування з громадянами в емоційно–напружених ситуаціях.
3. Моделювання ситуації.

8.1. Тактика комунікації поліцейського

Спілкування являється одним із найголовніших засобів досягнення цілей. Чим ефективніше ми спілкуємося, тим більшого успіху ми здатні досягти у своїй професійній діяльності.

Вербальний самозахист включає комплекс дій та заходів, що спрямовані на вирішення конфліктних ситуацій за допомогою комунікації, та передбачає:

1) вміння контролювати ситуацію та дії оточуючих людей без ескалації конфлікту;

2) досягнення максимальної ефективності поліцейських заходів з мінімальним ризиком для самого поліцейського.

Складові процесу комунікації:

- 1) відправник повідомлення;
- 2) одержувач повідомлення;
- 3) повідомлення – інформація;
- 4) зворотній зв'язок.

Спостереження та активне слухання є основою будь-якої комунікації поліцейського. Вони розвиваються у ранньому віці. Ми всі спостерігали за взаємодією друзів та членів родини в ранньому віці ще до того, як навчилися говорити.

Основним завданням поліцейського на початковій стадії комунікації є встановлення **позитивного контакту** з особою.

Складові:

(професійна поведінка/присутність)

- **представитися**

(Мене звати _____. Я працюю _____. Я тут, тому що _____)

- **професійна мова**

(так, пане, так, пані, будь ласка, дякую)

- **ввічливе ставлення при опитуванні**

Активне слухання включає здатність чути та розуміти те, що кажуть оточуючі. Активне слухання допомагає почути сигнали небезпеки з боку суб'єктів, коли ситуація все ще знаходиться на вербальній стадії, що дозволяє вжити адекватних заходів до того, як ситуація вийде з-під контролю.

Складові активного слухання:

- відповідайте суб'єктам;
- ставте запитання, щоб підтвердити або прояснити деталі;

- демонструйте розуміння та співчуття.

Проблемною та такою, що може призвести до ескалації конфлікту, є комунікація з:

- особами, що перебувають під впливом (дією) алкоголю чи наркотичних речовин;
- емоційно збудженими особами;
- психічно хворими людьми;
- дітьми.

Деескалація ситуації при взаємодії з «проблемними» людьми

1. Розмовляйте спокійним голосом.
2. Проявляйте турботу.
3. Запитуйте: «Чим я можу вам допомогти?»
4. Розташовуйтеся так, щоб вони почували себе комфортно та не відчували загрози.

Реагування на вербальні образи

1. Не сприймайте вербальні атаки на свій рахунок.
2. Залишайтеся емоційно відстороненим.
3. Тримайте особу зосередженою на конкретному питанні/проблемі.
4. Не відповідайте вербальною агресією.

Коли слова неефективні

Поведінкові ключі, що вказують на негативну реакцію:

- мова тіла;
- вираз обличчя;
- дії.

Знати, коли застосувати силове обмеження

1. Чи працює вербальна комунікація?
2. Чи не погіршується ситуація?
3. Чи не з'явилися додаткові фактори?

Управління вербальним спротивом

1. Чи достатньо вербальної комунікації?
2. Змініть попередній метод/стиль комунікації.
3. Потрібно розуміти, коли необхідно перейти до подальших дій.

Основи комунікації

1. Основні навички (оцінка ситуації):

- розташування в просторі співрозмовника;
- вербальна комунікація.

2. Додаткові навички (комунікація з особою):

- реагувати на поведінку особи;
- ставити запитання.

3. Реагування на поведінку:

- відповідати на запитання;
- ставити запитання;
- реагувати відповідно (співчувати, посміхатися, підбадьорювати

тощо).

Навички оцінки ситуації:

– це базові навички, які допоможуть зрозуміти, що відбувається у будь-якій ситуації;

– допоможуть уникнути серйозних помилок і максимально забезпечать точність та адекватність ваших рішень і відповідей;

– є ефективними, тому що дозволяють активно отримувати та використовувати інформацію для вирішення проблем, а часто й запобігати їх виникненню.

Основні критерії оцінки ситуації:

- розташування в просторі (*допомагає бачити і чути те, що відбувається*);
- поза (*демонструє впевненість та увагу до ситуації*);

- спостереження (*допомагає робити висновки на основі зовнішнього вигляду, поведінки та сигналів внутрішнього стану*);
- вміння слухати (*допомагає помічати ключові слова та настрої*).

Розташування в просторі

Правильне розташування в просторі означає:

- можливість зайняти положення, найкраще з можливих, щоб бачити та чути як групи, так і окремих осіб;
- знайти дистанцію, достатньо віддалену для того, щоб залишатися у **БЕЗПЕЦІ**, але достатньо близько для того, щоб бачити і чути те, що відбувається.

Основні критерії правильного розташування

1. Дистанція

Повинна дозволяти залишатися в безпеці та бачити й чути те, що відбувається.

2. Обличчям до ситуації

Для максимально ефективного огляду

3. Прямий погляд

Щоб правильно розуміти, що відбувається, та справляти позитивне враження з психологічної точки зору.

Зоровий контакт:

1. Нормальний впевнений погляд:

- демонструє впевненість та контроль;
- показує особі, що ви достатньо рішучі, щоб діяти;
- підсилює ваші слова;
- несе повідомлення «Я розберусь, що тут відбувається».

2. Спеціальний зоровий контакт:

- з людьми певної культури або членами певних груп (наприклад, японці не дивляться один одному у вічі, так як це є ознакою неповаги);

- із занадто емоційними людьми та з тими, в кого пустий нерухомий погляд.

Поза

Правильна поза означає тримати своє тіло таким чином, щоб воно демонструвало силу, впевненість, зацікавленість та контроль.

Чому правильна поза важлива в процесі комунікації?

Якщо ваша манера тримати себе показує силу та впевненість, інші люди схильні реагувати на вас як на сильну та впевнену людину.

Правильна поза означає:

- стояти прямо;
- усунути відволікаючу поведінку;
- трохи податися вперед.

Спостереження

Вміння спостерігати – здатність помічати та розуміти, про що говорить зовнішній вигляд, поведінка та оточення особи. Ретельне спостереження за її діями може багато сказати про те, що потрібно знати про цю особу, її внутрішній стан та причини, якими обумовлена її поведінка.

Чотири етапи спостереження:

1. Уважно дивитись на поведінку, зовнішність та оточення.
2. Оцінити емоційний та психологічний стан співрозмовника.
3. Прийняти рішення, чи є ситуація нормальною або ненормальною.
4. Прийняти рішення, чи вказує ситуація на наявність проблем або на можливість їх виникнення.

I етап спостереження

Три типи візуальних ключових моментів, що дозволяють зробити висновок:

- 1) поведінка (*ключі, що вказують на негативні чи позитивні відносини*);
- 2) зовнішність (*мова тіла, вираз обличчя, дії, погляд особи*);

3) середовище (де це відбувається?).

II етап спостереження

Чотири ключові моменти, що дозволяють зробити «висновки»:

- 1) внутрішній стан особи (знати, в якому внутрішньому стані знаходиться суб'єкт);
- 2) приватні стосунки особи з чоловіком, дружиною, сім'єю тощо (позитивні, негативні або нейтральні);
- 3) рівень настрою особи (низький, середній або високий);
- 4) цінності особи (що цікавить суб'єкта?).

Що стосується висновків...

Висновки будуть найбільш точними, якщо спостереження ретельні і конкретні, а не загальні та туманні.

Однак також потрібно пам'ятати, що:

1. *Висновки – це попередні припущення.*
2. *Висновки – це не істина в останній інстанції!*

III етап спостереження

Прийняти рішення, чи є ситуація:

- нормальною;
- ненормальною.

IV етап спостереження:

Прийняти рішення, чи вказує ситуація на:

- проблеми;
- відсутність проблем.

Слухати

Чотири кроки, які дозволяють навчитися ефективно слухати:

1. Утриматись від попередніх суджень та оцінок.
2. Помічати ключові слова або фрази.
3. Визначати інтенсивність того, що було сказано.
4. Розуміти настрій співрозмовника.

Інтенсивність та настрої

Інтенсивність

Визначити інтенсивність того, що було сказано:

- гучність;
- емоції;
- тон голосу.

Настрої

Три рівня настрою:

- позитивний;
- негативний;
- нейтральний.

8.2. Формування навичок безконфліктного спілкування з громадянами в емоційно-напружених ситуаціях

Початковим положенням для аналізу конфліктів в діяльності співробітників поліції приймемо таке розуміння конфліктів, при якому конфлікт не є щось виняткове, не синонім конфронтації, а спосіб подолання суперечностей і обмежень, спосіб взаємодії складних систем – явище неминуче і нормальне. Проте тільки наявність суперечностей для виникнення конфлікту ще недостатньо. По-перше, ці суперечності повинні бути значущими. А по-друге, для виникнення конфлікту хтось повинен зробити перший крок, проявити ініціативу. Вона виявляється, перш за все, в діях, які приводять до протидії.

У психологічній структурі конфліктів в діяльності і спілкуванні працівників поліції, І. Б. Пономарьов виділяє наступні компоненти.

➤ *пізнавальні компоненти* взаємне сприйняття особливостей кожної з конфліктуючих сторін; інтелектуальні здібності переробки інформації і ухвалення рішення; ступінь включення особи в конфліктну ситуацію на різних етапах її розвитку; рівень самоконтролю учасників конфлікту; досвід роботи з

людьми і професійна підготовленість; самосвідомість, саморозуміння і об'єктивність в оцінці своїх можливостей.

➤ *емоційні компоненти* конфлікту є сукупністю переживань його учасників.

➤ *вольові компоненти* конфлікту виявляються як сукупність зусиль, направлених на подолання розбіжностей і інших труднощів, що виникають в результаті протиборства сторін, і на досягнення мети переслідуваних учасниками конфлікту.

➤ *мотиваційні компоненти* конфлікту утворюють його ядро і характеризують суть неспівпадіння позицій учасників протиборства.

У загальній схемі динаміки конфлікту виділяють від двох до семи стадій його розвитку. Проаналізувавши сучасні підходи до цього питання, І.Б. Пономарьов, стосовно діяльності співробітника правоохоронного органу виділив сім основних стадій розвитку конфлікту.

1) *передконфліктна* стадія;

2) стадія, пов'язана з виникненням об'єктивної *конфліктної ситуації*;

3) *інтелектуальний* етап розвитку конфлікту;

4) *критичний* етап розвитку конфлікту;

5) *спад напруженості* в протидії;

6) *співставлення* офіційних і неофіційних *оцінок* поведінки;

7) *вирішення конфлікту* або вихід з нього однієї із сторін.

Здатність виділяти характеристики конфлікту дає можливість чітко класифікувати конфлікт, вибрати найбільш адекватний спосіб його вирішення, а, отже, виробити потрібну стратегію і тактику поведінки.

Вирішення конфлікту починається зі встановлення його причин. Водночас дійсні причини нерідко маскуються, бо можуть охарактеризувати ініціатора конфлікту не з кращого боку. Крім того, тривалий конфлікт втягує у свою орбіту все нових і нових учасників, розширюючи і список суперечливих інтересів, що об'єктивно утрудняє знаходження основних причин.

Способи вирішення конфліктів. Існує чимало способів вирішення конфліктів. Найпростіший з них – *гумор*, тобто незлостиве ставлення до чого-небудь або кого-небудь. Механізм дії цього способу гранично простий: піднятися над ситуацією (посміятись). Проте жарт не повинен містити в собі сарказму або іронії. Це може нанести образу одному з суб'єктів конфлікту (або обом), і навпаки загострить конфлікт.

Важливим способом вирішення конфлікту є *визнання гідності* суперника. Воно може виявлятися як словами, так і за щирого виразу обличчя. Прояв дружелюбності і поваги знімає психологічну напругу, розряджає наелектризовану атмосферу конфлікту. В основі цього третього способу лежить стиль *компромісу*. Механізм дії цього способу: «щоб щось одержати, потрібне чимось поступитися». Проте бувають ситуації, коли суб'єкти конфлікту вже не можуть дійти прийняттого для обох сторін рішення конфлікту. І тоді можна звернутися до незацікавленої особи за допомогою у вирішенні конфлікту. Такий спосіб називається *третейським судом*. Він може бути двох видів: – опосередкованим, через звернення до нормативних документів і безпосереднім, коли звертаються до реальної особи, обов'язково авторитетної для обох конфлікуючих сторін. Механізм дії цього способу наступний: «суб'єкти конфлікту вже не в змозі прийняти відповідальність за його вирішення, тому краще передати відповідальність авторитетному третьому».

Проте щоб не докладати зусиль щодо виходу з конфліктів, краще просто не допускати їх. Для цього необхідно засвоїти *4 правила безконфліктного спілкування*:

- не вживати конфліктогенів (слів, виразів, вчинків, які створюють конфліктну ситуацію);
- не відповідати конфліктогеном на конфліктоген.
- не забувати, що якщо не зупинитись зразу, то пізніше це буде зробити практично неможливо – так стрімко наростає сила конфліктогенів!

➤ проявляти емпатію до співрозмовника (здатність відчувати почуття іншої людини, зрозуміти його думки).

Чимало конфліктів виникає через складність характеру окремих людей. Виділяють шість характерних типів, схильних до ескалації конфліктів:

➤ *"Демонстративні"* характеризуються прагненням бути завжди в центрі уваги, користуватися успіхом. Навіть за відсутності підстав можуть піти на конфлікт, щоб хоч у такий спосіб бути на виду.

➤ *"Ригідні"* (негнучкі, непластичні) відрізняються честолюбством, завищеною самооцінкою, небажанням і невмінням рахуватися з думкою оточуючих. «Якщо факти нас не влаштовують – тим гірше для фактів».

➤ *"Некеровані"* відрізняються імпульсивною, непередуманою, непередбачуваною поведінкою, відсутністю самоконтролю.

➤ *"Надточні"* – добросовісні працівники, скрупульозно і відповідально, з позицій завищених вимог ставляться до всіх (починаючи з себе). Усіх, хто не задовольняє цих вимог (а таких більшість), піддають різкій критиці. Характеризуються підвищеною тривожністю, що виявляється, зокрема, в підозрливості. Відрізняються підвищеною чутливістю до оцінок оточуючих, особливо керівників. Всі ці особливості нерідко приводять до невлаштованості особистого життя.

➤ *"Раціоналісти"* – обачливі люди, готові до конфлікту у будь-який момент, коли є реальна можливість досягти особистих кар'єрних або меркантильних цілей.

➤ *"Безвольні"* - не мають власних переконань і принципів, що може зробити їх знаряддям в руках впливової особи (безпосереднього керівника). Небезпека цього типу індивідів полягає у тому, що найчастіше вони мають репутацію неконфліктних. Цей тип (як і попередній) є «ситуативним», тобто виявляється тільки при виникненні певної ситуації. В даному випадку – це наявність негативного впливу на безвольну людину. Представники всіх інших типів йдуть на конфлікт самі.

Існує шість правил формулювання конфліктної ситуації.

Правило 1. Конфліктна ситуація – це те, що необхідно усунути.

Правило 2. Конфліктна ситуація завжди виникає раніше від конфлікту. Конфлікт же виникає одночасно з інцидентом. Таким чином, конфліктна ситуація передуює і конфлікту, і інциденту.

Правило 3. Формулювання конфліктної ситуації повинне підказувати, що робити.

Правило 4. Слід ставити собі питання «чому?» до тих пір, поки не буде знайдена першопричина.

Правило 5. Необхідно сформулювати конфліктну ситуацію своїми словами, не повторюючи слів з опису конфлікту.

Правило 6. У формулюванні слід використати мінімум слів.

Таким чином, конфліктна ситуація – це діагноз хвороби під назвою «конфлікт». Тільки правильний діагноз дає надію на зцілення.

Рішення конфлікту є усуненням повністю або частково причин, що породили конфлікт, або зміну цілей учасників конфлікту.

Управління конфліктами – це цілеспрямована дія по усуненню (мінімізація) причин, що породили конфлікт, або на корекцію поведінки учасників конфлікту.

Існує достатньо багато методів управління конфліктами. Укрупнено їх можна представити у вигляді декількох груп, кожна з яких має свою область застосування:

- внутрішньо-особові, тобто методи дії на окрему особу;
- структурні, тобто методи по усуненню організаційних конфліктів;
- міжособові методи або стилі поведінки в конфліктів;
- переговори;

У відповідь агресивні дії, цю групу методів застосовують в крайніх випадках, коли вичерпані можливості всіх попередніх груп.

Існує декілька методів визначення *причин конфліктної поведінки*:

Внутрішньоособові методи полягають в умінні правильно організувати свою власну поведінку, висловити свою точку зору, не викликаючи захисної реакції з боку іншої людини. Деякі автори пропонують використовувати спосіб “я – вислів”, тобто спосіб передачі іншому обличчю вашого відношення до певного предмету, без звинувачень і вимог, але так, щоб інша людина зрадила своє відношення.

Цей спосіб допомагає людині утримати позицію, не перетворюючи іншого на свого ворога. “Я – вислів” може бути корисно в будь-якій обстановці, але воно особливо ефективно, коли людина розсерджена, роздратована, незадоволена. Слід відразу обмовитися, що застосування даного підходу вимагає практики і навиків, але це буває виправданим надалі. “Я – вислів” побудовано так, щоб дозволити висловити осіб свою думку про ситуацію, що створилася, виразити свої побажання. Воно особливо корисно, коли людина хоче передати щось іншому, але не хоче, щоб той сприйняв це негативно і перейшов би в атаку.

Наприклад, прийшовши вранці на роботу, ви виявляєте, що хтось пересунув все на вашому столі. Ви хочете, щоб більше за це не повторювалося, але і псувати відносини із співробітниками небажано. Ви заявляєте: ”Коли мої папери пересувають на моєму столі, мене це дратує. Мені хотілося б в майбутньому знаходити все, як я залишаю перед відходом”.

Компоновка заяв від “я” складається з: події, реакції індивіда, результату, що віддається перевазі, для особи.

Подія. Ситуація, що створилася, з урахуванням вживаного методу вимагає короткого об'єктивного опису без використання суб'єктивних і емоційно забарвлених виразів. Можна так почати фразу: “Коли на мене кричать.”, ”Коли на моєму столі розкидають мої речі.”, ”Коли мені не говорять, що я був викликаний до начальника.”.

Реакція індивіда. Чіткий вислів, чому вас дратують саме такі вчинки тих, що оточують, допомагає їм зрозуміти вас, а коли ви говорите від “Я”, не

нападаючи на них, але така реакція може підштовхнути тих, що оточують на зміну своєї поведінки. Реакція може бути емоційною: “Я скривджений на Вас”, ”Я вважатиму, що мене ви не розумієте.”, ”Я вирішую все робити сам.”.

Результат події, що віддається перевазі. Коли індивід висловлює свої бажання про результат конфлікту, бажано запропонувати декілька варіантів. Правильно складене “Я – вислів”, в якому побажання індивіда не зводяться до того, щоб партнер зробив тільки вигідне для нього, має на увазі можливість відкриття нових варіантів рішень.

Структурні методи, тобто методи дії переважно на організаційні конфлікти, що виникають із-за неправильного розподілу повноважень, організації праці, прийнятої системи стимулювання і т.д. До таких методів відносяться: роз'яснення вимог до роботи, координаційні і інтеграційні механізми, загальноорганізаційні цілі, використання систем винагороди.

Роз'яснення вимог до роботи є одним з ефективних методів управління і запобігання конфліктам. Кожен фахівець повинен чітко представляти, які результати від нього потрібні, в чому полягають його обов'язки, відповідальність, межі повноважень, етапи роботи. Метод реалізується у вигляді складання відповідних посадових інструкцій (описів посади), розподіли прав і відповідальності по рівнях управління

Загальноорганізаційні цілі. Даний метод припускає розробку або уточнення загальноорганізаційних цілей з тим, щоб зусилля всіх співробітників були об'єднані і направлені на їх досягнення.

Система винагород. Стимулювання може бути використано як метод управління конфліктною ситуацією, при грамотному наданні впливу на поведінку людей можна уникнути конфліктів. Важливо, щоб система винагороди не заохочувала неконструктивну поведінку окремих осіб або груп. Наприклад, якщо винагороджувати керівників відділів збуту тільки за збільшення об'єму продажів, то це може привести до суперечності з наміченим рівнем отримання прибутку. Керівники цих відділів можуть збільшити об'єми

збуту, пропонуючи великі знижки і тим самим знижуючи рівень середнього прибутку компанії.

Міжособистісні методи. При створенні конфліктній ситуації або початку розгортання самого конфлікту його учасникам необхідно вибрати форму, стиль своєї подальшої поведінки з тим, щоб це в найменшій мірі відобразилося на їх інтересах.

К.Томас і Р.Кілменн виділили наступні п'ять основних стилів поведінки в конфліктній ситуації:

- пристосування, поступливість;
- ухилення;
- протиборство;
- співпраця;
- компроміс.

Кожна людина може якоюсь мірою використовувати всі ці форми поведінки, але звичайно є пріоритетна форма.

Розглянемо докладніше ці стилі поведінки.

Ухилення (уникнення, відхід). Дана форма поведінки вибирається тоді, коли індивід не хоче відстоювати свої права, співробітничати для вироблення рішення, утримується від вислову своєї позиції, ухиляється від суперечки. Цей стиль припускає тенденцію відходу від відповідальності за рішення. Така поведінка можливо, якщо результат конфлікту для індивіда не особливо важливий, або, якщо ситуація дуже складна і вирішення конфлікту зажадає багато сил у його учасників, або у індивіда не вистачає влади для вирішення конфлікту в свою користь.

Протиборство, конкуренція характеризується активною боротьбою індивіда за свої інтереси, застосуванням всіх доступних йому засобів для досягнення поставленої мети: застосуванням влади, примушення, інших засобів тиску на опонентів, використанням залежності інших учасників від нього. Ситуація сприймається індивідом як украй значуща для нього, як питання

перемоги або поразки, що припускає жорстку позицію по відношенню до опонентів і непримиренний антагонізм до інших учасників конфлікту у разі їх опору.

Поступливість, пристосування. Дії індивіда направлені на збереження або відновлення сприятливих відносин з опонентом шляхом згладжування розбіжностей за рахунок власних інтересів. Даний підхід можливий, коли внесок індивіда не дуже великий або коли предмет розбіжності більш підходить для опонента, чим для індивіда. Така поведінка в конфлікті використовується, якщо ситуація не особливо значуща, якщо важливіше зберегти хороші відносини з опонентом, чим відстоювати свої власні інтереси, якщо у індивіда мало шансів на перемогу, мало влади.

Співпраця означає, що індивід бере активну участь в пошуку рішення, що задовольняє всіх учасників взаємодії, але не забуваючи при цьому і свої інтереси. Передбачається відкритий обмін думками, зацікавленість всіх учасників конфлікту у виробленні загального рішення. Дана форма вимагає позитивної роботи і участі всіх сторін. Якщо у опонентів є час, а рішення проблеми має для всіх важливе значення, то при такому підході можливо усестороннє обговорення питання, виниклих розбіжностей і виробітку загального рішення з дотриманням інтересів всіх учасників.

При компромісі дії учасників направлені на пошуки рішення за рахунок взаємних поступок, на вироблення проміжного рішення, що влаштовує обидві сторони, при якому особливо ніхто не виграє, але і не втрачає. Такий стиль поведінки застосовний за умови, що опоненти володіють однаковою владою, мають взаємовиключні інтереси, у них немає великого резерву часу на пошук кращого рішення, їх влаштовує проміжне рішення на певний період часу.

Стилі *уникнення і поступливості* не припускають активного використання конфронтації при рішенні конфлікту. При *протиборстві і співпраці* конфронтація є необхідною умовою вироблення рішення. Враховуючи, що рішення конфлікту припускає усунення причин, які його

породжують, можна зробити висновок, що тільки стиль співпраці реалізує дане завдання повністю. При *уникненні і поступливості* рішення конфлікту відкладається, а сам конфлікт переводиться в приховану форму. *Компроміс* може принести лише частковий вирішення конфліктної взаємодії, оскільки залишається достатньо велика зона взаємних поступок, а повністю причини не усунені.

В деяких випадках вважається, що конфронтація в розумних, контрольованих межах продуктивніша з погляду рішення конфлікту, чим згладжування, уникнення і навіть компроміс, хоча даного твердження дотримуються не всі фахівці. Разом з тим встає питання про ціну перемоги і що є поразкою для іншої сторони. Це у край складні питання при управлінні конфліктами, оскільки важливо, щоб поразка не з'явилася базою формування нових конфліктів і не привело б до розширення зони конфліктної взаємодії.

Переговори представляють широкий аспект спілкування, що охоплює багато сфер діяльності індивіда (фото 7). Як метод рішення конфліктів переговори є набором тактичних прийомів, направлених на пошук взаємоприйнятних рішень для конфлікуючих сторін.

Фото 7. Ведення переговорів.

Для того, щоб переговори стали можливими, необхідне виконання певних умов:

- існування взаємозалежності сторін, що беруть участь в конфлікті;
- відсутність значної відмінності в можливостях (силі) суб'єктів конфлікту;
- відповідність стадії розвитку конфлікту можливостям переговорів;
- участь в переговорах сторін, які реально можуть ухвалювати рішення в ситуації, що склалася.

Вважається, що переговори доцільно вести тільки з тими силами, які мають владу в ситуації, що склалася, і можуть вплинути на результат події.

Правильно організовані переговори проходять послідовно декілька стадій:

Підготовка до початку переговорів. Перед початком будь-яких переговорів украй важливо добре до них підготуватися: *провести діагностику* стану справ, визначити сильні і слабкі сторони учасників конфлікту, спрогнозувати розстановку сил, з'ясувати, хто вестиме переговори і інтереси яку з груп вони представляють.

Окрім збору інформації, на цій стадії необхідно чітко сформулювати свою *мету* участі в переговорах. В зв'язку з цим слід відповісти на такі питання:

- у чому полягає основна мета проведення переговорів ?
- які є у розпорядженні альтернативи? Реально переговори проводяться для досягнення результатів, які були б найбільш бажаними і допустимими;
- якщо угоди не буде досягнуто, як це відобразиться на інтересах обох сторін?
- у чому полягає взаємозалежність опонентів і як це виражається зовні?

Також опрацьовуються *процедурні питання*:

- де краще проводити переговори?
- яка атмосфера очікується на переговорах?

➤ чи важливі в майбутньому хороші відносини з опонентом?

Досвідчені парламентарі вважають, що від даної стадії, якщо вона правильно організована, на 50% залежить успіх всієї подальшої діяльності.

Друга стадія переговорів – первинний відбір позиції (офіційні заяви учасників переговорів). Ця стадія дозволяє реалізувати дві цілі учасників переговорного процесу: показати опонентам, що їх інтереси вам відомі і ви їх враховуєте; визначити поле для маневру і спробувати залишити в ньому якомога більше місця для себе.

Звичайно переговори починаються із заяви обох сторін про їх бажання і інтереси. За допомогою фактів і принципового аргументування (наприклад, “завдання компанії”, ”загальний інтерес”) сторони намагаються укріпити свої позиції.

Якщо переговори проходять за участю посередника (ведучого, парламентаря), то він винен кожній стороні дати можливість висловитися і зробити все від нього залежне, щоб опоненти не перебивали один одного.

Крім того, ведучий визначає чинники заборони сторін і управляє ними: допустимий час на обговорювані питання, наслідки від неможливості дійти компромісу. Пропонує способи ухвалення рішень: проста більшість, консенсус. Визначає процедурні питання.

Третій етап переговорів полягає в пошуку взаємоприйняттого рішення, психологічній боротьбі.

На цьому етапі сторони визначають можливості один одного, наскільки реальні вимоги кожної із сторін і як їх виконання може відобразитися на інтересах іншого учасника. Опоненти представляють факти, вигідні тільки їм, заявляють про наявність у них всіляких альтернатив. Тут же можливі різні маніпуляції і психологічний тиск на ведучого, захопити ініціативи всіма можливими способами. Мета кожного з учасників – добитися рівноваги або невеликого домінування.

Завдання посередника на даному етапі – побачити і привести в дію можливі комбінації інтересів учасників, сприяти внесенню великої кількості варіантів рішень, направити переговори в русло пошуку конкретних пропозицій. У випадку, якщо переговори починають набувати різкого характеру, що зачіпає одну із сторін, ведучий повинен знайти вихід з положення, що створилося.

Четвертий етап – завершення переговорів або вихід з безвиході.

До цього етапу вже існує значна кількість різних варіантів і пропозицій, але угода по ним ще не досягнуто. Час починає підтискати, збільшується напруженість, потрібне ухвалення якогось рішення. Декілька останніх поступок, зроблених обома сторонами, можуть врятувати справу. Але тут важливо для конфліктуючих сторін чітко пам'ятати, які поступки не впливають на досягнення їх основної мети, а які зводять нанівець всю попередню роботу.

8.3. Моделювання ситуацій

Ситуація 1. «Інцидент»

В процесі застосування цієї гри:

1. удосконалюється вміння оцінювати характер взаємин, що складаються в колективі;
2. учасники гри набувають вміння виділяти критичні моменти у взаєминах – конфліктні ситуації;
3. учасники набувають здібності до профілактичних рішень, що запобігають переростанню конфліктної ситуації в конфлікт.

Метою ролевої гри «Інцидент» є формування умінь конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, прогнозувати педагогічні наслідки рішень різних конфліктних ситуацій, поглиблення досвіду аналізу ситуацій взаємин і виробітку стандартних стратегій поведінки.

Підготовка гри. Всі учасники розбиваються на 4 групи (принцип розбиття не має значення, оскільки хід гри не залежить від кількості учасників в кожній з чотирьох груп). Протягом 10 хвилин кожна група продумує і розіграє (у загальних рисах) конфліктну ситуацію для вирішення іншої групи. Кожен учасник одержує ролеву установку, якій слід в грі. З потреби готується реквізит. В період підготовки кожна група продумує також і перешкоду для вирішення конфліктної ситуації, яка пишеться на листку і віддається ведучому гри.

Таблиця 1.

Хід рольової гри.

ГРУПА / ЕТАП	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>
1	КС	<i>E</i>	<i>P</i>	<i>II</i>
2	<i>II</i>	КС	<i>E</i>	<i>P</i>
3	<i>P</i>	<i>II</i>	КС	<i>E</i>
4	<i>E</i>	<i>P</i>	<i>II</i>	КС

Умовні позначення:

КС – конфліктна ситуація, ***II*** – «перешкода», ***E*** – експерти, ***P*** – вирішення конфліктної ситуації.

Зворотний зв'язок (аналіз рішень) здійснюється по методиці так званого «акваріума», коли кожна група по черзі виступає в ролі експертів запропонованих рішень, утворюючи зовнішнє коло.

Критерії гри:

1. Час, витрачений на вирішення конфліктної ситуації.
2. Форма його вирішення: дотримання такту, пошана, облік інтересів учасників конфліктної ситуації.

3. Характер вирішення конфліктної ситуації: конструктивної або деструктивної, залежної від стратегії поведінки його учасників, можливі наслідки пропонованих рішень.

Дуже часто в транспорті, в магазині, на вулиці і в установах при спілкуванні з населенням працівники правоохоронних органів стикаються з конфліктними ситуаціями, з яких часом вихід знайти важко.

Ігрові групи, які отримали це завдання, програють нам два варіанти поведінки в такій ситуації: як не треба поводитися і як треба поводитися.

Ситуація 2. “ Конфлікт з учасником бойових дій ”

1. Мета - сформувати у слухачів алгоритм та навички правильних дій у вирішенні службових ситуацій, які пов'язані із порушенням публічного порядку громадянами.

2. Задача.

- Навчити алгоритму правомірних та безпечних дій у визначеній ситуації.
- Удосконалювати: «контакт та прикриття», комунікацію, заходи особистої безпеки, володіння нормативно-правовою базою, надання домедичної допомоги, застосування заходів поліцейського примусу та прийомів самозахисту.
- Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості та впевненості в своїх діях.

3. Місце проведення: відкрита місцевість.

4. Матеріальне забезпечення: радіостанції - 3, поясна система із спорядженням - 4, індивідуальна аптечка - 1, бронежилет - 4, нагрудна камера - 2, планшет - 1, бланкова продукція: постанова та протокол про адміністративне правопорушення (по наказу № 1376 від 06.11.15), протокол про адміністративне затримання.

Реквізіт: макет ножа -2, пляшка, склянки - 2.

5. Розподіл ролей: поліцейські - 2 патруля (4 особи), статисти - 2 правопорушника, черговий - інструктор з тактичної підготовки.

6. Фабула. Виклик за фактом вживання двома молодими чоловіками спиртних напоїв в громадському місці.

7. Інструктаж для статистів. Двоє молодих чоловіків вживають спиртні напої. Один з них демобілізований учасник бойових дій (заховано 2 ножа у одежі), інший його брат. В ході контакту з учасником бойових дій із використанням брутальної лайки тисне на патрульних психологічно. При цьому припиняти правопорушення відмовляється. При попередженні патрульних про можливість застосування сили, брат намагається заспокоїти учасника бойових дій, останній не погоджується, починається бійка між ними. Після затримання учасника бойових дій, брат намагається його звільнити із застосуванням сили до патрульних.

8. Алгоритм дій поліцейських.

- Доповісти черговому.
- Розподілити ролі.
- Включити нагрудну камеру.
- Представитися (назвати прізвище, посаду, спеціальне звання, за вимогою пред'явити службове посвідчення та назвати причину звернення).
- Припинити правопорушення.
- Викликати підмогу (допоміжний патруль).
- Попередити про відповідальність за правопорушення та наслідки не виконання законних вимог (Ст.ст.173, 185, 261 КУпАП, 122, 125, 296, 342, 343, 345 КК).
- Розвести конфліктуючі сторони.
- Застосувати заходи поліцейського примусу для затримання правопорушника (ст. 42-46 ЗУ Про Нац. поліцію).
- Вказати особу та вид поранення (за додатком до теми).
- Надіти кайданки.

- Застосувати заходи поліцейського примусу для затримання іншого правопорушника.
- Доповісти черговому.
- Надати домедичну допомогу потерпілому.
- Встановити особи та перевірити їх по АРМОП.
- Провести поверхневу перевірку затриманих та доставлення.
- Скласти адміністративні матеріали.

11 Оцінювання.

- Комунікація.
- Власний психологічний та емоційний контроль.
- Оперування правовою базою, точність кваліфікації дій правопорушників.
- Взаємодія за принципами «Контакт та прикриття».
- Дотримання заходів особистої безпеки.
- Застосування заходів поліцейського примусу.
- Домедична допомога.
- Правомірність дій.
- Складання адміністративних матеріалів.

Тема №9 «Дії поліцейського при виявленні вибухових пристроїв та речовин»

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, тактичне містечко.

Мета заняття: Набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій при виявленні вибухових пристроїв і речовин.

Задача заняття: навчитись виявляти та розрізняти вибухові при строї за їх ознаками. Навчитись алгоритму правомірних дій поліцейських при виявленні вибухових пристроїв; алгоритму дій при евакуації населення при виявленні вибухових пристроїв. Сформувати у працівників поліції стійкість до емоційно–напружених ситуацій при спілкуванні з громадянами. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

План

1. Тактика дій працівників поліції при виявленні вибухових пристроїв і речовин.
2. Проведення евакуації населення

9.1 Тактика дій працівників поліції при виявленні вибухових пристроїв і речовин.

У зв'язку з загостренням ситуації у Донецькій та Луганській областях слід пам'ятати, що з територію проведення операції об'єднаних сил вивозять неконтрольовану кількість одиниць зброї та вибухових пристроїв. Які в свою чергу можуть бути застосовані під час терористичних актів у громадських місцях або в місцях масового скупчення людей. Тому слід бути пильними та завжди пам'ятати основні правила дій при виявленні підозрілих та вибухових

пристроїв. Ці основні правила в наш час мають знати не тільки працівники поліції, але й пересічні громадяни.

Для того, щоб вирізнити вибухові пристрої з-поміж усіх інших, варто запам'ятати їхні характерні ознаки:

- предмети є незнайомими або незвичними для цієї обстановки чи території;
- наявність звуків, що лунають від предмету (цокання годинника, сигнали через певний проміжок часу), миготіння індикаторної лампочки;
- наявність джерел живлення на механізмі або поряд з ним (батарейки, акумулятора тощо);
- наявність розтяжки дротів, або дротів, що тягнуться від механізму на велику відстань;
- предмет може бути підвішений на дереві або залишений на лавці.

Найчастіше вибухові пристрої можна виявити у місцях масового перебування людей. Тому, якщо ви побачили підозрілий предмет на вулиці:

- негайно зателефонуйте до Служби порятунку за номером 101 або у відділення поліції за номером 102;
- попередьте перехожих про можливу небезпеку;
- очікуючи на прибуття рятувальників, огородіть чимось небезпечне місце та відійдіть від знахідки на безпечну відстань (100 м). Для огороження скористайся будь-якими підручними матеріалами: гілками, мотузками, шматками тканини, камінням тощо.

Якщо ви перебуваєте у громадському транспорті та інших місцях скупчення людей вам необхідно бути особливо уважними та дотримуватись таких правил:

- звертайте увагу на залишені сумки, портфелі, згортки чи інші предмети, у яких можуть бути заховані саморобні вибухові пристрої;
- у разі виявлення підозрілого предмета негайно кнопкою виклику водія, переговорним пристроєм чи іншим способом повідомте про знахідку водія чи правоохоронців;
- не відкривайте знайдені пакети чи сумки, не чіпайте їх та повідомте людей довкола про можливу небезпеку.

Категорично забороняється:

- торкатися предмету і пересувати його;
- користуватися засобами радіозв'язку, мобільними телефонами (вони можуть спровокувати вибух);
- заливати його рідинами, засипати ґрунтом або чимось його накривати;
- торкатися підозрілого пристрою та здійснювати на нього звуковий, світловий, тепловий чи механічний вплив, адже практично всі вибухові речовини отруйні та чутливі до механічних, звукових впливів та нагрівання.

Фото 8. Спеціальна техніка для проведення робіт по знешкодженню вибухових пристороїв.

При виявленні авіабомб, снарядів, мін, що не вибухнули, вибухових, хімічних, радіоактивних та інших речовин, які становлять небезпеку для населення, поліцейські зобов'язані:

а) негайно доповісти про це оперативному черговому, повідомити аварійні або спеціальні служби;

б) вжити можливих заходів особистої безпеки, рятування людей, виведення (вивезення) потерпілих і надання їм необхідної допомоги; в) вжити заходів до недопущення в зону виявлення (зараження) людей, тварин і транспорту, які не беруть участі у ліквідації наслідків;

г) вказувати маршрути виходу населення із небезпечної зони, шляхи об'їзду для транспорту;

д) здійснювати сприяння у мобілізації транспорту і працездатного населення у проведенні рятувальних і невідкладних аварійно-відновлювальних робіт.

З прибуттям осіб, які відповідають за проведення робіт по знешкодженню (підриву) боєприпасів, уточнюються завдання, і патрульні наряди діють згідно з вказівками цих осіб. (фото 8)

Усі працівники поліції, які безпосередньо беруть участь в огляді місця події та оточенні зовнішньої небезпечної зони, повинні бути одягнені в засоби індивідуального захисту. (фото 9)

Фото 9. Робота спеціаліста-вибухотехніка.

У разі якщо наряд поліції або слідчо-оперативна група (далі – СОГ) першими прибувають на місце події, вони повинні провести евакуацію громадян на безпечну відстань: на відкритій місцевості – 100 м, у будівлі – 50 м або на максимально можливу відстань з урахуванням властивостей місцевості, виставити оточення на безпечній відстані та забезпечити охорону місця події.

Розпорядження спеціалістів-вибухотехніків на місці події щодо визначення небезпечних зон для людей, безпечної поведінки та поводження з вибуховими матеріалами є обов'язковими для всіх працівників поліції.

Слідчі (розшукові) дії, пов'язані з вибухонебезпекою, за участю спеціалістів-вибухотехніків проводяться відповідно до Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затвердженої наказом МВС України від 03 листопада 2015 року № 1339, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 06 листопада 2015 року за № 1392/27837.

Якщо поступило повідомлення про замінування або про підготовку вибуху того чи іншого об'єкту, але вибуховий пристрій не виявлений, то безпосередній огляд місця події при отриманні даної інформації проводять спеціалісти-вибухотехніки за участю інспектора-кінолога із службовим собакою з метою пошуку вибухових матеріалів.

Слідчий (старший СОГ) при надходженні до підрозділу НП заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, пов'язані з використанням вибухових матеріалів, або таких, що їх нагадують, виконує такі функції:

- керує діями членів СОГ та персонально відповідає за якість проведення огляду місця події;

➤ за наявності підстав інформує оперативного чергового про необхідність залучення додаткових сил і засобів для документування всіх обставин учиненого кримінального правопорушення;

➤ з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, для участі в огляді запрошує відповідних спеціалістів-вибухотехників, спеціалістів-кінологів, інших спеціалістів.

➤ Спеціаліст-вибухотехнік (керівника вибухотехнічної групи), в свою чергу:

➤ уточнює на місці події радіус зовнішньої небезпечної зони та в разі необхідності надає рекомендації керівнику підрозділу (відділу) НП (відповідальному від керівництва), старшому СОГ щодо її збільшення відповідно до прогнозування можливих зон ураження від вибуху, утворення вторинних осколків і завалів від споруд;

➤ визначає радіус внутрішньої небезпечної зони, місця для розгортання пункту управління з виконання спеціальних вибухотехнічних робіт, зберігання табельних вибухових речовин і засобів ініціювання;

➤ визначає та узгоджує з керівником підрозділу НП (відповідальним від керівництва), старшим СОГ оптимальні маршрути підходу та відходу до місця події;

➤ після проведення спеціалістом-вибухотехніком пошуку вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують, та отримання інформації від нього про відсутність небезпечних вибухових матеріалів за погодженням з керівником підрозділу НП (відповідального від керівництва) надає дозвіл щодо входження до місця огляду інших членів СОГ та спеціалістів;

➤ після чого відбуваються слідчо-оперативні заходи безпосередньо на місці події.

Якщо лиха не вдалося оминати і стався вибух, дуже важливо не втратити контроль та не піддаватися паніці, слід дотримуватися наступних рекомендацій:

- спробувати заспокоїтися та уточнити ситуацію;
- ні в якому разі не користуйтеся відкритим вогнем;
- зі зруйнованого приміщення слід виходити обережно, не торкаючись пошкоджених конструкцій та дротів;
- при задимленні обов'язково захистить органи дихання змоченою хусткою, шматком тканини чи рушником;
- по можливості та наявності необхідних знань і навичок надайте першу домедичну допомогу постраждалим;
- дочекайтеся прибуття представників аварійно-рятувальних служб та у подальшому дійте за їх вказівками;
- якщо вибух стався у громадському транспорті, вам необхідно, насамперед, виконувати всі команди водія чи команди, які оголошуються дистанційно.

Пам'ятайте! Одна з основних причин нещасних випадків, пов'язаних з вибуховими пристроями – грубе порушення елементарних правил безпеки.

Знешкодити вибуховий пристрій або локалізувати вибух можуть лише підготовлені спеціалісти після виведення людей із небезпечної зони.

9.2. Проведення евакуації населення

Евакуація є основним способом захисту населення при загрозі або виникненні надзвичайної ситуації.

Отримавши інформацію про надзвичайну ситуацію та рішення про проведення евакуації, населення зобов'язано негайно залишити свої квартири та власні будинки, при цьому відключити електричну мережу, газ, воду, закрити вікна і квартирки, двері і вийти на збірні евакуаційні пункти та пункти посадки на автотранспорт, або у безпечні зони, вказані в повідомленні.

У такому разі, працівники поліції повинні:

- нагадувати евакуйовуваним про доцільність брати зі собою тільки речі першої необхідності, документи, цінності, харчі і воду на 2-3 дні, медикаментозні засоби;

- в залежності від рівня критичності ситуації, яка виникла (наприклад, якщо відбувся вибуху та є руйнування) зібрати також постільну білизну, необхідний одяг та взуття вагою не більше 50 кг. на кожного члена сім'ї, дітям дошкільного віку вкласти в кишеню або пришити до одягу записку, де зазначається прізвище, ім'я та по-батькові дитини та батьків і домашню адресу;

- оглянути й опломбувати всі квартири;

- у випадку відмови громадян від евакуації, уникати конфліктів, залучати до роз'яснювальної роботи сусідів, родичів;

- у разі невиконання вказівок щодо евакуації в установлений термін, пояснювати громадянам про можливість застосування сили для виконання рішень органів влади;

- окремі дії проводити у присутності свідків для уникнення необґрунтованих скарг з приводу зникнення речей, документів і т. п.

Евакуація передбачається комбінованим способом, при якому основна частина населення виходить пішки. В першу чергу евакуйовуються люди похилого віку (чоловіки старше 65 років, жінки старші 60 років), вагітні жінки, жінки з дітьми до 10 років, хворі, інваліди, яких вивозять із зони евакуації, при потребі, на автотранспорті. У разі коли саморобний вибуховий пристрій спрацював з'ясовується кількість постраждалих. Збір населення, реєстрація та відправка населення проводиться на збірних евакуаційних пунктах.

Працівники поліції на збірних евакуаційних пунктах, пунктах посадки на автотранспорт зобов'язані допомагати та терпляче роз'яснювати населенню, що слід уважно слухати та чітко виконувати всі розпорядження посадових осіб евакуаційних органів та органів охорони громадського порядку.

Висока організованість та дисципліна кожного громадянина – головне в період евакуації!

Тема № 10 «Стрес, як потенційний чинник дезорганізації. Формування психологічної стійкості поліцейських у повсякденній службовій діяльності»

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, лекційний зал.

Мета заняття: Набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику

Задача заняття: навчитись уникати конфліктів при спілкуванні з громадянами в емоційно – напружених ситуаціях. Навчитись алгоритму правомірних дій поліцейських при безконфліктному спілкуванні з громадянами в емоційно – напружених ситуаціях. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

План

1. Стрес та способи його подолання.
2. Психологічна допомога в роботі поліцейського. Загальні рекомендації
3. Формування навичок стресостійкості в екстремальних ситуаціях
4. Модулювання ситуації.

10.1. Стрес та способи його подолання.

СТРЕС (англ. *stress* — навантаження, напруга) – стан підвищеної напруги організму.

Види стресу:

1. **Еустрес** – викликаний позитивними подіями, або той, що дозволяє мобілізуватись та ефективно працювати.

2. **Дистрес** – викликаний негативними подіями, або той, що зменшує наші можливості.

3. **Реальний стрес** – реальна небезпека для людини (швидка їзда, агресивна поведінка фанатів, робота на висоті та ін.)

4. **Фантомний стрес** – уявна небезпека (страх перед важливою розмовою, негативне уявлення про своє майбутнє та ін.)

5. **Короткостроковий** – повсякденний стрес, викликаний малозначними ситуаціями. Приклади: сварка із керівником, запізнення на роботу, пляма на сорочці, сексуальні відносини, швидка їзда на автомобілі, вечірка із друзями.

Період адаптації: швидкий, середньої тривалості

6. **Критичний** – стрес, викликаний критичними життєвими ситуаціями. Приклади: травма, загибель близького, розлучення, народження дитини, зміна роботи, закінчення навчання, одруження.

Період адаптації: Довгий, може потребувати значних змін в житті.

Хронічний – довготривалий стрес, що продовжує діяти на людину. Приклади: складна ситуація на роботі, тривалий конфлікт у сім'ї, переживання та спогади травматичних подій.

Період адаптації: Довгий. Потребує значних змін в житті, ставленні до стрес-факторів, допомоги спеціаліста.

Загальні ознаки стресу

Загальні ознаки перебування в стані стресу:

- підвищення артеріального тиску;
- підвищення рівня адреналіну в крові;
- гормональні зміни та розлади сну, уваги, пам'яті, втомлюваність;
- збільшення частоти серцебиття;
- тремор кінцівок, апатія;
- спазми травного тракту;
- підвищене потовиділення.

Зовнішні ознаки стресу:

Емоційний канал

1. Спостерігаються:

- Раптові зміни емоції;
- Сильні емоційні стани;
- Або повна відсутність емоцій (апатія).

2. Щоб зменшити стрес потрібно:

- Описати свій стан (Я відчуваю смуток через те, що...);
- Вислухати людину, яка розповідає про подію та свої почуття;
- Підтримка в почуттях (Те, що ти відчуваєш – нормально...);
- Позитивні емоції (Сміх, увага до важливих людей);
- Увага до поточної ситуації (Опиши, що ти бачиш / відчуваєш зараз).

Розумовий канал

1. Спостерігаються:

- Погіршення пам'яті (людина не пам'ятає або погано пам'ятає своє ім'я, адресу, обставини події тощо);
- Погіршення можливості планування (людина не може описати шлях до дому, не може описати дії потрібно вчинити в даній ситуації);
- Погіршення уваги та швидкості реакції.

2. Щоб діагностувати ознаки стресу:

- Задати прості питання (Ім'я? Прописка? Сьогоднішнє число? Як тут опинились? Телефони рідних?);
- Спитати про подальші дії (Як Ви плануєте потрапити додому? Де збираєтесь ночувати?);

3. Дати прості арифметичні завдання (Скільки буде 6 помножити на 7? Послідкуйте за рухами ліхтаря (руки), назвіть 3 помаранчевих предмети у вашому полі зору; порахуйте від 483 у зворотньому порядку (483, 482, 481...))

3. Щоб зменшити стрес потрібно:

- Попросити описати навколишнє середовище (опишіть все, що ви бачите навколо).
- Дати навантаження на розумову сферу.
- Задавати прості питання, що активізують роботу розуму.
- Здавати прості питання, що дадуть можливість згадувати та планувати.
- Написати короткий звіт/протокол про події, що відбувались.

Тілесний канал

1. Спостерігаються:

- Тремтіння кінцівок;
- Спазми;
- Почервоніння, збліднення;
- Надмірна напруженість/розслабленість м'язів;
- Надмірна рухова активність (людина постійно рухається, намагається щось робити, постійно оглядається, блукаючий погляд).

2. Щоб діагностувати ознаки стресу:

- Привернути увагу до тіла. Спитати про загальне відчуття (Ви хочете пити? Вам не холодно? Спекотно? Ви спітнілі?);
- Спитати про стан здоров'я (Потрібна медична допомога? Ви маєте пошкодження руки?);
- При наявності дозволу людини, провести обережний догляд відкритих частин тіла на предмет поранень.

3. Щоб зменшити стрес потрібно:

- Напружити / розслабити м'язи (Дивись Вправу М'язова релаксація);
- Зробити легкий масаж напруженої ділянки тіла, похлопати по плечах, сильно стиснути руки;
- Намочити обличчя або потилицю;

- Дати попити води / гарячого чаю, гарячої їжі;
- Попросити людину виконати певну дію, допомогти у виконанні завдання (зробити каву, перенести меблі, виміряти відстань між двома автомобілями тощо).

Вплив алкоголю на організм під час дії стресу

1. **Навантаження на внутрішні органи.** Замість “перетравлення” гормонів стресу (адреналіну та норадреналіну) організм перетравлює алкоголь.
2. **Соціальний фактор.** Систематичне використання алкоголю як засобу зняття стресу збільшує ризик насильства в родині (агресії по відношенню до дітей та близьких).
3. За своїм впливом алкоголь діє на нейрони головного мозку, зменшуючи **здатність організму до навчання.**
4. Замість систематичного краще вживати **алкоголь час від часу.** Тоді основний заспокійливий ефект несе не алкоголь, а повноцінний відпочинок із близькими друзями

Адаптація до стресу

Адаптація – звикання до стресу.

Час адаптації залежить від багатьох факторів: вродженої стресостійкості, готовності до стресу, рівня небезпеки (реальної та фантомної) та ін. При відсутності адаптації до стресу може розвинутисть апатія та депресія, стрес може перейти у хронічну форму.

Нормований – стрес, до якого ми загалом адаптувались, який не викликає у нас значних переживань.

Понаднормований – стрес, який виходить за межі нашої адаптованості.

Рівень стресостійкості збільшується, при підготовці до специфічного стресу, з яким Ви зустрінетесь. (Отримати досвід на тренуванні, звикнути до

виду крові, продумати та пропрацювати план дій тощо). Рівень стресостійкості збільшується із досвідом вирішення подібних ситуацій.

Рефреймінг - переоцінка проблеми

Кожна ситуація має недоліки і переваги. Під час стресу ми звертаємо увагу лише на один бік ситуації, тому не можемо сприймати її повноцінно. Необхідно дозволити собі подивитись на ситуацію з різних боків.

1. **Глобалізація** – порівняння ситуації з можливою та ще гіршою. На її фоні поточні проблема може виявитись менш серйозною. Ви розбили автівку, але залишились неушкоджені. Ви могли потрапити до лікарні. Це було б гірше ніж нинішня ситуація.

2. **Заміна ярлика** – пошук можливих переваг в ситуації. Так, справді, Ви зламали руку. Але тепер у Вас є цілий місяць для відпочинку, спілкуватись із друзями

Щеплення від стресу за мейхенбаумом

Підготовка до зіткнення зі стресом. Я зможу розробити план, щоб подолати стрес (це легко зробити, пам'ятай про почуття гумору). **Реагування під час стресу.** Поки я зберігаю спокій, я контролюю ситуацію(втеча не вирішить питання. Я спокійний).

Опанування стресу. Стан збудження мені заважає сприймати ситуацію(не згадуй труднощі, ці думки тільки руйнують тебе).

Відображення досвіду. Це виявилось не так важко, як я думав.

Локалізація стресу

Не можеш вплинути на ситуацію – зміни своє ставлення до неї

не можу вплинути (я не знаю про себе)	можу вплинути (знаю про себе)	
<i>Прийняття себе:</i>	<i>Суб'єктивні вимоги:</i>	уявна

<p>– аксація; – ізуалізація; – либоке дихання; – ефреймінг;</p>	<p>– ерегляд вимог до себе; – озитивне мислення; – равильне прийняття рішень</p>	<p>ситуація (інші не бачать)</p>
<p><i>Саморегуляція:</i> – уотренінг; – едитація; – ізичне навантаження; – моційне розвантаження; – озвиток емоційного інтелекту; – армакологічна регуляція</p>	<p><i>Підвищення стресостійкості:</i> – правління часом; – ідвищення впевненості в собі; – озвиток пам'яті та уваги; – ланування життя; – еплення від стресу; – панування спеціальних навичок(перша допомога, робота з великими обсягами інформації, тощо)</p>	<p>реальна ситуація (інші бачать)</p>

Методи психоемоційного розвантаження *Міорелаксація по Джекобсону*

долоні: руки на підлокітники (максимально стисніть кулаки);

руки: витягніть вперед, пальці максимально широко розставлені (дотягніться до протилежної стіни);

плечі: дотягніться плечима до вух;

груди-спина: спробуйте перехрестити лопатки;

стопи: дотягніться пальцями стоп до середини гомілки;

гомілка-стегно: носки ніг фіксовані, п'яти піднімаються;

верхня третина обличчя: наморщіть лоба (зробіть здивований вигляд);

середня третина обличчя: до наморщеного лобу додайте скошеність очей;

нижня третина обличчя: «Буратіно» (відведіть куточки рота до вух), «Поцілунок» (зробіть губи хоботком та промовте : «У – ТЮ – ТЮ»)

10.2. Психологічна допомога в роботі поліцейського. Загальні рекомендації

- **Зміна місця події.** Спостереження за місцем, де сталась травмуюча подія, може погіршувати стан людини. **Необхідно:** вивести в іншу кімнату, завести з вулиці до будинку, посадити у машину, повернути спиною до місця ДТП та ін.
- **Відсторонення глядачів, що не були свідками події.** Наявність сторонніх осіб, що спостерігають за людиною, може погіршувати деякі психоемоційні стани. **Необхідно:** забезпечити достатню дистанцію між сторонніми та потерпілим.
- **Забезпечення водою, їжею, гарячими напоями.** Психоемоційний стан може ускладнюватись через спрагу, відчуття голоду. Навпаки, споживання води та їжі може заспокоїти людину. **Необхідно:** запропонувати води, попросити зварити каву, спитати, коли людина востаннє їла (якщо є підозра про довготривале голодування).
- **Фізичний контакт** дозволяє повернути увагу людини до тілесних почуттів. **Необхідно:** обережно підтримувати безпосередній фізичних контакт, або фізичних контакт через предмет. Рукостискання, масаж, підтримка за плечі, розтирання частин тіла, огляд на предмет наявності травм.
- **Психологічна та фізична безпека.** Людина повинна відчувати, що вона знаходиться у безпеці. **Необхідно:** захистити потерпілого від можливої агресії з боку нападників, коротко, чітко та впевнено пояснити, що саме

збирається зробити поліцейський заради безпеки громадянина. “Ми залишаємось з Вами. Ми зараз викличемо швидку. Ми зателефонуємо Вашим близьким.”

- **Залучення до спільної активності.** Чим більше людина залучена до спільної активності, тим менше у неї можливості до занурення у власні емоційні стани. **Необхідно:** запропонувати спільну активність: переставити меблі, посунути важкі речі, зварити каву (коли немає загрози від людини), заповнити протокол, письмово викласти обставини справи, провести заміри разом із поліцейським.

- **Залучення до активної розмови.** Чим більше людина розмовляє про подію, що сталась, а особливо про свої почуття та переживання, тим менше напруги вона залишає в собі. **Необхідно:** задавати питання про почуття, про подію, що сталась, спонукати людину до розповіді про те, що відбувалось, підтримувати контакт та розмову із людиною.

Складні емоційні стани

АПАТІЯ (байдужість) — хворобливий стан, байдуже ставленням до навколишнього, зникненням зовнішніх проявів емоційних реакцій.

Як виглядає? Людина занурена у себе, слабо реагує або не реагує на зовнішні подразники.

Що робити?

- Постійно тримати в полі зору, щоб він не заподіяв собі шкоди.
- Намагатись привернути увагу і змусити взаємодіяти з Вами.
- Задавати прості питання: “Як тебе звати?” “Хочеш їсти?”
- Відвести від місця події, допомогти зручно влаштуватися.
- Утримувати фізичних контакт.
- Якщо немає можливості відпочити (подія на вулиці, в громадському транспорті), то більше розмовляйте з потерпілим, залучайте його до будь-якої спільної діяльності

Страх - внутрішній стан, що обумовлений загрозою реального або передбачуваного лиха.

Що робити?

- Покладіть руку потерпілого собі на зап'ястя для відчуття вашого спокійного пульсу, що є сигналом: «Я зараз поруч, ти не один!» Також можна постійно підтримувати фізичний контакт із людиною.

- Підтримка зорового контакту.

- Пояснення потерпілому чіткого плану дій. “Ми будемо робити наступне”, “Ми знаєм, що робити, не хвилюйтесь ”

- Дихайте глибоко і рівно, спонукайте потерпілого дихати в одному з вами ритмі.

- Якщо потерпілий говорить, слухайте його, виявляйте зацікавленість, розуміння, співчуття.

- Легкий масаж найбільш напружених м'язів тіла.

Ступор - стан нечутливості, отупіння, нерухомості в людини, який виникає при психічних захворюваннях, отруєннях, травматичних ушкодженнях мозку і т. ін.

Як виглядає? Людина занурена у себе, слабо реагує або не реагує на зовнішні подразники. Людина може “застрягати” у дивних позах, та зберігати їх тривалий час.

Що робити?

- Долоню вільної руки покладіть на груди потерпілого і керуйте його диханням.

- Людина, знаходячись в ступорі, може чути і бачити. Тому необхідно будь-якими засобами досягти реакції потерпілого, вивести його із заціпеніння, наприклад, говорити йому на вухо тихо, повільно і чітко те, що може викликати сильні емоції (можна негативні).

- Постійно розмовляйте з людиною. Наполягайте на тому, щоб вона виконувала прості дії (стискала вашу долоню, кивала, згинала руки, відповідала на прості питання).

- Легкий масаж плечей, потилиці, стискання рук потерпілого

Неконтрольована рухова активність

Як виглядає? Людина знаходиться у стані крайнього збудження, постійно рухається, може поводитись агресивно.

Що робити?

- Ізолюйте потерпілого від оточення.
- Говоріть спокійним голосом про почуття, які він переживає («Тобі хочеться, щоб це припинилося? Ти хочеш втекти, сховатися від того, що відбувається»?)
- Не сперечайтесь з потерпілим, не ставте питань, у розмові уникайте фраз з часткою «не» («Не біжи», «Не вимахуй руками», «Не кричи»).
- Пам'ятайте, що потерпілий може завдати шкоди собі і іншим.
- Рухове збудження зазвичай триває недовго і може змінитися нервовим тремтінням, плачем, а також агресивною поведінкою.

Агресія - (лат. aggressio — напад) — це фізична або словесна поведінка людини, спрямована на пошкодження або зруйнування.

Що робити?

- Максимально обмежте кількість оточуючих.
- Дайте потерпілому можливість «випустити пару» (виговоритися, розбити непотрібний предмет).
- Доручіть йому роботу, пов'язану з високим фізичним навантаженням.
- Демонструйте доброзичливість. Навіть якщо ви не згодні з потерпілим, не звинувачуйте його самого, а висловлюйтеся з приводу його дій. Інакше агресивна поведінка буде спрямована на вас.
- Намагайтеся розрядити обстановку коментарями або діями.

- Якщо не надати допомогу розлюченій людині, це приведе до небезпечних наслідків: із-за зниження контролю за своїми діями людина здійснюватиме необдумані вчинки, може нанести каліцтва собі і іншим.

Плач

Що робити?

- Не залишайте потерпілого наодинці.
- Встановіть фізичний контакт з потерпілим (візьміть за руку, покладіть руку йому на плече або спину, погладьте по голові), дайте відчуття, що ви поруч.
- Застосовуйте прийоми «активного слухання»: періодично вимовляйте «ага», «так», кивайте головою, підтверджуйте, що слухаєте і співчуваєте; повторюйте за потерпілим уривки фраз, в яких він висловлює свої почуття.
- Не намагайтеся заспокоїти потерпілого. Дайте йому можливість виплакати і виговоритися, «виплеснути» з себе горе, страх, образи.
- Не ставте питань, не давайте порад. Ваше завдання - вислухати.
- Запропонуйте потерпілому води.

Істерика – демонстративна поведінка, що виражає активний протест, власні страждання та неможливість адекватної реакції

Як виглядає? Потерпілий кричить, робить слабоконтрольовані рухи, може впасти на землю, або спричинити собі шкоди, розбити голову або долоні

Що робити?

- Видаліть глядачів, створіть спокійну обстановку. Залиштеся з потерпілим наодинці, якщо це не небезпечно для вас.
- Несподівано зробіть дещо, що може сильно здивувати (плеснути в обличчя водою, з гуркотом впустити предмет, різко крикнути на потерпілого).
- Говоріть з потерпілим короткими фразами, упевненим тоном («Випий води», «Вмивайся»).

- Після істерики настає знесилення. Вкладіть потерпілого. До прибуття фахівця спостерігайте за його станом. Не потурайте бажанням потерпілого.

- При загрозі здоров'ю потерпілого можлива фіксація голови та самого потерпілого заради його безпеки.

Жертва насильства.

Що робити?

- Не кидайтеся відразу обіймати потерпілого. Візьміть його за руку або покладіть свою руку йому на плече. Якщо побачите, що це людині неприємно, уникайте тілесного контакту.

- Не розпитуйте потерпілого про подробиці того, що сталося. Ні в якому разі не звинувачуйте його в тому, що сталося.

- Дайте потерпілому зрозуміти, що він може розраховувати на вашу підтримку.

- Якщо потерпілий починає розповідати про те, що сталося, спонукайте говорити не про конкретні деталі, а про емоції, пов'язані з подією. Домагайтеся, щоб він говорив: «Це не моя провина, винен насильник»; «Було зроблено усе можливе в таких обставинах».

- Спробуйте дізнатись про наявність тілесних ушкоджень, при можливості, надайте першу медичну допомогу.

Ситуація суїциду – фіксація потерпілого на думці про певну, важливу для себе проблему. Потерпілий не бачить шляхів її розв'язання окрім скоєння суїциду.

Основні рекомендації:

- Ваше завдання: зняти загрозу суїциду та передати потерпілого спеціалістам.

- Реальний суїцид рідко буває демонстративним. Поки людина розмовляє з поліцейським, вона залишається живою.

- Намагайтесь підтримувати діалог. Розмовляйте на будь-яку тему, яку потерпілий згоден обговорювати.
- Намагайтесь оминати сильних емоцій та переживань (На слабо, ти ж мужик).
- Обережно шукайте ціннісні для потерпілого теми.
- Вкажіть йому, при можливості про неможливість скоєння суїциду, можливість залишитись інвалідом (60% тих, хто стрибає з цього поверху виживають на залишаються інвалідами на все життя)

Посттравматичний синдром

Посттравматичний синдром (ПТСР) — важкий психічний стан, що виникає в результаті одиначної або повторюваних психотравмуючих ситуацій.

Посттравматичний синдром (ПТСР) — важке, довготривале переживання, що виникло внаслідок сильного стресу.

Які події можуть викликати ПТСР?

- Війна, бойові дії
- Природні катастрофи
- Автомобільні аварії
- Терористичні акти
- Смерть близької людини
- Напад,
- Сексуальне чи фізичне насилля

Або будь-яка інша подія, що викликає у Вас відчуття безпорадності та безнадійності

В яких випадках дільничний офіцер поліції можете отримати ПТСР?

- Напад, фізична агресія з боку іншої людини чи групи людей.
- Необхідність застосовувати зброю.
- Збройний напад на дільничного офіцера поліції.

- Дільничний офіцер поліції зустрічається із смертю, важкими травмами людей під час чергування.

- Споглядання на сцени важкого насильства.
- Втрата колеги під час чергування.
- Стає свідком важких травм або загибелі дітей.

Ознаки ПТСР:

- Загострена пильність. Ви постійно очікуєте небезпеки, очікуєте нападу, навіть лежачи у ванній.

- Агресивність. Будь-які, навіть незначні проблеми Ви намагаєтесь вирішити з позиції сили. Може проявлятись не тільки на роботі, але й у повсякденному житті.

- Немотивовані напади люті.
- Значна тяга до алкоголю.
- Паніка, тремтіння через голосні звуки.
- Депресія (відчуття відсутності сенсу життя, життя – чорна діра, в якому немає за що триматись).

- Думки про самогубство.
- Провина за те, що ви вижили, а ваші колеги – ні.
- Травмуюча подія переживається знову й знову (flashback).
- Ви намагаєтесь уникати всього, що може бути пов'язане з травмою
- Неспроможність згадати важливі епізоди отримання травми, ситуації, в якій вона була отримана

- Зниження цікавості до тих речей, що колись були цікаві.
- Почуття відсторонення, відчуження від інших, відчуття самотності
- Зниження емоційності
- Постійна роздратованість, лють
- Зниження сексуального бажання
- Постійна м'язова напруга
- Розлади сну

Що робити:

1. Якщо Ви стали учасником або свідком травмуючих подій, спостерігайте за своїми реакціями та думками після події.

2. Якщо Ви переживаєте, маєте симптоматику – це нормально. Близько 80% людей переживали травматичні події. Близько 20% мали після цього стресовий розлад. Близько 5% чоловіків та 10% жінок мали тривалий стресовий розлад.

3. Після події Ви можете звернутись до штатного психолога за консультаціями відносно пом'якшення симптомів стресового розладу.

4. Якщо симптоми спостерігаються більше 1 місяця – **звертайтеся до психолога**

При відсутності адекватного лікування, стан може погіршуватись і потребувати більш тривалого та інтенсивного курсу.

Способи релаксації

- фізичний відпочинок;
- приємна музика, улюблені справи, хобі, візуалізація приємних образів;
- спілкування з друзями за інтересами;
- фізичні вправи, масаж;
- теплі напої, тепла ванна;
- дихальні вправи і аромотерапія;
- прогулянка свіжим повітрям;
- спостерігання, аутотренінг і медитація

Взаємодія із близькими.

Будь-яке чергування містить в собі значну кількість потенційно стресових ситуацій. Родина та близькі люди можуть значною мірою впливати на психологічний стан дільничного офіцера поліції під час та після чергування.

Існують рекомендації, які допомагають дільничному офіцеру поліції зменшити напругу, що виникає у сім'ї, пов'язану із службою у поліції:

Чи розповідати близьким, про ситуації, які відбуваються?

Так, ми радимо розповідати близьким, про те що відбувається на роботі. При цьому:

1. Намагайтесь уникати важливих розмов із родиною перед, під час та після чергування. Складні розмови можуть вплинути на якість прийняття рішення під час чергування. Після чергування ДОП (дільничний офіцер поліції) може бути надто втомленим аби вирішувати складні проблеми.

2. Намагайтесь бути ненав'язливими. Не розповідайте весь час про свою роботу, навіть, якщо Вас сильно хвилює те, що з Вами відбувається. Якщо Вам дуже потрібно промовити свої почуття або набутий досвід Ви можете: переговорити із напарником, колегою, начальником, штатним психологом, або звернутись в психологічну службу (в тому числі анонімно).

3. Уникайте розповідей про сильні негативні події (ви опинились у край небезпечній ситуації, бачили насильство, змушені були взаємодіяти із безхатченками тощо). Ваші близькі, почувши про такі ситуації, можуть почати ще більше переживати за Вас. Одночасно, ви можете іноді розповідати такі історії, або Ваші близькі розуміли, що Ваша робота може бути складною і небезпечною.

4. Розповідайте про те, що Вас справді турбує. Шукайте ті речі, які зачепили особисто Вас, замість відповіді «Все нормально».

5. Ви можете створити спеціальні умови, за яких Ви можете розповісти близьким про те, що відбувалось: Кожної суботи, з 6 до 7 вечора. Поясніть таку позицію вашим бажанням залишити роботу на роботі замість того, щоб тягнути все додому.

6. Забезпечте жінку адекватною роботою. Якщо Ваша дівчина/жінка або чоловік не працюють, вони будуть особливо прискіпливо допитувати Вас про роботу. І навпаки, якщо вони за день накопичили певну кількість власного

досвіду, власних ситуацій, вони із більшим розумінням будуть відноситись до тих речей, що відбуваються із Вами.

10.3. Формування навичок стресостійкості в екстремальних ситуаціях

Методи та прийоми саморегуляції фізичного і психічного стану

Результати проведених досліджень фахівцями ДНДІ МВС України у 2012 році серед працівників ПМОП “Беркут” в м. Києві, а також Полку патрульної служби ГУ МВС України в м. Києві показали, що такі чинники, як ненормований робочий день, постійний контакт з асоціальними елементами, висока вірогідність загибелі чи поранення, необхідність повної віддачі психічних і фізичних сил при припиненні злочинів значно знижують функціональні резерви організму, аж до їх повного виснаження. Все це висуває високі вимоги не лише до рівня професійної підготовленості, але й до психічної сфери особистості працівників Департаменту публічної безпеки МВС України, їх стресостійкості і психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах.

Здатність працівника поліції виконати своє завдання, як він уміє (проявити бойову майстерність), залежить, насамперед, від внутрішніх чинників: переконань; здатності ефективно діяти в ситуаціях небезпеки, раптовості, невизначеності, дефіциту часу і т.д.; стану здоров’я тощо. Сукупність всіх цих чинників отримала назву “*психологічної готовності*”.

Основними ознаками психологічної готовності до виконання службових завдань є: відсутність метушні або замкнутості, обачлива, рівна поведінка; чітке, безпомилкове виконання наказів і команд; нормальний фізіологічний стан (частота пульсу, дихання, колір обличчя і т.д.).

Для підтримання психологічної готовності використовуються прості й ефективні методи та прийоми саморегуляції фізичного і психічного стану:

самопереконавання, самонавіювання, керування увагою, дихальним та м'язовим тонусом.

Самопереконавання – це доказ співробітником поліції самому собі необхідності підтримання високого рівня готовності. При появі відволікаючих думок і бажань під час несення служби на бойовому посту або виконанні іншого бойового завдання співробітнику поліції необхідно якомога яскравіше уявити собі можливі негативні наслідки ослаблення пильності. Важливо пригадати вимоги уставів, інструкцій, застереження старших начальників, різноманітні приклади з міліцейської служби.

Самонавіювання, як і самопереконавання, здійснюється працівником поліції свідомо. Самонавіюванням можна змінити стан людини за рахунок її віри в себе і свої можливості. Наприклад, під час несення служби вночі співробітник поліції впадає в дещо загальмований стан. Саме в цьому стані психіка найбільш сприйнятлива до будь-яких самонавіювань, тому навіть легке прагнення до комфорту і сну повинно бути швидко усунуте.

Для підтримання у працівників поліції бадьорості і активності рекомендуються чіткі і коротко сформульовані словесні інструкції: *“Я уважний і зосереджений”*, *“Я спокійний і впевнений у собі”*, *“Я повністю контролюю свою поведінку і ситуацію”* і т.д., які легко “вводяться” в підсвідомість і, як наслідок, сприяють формуванню відповідного психофізіологічного стану людини.

Здійснюючи самонавіювання, необхідно дотримуватися таких правил:

- подумки повторювати словесні формули самонавіювання 5-6 разів, вдумуючись у зміст фрази і уявляючи при цьому потрібний стан;
- словесні формули повинні бути короткими, зрозумілими, не викликати сумнівів у можливості їх реалізації в конкретній ситуації. При цьому не повинно бути ніякої самокритики. Лише повна впевненість у своїх можливостях досягає потрібного результату;

- словесні формулювання вимовляються у стверджувальній формі, тобто не повинні містити заперечення. Наприклад, самонавіювання *“Я не хочу спати”* може викликати зворотну реакцію, оскільки частка *“не”*, як правило, губиться у підсвідомості. В даному випадку про сон не слід згадувати взагалі: *“Я бадьорий і активний”*. Або замість *“Я не розсіяний”*, треба навіювати себе: *“Я зосереджений”*.

Керування уявою значно посилює дію словесних форм самонавіювання. Керуючи своєю уявою можна створити образ бажаного результату своєї діяльності. Необхідно емоційно перейнятися змістом словесних образів. Навіюючи собі: *“Я бадьорий”*, уявити, як ранкова свіжість вливається в тіло, роблячи м’язи пружними і сильними. Якщо постаратися відчутти це, то ефект буде одразу видно. Якомога яскравіше уявляючи зразок дії, рекомендується образно ототожнювати себе з еталоном (кращий працівник спецпідрозділу, ідеальний образ правильної дії або свого кумира). Так, щоб увійти в роль *“самого пильного співробітника”*, необхідно образно уявити його ідеальні дії і, за принципом наслідування, спробувати діяти так само. Такому образному перевтіленню значно сприяє самонавіювання типу *“Я кращий стрілець”*, *“Я пильний розвідник”*, підкріплені образною уявою відповідного ідеалу. Керуючи уявою, можна постійно *“прокручувати”* можливий розвиток ситуації на посту і наслідки тих або інших дій в бою.

Керування увагою тісно пов’язане з уявленням. Напряму уваги здійснює сильний вплив на пильність працівника поліції. Знаходячись поза свідомого контролю, увага здатна відволікти людину, переключитись на інший об’єкт, не пов’язаний з виконанням службового завдання. Наприклад, існує прийом, коли злочинець кидає камінь для відволікання уваги працівника поліції кудись вбік, а напад на нього не очікувано здійснюється в іншому місці. Працівнику поліції важливо виробити в себе звичку при раптовій появі сильного подразника (наприклад, небезпечний звук, шум) не фіксувати всю увагу на цьому об’єкті, а одночасно спостерігати і на інших об’єктах, які можуть виявитися головними.

Для цього потрібно завчасно скласти план почергового переключення уваги на кожен з потенційно небезпечний напрям. Лише таким чином можна зберегти контроль над обстановкою.

Таким чином, в бойовій обстановці рекомендується утримувати увагу на об'єктах, пов'язаних з виконанням службового завдання, і не відволікатися на другорядні подразники.

Керування дихання і м'язовим тонусом не є суто психологічним прийомом, але глибина і частота дихання, ступінь напруження м'язів тіла в значній мірі визначають психічний стан працівника поліції у бойовій обстановці. Так, ходьба в темпі 140-150 кроків за хвилину створює бадьорий настрій, а чергування темпу кроку від уповільненого до прискореного посилює зібраність, загострює увагу.

Для зняття нервового напруження рекомендується заспокійливий тип дихання: *короткий вдих → активний видих → затримка дихання після видиху*. Для досягнення того чи іншого психологічного стану рекомендується провести 3-4 таких циклів. З'являється приємна свіжість у м'язах, ясність розуму, мобілізується воля, необхідна для тривалого спостереження за супротивником.

М'язева напруженість в значній мірі визначає нервову активність, а значить, і прояв бадьорості у працівника поліції. М'язове розслаблення, навпаки, здійснює гальмівну, заспокійливу дію на психіку. Тому в період очікування бою необхідно підтримувати м'язи тіла пружними і еластичними. Розігріті, активізовані м'язи сприяють підвищенню психологічної готовності до бою.

10.4. Моделювання ситуацій

Поліцейські перебуваючи на маршруті патрулювання побачили неподалік від продуктового магазину, як двоє невідомих несамовито били третього і на їх очах один з нападників наносив навідліг удари ножом по спині потерпілого. Помітивши поліцейських, вони розбіглися в різні сторони.

Матеріальне забезпечення

1. Пістолет з кобурами - 2 од.;
2. Радіостанції - 2 од.;
3. Кайданки - 2 од.;
4. Спецзасіб «Терен-4М» - 2 од.;
5. Записна книжка - 1 од.;
6. Макет ножа - 1 од.

Дійові особи

1. Черговий - 1;
2. Наряд поліції - 2;
3. Правопорушник - 2;
4. Потерпілий - 1.

Дії правопорушників

Б'ють невідому особу, надалі один з нападників дістає ножа і наносить навідліг удари по спині, побачивши наряд поліції розбігаються у різні сторони.

Фото 10. Види порізів від ножа.

Алгоритм правильних дій наряду

1. Один з наряду приводить у готовність зброю і негайно приймає міри по затриманню злочинця який наніс удар ножем.
2. Другий повідомляє чергового по підрозділу та ближні наряди, організовує надання медичної допомоги.
3. Проводять поверхневий огляд затриманого(них), викликають слідчо-оперативну групу, охороняють місце події.
4. По приїзді СОГ – доповідають старшому групи і діють по його вказівці.
5. Записують дані бригади швидкої допомоги і в який лікувальний заклад буде доставлений потерпілий.
6. Встановлюють та опитують свідків.
7. Складають рапорт.

Тема №11. «Застосування заходів поліцейського примусу (фізичної сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї)».

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, мультимедійний тир.

Мета заняття: Набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику

Задача заняття: навчитись уникати конфліктів при спілкуванні з громадянами в емоційно-напружених ситуаціях. Навчитись алгоритму правомірних дій поліцейських при безконфліктному спілкуванні з громадянами в емоційно-напружених ситуаціях. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

План

1. Поліцейські заходи примусу
2. Умови та межі застосування поліцейських заходів примусу.
3. Застосування заходів фізичного впливу.
4. Перелік та умови застосування спеціальних засобів
5. Правові підстави застосування вогнепальної зброї.

11.1. Поліцейські заходи примусу.

В умовах складної криміногенної ситуації успішно затримати і знешкодити небезпечних правопорушників можуть лише всебічно розвинені працівники, які досконало володіють прийомами рукопашного бою, зброєю і спеціальними засобами.

Згідно зі ст. 1 Закону України "Про Національну поліцію"

1. Національна поліція України (далі - поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

2. Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

Стаття 2. Завдання поліції

1. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з

особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Для того, щоб правомірно застосовувати фізичний вплив, спецзасоби та вогнепальну зброю, треба чітко знати правові підстави.

Правовою основою застосування працівниками поліції заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї є:

- Конституція України (ст.ст.3,8,17,21,27,28,29,30,31,32, 39,55);
- Кримінальний кодекс України (ст.ст. 36,37,38,39);
- Закон України від 02.07.2015 "Про Національну поліцію" (ст. ст. 42, 43, 44,45,46);
- Постанова Кабінету Міністрів України № 1024 від 20 грудня 2017 р. «Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань»;
- Постанова Кабінету Міністрів України №706 від 07.09.1993р. « Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії ».

За неправомірне їх використання працівник поліції притягується до відповідальності.

Для виконання завдань, покладених на працівників поліції, **розділ 5** Закону України «Про Національну поліцію» надає працівникам поліції право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю.

Стаття 42. Поліцейські заходи примусу

1. Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати **такі заходи примусу:**

- 1) фізичний вплив (сила);**
- 2) застосування спеціальних засобів;**
- 3) застосування вогнепальної зброї.**

2. Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

3. Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу - це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

4. Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;

- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- 7) службові собаки та службові коні;
- 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
- 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- 10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;
- 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

5. Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені цим Законом.

6. Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронезилетів та іншого спеціального екіпірування).

7. Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.

8. Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

11.2. Умови та межі застосування поліцейських заходів примусу.

Відповідно до **Статті 43**. Порядок застосування поліцейських заходів примусу

1. Поліцейський зобов'язаний **заздалегідь** попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи

та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є не виправданим або неможливим.

2. Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей - через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

3. Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

4. Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

5. Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

11.3. Застосування заходів фізичного впливу.

Стаття 44. Застосування фізичної сили

1. Поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

2. Поліцейський зобов'язаний письмово повідомити свого керівника, а той зобов'язаний повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили.

Коментар

Працівники поліції можуть застосовувати вогнепальну зброю та спеціальні засоби тільки в разі крайньої необхідності та в тій мірі, в якій це потрібно для виконання їхніх обов'язків щодо:

- а) попередження злочинів,
- б) проведення правомірного затримання правопорушників або осіб, запідозрених в скоєнні правопорушення.
- Не може бути застосована “сила”, яка перевищує необхідні для цього межі, тобто така, що завдала особі, яку затримують, шкоду, явно невідповідну небезпечності посягання та обстановці захисту.
- Застосування „сили” буде правомірним за наявності правової підстави (наявність складу правопорушення в діях особи) та фактичної підстави (необхідність негайного його припинення із застосуванням „ сили ”) її застосування, взятих у їх сукупності.
- Працівник поліції не буде нести відповідальності, передбаченої кримінальним законодавством, за заподіяння шкоди особі, якщо його дії щодо застосування „сили” відповідали вимогам законодавства, яке регламентує дії в стані необхідної оборони (ст. 36 КК України), уявної оборони (ст. 37 КК України), крайньої необхідності (ст. 39 КК України) та для затримання особи, що вчинила злочин (ст. 38 КК України).
- Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.
- Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування.
- Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї

поліцейським. Попередження про намір застосування "сили" подається, як правило, голосом.

➤ Попереджаючи про застосування "сили", працівник поліції повинен, якщо дозволяють обставини, дати особі, яку попереджає, час для виконання його вимог, якщо дозволяють обставини.

➤ У випадку безпосередньої загрози життю та здоров'ю громадян (тобто такої, яка може негайно перерости в посягання на їхнє життя та здоров'я) "сила" застосовується без попередження.

Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

➤ 1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

➤ 2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

➤ 3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

➤ 4) якщо особа чинить збройний опір;

➤ 5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.

➤ Працівник поліції, який правомірно застосував, наприклад, вогнепальну зброю (з дотриманням усіх вимог закону) і прагнув, але не зміг уникнути смерті особи (наприклад, стріляв по ногах, але влучив у життєво важливий орган), не несе за це юридичної відповідальності.

➤ Працівник поліції зобов'язаний у випадках, коли він спричинив шкоду громадянину, надати йому необхідну допомогу. Йдеться, в першу чергу, про надання долікарської допомоги. Вона може бути виражена в зупинці кровотечі, виклику швидкої медичної допомоги або супроводі особи, що постраждала, до медичної установи.

➤ *Допомога повинна бути надана всім особам, які постраждали від застосування сили (тим, що посягають, затримуються, стороннім особам), незалежно від того, правомірно чи неправомірно була застосована "сила". Ненадання допомоги працівником поліції таким особам тягне за собою дисциплінарну або кримінальну відповідальність відповідно до статей 135 та 136 КК України.*

➤ *Разом з тим, надаючи допомогу особам, що посягали або затримуються, працівник поліції повинен дотримуватися заходів безпеки з тим, щоб він зміг попередити раптовий напад з їхнього боку. Необхідно оглянути їхній одяг та речі, вилучити зброю та предмети, що можуть бути використані в якості зброї.*

➤ ***Про застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, а також про будь-які ушкодження або смерть, які спричинені особі внаслідок застосування працівником поліції заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, працівник поліції негайно та письмово доводить до відома безпосереднього начальника для сповіщення прокуророві.***

➤ *Якщо неможливо повідомити прокурора безпосередньо через начальника, це має бути зроблено через чергового. Це обумовлено тим, що представники прокуратури, яким підслідні кримінальні провадження про злочини, скоєні співробітниками поліції, повинні мати можливість своєчасно прибути на місце події для його огляду. Повідомляють прокурора, як правило, телефоном.*

➤ *Якщо дії працівника поліції не підпадають під жодну статтю КК України, але при застосуванні вогнепальної зброї та спеціальних засобів він порушив вимоги ст. 43 - 46` Закону України "Про Національну поліцію", то має бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності.*

Заняття з вивчення заходів фізичного впливу проводяться з метою формування навичок самозахисту, обеззброювання та затримання осіб, які

порушують громадській порядок, загрожують особистій безпеці громадян і працівників поліції, а також для розвитку сили, витривалості та інших фізичних якостей, виховання сміливості, рішучості, ініціативності та впевненості у власних силах.

Заходи фізичного впливу включають прийоми та дії рукопашного бою, самбо (самозахисту без зброї), дзюдо, айкідо, боксу, карате, кікбоксінгу та інших видів бойових єдиноборств.

Керівні принципи застосування поліцією заходів примусу, процедурні аспекти та обмеження щодо інтенсивності застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї поліцейськими визначено у:

- Резолюції 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку»;
- Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи №690 (1979) «Декларація про поліцію».

Застосування поліцейських заходів примусу здійснюється з єдиною метою та за єдиним порядком незалежно від виду примусового заходу.

Застосуванню примусового заходу передують прибуття на місце події поліцейського та визначення ним превентивного поліцейського заходу, який має забезпечити публічний порядок та безпеку й підстав для його проведення. Завдяки позитивній аргументації та впевненій позиції мета заходу може бути досягнута без спротиву з боку правопорушника та інших осіб, що перебувають на місці події.

Якщо перебування поліцейського на місці події не забезпечує проведення поліцейського заходу, правопорушник не виконує команд поліцейського, але не вдається до активної протидії законним вимогам поліцейського, не становить загрози та не опирається контролюючим діям поліцейського (пасивний опір) поліцейський має попередити правопорушника про відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків (ст. 185 КУпАП), а також про можливість

застосування до нього фізичної сили, спеціальних засобів чи вогнепальної зброї у разі продовження протиправної поведінки.

Поліцейський має надати правопорушнику достатньо часу для сприйняття та виконання законної вимоги поліцейського, а також для припинення пасивного опору та демонстрації відсутності спротиву з його боку. З метою перевірки виконання правопорушником законних вимог поліцейського, забезпечення особистої безпеки поліцейського та оточуючих, а також за відсутності опору поліцейський повинен / може запропонувати порушнику проведення превентивного поліцейського заходу «поверхнева перевірка» згідно з вимогами ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію».

Проведення поверхневої перевірки правопорушника у разі демонстрації ним пасивного опору, а також з метою забезпечення особистої безпеки поліцейського та оточуючих може проводитися із дотриманням методів фізичного контролю (методів досягнення поступливості або виключення можливості завдання шкоди особою за допомогою технік больового контролю) без застосування відносно правопорушника фізичної сили.

Якщо перебування поліцейського на місці події не забезпечує проведення поліцейського заходу, правопорушник намагається втекти, опирається затриманню, намагається уникати фізичного контролю з боку поліцейського або висловлює вербальні погрози, демонструючи при цьому невербальні сигнали (рухи, дії), що вказують на схильність або готовність посилювати опір затриманню (активний опір), поліцейський має ще раз попередити правопорушника про відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків (ст. 185 КУпАП), а також про можливість застосування до нього фізичної сили, спеціальних засобів чи вогнепальної зброї у разі продовження протиправної поведінки.

З метою надання правопорушнику часу для виконання законної вимоги поліцейського, а також для демонстрації припинення ним активного опору й відсутності подальшого спротиву з боку правопорушника чи оточуючих поліцейський може/повинен привести у готовність спеціальні засоби тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника) або спеціальні засоби пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї.

До способу подолання активного опору з боку правопорушника слід також віднести застосування поліцейським вогнепальної зброї - оголення вогнепальної зброї, приведення її до бойової готовності та спрямування у бік правопорушника (демонстрація вогнепальної зброї) все-таки зобов'язує поліцейського (ст. 46 ЗУ « Про Національну поліцію») попередити особу про можливість її активного застосування.

Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для активного застосування вогнепальної зброї поліцейським.

Поліцейський уповноважений активно застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами. Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогненебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності (частини 8-9 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію»).

Якщо перебування поліцейського на місці події, демонстрація ним приведення у готовність спеціальних засобів чи демонстрація вогнепальної зброї не забезпечує проведення поліцейського заходу, правопорушник вдається до фізичних атак на поліцейського, демонструючи при цьому небажання їх припинити чи здійснити напад на інших людей (оточуючих, у тому числі інших

поліцейських чи представників ЗМІ) або фізичні спроби завдати їм тілесних ушкоджень чи заповдіяти смерть (агресивний опір), поліцейський з метою відбиття нападу має право застосувати фізичну силу, спеціальні засоби тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника) та спеціальні засоби пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї або вогнепальну зброю без надання правопорушникові часу на припинення своїх протиправних дій.

Після досягнення мети застосування заходів примусу поліцейські зобов'язані оцінити отримані порушником ушкодження та надати йому невідкладну медичну допомогу.

11.3. Перелік та умови застосування спеціальних засобів

Стаття 45. Застосування спеціальних засобів

1. Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, визначені цим Законом.

2. Поліцейський уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

3. Загальні правила застосування спеціальних засобів:

1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:

а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;

б) під час затримання особи;

в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;

г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;

г) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;

2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;

в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;

5) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:

а) затримання особи;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

б) електрошокові пристрої контактної та контактної-дистанційної дії застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського;

7) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:

а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;

8) пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа;

в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

9) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:

а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей;

в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися;

г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину;

10) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, застосовуються для:

а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення;

в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти;

г) затримання озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

є) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;

11) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:

а) забезпечення маскуванню дій поліцейських, спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того, щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;

12) службовий собака застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;

г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;

13) службовий кінь застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

4. Поліції (поліцейському) заборонено:

1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;

3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;

4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;

5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;

б) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску.

5. Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.

6. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу.

Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора.

7. Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

8. Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.

Керівні принципи застосування поліцією спеціальних засобів, процедурні аспекти та обмеження щодо інтенсивності застосування спеціальних засобів поліцейськими визначено у:

Резолюції 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку»;

Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи №690 (1979) «Декларація про поліцію».

При виконанні службових обов'язків, захисту публічного порядку та безпеки, боротьби зі злочинністю, поліцейський має право застосовувати спеціальні засоби, визначені законодавством України. Законодавство не містить режиму використання спеціального засобу, вказуючи на можливість їх застосування виключно за призначенням.

Поліцейський має право застосовувати спеціальні засоби тільки у випадку проходження ним спеціальної підготовки у межах курсів первинної професійної підготовки (спеціалізації) та підвищення кваліфікації протягом всього часу перебування на посадах поліцейських. За час навчання поліцейський має набути практичних навичок та умінь діяти в типових і екстремальних ситуаціях при виконанні службових обов'язків з охорони публічного порядку і боротьби із злочинністю, застосовувати в таких ситуаціях

спеціальну техніку, заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю.

Поліцейський зобов'язаний знати медичні та технічні обмеження у застосуванні кожного спеціального засобу, користуватися ними на практиці, дотримуватися засобів особистої безпеки під час застосування спеціальних засобів.

Поліцейський має право застосовувати такі спеціальні засоби:

- 1) наручники або інші схожі за принципом дії засоби, які дозволяють фіксацію рук затриманого без нанесення шкоди його здоров'ю;
- 2) нелетальну зброю (у тому числі споряджену нелетальними снарядами);
- 3) гумові (пластикові) кийки;
- 4) сльозогінний газ, перцевий газ;
- 5) акустичний засіб;
- 6) світло-звукові пристрої;
- 7) засоби для примусової зупинки транспорту;
- 8) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби, спеціальні фарби;
- 9) службових собак і коней;
- 10) електрошокові пристрої;
- 11) сітки для зв'язування;
- 12) засоби руйнування перешкод.

Перелік спеціальних засобів, що застосовуються поліцією, є вичерпним та визначений у ч. 4 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію».

Спеціальні засоби застосовуються у таких випадках:

- 1) наручники та інші засоби обмеження руху — проти осіб, які вчинили злочин або суспільно небезпечні дії (правопорушення); проти осіб, які чинять опір чи можуть чинити опір поліцейським, при спробі втечі; під час конвоювання затриманого або ув'язненого; якщо людина своїми діями може

нашкодити собі та оточуючим (наручники або інші засоби надягають на кисті рук за спиною так, щоб вони не завдавали болю);

2) гумовий (пластиковий) кийок - для запобігання нападу на громадян, поліцейського та/або охоронювані об'єкти; при затриманні злочинця або адміністративного правопорушника, якщо він грубо порушує закон і не підкоряється законному наказу поліцейського; для запобігання масовому і груповому порушенню публічного порядку;

3) сльозогінний газ, перцевий газ, акустичні засоби та нелетальна зброя (у тому числі нелетальні гранати) - для відбиття атаки на людину, поліцейського або захищений об'єкт; для припинення масових і групових порушень публічного порядку; під час затримання особи, яка вчиняє злочин або суспільно небезпечне діяння, або з метою змусити останнього покинути захоплений транспортний засіб, будівлю або споруду, у якій він ховається;

4) світло-звуковий пристрій психологічного впливу - для відбиття атаки на державну та/або громадську будівлю, відбиття атаки на громадян та/або поліцейського, для затримання особи, яка чинить збройний опір, для видворення особи, яка вчиняє злочин або суспільно небезпечне діяння з будівлі, його частини або з транспортного засобу, який вона захопила; для звільнення заручників або для здійснення відволікаючого маневру;

5) засіб примусової зупинки транспорту - для зупинки транспортного засобу, водій якого не підкорився вимозі поліцейського про зупинку, якщо дії водія створюють загрозу життю і здоров'ю людини або якщо застосування такого засобу необхідне для захисту суспільних інтересів;

6) засіб для руйнування перешкод - при затриманні особи, яка вчиняє злочин або суспільно небезпечне діяння, і для звільнення заручників;

7) водомети і бронетранспортери - для припинення масових заворушень; для відбиття групової атаки на державні та/або громадські об'єкти, для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав вимогу поліцейського про зупинку, для затримання озброєних злочинців, а також для

транспортування поліцейських під час виконання ними завдань Національної поліції;

8) спеціальна фарба - для маркування особи, яка вчинила злочин;

9) службовий собака - при патрулюванні або при переслідуванні та затриманні особи, яка вчинила злочин або суспільно небезпечне діяння; під час конвоювання затриманої або засудженої особи; для відбиття атаки на громадянина та/або поліцейського;

10) службовий кінь - при затриманні або переслідуванні особи, яка вчинила злочин або суспільно небезпечне діяння; під час виконання патрульної роботи; для запобігання масовому порушенню публічного порядку;

11) електрошокові пристрої - для відбиття атаки на громадян, поліцейського та/або захищені об'єкти; для затримання особи, яка вчинила правопорушення і яка чинить опір поліцейському; для припинення масового і групового порушення правопорядку.

При заподіянні тілесних ушкоджень або поранень унаслідок застосування спеціальних засобів поліцейський повинен забезпечити надання необхідної медичної допомоги потерпілим у найкоротший строк, а також повідомити лікаря або медичний заклад про те, який спеціальний засіб було застосовано, його характеристики (за необхідності - склад діючої речовини), в який спосіб його було застосовано у кожному конкретному випадку.

Поліцейський зобов'язаний повідомити про поранення або заподіяння особі каліцтва в результаті застосування до неї спеціального засобу свого керівника, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати відповідного прокурора.

Поліцейському заборонено:

1) наносити удар гумовим кийком по голові, шиї, ключичній області, статевих органах, попереку, крижах і в живіт;

2) при застосуванні сльозогінних речовин і речовин дратівної дії здійснювати прицільну стрілянину по людях, розкидання і відстрілювання

гранат у натовп осіб, повторне застосування їх у межах зони враження в період дії цих речовин;

3) застосувати пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями снарядами несмертельної дії на відстані ближче 40 метрів від особи та по будь-яких частинах голови і тіла людини, крім нижньої частини ніг;

4) застосовувати водомет при температурі повітря нижче +10°C;

5) застосовувати спеціальні засоби до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо;

б) застосовувати методи та спеціальні засоби, які викликають важке каліцтво людини, є методами з невиправданим ризиком або які заборонені міжнародними конвенціями і актами.

У разі неможливості уникнути застосування спеціальних засобів воно не повинно перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на Національну поліцію обов'язків, і має зводити до мінімуму можливість заподіяння шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян, а шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, повинна бути менш значною, ніж відвернена шкода.

Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, які знаходяться на озброєнні в Національній поліції, мають бути затверджені (визначені) наказом Міністра внутрішніх справ України (п.п. 2,7 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національну поліцію»).

11.4. Правові підстави застосування вогнепальної зброї.

Стаття 46. Застосування вогнепальної зброї

1. Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу.
2. Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови що він пройшов відповідну спеціальну підготовку.
3. Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України.
4. Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю:
  - 1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;
  - 2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;
  - 3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;
  - 4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;
  - 5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;
  - 6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;
  - 7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.
5. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу, визначеного цією статтею.
6. Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

4) якщо особа чинить збройний опір;

5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.

7. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.

8. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами.

9. Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогненебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності.

10. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

11. Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.

12. Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування.

Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.

Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.

Керівні принципи застосування поліцією вогнепальної зброї, процедурні аспекти та обмеження щодо інтенсивності використання та застосування вогнепальної зброї поліцейськими визначено у:

- Резолюції 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку»;
- Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи №690 (1979) «Декларація про поліцію».

Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу.

Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише після проходження ним спеціальної підготовки у межах курсів первинної професійної підготовки (спеціалізації) та підвищення кваліфікації протягом усього часу перебування на посадах поліцейських. На заняттях з вогневої підготовки поліцейські мають набути та вдосконалювати навички: умілого поводження з вогнепальною зброєю (швидкісне діставання пістолета з кобури та приведення його в бойову готовність, виконання пострілу, усунення затримок при стрільбі тощо); виконання прийомів швидкісної стрільби в різних умовах, з різноманітних положень та з перенесенням вогню по мішенях; припинення протиправних дій

за допомогою вогнепальної зброї, тактики застосування та використання зброї в оперативно-службовій діяльності (прийняття рішення про застосування та використання вогнепальної зброї, вибір цілі для знешкодження); безпечного поводження з вогнепальною зброєю; з інших питань вогневої підготовки, які виникають у процесі оперативно-службової діяльності.

За місцем служби навчальні стрільби поліцейських має організовувати начальник територіального підрозділу поліції, який наказом має визначити керівника стрільб, місце та час їх проведення. Вправи для навчання стрільбі з вогнепальної зброї для поліцейських мають складатися з урахуванням професійного спрямування їх службової діяльності та бути визначені наказом Міністра внутрішніх справ України (п.п. 2,7 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національну поліцію»).

Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності Національної поліції, та норми їх належності мають бути встановлені (визначені) наказом Міністра внутрішніх справ України (п.п. 2,7 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національну поліцію»).

Поліцейський має право застосувати вогнепальну зброю (оголити вогнепальну зброю, привести її до бойової готовності та спрямувати у бік правопорушника) для:

- 1) для відбиття нападу на поліцейського, у випадку загрози його життю і здоров'ю;
- 2) захисту осіб від нападу, що загрожує їх життю і здоров'ю;
- 3) звільнення заручників, якщо їх життю і здоров'ю загрожує небезпека;
- 4) відбиття нападу на охоронювані об'єкти, конвої, жилі приміщення, приміщення державних і громадських підприємств, установ і організацій, а також звільнення їх у разі захоплення;

5) затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

6) затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю поліцейського;

7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та (або) поліцейського.

Застосуванню вогнепальної зброї повинно також передувати словесне попередження про наміри її застосування.

Застосування вогнепальної зброї без попередження (активне застосування) дозволяється тільки тоді, коли це вкрай необхідно для захисту життя людей, а саме в таких випадках:

1) у районах проведення антитерористичної операції;

2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю і здоров'ю людей;

3) якщо особа чинить збройний опір;

4) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, утікає із застосуванням транспортного засобу;

5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.

Забороняється активне застосування вогнепальної зброї в місцях, де є ймовірність ушкодження інших осіб, а також у вогнебезпечних або вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу та/або крайньої необхідності; до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору патрульному, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або патрульних, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

У разі застосування вогнепальної зброї поліцейський зобов'язаний будь-якими силами забезпечити безпеку інших осіб і надати невідкладну медичну допомогу потерпілому.

Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління Національної поліції та відповідного прокурора.

Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю і здоров'ю поліцейського та інших осіб.

Моделювання ситуації

В кінопалаці перед початком денного сеансу між двома підлітками стався конфлікт, який переріс в бійку, під час якої один з підлітків ножем наніс рану в живіт іншому.

Про подію громадяни повідомили поліцейський наряд ПС.

Матеріальне забезпечення

1. Пістолет з кобурами	- 2 од.;
2. Радіостанції	- 2 од.;
3. Наручники	- 2 од.;
4. Спецзасіб «Терен-4М»	- 2 од.;
5. Записна книжка	- 1 од.;
6. Свисток	- 1 од.;
7. Макет ножа	- 1 од.

Дійові особи

1. Черговий по	- 1;
2. Наряд поліції	- 2;
3. Правопорушник	- 1;
4. Очевидці	- 2.

Дії очевидців

1. Підтверджують те, що бачили, як один з підлітків ножем наніс удар в живіт іншому.

Дії правопорушників

Стоять сперечаються, після чого один з них наносить удар ножем в живіт іншому.

Алгоритм правильних дій наряду

1. Повідомляють чергового по правоохоронному органу.
2. Прямують з заявниками до місця події, по можливості надають медичну допомогу потерпілому або користаються допомогою кваліфікованих спеціалістів з числа громадян .
3. Затримують правопорушника, проводять поверхневий огляд, застосовують фізичний вплив, спецзасоби, викликають слідчо-оперативну групу.
4. Здійснюють посадку в службовий транспортний засіб.
5. Встановлюють та опитують свідків.
6. Складають рапорт, протокол вилучення.

Тема №12 «Евакуація потерпілого»

Вид заняття: практичне заняття

Місце проведення: спеціалізована аудиторія тактико-спеціальної підготовки, тактичне містечко.

Мета заняття: Набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання ситуації щодо евакуації пораненого з подальшим прийняттям доцільних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику

Задача заняття: навчитись надавати домедичну допомогу. Навчитись алгоритму дій поліцейських при евакуації пораненого поліцейського в емоційно–напружених ситуаціях. Вдосконалити техніку злагоджених дій при евакуації пораненого. Сприяти розвитку психологічної стійкості, сміливості, рішучості, комунікативних здібностей та впевненості у своїх діях.

План

1. Чинники, які впливають на порятунок поліцейського.
2. Тактика дій поліцейських при евакуації пораненого в залежності від ситуації.

Порятунок поліцейського/громадянина – операція, пов’язана з високим ступенем ризику, до якої залучена мала група поліцейських, проводиться для пошуку, захисту та евакуації захопленого або травмованого поліцейського/громадянина.

Чинники, що враховуються під час порятунку працівників патрульної служби/громадян

- спосіб порятунку (автомобільний або піший рятувальний патруль);
- місцезнаходження підозрюваного;
- доступне прикриття або укриття;
- доступна кількість поліцейських;
- стан жертви;
- відстань до жертви.

Піший рятувальний патруль може бути єдиним варіантом, якщо транспортний засіб недоступний або не може дістатися до місця порятунку. Перевага надається групі з 3–5 поліцейських.

Працівник(-и), що забезпечує(-ють) прикриття

- наближається(-ються) до пораненого;
- закриває(-ють) собою пораненого, створивши укриття від загрози;
- забезпечує(-ють) безпеку зони порятунку;
- належним чином запобігає(-ють) будь-яким загрозам;
- обмежує(-ють) пересування підозрюваного, у разі потреби, відкриває(-ють) вогонь;
- відступає(-ють) за командою рятувальників.

Рятувальник(-и)

- відповідальний(-і) за контакт із пораненим та його переміщення до безпечного місця;
- супроводжує(-ють) працівника під прикриттям до пораненого;
- оцінює(-ють) поранення;
- переміщує(-ють) пораненого назад до безпечного місця;
- подає(-ють) команду працівнику, що забезпечує прикриття, коли можна виходити.

Забезпечення тривалого прикриття

- поліцейський займає визначену позицію та може подавити активність злочинця вогнем зі своєї зброї;
- як правило, добре маскується та/або ховається;
- може бути озброєний автоматичною зброєю.

Відкриття вогню

- вибіркове відкриття вогню в бік підозрюваного та/або останнього відомого місця його перебування для стримування загрози;
- поліцейські несуть відповідальність за неконтрольоване ведення вогню.

Дії пішого рятувального патруля

- 1) формуються малі групи;
- 2) поліцейські, що забезпечують прикриття, створюють стіну захисту:
  - наближення до пораненого та закриття його собою від небезпеки
- 3) рятувальники захищають та відступають з пораненим:
  - рятувальник вказує, коли можна переміщатися;
- 4) поліцейські, що забезпечують прикриття, забезпечують захист групи з моменту евакуації;
- 5) група повинна ШВИДКО ЗМІНЮВАТИ СВОЇ ДІЇ ВІДПОВІДНО ДО СИТУАЦІЇ.

Зв'язок:

- до;
- під час;
- після.

Автомобільний рятувальний патруль

Використання автомобілів для порятунку є доцільним, оскільки автомобілі забезпечують:

- швидке прибуття на місце поранення;
- перевезення групи поліцейських для участі у рятувальній операції;
- переміщення працівників під прикриттям;
- швидку евакуацію.

Аспекти, що враховуються автомобільним рятувальним патрулем:

- відстань до пораненого;
- обраний маршрут;
- стан пораненого;
- останнє відоме місцезнаходження підозрюваного;
- доступне прикриття та/або укриття;
- доступні поліцейські;
- озброєння, транспорт, балістичний захист, тривале прикриття, відкриття вогню.

Рекомендується як мінімум 3 працівники:

- рятувальник;
- працівник, що забезпечує прикриття;
- водій.

Водій

- керування автомобілем — це єдине завдання водія;
- відповідальний за прибуття рятувального автомобіля на місце порятунку та повернення назад;
- повинен знати та розуміти маршрут;
- залишається в автомобіля під час рятувальної операції;
- готується до відправлення, коли усі зібралися в автомобілі;
- опускає скло та розблоковує двері;
- уникає кругових розворотів.

Рятувальник

– відповідає за контакт із пораненим та його переміщення до безпечного місця;

- супроводжує працівника, що забезпечує прикриття, до пораненого;
- переміщає пораненого до рятувального автомобіля;
- вказує працівнику, що забезпечує прикриття, коли виходити;
- забезпечує захист пораненого в автомобілі;
- оцінює поранення.

Працівник, що забезпечує прикриття

- скеровує наближення до пораненого;
- закриває собою пораненого служби, створивши укриття від загрози;
- забезпечує безпеку зони порятунку;
- належним чином запобігає будь-яким загрозам;
- обмежує пересування підозрюваного, в разі потреби, відкриває вогонь;

- відступає за командою рятувальників;
- обирає зброю за ситуацією;
- евакуює пораненого самостійно в залежності від команди.

Положення транспортного засобу

- 1) мета полягає у якомога ближчому паркуванні до пораненого, що:
  - зменшує відстань до пораненого;
  - скорочує час впливу загрози;
  - слугує укриттям для пораненого та рятувальної команди (групи).

2) проявляйте гнучкість: середовище, місцезнаходження підозрюваного тощо може впливати на позицію транспортного засобу.

Методика проведення практичного заняття на тему:**«Огляд місць можливого схову злочинців»**

Заняття проводиться з метою вироблення практичних навичок у працівників Національної поліції щодо огляду місць можливого схову злочинців та іншого антигромадського елемента. Завчасно в підвалі, горищі, нежилому приміщенні викладач створює обстановку для проведення заняття. З цією метою в конкретних місцях цих приміщень кладеться старий одяг, ковдри, матрац, макети холодної (вогнепальної) зброї, пляшки із-під винно-горілчаних виробів та інші предмети. До початку занять викладач у цих місцях розміщує по одному-двоє із числа працівників, переодягнених в цивільний одяг, котрі виконують роль бродяг, злочинців. Виробляється лінія їх поведінки, наприклад, не відповідати ні на які питання наряду поліції, не чинити опір при затриманні, імітувати опір при поверхневому огляді тощо. Черговий по групі (взводу) разом з викладачем видають засоби зв'язку, вогнепальну зброю, гумові кийки, наручники, ліхтарі та поліцейські свистки.

Підготовча частина заняття

Шикування особового складу групи (взводу). Доповідь керівникові заняття про готовність групи до заняття. Після привітання керівник заняття перевіряє наявність особового складу, зовнішній вигляд, екіпіровку. Оголошує тему, мету заняття, навчальні питання які будуть розглядатися на занятті практично. Проводить опитування і закріплення пройденного матеріалу. Використовуючи набуті знання та навички працівників поліції, керівник, спираючись на нормативні документи та чинне законодавство, підводить групу до самостійного використання тактичних дій щодо огляду місць можливого схову злочинців та іншого антигромадського елемента з дотриманням заходів особистої безпеки, з відпрацюванням елементів зовнішнього огляду затриманих, їх речей та порядку супроводження в поліцію. Пригадати принципи документування службових дій, обговорити специфіку

документування огляду приміщень. Після цього проводиться практичне відпрацювання навчальних питань.

Основна частина заняття

Згідно з дидактичною метою працівник поліції розпочне дії щодо огляду місць можливого схову злочинців та іншого антигромадського елементу. Огляд підвалу навчального корпусу

Фабула завдання: 15 червня, 2009 року, о 12 год. 40 хв., в м. Львові на вул. Садовій, до наряду патрульної служби поліції в складі лейтенанта поліції Дороша В.С. та сержанта поліції Войцехівського Я.С. звернулась громадянка Ярова Зоя Степанівна з усною заявою, що в підвалі будинку № 1 по вул. Садовій сплять невідомі особи.

Дії викладача:

Призначає з числа слухачів:

- заявника – 1 особа;
- умовних правопорушників – 2 особи;
- патруль – 2 особи;
- чергового по відділу поліції – 1 особа;
- додаткові сили – 4 особи.

Вручає заявнику раніше підготовлену ввідну в письмовій формі; спостерігає за виконанням патрульним огляду підвалу; робить розбір виконання огляду, залучаючи до цього заявника і посередників, дає оцінку їхнім діям.

Дії працівників поліції:

За фабулою завдання патруль проводить:

– опитування заявника (П.І.Б., місце проживання та роботи, з'ясовує розташування об'єкта (підвалу), уточнює план підвалу, наявність входів і виходів, уточнює місцезнаходження правопорушників та їх кількість, наявність у них зброї (вогнепальної, холодної). Отримані дані записує у службову книжку;

- спостереження за підходами до підвалу;
- доповідає черговому і просить додаткових сил та автомобіль;
- по прибуттю додаткових сил старший наряду визначає обов'язки та місце кожного учасника огляду, звертає увагу на необхідність дотримання заходів обережності при підході до об'єкта та в процесі його огляду;
- за наявності даних про те, що особи, які переховуються, озброєні, дає команду привести зброю в стан бойової готовності;
- дає команду на вхід до об'єкта тільки після того, коли усі учасники огляду займуть вказані їм місця;
- з дотриманням заходів особистої безпеки входять в підвал, вживають заходів щодо затримання умовних правопорушників та проводять їх поверхневий огляд;
- здійснюють супроводження правопорушників до автомобіля, організовуючи при цьому огляд підвального приміщення з метою виявлення майна, здобутого злочинним шляхом, та заборонених речей і предметів;
- доповідають рапортом про обставини затримання начальнику підрозділу.

Під час роботи слухачів викладач спільно із спостерігачами (також із числа працівників підрозділу) проводить спостереження за діями наряду поліції. Після відпрацювання кожної задачі проводиться обговорення дій учасників рольової гри (надання слова всім учасникам, зауваження критиків та аргументи їх опонентів). Викладач забезпечує написання працівниками документів, відповідно до фабули задачі та виконуваної ролі.

Заключна частина заняття

При підведенні підсумків занять в цілому необхідно відзначити тих слухачів, які активно добре і правильно виконували завдання, оголосити оцінки поставлені в журналі успішності, відповісти на запитання особового складу підрозділу, дати завдання на самостійну підготовку.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Працівники поліції згідно із статтею 45 Закону України «Про Національну поліцію» НЕ мають право застосовувати спеціальні засоби у разі:

А. Для припинення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку;

Б. Для відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби, незалежно від їх належності, або їх звільнення у разі захоплення;

В. Для затримання і доставки в поліцію або інше службове приміщення осіб, які вчинили правопорушення;

Г. Для припинення опору працівникові поліції та іншим особам, які виконують службові або громадські обов'язки по охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю;

Д. Для звільнення заручників;

Е. Немає вірних варіантів.

2. Довжина маршруту патруля на автомобілі повинна складати:

А. 2-3 км.

Б. 4-5 км.

В. 6-8 км.

Г. 9-10 км.

Д. 11-12 км.

3. Бронемашини не використовуються для:

А. Затримання озброєних злочинців;

Б. Ліквідації масових безпорядків;

В. Патрулювання вулиць;

Г. Ліквідації групових порушеннях громадського порядку.

4. Працівник поліції зобов'язаний, у випадку застосування зброї, згідно із Законом України "Про Національну поліцію":

А. Сповістити по телефону начальника підрозділу НП;

Б. Негайно і письмово повідомити своєму начальникові для сповіщення прокуророві;

В. Доповісти по телефону черговому по підрозділу НП;

Г. Сповістити по телефону прокурора.

5. Відстань меж від центру поста охорони порядку не повинна перевищувати:

- А. 150 м.;
- Б. 200 м.;
- В. 250 м.;
- Г. 300 м.;
- Д. 350 м.

6. Забороняється використовувати заходи фізичного впливу:

- А. До жінок;
- Б. До дітей;
- В. До осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості;
- Г. До інвалідів;
- Д. Всі варіанти вірні.

7. Без попередження спеціальні засоби можуть застосовуватись:

А. Коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим;

Б. Для захисту громадян і самозахисту працівника поліції та інших дій, що створюють загрозу їхньому життю або здоров'ю;

В. Для припинення діянь, які паралізують роботу транспорту, життєдіяльність населених пунктів, посягають на громадський спокій, життя і здоров'я людей;

Г. При великому скупченні людей якщо від цього можуть постраждати сторонні особи.

8. Без попередження зброя може бути застосована:

А. Для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти;

Б. Для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або працівника поліції;

В. При великому скупченні людей якщо від цього можуть постраждати сторонні особи;

Г. У разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

9. Забороняється нанесення ударів пластиковим кийком типу „Тонфа”:

- А. По голові, шиї, ногах та руках;
- Б. По животі, шиї, голові, в ділянках ключиці, куприку та нирках;
- В. По голові, шиї, в ділянках ключиці, живота, по статевих органах;
- Г. По голові, шиї, сонячному сплетінню, ключичній ділянці, низу живота, статевих органах, нирках, куприку.

10. Працівники поліції згідно із статтею 46 Закону України «Про Національну поліцію» НЕ мають право застосовувати вогнепальну зброю у разі:

А. для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;

Б. Для припинення масових заворушень, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;

В. Для звільнення заручників;

Г. Для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

Д. для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;

Е. Для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або працівника поліції;

Ж. Немає вірних варіантів.

11. До основних завдань патрульної служби поліції НЕ входить:

А. забезпечення безпеки осіб, захисту їх прав, свобод та законних інтересів;

Б. Забезпечення публічного порядку і публічної безпеки;

В. Припинення масових заворушень;

Г. Забезпечення безпеки дорожнього руху; організація контролю за додержанням законів, інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху;

Д. Створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій;

Е. Запобігання кримінальним, адміністративним правопорушенням; попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків насильства у сім'ї, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню.

12. До засобів патрульної служби НЕ входять:

А. Спеціальні броньовані автомашини, вертольоти, мотоцикли, велосипеди, катери та інші транспортні засоби;

Б. Відеомагнітофони, диктофони, радіо, прямий зв'язок і сигналізація;

В. Табельна зброя, спорядження і спеціальна зброя;

Г. Електромегафони, освітлювальні прибори, інша апаратура і технічні засоби;

Д. Службові собаки та коні;

Е. Всі варіанти входять.

13. Патрульні автомобілі та мотоцикли використовуються для:

А. Патрулювання в лісних масивах;

Б. При забезпеченні спортивних та масових заходів з великою кількістю людей;

В. Патрулювання по маршруту;

Г. Ліквідації масових безпорядків.

14. Вимоги, які ставляться до поліцейського заходу:

А. Ефективність, пропорційність, законність, необхідність.

Б. Превентивність та примусовість

В. Послідовність, обґрунтованість, логічність

Г. Визначеність, виваженість, логічність

15. Повний перелік спеціальних засобів встановлюється:

А. Міністерством охорони здоров'я України;

Б. Генеральної прокуратури України;

- В. Міністерством внутрішніх справ України;
- Г. Кабінетом Міністрів України;
- Д. Всі варіанти вірні.

16. Застосовуються світло - шумові засоби відволікаючої дії:

- А. Не ближче 2-х м від людини;
- Б. Не далше 2-х м від людини;
- В. Не ближче 3-х м від людини;
- Г. Не далше 3-х м від людини.

17. Рішення про застосування спецзасобів приймає:

- А. Черговий по правоохоронному органу;
- Б. Безпосередній начальник працівника поліції;
- В. Працівник поліції, який діє індивідуально – самостійно;
- Г. Працівник поліції за узгодженням з черговим по правоохоронному органу.

18. Працівник поліції зобов'язаний, у випадку застосування зброї, згідно із Законом України "Про Національну поліцію":

- А. Сповістити по телефону начальника правоохоронного органу;
- Б. негайно і письмово повідомити своєму начальникові для поінформування прокуророві;
- В. Доповісти по телефону черговому по правоохоронному органу;
- Г. Терміново повідомити прокурора.

19. Кайданки та інші засоби обмеження рухомості НЕ застосовуються:

- А. Під час проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;
- Б. Якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;
- В. Під час поверхневого огляду особи;
- Г. Під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого.

20. Патрульними на транспортних засобах забороняється:

- А. Віддалятися від автомобіля більш ніж на 200 метрів;
- Б. Нести службу на зупинках більше 20 хвилин;

В. Перевозити сторонніх громадян і вантажі, а також залишати автомобілі без нагляду;

Г. Регулювати рух транспорту і пішоходів.

21. Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається?

А. Для відбиття нападу на працівника поліції;

Б. Якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

В. Для подання сигналу тривоги або виклику допомоги, якщо загрожує небезпека;

Г. Для звільнення заручників;

Д. При значному скупченні правопорушників;

22. Поверхневою перевіркою є:

А. Пошук у приватному помешканні чи службовому приміщенні за постановою суду предметів або осіб (особовий обшук), що можуть стати речовими доказами.

Б. Здійснення візуального огляду особи шляхом проведення по поверхні вбрання особи рукою; візуальний огляд речі або транспортного засобу або візуальний огляд салону та багажника транспортного засобу

В. Надання стороні поліцейському особою, у володінні якої знаходяться речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку).

Г. Вилучення на користь поліцейського речей і документів з метою проведення їх дослідження.

23. По відношенню до кого забороняється застосовувати вогнепальну зброю?

А. Малолітніх та жінок з явними ознаками вагітності;

Б. Осіб похилого віку у випадку вчинення ними опору;

В. Осіб інвалідів;

Г. Малолітніх, у випадку вчинення ними групового нападу;

24. Що є попередженням про можливість застосування вогнепальної зброї згідно Закону України "Про Національну поліцію?"

А. Приведення вогнепальної зброї у готовність;

Б. Наявність вогнепальної зброї у кобурі працівника;

В. Постріл угору;

- Г. Голосом «Стій! Стріляти буду!»;
- Д. Зазначене у п. А, В та Г.

25. Коли працівник поліції може привести у готовність вогнепальну зброю згідно ст. 46 Закону України "Про Національну поліцію"?

- А. При перевірці документів;
- Б. Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину;
- В. При знешкодженні тварини, яка загрожує життю і здоров'ю громадян;
- Г. При пішому патрулюванні;

26. У яких випадках працівники поліції мають право використовувати вогнепальну зброю?

- А. Для захисту громадян від нападу, який загрожує їх життю чи здоров'ю;
- Б. Для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб;
- В. У випадках звільнення заручників;
- Г. Для затримання особи, яка чинить збройний опір;

27. Без попередження зброя може застосовуватися?

- А. При спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;
- Б. Для подання сигналу "Тривога" або виклику допомоги, якщо виникла безпосередня загроза;
- В. Для знешкодження тварини, яка загрожує життю та здоров'ю громадян або працівника поліції.

28. Які нормативні документи дають право застосовувати працівникам поліції зброю без попередження?

- А. Кримінальний Кодекс України ст.ст.36,37,38,39;
- Б. Закон України «Про Національну поліцію» ст.46, Статут ППСМ ст. 219;
- В. Закон України «Про міліцію» ст.ст.15,15-1;
- Г. Конституція України.

29. Який час перевірки фіксації замків при застосуванні кайданок у літній період часу?

- А. До 2 год.;
- Б. До 2,5 год.;
- В. До 3 год.;
- Г. Що 30 хв.

30. Діяльність поліції будується на принципах:

- А. Гласності, справедливості, взаємодії з трудовими колективами, населенням, законності;
- Б. Взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями, населенням, законності, гласності, гуманізму;
- В. Верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність.
- Г. Довіри до особи, ввічливого ставлення до громадян, взаємодії зі спецслужбами інших країн.

31. Що з нижче переліченого НЕ є підставою для зупинки автомобільного транспорту?

- А. Водій порушив правила дорожнього руху;
- Б. Є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу
- В. Перевірка документів водія;
- Г. Спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;

32. Що має зробити працівник поліції, який застосував вогнепальну зброю, що спричинило смерть?

- А. Негайно і письмово доповісти про це оперативному черговому по підрозділу, своєму начальнику для сповіщення прокуророві;
- Б. Вжити заходів для надання потерпілому невідкладної медичної допомоги, вжити при цьому застережні заходи від раптового нападу;
- В. Забезпечити охорону тіла вбитого і обстановки події до прибуття працівника органу внутрішніх справ чи прокуратури, доповісти рапортом своєму начальникові про застосування або використання зброї, вказавши коли, де, за яких обставин використовувалась зброя, до яких це призвело наслідків, кількість використаних патронів, надання потерпілому медичної допомоги;

Г. Нічого не робити і не вживати ніяких заходів до приїзду представника науково - дослідного криміналістичного центру (НДКЦ).

33. Застосовуються тільки на відкритій місцевості наступні речовини та спецзасоби:

- А. "Терен-7Е", "Ключ", "Діана", "Форт-500", "Черемуха-1";
- Б. "Черемуха-1", "Черемуха-4", "Терен-7Е", "Облако", "Сирень-3";
- В. "Черемуха-1", "Черемуха-5", "Черемуха-12", "Терен-7Е", "Сирень-3";
- Г. "Терен-1000", "Терен-2000", "Черемуха-12", "ЕЖ-М", "Діана".

34. Працівникам поліції забороняється застосовувати спеціальні засоби:

А. До жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості;

Б. В приміщеннях і на земельних ділянках, закріплених за дипломатичними, консульськими та іншими представництвами іноземних держав, за винятком випадків, коли від глав представництва надійде прохання застосувати в цих місцях заходи до правопорушників.

В. У приміщеннях і виробництвах, пов'язаних з виготовленням продукції із вибухових і легкозаймистих речовин у дитячих та лікувальних закладах;

Г. Всі варіанти вірні.

35. Працівник поліції має право взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність:

А. Якщо вважає, що в обстановці, яка склалася, можуть виникнути підстави для її застосування;

Б. Для подолання протидії законним вимогам поліції;

В. Для припинення масового захоплення землі та інших дій, що можуть призвести до зіткнення груп населення;

Г. Коли повідомили про складну оперативну обстановку на маршруті патрулювання (охороняемому об'єкті).

36. Який з цих поліцейських заходів є примусовим?

А. Вимога покинути місце і обмеження доступу до визначеної території;

Б. Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засоби фото- і кінозйомки, відеозапису;

- В. Застосування спеціальних засобів;
- Г. Поліцейське піклування.

37. Працівнику поліції під час несення служби забороняється:

- А. Перебувати на маршруті у форменому одязі;
- Б. Знати осіб, які перебувають під адміністративним наглядом поліції та встановлені для них обмеження;
- В. Знати оперативну обстановку і особливості маршруту (поста);
- Г. Розбирати зброю, без потреби вимикати запобіжник, досилати патрон в патронник, виймати магазин з рукоятки пістолета та патрони з магазину.

38. Працівники поліції мають право застосовувати вогнепальну зброю без попередження згідно з ст.46 Закону України "Про Національну поліцію":

- А. Для припинення опору працівникові поліції та іншим особам, які виконують службові або громадські обов'язки по охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю;
- Б. Для припинення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку;
- В. Для відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби;
- Г. У разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей.

39. За загальним правилом, дозвіл на проникнення до житла чи до іншого володіння особи поліцейському дає:

- А. Безпосередній командир (керівник) поліцейського
- Б. Слідчий
- В. Прокурор
- Г. Суд.

40. Працівники поліції мають право використовувати зброю у таких випадках:

- А. Для захисту громадян від нападу, що загрожує їх життю і здоров'ю, а також звільнення заручників;

Б. Для відбиття групового або збройного нападу на працівника поліції або членів його сім'ї чи іншого нападу, якщо їх життя або здоров'ю загрожує небезпека;

В. Для відбиття нападу на об'єкти, що охороняються, конвої, жилі приміщення громадян, приміщення державних і громадських підприємств, установ і організацій, а також звільнення їх у разі захоплення;

Г. Для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.

41. На який відстані застосовуються патрони з гумовою кулею?

- А. Не ближче 40 метрів від людини і тільки по нижній частині ніг;
- Б. До 30 метрів до людини;
- В. До 40 метрів до людини і тільки по нижній частині ніг;
- Г. До 20 метрів до людини і тільки по нижній частині ніг.

42. Яким наказом регламентується проведення оперативного плану "Хвиля"?

- А. Наказ МВС України від 09.10.2017 № 841 (ДСК).
- Б. Наказ МВС України від 11.11.2003 №1345 (ДСК);
- В. Наказ МВС України від 29.07.2002 № 745 (ДСК);
- Г. Наказ МВС України від 12.02.2013 № 141 (ДСК);
- Д. Наказ МВС України від 10.10.2006 № 1019 (ДСК).

43. Які спецзасоби сльозогінної дії існують?

- А. "Черемуха-1", "Черемуха-4", "Черемуха-10", "Сирень-2", "Факел", "Облако";
- Б. "Терен-1000", "Терен-4М", "Черемуха-12", "Сирень-3", "Терен-2000", "Терен-6";
- В. "Терен-7", "Терен-7М" і "Терен-7Е";
- Г. "Діана", "Їжак", "ІР-4".

44. За яких обставин вводиться в дію оперативний план «Сирена»?

А. Комплекс режимних заходів особового складу правоохоронних органів щодо оперативного пошуку і затримання озброєних та інших злочинців місце знаходження яких невідомо;

Б. Погоджені дії працівників правоохоронних органів, навчальних закладів МВС з метою своєчасного блокування місць можливої появи

злочинців, оперативного пошуку і затримання озброєних та інших злочинців, які становлять підвищену суспільну небезпеку;

В. Погоджені дії працівників правоохоронних органів, навчальних закладів МВС з метою оперативного пошуку і затримання озброєних та інших злочинців місце знаходження яких відомо;

Г. Узгоджений з правоохоронними органами, органами виконавчої влади комплекс заходів МВС України, ГУМВС, УМВС України, спрямованих на ліквідацію масових заворушень.

45. Статус Національної поліції як державного органу, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України "Про Національну поліцію":

А. Центральний орган виконавчої влади;

Б. Вищий орган виконавчої влади;

В. Державний озброєний орган виконавчої влади;

Г. Локальний орган виконавчої влади.

46. Яким чином здійснюється організація патрульної служби на поточну добу?

А. Планом використання особового складу підрозділів особливого призначення; інших підрозділів НП; сил громадськості;

Б. Книгою служби нарядів;

В. Планом комплексного використання сил і засобів поліції в охороні громадського порядку (єдиною дислокацією) і за необхідності коректується;

Г. Наказом або спеціальним планом.

47. Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю згідно з ст.46 Закону України "Про Національну поліцію":

А. Для припинення опору працівникові поліції та іншим особам, які виконують службові або громадські обов'язки по охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю;

Б. Для припинення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку;

В. Для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;

Г. Для відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби.

48. Під час несення служби поліцейському забороняється:

- А. Надавати медичну допомогу потерпілим;
- Б. Заходити у жилі приміщення, їдальні, магазини;
- В. Передавати і показувати будь-кому свою зброю, за винятком осіб, яким він безпосередньо підпорядкований;
- Г. Вступати в розмови з громадянами.

49. Безпосереднє керівництво поліцією здійснює:

- А. Міністр внутрішніх справ;
- Б. Перший заступник Міністра внутрішніх справ;
- В. Керівник поліції;
- Г. Керівник департаменту поліції.

50. Яку відповідальність працівник поліції НЕ несе за свою діяльність?

- А. Дисциплінарну;
- Б. Кримінальну;
- В. Конституційну;
- Г. Адміністративну.

51. Проти кого забороняється застосовувати вогнепальну зброю?

- А. Малолітніх, які чинять груповий напад, що загрожує життю і здоров'ю людей;
- Б. Жінок;
- В. Осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості.

52. Проти кого дозволяється застосовувати вогнепальну зброю?

- А. Малолітніх, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу що загрожує життю працівника поліції;
- Б. Жінок з явними ознаками вагітності;
- В. Осіб з вираженими ознаками інвалідності;
- Г. Осіб похилого віку, які чинять фізичний опір;

53. У яких випадках працівники поліції мають право використовувати вогнепальну зброю?

- А. Для захисту громадян від нападу, який загрожує життю чи здоров'ю;

Б. Для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю громадян або працівника поліції;

В. У випадках звільнення заложників;

54. Що дає право на застосування вогнепальної зброї працівникові поліції?

А. Спроба особи, яка затримується працівником поліції, наблизитись до нього;

Б. Спроба особи, яка затримується працівником поліції зі зброєю в руках, зрушити з місця;

В. Підозра у скоєні злочину чи правопорушенні особою;

Г. Груповий напад на працівника поліції, який загрожує його життю чи здоров'ю;

Д. Спроба особи втекти;

55. В яких випадках працівник поліції має право застосувати вогнепальну зброю проти осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості?

А. При вчиненні ними збройного опору;

Б. При вчиненні ними групового нападу;

В. При вчиненні ними тяжкого злочину;

Г. При вчиненні ними нападу;

56. Довжина маршруту пішого патруля:

А. 0,7-0,9 км.;

Б. 1-1,5 км.;

В. 1,6-1,9 км.;

Г. 2 км.

57. Застосуванню сили, спеціальних засобів повинно передувати:

А. Один довгий сигнал свистом;

Б. Попередження про намір їх використання, якщо дозволяють обставини;

В. Один постріл пістолетом вгору;

Г. Використання світло шумових засобів відволікаючої дії.

58. Дати визначення, що таке "масові заворушення" ?

А. Дії групи людей руйнівного характеру або опором представникам влади;

Б. Дії великої групи чи натовпу людей із вчиненням насильства, погромів, підпалів, знищенням майна, іншими діями руйнівного характеру, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовуються як зброя;

В. Дії великої групи чи натовпу людей із опором представникам громадських організацій із застосуванням різних предметів та речовин що становлять підвищену суспільну небезпеку та загрозу населенню;

Г. Дії великої групи чи натовпу людей із опором представникам влади із застосуванням різних предметів.

59. Забороняється застосовувати і використовувати вогнепальну зброю:

А. Проти осіб пенсійного віку;

Б. Проти неповнолітніх;

В. Проти осіб з вираженими ознаками вагітності;

Г. Проти осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості.

60. Працівник поліції перед заступленням на службу повинен прибути на інструктаж:

А. Негайно;

Б. За 30 хв. до початку;

В. За 20 хв. до початку;

Г. Самостійно визначає час прибуття.

61. Які світло шумові засоби відволікаючої дії ви знаєте?

А. "Черемуха-1", "Черемуха-4", "Черемуха-12";

Б. "Сирень-3", "Облако", "Терен-6";

В. "Терен-7", "Терен-7М" і "Терен-7Е";

Г. "Діана", "Їжак", "ІР-4".

62. Повний перелік спеціальних засобів встановлюється:

А. Міністерством охорони здоров'я України;

Б. Генеральної прокуратури України;

В. Міністерством внутрішніх справ України;

Г. Кабінетом Міністрів України;

Д. Всі варіанти вірні.

63. Хто проводить інструктаж наряду ПС поліції перед заступленням в наряд?

- А. Начальник органу або підрозділу НП;
- Б. Відповідальний з числа командного складу по органу або підрозділу НП;
- В. Оперативний черговий чергової частини органу або підрозділу НП;
- Г. Оперативний черговий чергової частини органу або підрозділу НП в присутності командира та відповідального по підрозділу.

64. Які дисципліни впливають на практичну сторону тактико-спеціальної підготовки?

- А. Спеціальної техніки, безпеки життєдіяльності і військової топографії, вогневої, спеціальної фізичної та медичної підготовки, адміністративної діяльності правоохоронних органів та професійної психологічної підготовки працівників правоохоронних органів;
- Б. Спеціальної техніки, цивільного захисту і військової топографії, вогневої і спеціальної фізичної підготовки, філософії права;
- В. Адміністративна діяльність, кримінальне право, кримінальний процес, криміналістика та криминологія, оперативно-розшукова діяльність;
- Г. Спеціальної техніки, цивільного захисту і військової топографії, адміністративної діяльності правоохоронних органів та професійної психологічної підготовки працівників правоохоронних органів.

65. Кайданки та інші засоби обмеження рухомості, згідно статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» не застосовуються:

- А. до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;
- Б. під час затримання особи;
- В. проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;
- Г. якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;
- Д. Під час проведення поверхневої перевірки особи.

66. При відпрацюванні дільниць пересувному пункту поліції (ППМ) додаються:

- А. Одна-дві групи прикриття, дільничний офіцер поліції, слідчий;
- Б. Одна-дві резервні поліцейські групи, дільничні офіцери поліції, оперуповноважений кримінальної поліції;
- В. Одна-дві пересувні поліцейські групи, дільничні офіцери поліції, провідник із службовою собакою;
- Г. Два-три наряди супроводження, дільничні офіцери поліції, курсанти вищих навчальних закладів МВС України.

67. Спеціалізована патрульна група:

- А. Спеціальний наряд у складі двох або більше патрулів під єдиним керівництвом;
- Б. Комбінований за складом та оснащений спеціальними технічними засобами наряд поліції;
- В. Спеціальний вид наряду, призначений для боротьби з найпоширенішими правопорушеннями на вулицях та в інших громадських місцях;
- Г. Рухомий наряд у складі одного або декількох патрулів.

68. Вид спеціального засобу, час початку та інтенсивність його застосування визначається з урахуванням:

- А. Обставинки, що склалася;
- Б. Характеру правопорушника;
- В. Способу правопорушення;

69. До основних заходів на період надзвичайного стану НЕ відноситься:

- А. Встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також пересування по території;
- Б. Посилення охорони громадського порядку та особливих об'єктів;
- В. Заборона страйків, заборона проведення зборів, мітингів та інших масових заходів;
- Г. Обмеження руху транспортних засобів та їх огляд;
- Д. Запровадження комендантської години (заборона перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень особи у встановлені години доби);
- Е. Немає вірних варіантів.

70. Бронемашини не використовуються для:

- А. Затримання озброєних злочинців;
- Б. Ліквідації масових безпорядків;
- В. Патрулювання вулиць;
- Г. Припинення групових порушень громадського порядку.

71. Забороняється використовувати заходи фізичного впливу:

- А. До жінок;
- Б. До дітей;
- В. До осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості;
- Г. До інвалідів;
- Д. Всі варіанти вірні.

72. Порядок реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України здійснюється згідно:

- А. Наказу МВС України від 22.10.2012 № 940;
- Б. Наказу МВС України від 27.03.2008 № 141;
- В. Наказу МВС України від 07.09.2011 № 657;
- Г. Наказу МВС України від 28.07.1994 № 404;
- Д. Наказу МВС України від 16.02.2018 № 111.

73. Патрульна група – це:

- А. Рухомий наряд в складі одного або декількох працівників поліції, який виконує покладені на нього обов'язки на маршруті патрулювання;
- Б. Наряд в складі двох або більше патрулів під єдиним керівництвом;
- В. Наряд поліції на автомобілі, який несе патрульну службу на закрапленому секторі і призначений для вжиття невідкладних заходів по попередженню порушень громадського порядку, здійснення оперативно-розшукових заходів по розкриттю злочинів по свіжих слідах;
- Г. Вид наряду, призначений для боротьби з найпоширенішими правопорушеннями на вулицях та в інших громадських місцях.

74. Гумові та пластикові кийки згідно статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» застосовуються для:

- А. Відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;
- Б. Затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;

В. Припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

Г. Для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини.

75. До основних принципів, на яких базується ТСП, належить:

- А. Позаплановість;
- Б. Плановість на всіх етапах патрулювання;
- В. Висока бойова готовність сил і засобів;
- Г. Організувати чітку взаємодію сил: по завданнях, по часу, по місцю;

76. Працівники поліції згідно із статтею 46 Закону України «Про Національну поліцію» НЕ мають право застосовувати вогнепальну зброю у разі:

А. Для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;

Б. Для припинення масових заворушень, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;

В. для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;

Г. для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

Д. Для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;

77. В яких випадках працівник поліції має право застосовувати вогнепальну зброю проти осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості?

А. При вчиненні ними групового нападу, що не загрожує життю і здоров'ю працівника поліції;

Б. При вчиненні ними опору;

В. При вчиненні ними збройного нападу;

Г. При вчиненні ними фізичного опору;

78. В яких випадках працівник поліції має право застосувати вогнепальну зброю?

- А. Для захисту громадян від нападу, коли їх життю і здоров'ю не загрожує небезпека;
- Б. Для подання сигналу тривоги чи виклику допомоги;
- В. Для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину;
- Г. Для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;

79. В яких випадках працівник поліції має право застосовувати вогнепальну зброю проти жінок з явними ознаками вагітності?

- А. При вчиненні ними опору;
- Б. При вчиненні ними нападу із застосуванням зброї;
- В. Вчинення ними групового нападу;
- Г. При вчиненні ними психологічного опору;

80. Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю?

- А. Для припинення масового захоплення землі;
- Б. Для відбиття нападу на працівника поліції або членів його сім'ї;
- В. Для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;

81. Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються:

- А. Міністром внутрішніх справ;
- Б. Кабінетом міністрів України;
- В. Президентом України;
- Г. Верховною Радою України.

82. Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю?

- А. Для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями не створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або працівника поліції;

Б. Для затримання особи, яку застали при вчиненні злочину і яка намагається втекти;

В. Для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;

83. Забороняється нанесення ударів пластиковим кийком типу „Тонфа”.

А. По голові, шиї, ногах та руках;

Б. По животі, шиї, голові, в ділянках ключиці, куприку та нирках;

В. По голові, шиї, в ділянках ключиці, живота, по статевих органах;

Г. Голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт.

84. Працівники поліції мають право використовувати зброю у таких випадках:

А. Для захисту громадян від нападу, що загрожує їх життю і здоров'ю, а також звільнення заручників;

Б. Для відбиття групового або збройного нападу на працівника поліції або членів його сім'ї чи іншого нападу, якщо їх життю або здоров'ю загрожує небезпека;

В. Для відбиття нападу на об'єкти, що охороняються, конвої, жилі приміщення громадян, приміщення державних і громадських підприємств, установ і організацій, а також звільнення їх у разі захоплення;

Г. Для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.

Д. Всі варіанти вірні.

85. Водометний спеціальний автомобіль "Гідроміль", застосовується при температурі атмосферного повітря не нижче:

А. -5°C ;

Б. 0°C ;

В. $+5^{\circ}\text{C}$;

Г. $+10^{\circ}\text{C}$.

86. Дії працівників поліції після застосування спеціальних засобів.

- А. У письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу;
- Б. Працівник поліції рапортом доводить до відома безпосереднього начальника;
- В. Рішення по заходах приймають самостійно;
- Г. Здають спецзасоби негайно до чергової частини.

87. Працівники поліції згідно із статтею 46 Закону України «Про Національну поліцію» мають право використовувати вогнепальну зброю у разі:

- А. Для відбиття нападу на охоронювані об'єкти, конвої, жилі приміщення громадян, приміщення державних і громадських підприємств, установ і організацій, а також звільнення їх у разі захоплення;
- Б. Для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб
- В. Для звільнення заручників;
- Г. Для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти;
- Д. Для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожує життю і здоров'ю працівника поліції;
- Е. Для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або працівника поліції;
- Ж. Всі варіанти вірні.

88. Поліцейський має право тимчасово залишити свій маршрут (пост):

- А. За вказівкою або з дозволу начальника правоохоронного органу, його заступників, чергового або його помічника;
- Б. У зв'язку з сімейними обставинами;
- В. У зв'язку з важкими умовами несення служби - мороз, спека, сильна злива тощо;
- Г. На прохання громадян, які мають труднощі в орієнтуванні у місті.

89. Без попередження зброя може бути застосована:

А. Для затримання особи, яку застали при вчиненні злочину і яка намагається втекти;

Б. Для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або працівника поліції;

В. При груповому нападі, при втечі з-під варти, коли особа чинить збройний опір;

Г. При спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

90. Підстави доставлення нарядами поліції осіб, підозрюваних у вчиненні злочину:

А. Коли цю особу застали при вчиненні злочину або замаху на його вчинення;

Б. Якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;

В. Коли особа намагалась втекти або коли не має постійного місця проживання, або коли не встановлена особа підозрюваного;

Г. Всі варіанти вірні.

91. Забороняється використовувати заходи фізичного впливу:

А. До жінок з явними ознаками вагітності;

Б. До малолітніх;

В. Осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості;

Г. Всі варіанти вірні;

Д. Немає вірних варіантів.

92. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є:

А. Необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу;

Б. Потрібною і негайною в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу;

В. Необхідною і раптовою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.

Г. Немає вірних варіантів.

93. Працівники поліції згідно із статтею 45 Закону України «Про Національну поліцію» НЕ мають право застосовувати спеціальні засоби у разі:

- А. Для припинення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку;
- Б. Для відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби, незалежно від їх належності, або їх звільнення у разі захоплення;
- В. Для затримання і доставки в поліцію або інше службове приміщення осіб, які вчинили правопорушення;
- Г. Для припинення опору працівникові поліції та іншим особам, які виконують службові або громадські обов'язки по охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю;
- Д. Для звільнення заручників;
- Е. Немає вірних варіантів.

94. Забороняється застосовувати спеціальні засоби:

- А. В господарських приміщеннях;
- Б. На земельних ділянках осіб похилого віку або інвалідів;
- В. В приміщеннях дипломатичних, консульських установ;
- Г. На виробництвах металургійної промисловості.

95. Застосування вогнепальної зброї без попередження згідно з ст. 46 Закону України "Про Національну поліцію" допускається:

- А. Для припинення опору працівникові поліції та іншим особам, які виконують службові або громадські обов'язки по охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю;
- Б. Для припинення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку;
- В. Для відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби;
- Г. Якщо особа чинить збройний опір.

96. Працівники поліції мають право використовувати зброю у таких випадках:

- А. Для захисту громадян від нападу, що загрожує їх життю і здоров'ю, а також звільнення заручників;

Б. Для відбиття групового або збройного нападу на працівника поліції або членів його сім'ї чи іншого нападу, якщо їх життя або здоров'ю загрожує небезпека;

В. Для відбиття нападу на об'єкти, що охороняються, конвої, жилі приміщення громадян, приміщення державних і громадських підприємств, установ і організацій, а також звільнення їх у разі захоплення;

Г. Для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.

97. Забороняється нанесення ударів ПР-73:

А. По голові, шиї, ногах та руках;

Б. По животі, шиї, голові, в ділянках сідниць, спині;

В. Наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

Г. По спині, ногах, руках, сідницях.

98. Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю та привести її у готовність:

А. Якщо вважає, що в обстановці, яка склалася, можуть виникнути підстави для її застосування;

Б. Для подолання протидії законним вимогам поліції;

В. Для припинення масового захоплення землі та інших дій, що можуть призвести до зіткнення груп населення;

Г. Коли складна оперативна обстановка.

99. Працівнику поліції під час несення служби забороняється:

А. Перебувати на маршруті у форменому одязі;

Б. Знати осіб, які перебувають під адміністративним наглядом поліції та встановлені для них обмеження;

В. Знати оперативну обстановку і особливості маршруту (поста);

Г. Проводити розбирання зброю, вимикати запобіжник, досилати патрон в патронник, виймати магазин з рукоятки пістолета та патрони з магазину.

100. Наряди поліції мають право доставляти в поліцію громадян:

А. Які вчинили адміністративні правопорушення, з метою їх припинення;

Б. Які перебувають в громадських місцях у стані сп'яніння;

В. Які перебувають в громадських місцях у стані сп'яніння, якщо їх вигляд ображає людську гідність або якщо вони втратили здатність самостійно пересуватись чи могли завдати шкоди оточуючим або собі;

Г. Для встановлення особи.

101. Згідно якої статті Закону України «Про Національну поліцію» працівник поліції має право перевіряти у громадян при підозрі у вчиненні правопорушень документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи, необхідні для з'ясування питання щодо додержання правил, нагляд і контроль за виконанням яких покладено на поліцію

А. Стаття 32;

Б. Стаття 33;

В. Стаття 34;

Г. Стаття 35.

102. Яке вірне положення потрібно прийняти при перевірці документів?

А. Стійте від особи, яку перевіряєте, в напівоберту справа на відстані 2–3 кроків і спостерігайте за її діями;

Б. Стійте від особи, яку перевіряєте, в напівоберту зліва на відстані 2–3 кроків і спостерігайте за її діями;

В. Стійте від особи, яку перевіряєте, в напівоберту справа на відстані 3–5 кроків і спостерігайте за її діями;

Г. Стійте від особи, яку перевіряєте, в напівоберту зліва на відстані 3–5 кроків і спостерігайте за її діями.

103. При перевірці документів якою рукою не потрібно їх брати?

А. Правою рукою;

Б. Тою рукою, яка ближче до особи яку перевіряють;

В. Рукою, якою, як правило, дістаєте зброю;

Г. Лівою рукою.

104. Яким чином розташовується другий член наряду, якщо патруль складається із двох працівників поліції?

А. Обирає позицію зі сторони правопорушника на корпус ззаду від старшого патруля, дотримуючись безпечної відстані 2-3 кроків від нього;

Б. Стоїть від особи, яку перевіряєте, в напівоберту зліва на відстані 2–3 кроків і спостерігайте за її діями;

В. Стійте від особи, яку перевіряєте, в напівоберту справа на відстані 3–5 кроків і спостерігайте за її діями;

Г. Обирає позицію зі сторони місцезнаходження старшого наряду на корпус ззаду від правопорушника, дотримуючись безпечної відстані 2-3 кроків від нього.

105. Яким чином розташовується третій член наряду, якщо патруль складається із трьох працівників поліції?

А. Обирає позицію зі сторони правопорушника на корпус ззаду від старшого патруля, дотримуючись безпечної відстані 2-3 кроків від нього;

Б. Займає позицію з іншої сторони від другого члену наряду, знаходячись на безпечній відстані в стороні трохи ззаду правопорушника;

В. Обирає позицію найближчу до особи, яку перевіряють для запобігання протиправним діям;

Г. Обирає позицію поряд із старшим наряду на одній лінії з ним напроти правопорушника.

106. Завданням підготовчого періоду до огляду місць переховування злочинного елемента є:

А. Приховане переміщення і підхід наряду огляду;

Б. Розстановка сил і засобів в районі проведення огляду;

В. Уточнення плану його проведення;

Г. Перевірки особового складу;

Д. Подання сигналу про початок операції;

Е. Всі варіанти вірні.

107. Особливістю огляду приміщень, підвалів і затримання злочинців являється:

А. Непомічене проникнення в ці приміщення для злочинців, необхідність діяти в незнайомій обстановці і на обмеженому просторі, в темноті.

Б. Проведення оперативних заходів у денний час.

В. В обов'язковому порядку залучати працівників ЖЕКів.

Г. не має вірних відповідей.

108. Скільки працівників поліції має бути при огляді підвалів, горищ, нежилых приміщень та інших місць можливого переховування правопорушників?

А. Не менше, ніж три поліцейський;

- Б. Більше трьох поліцейських;
- В. Більше двох поліцейських;
- Г. Не менше, ніж двома поліцейськими.

109. Під час огляду затриманих із застосуванням службового собаки у наморднику вона має знаходитися:

- А. за 4-5 кроків від затриманого;
- Б. за 2-3 кроки від затриманого;
- В. за 1-2 кроки від затриманого;
- Г. за 10 кроків від затриманого.

110. Із скількох працівників поліції має складатися група, що призначена для перевірки автомобіля?

- А. Повинна складатися не більше, ніж з двох співробітників;
- Б. Повинна складатися не менш, чим із двох співробітників;
- В. Повинна складатися не менш, чим із трьох співробітників;
- Г. Не менше, ніж чотирима поліцейськими.

111. Який алгоритм дій патруля, який проводить зупинку та перевірку автомобіля?

А. Перший номер — той, хто зупиняє автомобіль та перевіряє документи, другий номер (старший групи) — для страховки дій першого номера, третій номер — співробітник з автоматичною зброєю напоготові;

Б. Перший номер — для страховки дій другого номера, другий номер (старший групи) — той, хто зупиняє автомобіль та перевіряє документи, третій номер — співробітник з автоматичною зброєю напоготові;

В. Перший номер — той, хто зупиняє автомобіль та перевіряє документи, другий номер (старший групи) — співробітник з автоматичною зброєю напоготові, третій номер — для страховки дій першого номера;

Г. Не має вірного варіанту.

112. В разі проведення пошуку осіб оперативної зацікавленості, при наявності достовірної інформації про пересування їх на автомобільному транспорті в районі проведення спеціальних заходів при зупинці автотранспорту той хто перевіряє документи, повинен підходити до транспорту з:

- А. Правої сторони;
- Б. Лівої сторони;

- В. Тильної сторони машини;
- Г. Чекає перед машиною поки водій підійде до нього.

113. В разі проведення пошуку осіб оперативної зацікавленості, при наявності достовірної інформації про пересування їх на автомобільному транспорті в районі проведення спеціальних заходів при зупинці автотранспорту старшій групи, займає положення відносно до транспорту:

- А. Праворуч від машини;
- Б. Ліворуч збоку й у 3-4 м позаду машини;
- В. Тильної сторони машини;
- Г. Чекає перед машиною поки у водія перевіряють документи.

114. В разі проведення пошуку осіб оперативної зацікавленості, при наявності достовірної інформації про пересування їх на автомобільному транспорті в районі проведення спеціальних заходів при зупинці автотранспорту третій групи, який озброєний автоматичною зброєю займає положення відносно до транспорту:

- А. Праворуч від машини;
- Б. Ліворуч збоку й у 3-4 м позаду машини;
- В. Тильної сторони машини;
- Г. Розташовується перед машиною на відстані 10-15 м. поки у водія перевіряють документи.

115. Під час проведення спеціальних заходів, особливо в районах введення правового режиму надзвичайного стану забороняється тим кого перевіряють на автотранспорті:

- А. Опускати вікна в автотранспорті;
- Б. Самостійно відкривати багажник;
- В. Самостійно виходити із машини;
- Г. Всі варіанти вірні.

116. За потребою огляду багажника:

- А. Працівник поліції самостійно відкриває і проводить огляд;
- Б. Водію пропонується вийти з машини і відкрити багажник;
- В. При перевірці багажник не оглядається, а після доставлення машини на штраф майданчик;
- Г. Не має вірної відповіді.

117. Співробітник, якому доручена перевірка багажнику знаходиться обов'язково:

А. Ліворуч від водія на безпечній від фізичного нападу відстані – метр, півтора;

Б. Праворуч від водія на безпечній від фізичного нападу відстані – 2-3 метри;

В. Праворуч від водія на безпечній від фізичного нападу відстані — метр, півтора.

Г. Ліворуч від водія на безпечній від фізичного нападу відстані – 2-3 метри.

118. Усі предмети, що знаходяться в багажнику за командою, показує:

А. Другий номер групи, що перевіряє автотранспорт;

Б. Перший номер групи, що перевіряє автотранспорт;

В. Пасажир автотранспорту, що перевіряється в той час коли водій подає документи на машину;

Г. Водій.

119. При перевірці багажника автотранспорту, що доглядається водій знаходиться:

А. Положення водія не визначене;

Б. Суворо за машиною позаду багажника;

В. Сидить за кермом і не виходить з машини;

Г. Вірних відповідей не має.

120. Працівники поліції вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, лише при наявності:

А. Коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;

Б. Коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин;

В. Коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину;

Г. Однієї з вище перелічених підстав;

Д. Сукупності всіх вище перелічених підстав.

121. Перед тим, як штурмова група (група захоплення) буде приступати до затримання озброєних злочинців на відкритій незаселеній місцевості, група блокування повинна:

А. Відсікти злочинцям всі шляхи до відходу або втечі;

Б. Займати пости вказані оперативною групою, необхідно приховано, щоб не насторожити злочинців і не зірвати тим самим план проведення операції;

В. Кожний із членів групи блокування спостерігає за закріпленим за ним сектором, при цьому кожний сектор повинен перекриватися частиною сусіднього сектору для того, щоб між ними не було нічийної зони.

Г. Група блокування спостерігає за шляхами можливого виходу злочинців до населених пунктів, залізничних станцій, шосейних доріг;

Д. Не має вірної відповіді;

Є. Всі варіанти вірні.

122. Підрозділ по захопленню озброєних злочинців повинен включати три групи:

А. Групу блокування;

Б. Групу прикриття;

В. Групу захоплення (штурмова група);

Д. Всі вище перелічені групи.

123. Який оперативні плани вводиться в дію при розшуку і затриманні озброєних та інших осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння (Наказ МВС України №841):

А. Хвиля;

Б. Заручник;

В. Перехват;

Г. Грім;

Д. Сирена;

Є. Вірні варіанти «Б», «Г» і «Д»;

Ж. Вірні варіанти «А» і «В».

124. Яким наказом затверджена Інструкція про організацію та порядок проведення поліцейських операцій з розшуку і затримання озброєних та інших осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння?

А. Наказ МВС України від 09.10.2017. № 841 (ДСК).

Б. Наказ МВС України від 11.11.2003 №1345(ДСК);

В. Наказ МВС України від 29.07.2002 № 745 (ДСК);

- Г. Наказ МВС України від 12.02.2013 №141 (ДСК);
- Д. Наказ МВС України від 10.10.2006 №1019 (ДСК).

125. Основними механізмами формування натовпу є:

- А. Достовірна інформація та емоційна стійкість;
- Б. Плітки та стресовий стан;
- В. Чутки та емоційне зараження;
- Г. Емоційне перевантаження та незадоволеність життям.

126. За ступенем активності натовп поділяють на:

- А. Пасивний, активний, агресивний;
- Б. Активний, емоційний, стресовий;
- В. Агресивний, напружений, нейтральний;
- Г. Немає вірної відповіді.

127. За характером поведінки, згідно якої виокремлюють різновиди натовпу існують:

- А. 3 види;
- Б. 4 види;
- В. 5 видів;
- Г. 6 видів;

128. Який найбільш значущий і небезпечний вид стихійної поведінки натовпу:

- А. Випадковий;
- Б. Конвенційний;
- В. Експресивний;
- Г. Діючий.

129. Яким наказом регламентується проведення оперативного плану "Перехват"?

- А. Наказ МВС України від 14.08.1995 № 548 (ДСК);
- Б. Наказ МВС України від 09.10.2017. № 841 (ДСК);
- В. Наказ МВС України від 11.11.2003 №1345(ДСК);
- Г. Наказ МВС України від 29.07.2002 № 745 (ДСК);
- Д. Наказ МВС України від 12.02.2013 №141 (ДСК);
- Е. Наказ МВС України від 10.10.2006 №1019 (ДСК).

130. При застосуванні сльозоточивих засобів враховувати умови застосування такі як:

- А. Вітер;
- Б. Дальність;
- В. Об'єм;
- Г. ТТХ;
- Д. Не враховувати вище перелічені умови;
- Е. Всі вище перелічені умови враховувати.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Конституція України, прийнята на 5 сесії ВРУ 28.06.1996 року.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984.
5. Закон України від 02.07.2015 №580-19 «Про Національну поліцію»
6. Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України».
7. Закон України від 26.12.2002 «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону».
8. Закон України від 16.03.2000 «Про правовий режим надзвичайного стану»
9. Закон України від 18.02.1992 «Про оперативно-розшукову діяльність».
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 року №736 «Про затвердження Типової інструкції про порядок ведення, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію».
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 лист. 1950 р. // Урядовий кур'єр від 17.11.2010. – № 215.
12. Наказ МВС України від 09.10.2017 №841 ДСК «Про затвердження Інструкції про організацію та порядок проведення поліцейських операцій з розшуку і затримання озброєних та інших осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння» (оперативні плани «Сирена», «Грім», «Заручник»).
13. Наказ МВС України від 11.11.2003 №1345 «Про затвердження Настанови щодо дій органів, підрозділів внутрішніх справ, з'єднань, військових частин внутрішніх військ, вищих навчальних закладів МВС України з ліквідації масових заворушень» (оперативний план «Хвиля»).
14. Наказ МВС України від 16.02.2018 №111 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України;
15. Наказ МВС України від 26.01.2016 №50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України»;
16. Наказ МВС України від 01.02.2016 №70 «Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю»;
17. Наказ МВС України від 07.09.2011 № 658 „Про затвердження Курсу стрільб зі стрілецької зброї для осіб рядового і начальницького складу ОВС України та норм витрат боєприпасів МВС, ГУМВС, УМВС, відомчими навчальними закладами”.

18. Наказ МВС України від 09.07.2014 №651 «Про затвердження Положення про підрозділи (загони) спеціального призначення Національної гвардії України»;

19. Наказ МВС України від 12.02.2013 №141 ДСК «Про затвердження інструкції з організації і тактики проведення операції «Перехват»».

20. Наказ МВС України від 27.03.2008 №141 «Про забезпечення контролю за обліком, збереженням, видачею та прийманням зброї, боєприпасів і спеціальних засобів у чергових частинах ОВС України».

21. Наказ МВС України від 28.04.2016 року №326 «Правила етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС»

22. Наказ МВС України від 04.12.2017 №987 «Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення ».

23. Наказ МВС України від 23.05.2017 № 440 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служб (підрозділів) Національної поліції України».

24. Наказ МВС України від 07.11.2015 № 1395 «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі».

25. Наказ МВС України від 06.11.2015 № 1377 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події».

26. Наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції».

27. Наказ МВС України від 02.07.2015 № 796 «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС».

28. Наказ МВС України від 10.12.2015 № 1560 «Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посиленій варіант службової діяльності».

29. Наказ МВС України від 23.08.2018 року № 706 «Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів»

СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Будика В.К., Савчін І.П., Доманов О.М. Забезпечення колективної безпеки під час проведення спортивно-масових заходів шляхом застосування комплексної системи безпеки /Матеріали українсько-німецької міжнародної

науково-практичної конференції (18.06. 2009).- Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2009. – С. 90-192.

2. Булачек В.Р. Тактико-спеціальна підготовка працівників ОВС України: навчальний посібник / В.Р. Булачек, С.М. Банах, І.С. Винярчук, О.І. Тьорло, М.В. Моргун, Ю.Р. Йосипів, А.Д. Удод. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 300 с.

3. Булачек В.Р. Особиста безпека працівника ОВС України: навчальний посібник. – 2-ге видання зі змінами і доповненнями / В.Р. Булачек, С.М. Банах, О.І. Тьорло, І.Ю. Землянський та ін. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 264 с.

4. Гнатюк С.С. Прикладна психологія у правоохоронній діяльності: конспект лекцій для курсантів, студентів та слухачів / С.С. Гнатюк, Н.О. Пряхіна, О.Ю. Рак, О.І. Цивінський, Я.М. Когут, В.В. Карпенко, Н.М. Бардин. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 404 с.

5. Гончаренко Д.В. Основи тактико-спеціальної підготовки: методичний посібник / Д.В. Гончаренко, В.П. Ковальчук, І.Б. Тучапець. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – 584 с.

6. Гречко В.Ф. Класифікація спеціальних засобів: посібник / В.Ф. Гречко, Є.В. Гузенко, Б.В. Ліщук. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. – 135 с.

7. Заброта Д.Г., Сіроштан Ю.В. Правові та організаційні основи діяльності патрульної служби МВС України: навчальний посібник / Дніпропетровськ: ДДУВС, 2008. – 148 с.

8. Запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням в умовах проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – 352 с.

9. Заходи безпеки у спортивних лігах 2011-2012: посібник.

10. Йосипів Ю. Р. Психологічна готовність працівників ОВС до діяльності в екстремальних ситуаціях: дис. канд. юрид. наук: 19.00.06 / Йосипів Юрій Романович. – К., 2010. – 228 с.

11. Каверін О.В. Тактико-спеціальна підготовка: посібник / О.В. Каверін, Є.В. Гузенко, О.М. Красіков, Б.В. Ліщук. – К. : Національна академія внутрішніх справ, 2014. – 136 с.

12. Методичні рекомендації щодо організації та проведення занять з працівниками органів внутрішніх справ України з застосуванням ситуаційних задач та алгоритмів правильних дій працівників міліції під час виконання службових обов'язків з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю: Метод. реком. – К.: МВСУ ДКЗ, 2008. – 47 С.

13. Криволапчук В.О. Тактика дій працівника поліції у типових та екстремальних ситуаціях під час виконання службових обов'язків із охорони громадського порядку: навч.-метод. посібник / В.О. Криволапчук, А.С. Васільєв. – К.: ВПЦ МВС України, 2006. – 133 С.

14. Методичні рекомендації щодо організації та проведення занять з працівниками органів внутрішніх справ України з застосуванням ситуаційних задач та алгоритмів правильних дій працівників поліції під час виконання службових обов'язків з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю: метод. реком. – К.: МВСУ ДКЗ, 2008. – 47 с.

15. Методичні рекомендації МВС України «Психологія і тактика дій працівників міліції в ситуаціях озброєної протидії з боку злочинців» Київ-2011.

16. Олефір В.І. Охорона громадського порядку в сучасних умовах: навч.-методич. посібник / В.І. Олефір, В.В. Черній, М.В. Лошицький. – К.: НАВСУ, 2003.

17. Остапенко С.Д. Психологічні особливості взаємодії працівників міліції з великими масами людей / С.Д. Остапенко. – К., 2010. – 62 с.

18. Проблеми вдосконалення професійної майстерності працівників ОВС в бойовій підготовці: матеріали науково-практичної конференції (Одеса, 31 жовтня 2008 р.). – Одеса: ОДУВС, 2008. – 162 с.

19. Професійна підготовка поліцейських до дій в екстремальних ситуаціях / М.М. Алембець – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 77 с.

20. Психологічне забезпечення переговорної діяльності / Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко та ін.; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2004. – 102 с. – Бібліогр.: с. 95–101.

21. Сафін О.Д. Професійна самосвідомість курсантів внутрішніх військ України / О.Д. Сафін, О.С. Колесніченко // Військово-спеціальні науки. – Вип.2(31), 2013. – С.6-9.

22. Тактико-спеціальна та психологічна підготовка працівників ОВС в системі службової підготовки: метод. рекомендації / В. Р. Булачек, Ю. Р. Йосипів, М. О. Лиса та ін. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – 158 с.

23. Теоретичні та практичні засади протидії злочинності в сучасних умовах: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції (16 жовтня 2015 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 260 с.

24. Теорія та практика правоохоронної діяльності: Міжнародна науково-практична конференція (11 листопада 2016 р.) / упор. Ю. С. Назар. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 400 с.

25. Тьорло О. І. Особиста безпека працівника міліції під час виконання службових обов'язків: метод. рекомендації / О. І. Тьорло, С. М. Банах, В. Р. Булачек та ін. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – 94 с.

26. Тьорло О. І. Основи тактико-спеціальної підготовки: навч. посібник / О. І. Тьорло, В. Р. Булачек. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 268 с.

27. Тьорло О. І. Класифікація та види саморобних вибухових пристроїв: метод. рекомендації / О. І. Тьорло, А. В. Ярославський, Ю. Р. Йосипів та ін. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 87 с.

28. Тьорло О.І. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції: навч.посібник / О.І. Тьорло, Ю.Р. Йосипів, В.М. Синенький та ін.. Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 480 с.

29. Тучапець І.Б. Тактика дій нарядів поліції під час зупинення транспортного засобу: методичні рекомендації / І.Б. Тучапець – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 50 с.

30. Шаповалов Б.Б. Психологія і тактика дій працівників поліції в ситуаціях озброєної протидії з боку злочинців: методичні рекомендації / Б.Б. Шаповалов, В.С. Медведєв, М.О. Супрун. – К.: ДНДІ МВС України, 2011. – 75 с.

31. Шаповалов Б.Б. Застосування працівниками поліції (поліції) сили під час забезпечення громадського порядку на футбольних матчах / Б.Б. Шаповалов // Матеріали українсько-німецької міжнародної науково-практичної конференції (Донецьк, 18 червня 2009 р.). – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2009. – С. 156–158.

Навчальне видання

Укладачі:

Тьорло Олена Ігорівна к.н.фіз.вих., доцент
Синенький Володимир Михайлович к.і.н.
Йосипів Юрій Романович к.ю.н., доцент
Банах Сергій Михайлович к.н.фіз.вих., доцент
Курляк Мар'ян Дмитрович к.е.н.

Основи професійної підготовки поліцейських

Збірник методичних рекомендацій

Редактор *А.А. Черняк*
Макетування *Н.М. Лесь*

Друк *Н.Я. Ганущак*

Здано до набору 10.10.2018 р. Підписано до друку 29.09.2018 р.
Формат 84x60/8. Папір офсетний. Гарнітура Times New Romans.
Умовн. друк арк. 34,52
Наклад 15 прим. Зам. № 215-13

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.